

መጽሐፈ ዕዝራ

መግቢያ

1. ታሪካዊ ዳራ

በስድስተኛው ዓቅብ ከተፈጸመው የባቢሎን ምርኮ ቀደም ሲል፣ አሦራውያን ከስምንተኛው ምእት ዓመት ጀምሮ ከአስራኤልና ከይሁዳ ሰዎችን አግዘው ወስደው ነበር። የማጋዘተ ተግባር የተጀመረው በ732 ደማስቆንና ገሊላን ባጠቃው በቴልጌልቴልፌልሶር ሣልሳዊ ሲሆን (2ኛ 15፥29)፣ ቢያንስ 13,520 ሰዎችን ወደ አሦር ወስዶ ነበር። በኋላም ስልምናሶር ንምሳይ፣ ዳግማዊ ሳርጎን በ722 ሰማርያን ይዘው ነበር (2ኛ 17፥6፤ 18፥10)፤ በተለይ ሳርጎን 27,290 (ወይም 27,280) ሰዎች ከአስራኤል መውሰዱንና በእነርሱ ምትክ ከሚሶፓታሚያና ከሶርያ የመጡ የተለያዩ ሕዝቦችን ማስፈሩን በፋከራ ተናግሮአል።

በስምንተኛው ዓቅብ ማብቂያ ላይ የአስራኤል ሕዝብ ብዛት ከ 500,000 እስከ 700,000 ሲገመት፣ ከስምንተኛው እስከ ስድስተኛው ምእት ዓመት ድረስ የይሁዳ ሕዝብ በ220,000 እና 300,000 መካከል ይገመት ነበር። በ722 ሰማርያ በጠላት እጅ ስትወድቅ የኢየሩሳሌም ሕዝብ ቍጥር ከሰሜን በመጡ ስደተኞች ምክንያት በጣም አደገ፤ ይሁን እንጂ በነህምያ ዘመን በከተማዋ የነበሩ ሰዎች ብዛት ወደ 6,000 ዝቅ ብሎ ነበር። ምንም እንኳን ጌዝር ብትያዝም ዓዛርያ (ያዝያን) ለንጉሡ እጅ መንሻ በመስጠቱ ይሁዳ ከሣልሳዊ ቴልጌልቴልፌልሶር ጥቃት አምልግ ነበር። ሆኖም በ701 ዓቅብ ሰናክሪም ይሁዳን ባጠቃ ጊዜ ብዙ አይሁዳውያን በተለይም በላኪሶ የነበሩት በምርኮ ተገዝዋል። የእርሱ ታሪክ 200,150 ሰዎችን ከይሁዳ እንዳጋዘ ይናገራል፤ ሆኖም 2,150 ሰማላት የተፈጸመ ስሕተት ሊሆን ይችላል።

በናቡከደነፆር ዘመን በባቢሎናውያን የተጋዙ ሰዎችን ቍጥር አስመልክቶ መጽሐፍ ቅዱስ የሚያመለክተው ቍጥር የተሟላ ካለመሆኑም በላይ ግራ የሚያጋባ በመሆኑ፣ የተጋዙትን ትክክለኛ ቍጥር አስመልክቶ ለሚቀርበው እርስ በርሱ ለሚጋጭ ትርጓሜ ምክንያት ሆኖአል። እስከ 1956 ዓ.ም ድረስ በመጀመሪያው የናቡከደነፆር ዓመት በይሁዳ ላይ የተፈጸመውን ጥቃት የሚያረጋግጡ ከመጽሐፍ ቅዱስ ውጪ የሆኑ ማስረጃዎች አልነበሩም። ምክንያቱም ዳንኤልና ባልንጀሮቹ ወደ ባቢሎን የተወሰዱት በዚያው ዓመት ወይም ከዚያ ብዙም ሳይቆይ ሊሆን ይችላል።

በ597 ዓቅብ ናቡከደነፆር፣ “የጦር አለቆቹንና ተዋጊዎቹን በመሉ፣ የእጅ ባለሙያዎችንና ቀጥቃጮችን ሁሉ ጨምሮ ባጠቃላይ ዐሥር ሺህ ሰው” አግዞ ነበር (2ኛ 24፥14)። በቍ 16 መሠረት፣ “የባቢሎን ንጉሥ በአጠቃላይ ብርቱ የሆኑትንና ለጦርነት ብቃት ያላቸውን ሰባት ሺህ ተዋጊዎች፣ አንድ ሺህ የእጅ ባለሙያዎችንና ቀጥቃጮችን ወሰደ።” እነዚህ ቍጥሮች የሚወክሉት የቤተ ሰብ አባወራዎችን ብቻ ከሆነ፣ የተጋዙት ሰዎች ቍጥር ባጠቃላይ ወደ ሠላሳ ሺህ ሊጠጋ ይችላል ማለት ነው። በሌላ በኩል ደግሞ በ597 ዓቅብ ስለ ተወሰዱ ምርኮኞች ብዛት ኤርምያስ ሲናገር 3,023 መሆናቸውን (ኤር 52፥28)፣ በ586 ከኢየሩሳሌም የተወሰዱት ደግሞ 832 ምርኮኞች ብቻ መሆናቸውን ይናገራል (ቍ 29)። በ582 ጎዶልያስ ከተገደለ በኋላ 745 ሰዎች ተወስደዋል፤ ይህም ቍጥሩን ወደ 4,600 ከፍ ያደርገዋል (ቍ 30)። ኤርምያስ ያቀረበው አነስተኛ ቍጥር ምናልባት በጣም ዋና ከሆኑ ቤተ ሰቦች የተገኙ ወንዶችን ብቻ ሊወክል ይችላል። ወደ ምርኮ ስለ ተወሰዱትና ከምርኮ ስለ ተመለሱ ሰዎች ቍጥር የተሰጠውን ግምት መሠረት በማድረግ፣ ድኅረ ምርኮ ስለ ነበረው የይሁዳ ሕዝብ ሰፊ ልዩነት የሚታይበትን ግምት እናገኛለን። ወደ 150,000 ሕዝብ ይገመት ነበር ቢባል ትክክል ሳይሆን አይቀርም።

በባቢሎናውያንና በአሦራውያን ምርኮኞች መካከል የነበረው መሠረታዊ ልዩነት ባቢሎናውያን በወሰዱት ምርኮኞች ምትክ ሌሎች አረማውያንን አምጥተው በቦታው አለማስፈራቸው ነው። በዚህ ምክንያት ይሁዳ በከባድ ሁኔታ ብትደመስም፣ የአስራኤልን ያህል ብዙ ጣይታትን በማምለክ አልተበከለችም ነበር።

በመጽሐፍ ቅዱሳዊው ዘገባ መሠረት የባቢሎን ሰራዊት ብዙ አለቆችንና ካህናትን በመግደል (2ኛ 25፥18-21) በኢየሩሳሌም ዙሪያ የነበረውን ቅጥር አፍርሶአል (2ኛ 25፥10)፤ ቤተ መቅደሱንና አብያተ መንግሥቶችን አውድሞአል (2ኛ 25፥9፤ 13-17፤ ኤር 52፥13፤ 17-23)፤ በኢየሩሳሌም ዙሪያ የነበሩ መንደሮችን ደመሰሰአል (ኤር 32፥43)። ባቢሎናውያን ያደረሱት ጥፋት ምን ያህል ከባድ እንደ ነበር ቤት ሳምስ፣ ኤግሎን፣ ዓይን ጋዲ፣ ጊባ እና ኢየሩሳሌምን በመሳሰሉ ቦታዎች በተደረገ ሰፊ የአርኪዎሎጂ ጥናት ተረጋግጦአል። በሺዎች የሚቆጠሩ በጦርነት ወይም በረኃብ ሳይሞቱ አልቀረም (ሰቆ 2፥11-22፤ 4፥9-10)። አብዛኛው ሕዝብ በግዞት ከተወሰደ በኋላ ድኾች፣ የወይን አምራቶችና ገበሬዎች (2ኛ 25፥12፤ ኤር 39፥10፤ 40፥7፤ 52፥16) ባለቤት የለሽ የዕርሻ ቦታዎችን እንዲይዙ በዚያ ቦታ ቀርተው ነበር (ኤር 6፥12፤ የዕዝ 4፥4 ማብ ይመ)። ወደ ተለያዩ አካባቢዎች የከበሉ ጥቂት ስደተኞች ተመልሰው እንዲኖሩ ተገደዱ (ኤር 40፥11-12)። እነዚህ ሰዎች በባቢሎናውያን ቀንበር ሥር ለሚቀጥሉት ንምሳ ዓመታት የመከራ ኑሮ ሲገፉ (ሰቆ 5፥2-5)፣ በደል ሲፈጸምባቸውና የግዳጅ ሥራ ሲሠሩ ኖረዋል (ቍ 11-13)።

በዚህ ጊዜ በፈረሰው የመቅደሱ ክፍል አካባቢ በተወሰነ መልኩም ቢሆን አምልኮ ይካሄድ ነበር (ኤር 41፥5)። ቅዱሳት መጻሕፍቱ ራሳቸው በኢየሩሳሌም ስለ ተደረገ መሻሻል የሚናገሩት የለም፤ ይልቁንም በስፋት የሚናገሩት ከባቢሎን ምርኮ የተመለሱ ሰዎች ስላደረጉት አስተዋፅኦ ነው።

በግዞት የተወሰዱት ምሁራንና መንፈሳውያን መሪዎች ከመሆናቸው አንጻር ቅዱሳት መጻሕፍት ማንጸባረቅ ያለባቸው ታሪካዊውን ሁኔታ ነው። ቀደም ሲል ከተገኙ የአሦራውያን ጽሑፎችና ሰነዶች እንደምንረዳው ከሆነ ወንዶች የሚወሰዱት በሰንሰለት ታስረው ነበር፤ ሌቶችና ሕፃናት ደግሞ ሚሶፓታሚያ የተወሰዱት ያላቸውን ጥቂት ንብረት ይዘው በጋሪዎች ተጭነው ነበር። ምርኮኛው የይሁዳ ንጉሥ ዮአኪን እስከ ዕድሜው ፍጻሜ ድረስ ቀለብ እየተሰፈረሰ በባቢሎናውያን ቤተ መንግሥት እንዲኖር ተደረገ (2ኛ 25፥29-30)።

ከጥቂት ዓመታት ከባድ ኑሮ በኋላ ምርኮኞቹ አገሩን ከመልመዳቸውም በላይ መበልጸግ ችለው ነበር (ኤር 29፥4-5)። የተለያዩ ማንበረ ሰቦችን መሥርተው እየኖሩ ነበር፤ ከባቢሎን ደቡብ ምሥራቅ ስድሳ ማይሎች ርቆ በሚገኘው ኔፑር አጠገብ ባለው ኮበር ወንዝ አካባቢ ይኖሩ የነበሩትን እንደ ምሳሌ ማቅረብ ይቻላል (ሕዝ 1፥1-3፤ ከዕዝ 2፥59 - ነህ 7፥61 ጋር ያነጻ)። ምርኮኞቹ ሲመለሱ ብዙ አገልጋዮችንና እንስሳትን ይዘው መጥተዋል፤ ለተቀደሰው አገልግሎትም የራሳቸውን አስተዋፅኦ አድርገዋል (ዕዝ 2፥65-69፤ 8፥26፤ ነህ 7፥67-72)።

ሁለተኛውና ሦስተኛው ትውልድ እውን ከሆነ፣ በኋላ ብዙ አይሁድ በሚሶፓታሚያ ሥር ሰደው ስለ ነበር ውድ አገራቸውን ትተው በዚያ መኖርን ፈለጉ። በሚሶፓታሚያ የነበሩ አይሁድ መንፈሳዊ ሁኔታ ምን ይመስል እንደ ነበር በ597 ወይም በ586 በምርኮ የተወሰደው ሕዝቅኤል ጽፎአል። ሕዝቅኤል 8፥1 ነቢያን በተመለከተ፣ በቤቱ ተቀምጦ ሳለሁ፣ የይሁዳም ሽማግሌዎች በፊቱ ተቀምጠው ሳሉ ይላል (ከሕዝ 3፥15፤ 14፥1፤ 20፥1፤ 24፥18፤ 33፥30-33 ጋር ያነጻ)። መቅደስ ባይኖራቸውም ምርኮኞቹ ሰንበትን ለማክበር፣ ለንጽሕና ሕጎች እንዲሁም ለጸሎትና ለጸም የተለየ ትኩረት ይሰጡ ነበር። ምክራብ የተጀመረው በምርኮው ዘመን በሚሶፓታሚያ

ሊሆን እንደሚችል ተደጋግሞ ይነገራል (ሆኖም ነህ 8፥18 ይመ)። በምርኮ ዘመን የደረሰባቸው መከራ የአይሁድን እምነት አጥርቶአል፤ አበርካቶአል፤ ከጣዖት አምልኮም አላቆላቸዋል።

ወደ ይሁዳ መመለስን የመረጡ አይሁድ የትውልድ አካባቢያቸው ተቀንሶ አገኙት። ትንሿ የይሁዳ አውራጃ በተቃዋሚ ነዋሪዎች ተከብባ ነበር። ከቤቴል በስተ ሰሜን የነበረው አውራጃ ነበር። ከቤት ዙር በስተ ደቡብ ያለው የይሁዳ አውራጃ ደግሞ በኤዶምያስ ተይዞ ነበር (ከዕዝ 2፥22-35 ጋር ያነጻ)። ምሥራቃዊው ድንበር የዮርዳኖስን ወንዝ ተከትሎ ሲሄድ፤ ምዕራባዊው ድንበር ደግሞ ከሴፊላን (ዝቅ ያሉ ከራብቶች) ጋር ይዋሰን ነበር። የፍልስጥኤም ባሕር ዳርቻ ፋርሳውያን ይሁዳን ራስ ገዝ አውራጃ ከማድረጋቸው ሌላ የራሳቸውን ገዝብ (ሳንቲም) እንዲሠሩ ፈቅደውላቸው ነበር። ይሁዳ በፊንቃውያን ሰፋሪዎች ተከፋፍሎ ነበር።

2. የቀዳማዊ አርጤክስ ዘመን

ነህምያ ከ464 እስከ 424 ድረስ የገዛው የአካሜኒድ ንጉሥ፤ የአርጤክስ በቤተ መንግሥቱ ውስጥ የወይን ጠጅ አሳላፊ ነበር (ነህ 1፥1፤ 2፥1)። ትውፊታዊው ታሪክ ዕዝራ ከነህምያ በፊት የዜረክስና የአሜስትሪስ ነብሳት ልጅ በነበረው በቀዳማዊ አርጤክስ ዘመን እንደ ነበር ያመለክታል። ታላላቅ ወንድሞች ዳርዮስና ሒስታስፕስ ይባሉ ነበር። አባታቸው በ465 ነሐሴና ታኅሣሥ መካከል ታዋቂ የእልፍኝ አሽከር በነበረው አርታባኒስ መኝታ ቤቱ ውስጥ እያለ ተገድሎ ነበር። በዚያ ጊዜ ዐሥራ ስምንት ዓመት የነበረው አርጤክስ በሚቀጥሉት ጥቂት ወሮች አርታባኒስንና ወንድሙን ዳርዮስን ገደለ። ሌላው ወንድሙን ሒስታስፕስን ድል ለማድረግ ወደ ባክትርያ ተጓዘ። የግዛት ዘመኑ መቄጠር የሚጀምረው ከሚያዝያ 13፤ 464 ዓቅክ አንገሥቶ ነው።

በ461 ቀዳማዊ አርጤክስ በሱላ ይኖር ነበር። በግዛቱ ፍጻሜ አካባቢ በእሳት ተቃጥሎ እስኪወድም ድረስ በዳርዮስ ቀዳማዊ ቤተ መንግሥት ውስጥ ይኖር ነበር። ከዚያ በኋላ ግን ወደ ፓርሴፓሊስ ተዛውሮ በዳርዮስ ቀዳማዊ የድሮ ቤተ መንግሥት ውስጥ ይኖር ጀመር። ዜረክስ አስጀምሮት የነበረውን የታላቁን ዙፋን ቤት ያስጨረሰው እርሱ ነበር። አርጤክስ ወደ ዙፋን ሲመጣ ግብፅ ውስጥ ታላቅ ዐመፅ ተነሣበት፤ ይህም ዐመፅ ዐሥር ዓመት ያህል የዘለቀ ነበር። የግብፅ መሪዎች የዜረክስ ወንድም የነበረውን ፋርሳዊውን አካይሜኒስን ድል ለማድረግ በ462 አብዛኛውን ረባዳ ወረዳ ተቈጣጠሩ። በ490 አርጤክስ ግሪክን ከወረረ ጊዜ አንገሥቶ ከፋርሶች ጋር ውጊያ ላይ የነበሩት አቱናውያን በ459 የታችኛው ግብጽ ዋና ከተማ የነበረችውን ማምፊስን እንዲይዙ ዐመፀኞቹን ረዷቸው። በ458 ወደ አገሩ ተመልሶ በፓላስቲና ለእነርሱ ታማኝ የሆነ መንግሥት እንዲመሠርት ፋርሶች ዕዝራን የደገፉት በዚህ ምክንያት ሊሆን ይችላል።

በ456 የሶርያ ጦር አዝማች ሜጋቢዘስ ብዛት ያለው የጦር መርከብና እግረኛ ሰራዊት በመያዝ ወደ ግብፅ ገሠገሡ። በዐሥራ ስምንት ወራት ውስጥ ዐመፁን ማስቆም ቻለ። ስድስት ሺህ ሰዎችን ያሳፈሩ አርባ የአቱናውያን ጦር መርከቦች በፋርሶች መጥመድ ውስጥ ገቡ። ምንም እንኳን ሜጋቢዘስ ቃል ቢገባለትም በ454 የግብፅ መሪ የአርጤክስ ቀዳማዊ እናት አሜስትሪስ ባኅሣሣቸው ዐመፅ ተባበረ። በዚህ ክስደት የተናደደው ሜጋቢዘስ ከ449-446 በንጉሡ ላይ ዐመፁ። እንግዲህ ዕዝራ 4፥7-23 ላይ ያለው ሁኔታ የተፈጸመው በዚህ ወቅት ከሆነ፤ ኢየሩሳሌምን መልሶ ለመገንባት በሚደረገው እንቅስቃሴ አስተዋፅኦ አለው የሚባለው ቀዳማዊ አርጤክስ ነው። እንደዚያም ባይሆን በ445 የከተማዋን ቅጥር መልሶ እንዲሠራ ነህምያን ያዘዘው እንዴት ይኸው ንጉሥ ይሆን ነበር? በዚያ ወቅት የግብፃውያን ዐመፁን ሜጋቢዘስ ያስነሣው ዐመፅ በቁጥጥር ሥር ውሎ ነበር።

ረጅሙና አስጨናቂው የአርጤክስ አርባ የአገዛዝ ዓመት ያበቃው በ424 ዓቅክ ክረምት ተፈጥሮአዊ ሞት በሞተ ጊዜ ነበር፤ የፋርስ ነገሥታት ብዙውን ጊዜ በግድያ ከመወገዳቸው አንጻር በእንዲህ ያለ አሟሟት የሚሞቱ እጅግ በጣም ጥቂቶች ብቻ ነበሩ።

3. ጸሐፊውና የተጻፈበት ዘመን

በጣም በተቀራረቡት የዜና መዋዕል መጻሕፍት እንደ ሆነው ሁሉ በዕዝራ-ነህምያ መጻሕፍት ላይም ልዩ ልዩ ዝርዝሮች በጉልህ የሚታዩ መሆናቸውን በቀላሉ መረዳት ይቻላል። ዝርዝሮቹ ከታማኝ ምንጮች የተገኙ እንደ መሆናቸው መጠን የሚከተሉትን የሚያካትቱ ናቸው፡- (1) የቤተ መቅደሱን ዕቃዎች (ዕዝ 1፥9-11)፤ (2) የተመለሱ ምርኮኞችን (ዕዝ 2፥1-70፤ ነህ 7፥6-73)፤ (3) የዕዝራን የትውልድ ሐረግ (ዕዝ 7፥1-5)፤ (4) የየቤተ ሰቡን አለቆች (ዕዝ 8፥1-14)፤ (5) ድብልቅ ጋብቻ የፈጸሙ ሰዎችን (ዕዝ 10፥18-43)፤ (6) በቅጥሩ ሥራ ያዘኑ ሰዎችን (ነህ 3)፤ (7) የውል ስምምነቱን ያተሙ ሰዎችን (ነህ 10፥1-27)፤ (8) በኢየሩሳሌምና በሌሎች ከተሞች የነበሩ ኗሪዎችን (ነህ 11፥3-36)፤ እና (9) ካህናትንና ሌዋውያንን (ነህ 12፥1-26)።

ከዚህም በተጨማሪ ዕዝራ ውስጥ ሰባት ሕጋዊ ሰነዶች ወይም ደብዳቤዎች ተካትተዋል (ከመጀመሪያው በቀር ሁሉም የተጻፉት በአረማይክ ሲሆን የመጀመሪያው ግን በዕብራይስጥ ነው)። (1) ቂርስ ያስነገረው ዐዋጅ (ዕዝ 1፥2-4)፤ (2) ራሁምና ሌሎች በአይሁድ ላይ ያቀረቡት ክስ (4፥11-16)፤ (3) የቀዳማዊ አርጤክስ ምላሽ (4፥17-22)፤ (4) ተንትናይ የጻፈው ደብዳቤ (5፥7-17)፤ (5) የቂርስ ዐዋጅ ማስታወሻ መገኘት (6፥2-5)፤ (6) ዳርዮስ ለተንትናይ የጻፈው ደብዳቤ (6፥6-22)፤ (7) ንጉሡ ለዕዝራ የሰጠው የጎላፊነት ሥልጣን (ዕዝ 7፥12-26)።

በሁለቱም ማለትም በዜና መዋዕል መጻሕፍትና በዕዝራ-ነህምያ መጻሕፍት መካከል አንዳንድ የወል (የጋራ) ባሕርያት መታየታቸው ብዙዎችን የዜና መዋዕል መጻሕፍት ጸሐፊ የዕዝራ - ነህምያ ጸሐፊ አሰናኝ ነው ወደ ማለት አድርጎአቸዋል። በዜና መዋዕል መጻሕፍት መጨረሻና በመጽሐፈ ዕዝራ መጀመሪያ ላይ የሚገኙት አረፍተ ነገሮች ተመሳሳይ ናቸው (ዕዝ 1፥1 ማብ ይመ)። የዜና መዋዕል መጻሕፍትና ዕዝራ - ነህምያ ለዝርዝሮች፤ ለሃይማኖታውያን በዓላት አካባቢና ለአንዳንድ ሐረጎች የተለየ ትኩረት ይሰጣሉ። በተለይ የእነዚህ መጻሕፍት አስገራሚው ገለጻ ለሌዋውያንና ለመቅደስ ባለ ሥልጣናት የሚሰጡት ከፍተኛ ስፍራ ነው። ለመቅደሱና በውስጡ ለሚከናወነው ሥርዐተ አምልኮ የተለየ ትኩረት ከመስጠቱ የተነሣ የዜና መዋዕል መጻሕፍት “ጸሐፊ”፤ ሌዋዊ ወይም ዘማሪ ነው የሚል ግምት አሳድሯል።

ምንም እንኳን በዜና መዋዕልና በዕዝራ-ነህምያ መካከል ውስብስብ የሆነ ግንኙነት ቢኖርም፤ ነህምያ የመጽሐፈ ነህምያ ጸሐፊ መሆኑን፤ ዕዝራ ደግሞ የመጽሐፈ ዕዝራ ጸሐፊ፤ የሱድኑም ኋለኛ ተከታይ መሆኑን እናምናለን። መጽሐፈ ዕዝራ በ440፤ የነህምያ ማስታወሻ በ430 መጻፉንና 1ኛ እና 2ኛ ዜና መዋዕል ግን በ400 ዓቅክ መጻፋቸውን እንቀበላለን።

4. ዐላማና ዕሴት

መጽሐፈ ዕዝራና መጽሐፈ ነህምያ ስለ አይሁዳውያን ምርኮኞች ከባቢሎን መመለስ፤ ስለ ቤተ መቅደሱና ስለ ኢየሩሳሌም ቅጥሮች እንደ ገና መሠራት ዘግበዋል። እነዚህ ትረካዎችም የቤተ መቅደሱና የአገልጋዮችን አስፈላጊነት በጉልህ ያመለክታሉ። ማኅበረ ሰቡን በዙሪያው ከነበረ ማንኛውም ቅደጥ ሃይማኖት በንጽሕና ለመጠበቅ የተደረገው ሙከራ ከፍተኛ ስፍራ ተሰጥቶታል። በአንዳንድ አጋጣሚዎች የአይሁድ ማኅበረ ሰብ ከሌሎች ጋር ተመሳሰሎ ኖሯል፤ በግብፅ ኤሰፋንታይን እንደ ታየው በአንዳንድ በኩል ሙሉ በሙሉ በመቀላቀላቸው ተውጠው የቀሩበት ሁኔታ ነበር። አይሁድያን፤ አይሁድ ካልሆኑ ጋር እንዳይቀላቀሉ ዕዝራና ነህምያ የወሰዱት ርምጃ በዘመኑ እይታ ከመጠን ያለፈ ሊመስል ይችላል፤ ከታሪክ አንጻር ግን ትክክል ነበር።

መጽሐፈ ዕዝራ የሰማይ አምላክ በመግባታዊ አሠራሩ በሕዝቡ ጉዳይ ጣልቃ መግባቱን ያሳያል። በምዕራፍ 1 ላይ ጌታ በመንግሥታት ሁሉ ላይ ሉዓላዊ እንደ ሆነ (ቁ. 2)፤ ዐላማውን ለመፈጸም የአረማውያንን ንጉሥ ልብ እንኳ ማነሣነት እንደሚችል ተገልጿል (ቁ. 1)። እግዚአብሔር በጠላቶቻቸው እጅ መውደቅን ወይም በምርኮ መወሰድን በመሳሰሉ ከባድ ሁኔታዎች አማካይነት ሕዝቡን ያጠራል። በጎ ምላሽ እንዲሰጡ የሕዝቡን ልብ ያነሣላል፤ ሕዝቡን የሚመሩ

የእግዚአብሔር ሰዎችንም ያነሣላል (ቁ. 11)። ለእግዚአብሔር የሚቀርብ አገልግሎት የተባበረ ተነሣሾችን (ቁ. 1)፤ የሰነክ አመራርን (ቁ. 20)፤ ለእግዚአብሔር ቃል መታዘዝን (ቁ. 2ሰ)፤ ለተቃውሞ አለመሸነፍን (ቁ. 3)፤ መሥዋዕትንና ገንዘብን (ቁ. 4-7)፤ የተደራጀ የሥራ ክፍፍልንም (ቁ. 8-9) እንደሚጠይቅ ዕዝራ 3 ያሳያል። እነዚህን መስፈርቶች አሟልቶ መገኘት ለኋለኛው ሥራ አስተማማኝ መሠረት ሆኖአል (ቁ. 11)፤ የደስታ ጨኸትን ለማስማትና (ቁ. 11-12) ለእግዚአብሔር ምሥጋናና ውዳሴ ለማቅረብም ያበቃል (ቁ. 11)።

ዕዝራ 4 የእግዚአብሔርን ሥራ ለመሥራት ስንሣ ተቃውሞ ሊኖር እንደሚችል ያስተምራል። ሥራውን ሠርቶ ለመጨረስ እኛ ብቻ ንላፊዎች በሆንንበት (ቁ. 3)፤ በመሠረታዊ ነገረ መለኮት አስተሳሰብ የማይስማሙን ሰዎች ትብብር እናድርግ በሚል ሽፋን ተቃውሞ ያስነሣል (ቁ. 1-2)፤ እንደሚከተሉት ካሉ ከልዩ ልዩ ተቃዋሚዎች ተቃውሞ ይመጣል፤ ተስፋ ከሚያስቁርጡንና ከሚያስፈራሩን (ቁ. 4)፤ አሳሳች ምክር ከሚሰጡ ባለሙያ አማካሪዎች (ቁ. 5)፤ ከሐሰት ተቃዋሚዎችና (ቁ. 6:13) ከዓለማዊያን ባለሥልጣናት (ቁ. 7:21-24)። ይሁን እንጂ በእግዚአብሔር ጸጋ ተቃውሞን ሁሉ እንደምናሸነፍና ደስ እያለን ፈቃዱን መፈጸም እንደምንችል በመረዳት (6፥14-16)፤ ከተስፋ መቀረጥ ይልቅ ይበልጥ ልንነቃቃና ልንበረታታ ይገባል።

ዕዝራ በመልካሚቱ የእግዚአብሔር እጅ ተመክሮ ውስጥ ዐልፎአል። እንደ ጸሐፊነቱ ከምሁርነት ያለፈ ድርሻ ነበረው፤ የእግዚአብሔርን ቃል ለማጥናትና ለማስተማር የተሰጠ ነበር (7፥6:12)። እግዚአብሔር ከማንኛውም አደጋ ሊጠብቀውና ሊመራው እንደሚችል ያምን ነበር (8፥20-22)። ዕዝራ ተነሣሾችን ያለው መሪ እንደ መሆኑ መጠን ሌሎችንም ማነሣሣት ችሎአል፤ የሚታመኑ ሰዎችን በተገቢው ሥራ አስማርቶአል (7፥27-28፤ 8፥15:24)። የሚሠራው ሁሉ ቅዱስ ተግባር እንደ ሆነ አምኖአል (8፥21-28)። ከማንኛውም ነገር ይልቅ ዕዝራ ብርቱ የጸሎት ሰው ነበር (8፥21፤10፥1)፤ ጥልቅ መንፈሳዊነት ያለውና ትሑት ሰው ነበር (7፥10: 27-28፤ 9፥3፤ 10፥6)።

መጽሐፈ ነህምያ

መጽሐፈ ነህምያ ምናልባት ከማንኛውም የብሉይ ኪዳን መጽሐፍ ይልቅ የጸሐፊውን ደማቅ ሰብእና ያሳያል ማለት ይቻላል። (1) ነህምያ ንላፊነት ያለበት ሰው ነበር፤ የንጉሡ ወይን ጠጅ አሳላፊ ነበር (1፥11-12፥1)። (2) ነህምያ ራዕይ የነበረው ሰው ነበር። (3) የጸሎት ሰው ነበር (1፥5-11፤ 2፥4-5)። (4) ከሌሎች ጋር ተስማምቶ መሥራት የሚችል የተግባር ሰው ነበር (2፥16-18 ምዕ 3)። (5) ርኅሩኅ ነበር (5፥8: 18)። (6) ተቃውሞን ማሸነፍ የሚችል ሰው ነበር። (7) በመጨረሻም፤ ነህምያ ትክክለኛ ዐላማ ያለው ሰው ነበር፤ ዐላማውም ልዑል ጌታውን ማገልገልና ደስ ማሰኘት ነበር።

ገለጻ

፩. የመጀመሪያዎቹ ከምርኮ ተመላሾችና የቤተ መቅደሱ እንደ ገና መሠራት (1፥1-6፥22)።

ሀ. የመጀመሪያዎቹ ከምርኮ ተመላሾች (1፥1-11)

1. የቂርስ ዐዋጅ (1፥1-4)

የመጀመሪያዎቹ አይሁድ ምርኮኞች በባቢሎናውያን ወደ ሜሶፖታሚያ ከተወሰዱ ሰባ ዓመት እየተጠጋ ነበር። የመጀመሪያዎቹ ዓመታት አስቸጋሪ ቢሆኑም እንኳ፤ በምርኮው ዘመን የተወለዱ ሁለተኛና ሦስተኛ ትውልዶች ካሉበት አገር ሁኔታ ጋር ተላምደው ነበር። አንዳንዶች ኑሮ ተመቸቷቸው ስለ ነበር ወደ ይሁዳ መመለስን ባይፈልጉም እንኳ፤ ሌሎች ግን እንደ ዳንኤልና ሕዝቅኤል ባሉት መሪዎች ምሳሌነትና ትምህርት በመደገፍ ጌታ የሰጠውን ተስፋና ለአገራቸው ያላቸውን ታማኝነት በእምነት ጠበቁ።

1 ዕዝራ 1፥1-3ሀ ከ2ዜና 36፥22-23 ጋር አንድ ነው። “በመጀመሪያው ዓመት” ማለት ጥቅምት 539 ባቢሎንን ከያዘ በኋላ ከኒሳን 538 የሚጀምረው አንደኛው የቂርስ ግዛት ዘመን ማለት ነው። የፋርስ መንግሥት መሥራች የሆነው ቂርስ ከ559 እስከ 530 ዓቅክ ድረስ ፋርስን በንጉሥነት መርቷል። በ550 በሜዶናውያን ላይ የፋርስን የበላይነት አሰፈነ፤ በ547-546 ሊድያንና አናቶሊያን ድል አደረገ፤ በ539 ባቢሎንን ያዘ። ኢሳይያስ 44፥28 እና 45፥1 ስለ ቂርስ ሲናገር የእግዚአብሔር “እረኛ” እና እግዚአብሔር “የቀባው” መሆኑን ይናገራሉ።

ቂርስ ባቢሎንን በያዘ ጊዜ ዳንኤል እዚያው ነበር (ዳን 1፥21፤ 6፥28፤10፥1)። በኤርምያስ አፍ የተነገረው የእግዚአብሔር ቃል ማለት ስለ ሰባው ዓመት የባቢሎን ምርኮ ነቢዩ የተናገረው ትንቢት ማለት ነው (ኤር 25፥1-2፤ 29፥10)። የመጀመሪያው ምርኮ እውን የሆነው በ605 ሲሆን፤ ይህም ኢዮአቂም በነገሠ በሦስተኛ ዓመት መሆኑ ነው (ዳን 1፥1 ይመ)። ሰባኛው ዓመት ደግሞ በ536 ይሆናል ማለት ነው።

ዐዋጅ አገራው በሚረዳው ቋንቋ በአንደበት የሚነገር ዕወጃ ማለት ሲሆን፤ በ6፥3-5 ካለው በጽሑፍ ከሰፈረው፤ መዝገብ ቤት ከተቀመጠውና በአረማይክ ቋንቋ ከተጻፈው ትእዛዝ ጋር የሚነጻጸር ነው።

2 “የሰማይ አምላክ” የሚለውን ሐረግ በዋነኛነት ደረጃ የምናገኘው በድኅረ ምርኮ መጻሕፍት ነው (ለምሳሌ ዕዝራ፤ ነህምያና ዳንኤል)። የኢየሩሳሌም ከተማና የእግዚአብሔር ቤት የዕዝራ - ነህምያ መጻሕፍት ዐበይት አርአስተ ጉዳዮች ናቸው። “በይሁዳ ምድር በምትገኘው በኢየሩሳሌም ለእርሱ ቤተ መቅደስ” የሚለው ቃል በቃል፤ “በይሁዳ በምትገኘው በኢየሩሳሌም ለእርሱ የሚሆን ቤት” ማለት ነው። “በይሁዳ ባለችው ኢየሩሳሌም” የሚለው የፋርስ ባለ ሥልጣኖች የሚጠቀሙበት የአነጋገር ዘይቤ ነው። ከዚያ በፊት አሦራውያን፤ ዓላማውያን፤ ኬጤያውያንና ባቢሎናውያን እንዳደረጉት ሁሉ ቂርስ በጦርነት ያሸነፋቸው ሕዝቦችን አማልክት ሐውልቶች ወደ አገሩ በመውሰድ ፈንታ ብሩህ በሆነው ፖሊሲው የአማልክቶችን ቍጣ ላለማነሣሣት ፈልጓል። በአይሁድ ያደረገውን ልግስና ያህል ለባቢሎናውያንም መልካም ነገር አድርጎአል። ይሁን እንጂ ከማንኛውም ነገር በላይ ልቡን “ያነሣሣው” ጌታ ራሱ ነበር።

3-4 የአካሚኒድ ነገሥታት ማለት ቂርስንና ወራሾቹን የመሳሰሉት ሃይማኖታዊ ግንዛቤ ግራ የሚያጋባ ነው። “ባሉበት ስፍራ የሚቀሩ” የሚለው (ቃል በቃል “እዚያ የቀሩ”) የሚያመለክተው በግዛት ያልተወሰዱትን ሁሉ ነው (ከነህ 1፥2 ጋር ያነጻ)። ለሚቀሩ ለሚለው ዕብራይስጡ የሚጠቀምበት ቃል፤ “ባዕድ ነዋሪዎች” የማለት ያህል ነው። በምርኮ ከተወሰዱ ብዙ ዓመታት በኋላ በሰማርያ “ይኖሩ” እንደ ነበሩ ሰላውያንና ኤላማውያን ሁሉ፤ ግዛቶቹ እንደ ባዕዳን ይታዩ ነበር (4፥10:17)። በየትኛውም አገር የሚኖሩ ሰዎች የሚለው የተወሰዱበትን አገር መልቀቅ ያልፈለጉ አይሁድን በተለይም ሁለተኛና ሦስተኛ ትውልዶችን የሚመለከት ሊሆን ይችላል። የበጎ ፈቃድ መባ ማለት በፈቃደኝነት የሚደረግ ስጦታን (ቁ. 4፥6፤ 2፥68-69፤ 3፥5፤ 7፥13-16፤ 8፥28)፤ በፈቃደኝነት የሚከናወን አገልግሎትን ይመለከታል (ቁ. 5፥7፥13)። እነዚህ ነገሮች ለእግዚአብሔር ቤተ መቅደስ በበታው መመለስና አገልግሎቱ ወሳኝ ናቸው።

2. በሰላብሳር ሥር የተመለሱት (1፥5-11)

5-6 ጌታ ያነሣሣው የፋርስ ንጉሥን ልብ ብቻ ሳይሆን፤ የትውልድ አገራቸው ቢደመስስም አሁንም በጌታ ላይ ያላቸውን እምነት እንደ ያዙ የነበሩትን የብዙ ምርኮኞችን ልብ ጭምር ነበር። ለዚህ ዐይነቱ እምነት ዐይነተኛ ማረጋገጫ ሊሆን የሚችለው ከሐኪሶ በስተ ምሥራቅ አምስት ማይሎች ርቀት ባለው ቂርቤት ቤት ሊቪ በሚባል ቦታ ላይ ተጽፎ የሚገኝ የሸክላ ላይ ፍልፍል ጽሑፍ ሲሆን፤ ጽሑፉ እንዲህ ተብሎ ሊተረጎም ይችላል፤ “እኔ እግዚአብር አምላካችሁ ነኝ፤ የይሁዳን ከተሞች እቀበላለሁ ኢየሩሳሌምን እዋጃለሁ።” ምንም እንኳ የተቀደሰችው ከተማ ብትደመስስም በእግዚአብሔር ታማኝነት ላይ ያለውን እምነት ለመግለጽ እንደ ስደተኛ የጻፈው ሊሆን ይችላል (ከሰቆ 3፥22-24 ጋር ያነጻ)።

የሁነቶች/የጊዜ ቅደም ተከተል ዕዝራ - ነሀምያ

ከዚህ በታች የቀረቡ ቀናት አንድ ሐብራውያን አቅጣጫ ነው።

ዓመት	ቀን	ወር	ክስተት	የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍል
540				
530				
539 a.c.	12	ጥቅምት	የባቢሎን መሣሪያ	ዳን 3:1-3
538	24	ከመጋቢት		
537	11	ኤብራሪያ	የዳርስ የመጀመሪያ ዓመት	ዕዝ 1:1-4
520			ከምርኮ መመለስ	ዕዝ 1:11
537(7)				
537		7ኛ	የወንጌል መመሪያ	ዕዝ 3:1
536		2ኛ	የቤተ መቅደስ ሥራ ተጀመረ	ዕዝ 3:8
510			በድርስ ዘመን የተነሣ ተቃውሞ	ዕዝ 4:1-5
536-530				
530-520			የቤተ መቅደስ ሥራ መቆም	ዕዝ 4:24
520	24	6ኛ	በዳርስ ዘመን	
	21		የቤተ መቅደስ ሥራ ተጀመረ	ዕዝ 5:1-2 ሐ 1:14
516	3	12ኛ	የቤተ መቅደስ ሥራ ተጠናቀቀ	ዕዝ 6:17
	12	= ሚያዝያ		
490				
	1	1ኛ	የዕለቱ ከባቢሎን መውጣት	ዕዝ 7:1-9
	8	= መጋቢት		
480				
	1	3ኛ	የዕለቱ ኢየሱሱስ መድረሱ	ዕዝ 7:18-9
	4	= ሐምሌ		
	20	8ኛ	የህዝብ ገባሌ	ዕዝ 10:9
	19	= ታላላቅ		
470				
	1	10ኛ	የምርመራ ጀመረ	ዕዝ 10:16
	29	= ታላላቅ		
	1	1ኛ	የምርመራ ፍጻሜ	ዕዝ 10:17
	27	= ሚያዝያ		
460				
445	13	ሜያንያ ለስክ	የቀዳማዊ አርጌገስጌ 20ኛ ዓመት	ነሀ 1:1
444	2	መጋቢት		
445		1ኛ = ከመጋቢት - ሜያንያ	የነሀምያ ወደ ንጉሠ መግባት	ነሀ 1:2
		እኩስ (?)	የነሀምያ ወደ ኢየሱሱስ መድረሱ	ነሀ 2:11
450				
	25	6ኛ	የቅጥሩ ሥራ መጠናቀቅ	ነሀ 6:15
	2			
	8	7ኛ = መጠከሪያ	የሐዳስ ገባሌ	ነሀ 7:25-8:1
	5	አብነ ጥቅምት		
440				
	15-22	7ኛ	የዳስ በዓል	ነሀ 8:14
	22-28			
	24	7ኛ	ጸዎ	ነሀ 9:1
	30	= ጥቅምት		
430				
433	1	መጋቢት ለስክ	የአርጌገስጌ 52ኛ ዓመት	ነሀ 5:14-15
432	19	ሜያንያ	የነሀምያ በንጉሠ መጠናቀቅ መመላለሱ	

እዚህ ላይ የተሰጡት ዓመቶች በአይሁድ ቀን መቀጠሪያ መሠረት ከኢሳን እስከ ኢሳን ነው፤ (የዕብራውያን ቀን መቀጠሪያ ሠንጠረዥ ይመ)። የሮማውያን ቍጥሮች ወሮችን፤ የዕረቦች ቍጥሮች ቀኖችን ይወክላሉ። ወሮችም ሆኑ ቀኖች የተመለከቱት እ.ኤ.አ. ነው።

7 ብዙውን ጊዜ ድል አድራጊዎቹ ድል አድርገው የያዟቸውን ከተሞች ጣያታት ወደ አገራቸው የመውሰድ ልማድ ነበራቸው። ፍልስጥኤማውያን የአይሁድን ታቦት ወስደው በዳጎን ቤተ መቅደስ ውስጥ አስቀመጡ (1ሳሙ 5:2)። ከጢያውያን የባቢሎን ከተማን ድል ባደረጉ ጊዜ የማርዳክን ሐውልት ወስደው ነበር። ይሁን እንጂ አይሁድ የአምላካቸው ሐውልት ስላልነበራቸው ናቡከደነፆር የወሰደው የቤተ መቅደሱን ንዋያ ቅድሳት ብቻ ነበር (ከ2ነገ 25:13፤ ኤር 52:17 ጋር ያነጻ)።

የተወሰነው ጊዜ ሳይደርስ እነዚህ ንዋያ ቅድሳት ወደ ሀገራቸው እንደሚመለሱ ትንቢት የተናገሩ የሐሰት ነቢያትን አስመልክቶ ኤርምያስ ተናግሮአል (ኤር 27:16-22፤ 28:6)፤ የኋላ ኋላ እንደሚመለሱም ትንቢት ተናግሮአል። ቤልሻዘር በድፍረት በአንዳንድ የቤተ መቅደሱ ዕቃዎች ወይን ጠጅ እንደ ጠጣባቸው ተጽፎአል (ዳን 5:23)።

8 “ሚትሪዳሙ” የሚለው ፋርሳዊ ስም፤ “የሚትሪ ስጦታ” ማለት ነው። ሚትሪ የፋርሶች አምላክ ሲሆን ከእርሱ ጋር የተያያዘ ምስጢራዊ ሃይማኖት የግሪኮችና የሮማውያን አስተሳሰብ በሰፊነበት ዓለም ሁሉ ከፍተኛ ተቀባይነት አግኝቶ

ነበር። ከዚህ ጋር ተመሳሳይ የሆነ ስም ያለው ሌላ ባለ ሥልጣን በ4:7 ተጠቅሶአል። ሰላብሳር የተሰኘው ባቢሎናዊ ስም በሰማርያ በነበረው ገዢ ሥር በመሆን ይሁዳን ያስተዳድር የነበረ ይሁዳዊ ሳይሆን አይቀርም (ከዕዝ 5:14 ጋር ያነጻ)።

9-11 አሦራውያንና ባቢሎናውያን ምርኮውን ይዘው ሲሄዱ ጸሓፊዎቻቸው የተወሰዱ ነገሮችን ሁሉ በጥንቃቄ ይመዘግቡ ነበር። የዕብራይስጡ ጽሑፍ የተወሰዱ ዕቃዎችን ዝርዝር ከ5,400 ይልቅ 2,499 መሆናቸውን አስፍሮአል፤ እንዲህ ሊሆን የቻለው ትልልቆቹና ክፍ ያለ ዋጋ ያላቸው ብቻ በመመዝገባቸው ሊሆን ይችላል። ስለ ዕቃዎቹ ዝርዝር የዕብራይስጡ ቃል በሚሰጠው ትርጉም ርግጠኛ መሆን አይቻልም። ምናልባት በ537 ፀደይ ወራት እንደ ሆነ ከመገመት ውጪ ስለ ሰላብሳር ጉዞ ዝርዝር ሁኔታ የምናውቀው የለም። በኋላ ዕዝራ ካደረገው ጉዞ በመነሣት ስናስብ (7:8-9)፤ ጉዞው አራት ወሮች ያህል ሳይወስድ አይቀርም። በአንድነት የሚጓዙ መንገደኞች (ቅፍለት) ከባቢሎን በመነሣት በኤፍራጥስ ወንዝ አድርገው በስተ ደቡብ በሶሪያ ሸለቆ በኩል ወደ ፓለስቲና ይመጡ ነበር።

ለ. ከምርኮ የተመለሱ ሰዎች ዝርዝር (2፥1-70)

1. የተመለሱት መሪዎች (2፥1-20)፡፡

1 ከቀጥሮ 1-70 የቀረበው ከምርኮ የተመለሱ ሰዎች ዝርዝር በነህምያ 7፥6-73 ከቀረበው ዝርዝር ጋር በብዙ መልኩ ተጓዳኝ ነው፡፡ የቦታዎቹ ስም ዝርዝር ሕዝቡ የትውልድ ቦታዎቻቸውን ስም አለመዘንጋታቸውንና በጣም ብዛት ካላቸው ነገዶች፣ መንደሮችና ከተሞች የተወሰዱ ሰዎች ከምርኮ መመለሳቸውን ያመለክታል፡፡ ዕዝራ 2ን ከነህምያ 7 ጋር ብናነጻጽር፣ ስሞችንና ቀጥሮችን በተመለከተ መጠነኛ ልዩነት መኖሩን እናያለን፡፡ የመቅደሱን ባለ ሥልጣናት ስም በተመለከተ ያለው ልዩነት ጥቂት ቢሆንም፣ ተራ ሰዎችን በተመለከተ ያለው ልዩነት ግን ከግማሽ በላይ ነው፡፡ ይህን ያህል ልዩነት ሊኖር የቻለው ከአጻጻፍ ማለት ከ1-10 ላሉት ቀጥሮች ቀጥ ያሉ ጭረቶችን፣ ለዐሥሮችና ለመቶዎች ግን አግድም ጭረቶችን በመጠቀም ከሚፈጠር ስኬተት የተነሣ ነው የሚል ገለጻ መስጠት ይቻላል፡፡

2ሀ ዘሩባቤል ከሚለው ስም በኋላ ያለው የኪንግ ጀምስ ትርጉም ዐምድ ቀጥሎ ያሉት ሁሉ በ537 ከዘሩባቤል ጋር የተመለሱ ናቸው የሚል አንድምታ ይሰጣል፡፡ ዐመት፣ ነባሩ ትርጉም ወዘተ ግን በሌላ ወቅት ወደ ይሁዳ የተመለሱ ሰዎችን ማካተት እንዲቻል ከዘሩባቤል በኋላ ነጠላ ሠረዝ አኑረዋል፡፡ ዕዝራ 2 ላይ ባለው የዐሥራ አንድ መሪዎች ዝርዝር ላይ ከነህምያ 7፥7 ከመርዶክዮስ በፊት “ነሐማኒ” የተባለ ስም ጨምሮአል፡፡

ስለ “ዘሩባቤል” 5፥2 ይመ፡፡ ኢያሱ (ነህ 8፥17)፣ “ኢያሱስ” ከተሰኘው ግሪክ ቃል ጋር አንድ ዐይነት ሊሆን፣ “እግዚአብሔር (ያህዌ) ድኅነት ነው” የሚል ትርጉም አለው፡፡ ይህ ሰው ሐጌ 1፥1 ላይ የተጠቀሰው ኢያሱ ከሆነ ወደ ምርኮ የተወሰደው የሊቀ ካህናቱ ኢዮሴደቅ ልጅ፣ (ዘካር 6፥15) ናቡከደነፆር ያስገደለው የሊቀ ካህናቱ ሠራያ የልጅ ልጅ ነበር ማለት ነው (2ኀገ 25፥18-21)፡፡ “ነህምያ” የንጉሡ ወይን ጠጅ አሳላፊ የነበረው አይደለም፡፡ “ሠራያ” ማለት፣ እግዚአብሔር ልዑል ነው ማለት ነው፡፡ “ሪዕላይ” ከህ 7፥7 ላይ ያለው ረዓምያ ተጓዳኝ፡፡ “መርዶክዮስ” መርዱክ የተሰኘውን የባቢሎናውያንን አምላክ መሠረት ያደረገ ስም ሲሆን (ኤር 50፥2)፣ የአስቴር አጎት ስም እንደ ነበርም ይታወሳል፡፡ “መሴፋር” የነህምያ 7፥7 “ሚስጴሬት” በተሰኘ ተጓዳኝ ተቀምጦአል፡፡ በጉዋይ የፋርሳውያን ስም ሲሆን፣ ደስተኛ ማለት ነው፡፡

፩. ቤተ ሰቦች (2፥2ለ-20)

2ለ የእስራኤል ሰዎች ዝርዝር የሚለው ምናልባት ከዐሥራ ሁለት ዓመት በላይ የሆኑ ወንዶችን ብቻ የሚመለከት ሊሆን ይችላል፡፡

3 “የፋሮስ ዘሮች” ከባቢሎን የተመለሱ ብዙ የካህናት ቤተ ሰቦችን ይወክላል፡፡ የዚህ ቤተ ሰብ አባሎች ከዕዝራ ጋር ተመለሱ (8፥3)፤ አንዳንዶቹም በቅጥሩ ግንባታ ሥራ ዕዝ አድርገዋል (ነህ 3፥25)፡፡ “ፋሮስ” ቁንጫ ማለት ሲሆን ምናልባት ዋጋ ቢስነትን ለማመልከት የተሰጠ ስያሜ ሊሆን ይችላል (ከ1ኛው 24፥14 ጋር ያነጻ)፡፡ ሰዎችን በነፍሳትና በእንስሳት ስሞች መጥራት በዕብራውያን ዘንድ የተለመደ ነበር፡፡

4-12 “ሰፋጥም” ማለት፣ “እግዚአብሔር ፈርዷል” ማለት ነው፡፡ ሌሎች የቤተ ሰቡ አባሎች ከዕዝራ ጋር ተመልሰዋል (ዕዝ 8፥8)፡፡ “ኤራ” ማለት “የዱር በሬ” ማለት ነው፡፡ “ፈሐት - ሞዓብ” ማለት፣ “የሞዓብ ገዢ” ማለት ነው (ከ8፥4፣ ከ10፥30፣ ከነህ 7፥11፣ 10፥14 ጋር ያነጻ)፡፡ እነዚህ ሰዎች በግልሳዊ ቱልጌልቱልፌልሶር አማካይነት ከሞዓብ አውራጃ የተጋዙ የሮቤል ነገዶች ሊሆኑ ይችላሉ (ከ1 ዜና 5፥3-8 ጋር ያነጻ)፡፡ “ኤላም” በደቡባዊ ምዕራብ ኢራን በሱሳ ክልል ውስጥ ላለው ቦታ የተሰጠ ስያሜ ነው (ከቀጥ 31፣ 8፥7፣ 10፥2፣ 26፣ ከነህ 7፥12፣ 10፥14 ጋር ያነጻ)፡፡

“ዘካይ” “ንጹሕ” እንደ ማለት ወይም ዘካርያስ (“እግዚአብሔር አስታውሶአል”) የተሰኘው ስም አንፅሮት ሊሆን

ይችላል፡፡ ባኒ ቤናያ (እግዚአብሔር ገንብቶአል) የሚለው አንፅሮት ነው፤ ከነህምያ 7፥15 ቢንዊ ይለዋል፡፡ “ዓዝጋድ” (ጋድ ብርቱ ነው) የሀብት አምላክ ከሆነው ጋድ ጋር የተያያዘ ወይም ከዮርዳኖስ ማዶ ካለው የጋድ ነገድ ጋር የተያያዘ ሊሆን ይችላል፡፡ እዚህ ላይ ከፍ ያለ የቀጥሮ ልዩነት ይታያል፤ ዕዝራ 1,222 ሲል ከነህምያ 2,322 ይላል፡፡

13-20 “አዶኒቃም” ማለት፣ “ኒታዬ ተነሥቶአል” ማለት ነው፡፡ “ዓዲ” “ግራኙ” ማለት ነው (ከመሳ 3፥15 ፤ 20፥16 ጋር ያነጻ)፡፡ “ሕዝቅያስ” “እግዚአብሔር ብርታቱ ነው” ማለት ነው፡፡ “ቤሳይ” የ “ባስልኤል” አንፅሮት ሲሆን ባስልኤል “በእግዚአብሔር ጥላ ሥር” ማለት ነው፡፡

3. ሰፈርተኞች (2፥21-35)

ከቀጥሮ 21-35 ያሉት የተለያዩ ሰፈሮችንና ከተሞችን ያነሣሉ፤ አብዛኞቹ ያሉት ከኢየሩሳሌም በስተ ሰሜን በነበረው የብንያማውያን ክልል ውስጥ ነው፡፡ በይሁዳ ደቡብ በነበረው በኔጌቭ ያሉ ከተሞች ግን አልተጠቀሱም፡፡ ናቡከደነፆር ይሁዳን በወረረ ጊዜ (ኤር 13፥19)፣ ኤዶማውያን (ከአብደዩ ጋር ያነጻ) አጋጣሚውን በመጠቀም አካባቢውን ይዘው ነበር፡፡ በዐምስተኛው ምእት ዓመት ዓቅክ ናባታውያን ዐረቦች (ሚል 1፥2-5) ኤዶማውያንን እያስጨነቁ ነበር፤ ወደ ምዕራብ ተጉዘው በኋላ ኤዶምያስ ተብሎ የተጠራውን ከኬብሮን በስተ ደቡብ ያለውን አካባቢ ይዘው ነበር፡፡

21-25 “ቤተ ልሔም” ከተመለሱት መካከል የኢየሱስ ቀደምት አባቶች ሊኖሩ ይችላሉ (ሚክ 5፥2)፡፡ “ነጦፋ” ከኢየሩሳሌም ደቡብ ያለች ከተማ ስትሆን ሌዋውያን ይኖሩባት ነበር (ዘካር 9፥16)፡፡ ዓናቶት በከነዓናዊቷ ጣዖት በእናት ስም የተሰየመች ስትሆን፣ ከኢየሩሳሌም ሰሜን ሦስት ማይሎች ርቀት ላይ የምትገኝ የነቢዩ ኤርምያስ ትውልድ ቦታ ነበረች (ኤር 1፥1)፡፡ ዓዝሞት በስተ ሰሜን በኩል ሁለት ማይሎች ላይ ትገኝ ነበር፡፡ ቱርያት ይዓሪም የደኖች መንደር ማለት ነው (ነህ 7፥29 ጋር ያነጻ)፡፡ ይህ ቦታ ከኢየሩሳሌም ሰሜን ምዕራብ ስምንት ማይሎች ርቀት ላይ የሚገኝ ሲሆን ታቦቱ ያረፈው በዚሁ ነበር (1ኛው 6፥21፣ 7፥1)፡፡ ብሔሮች የውሃ ጉድጓዶች ማለት ሲሆን፣ ከኢየሩሳሌም ሰሜን ዐሥራ ሁለት ማይሎች ርቀት ላይ የሚገኝ ነው፡፡

26-28 “ራማ” (“ከፍታ”) ከሰሜን ኢየሩሳሌም ዐምስት ማይሎች ርቀት ላይ የሚገኝ ቦታ ነበር፡፡ “ኒባ” ከራማ በስተ ምሥራቅ የሚገኝ ቦታ ነው፡፡ ማክማስ ከኢየሩሳሌም ሰሜን ምሥራቅ ስምንት ማይሎች ርቀት ላይ የነበረች ስትሆን፣ ዮናታን ምርኮ የወሰደው ከዚህ ቦታ ነበር (1ኛው 13፥23)፡፡ “ቤቱል” (“የእግዚአብሔር ቤት”) ከኢየሩሳሌም በስተ ሰሜን ዐሥራ ሁለት ማይሎች ላይ የሚገኝ ቦታ ነው፡፡ የድንበር ከተማ ስለ ነበረች በኢየሱያስ ዘመን የይሁዳ አካል ሳትሆን አልቀረችም፡፡ ይሁን እንጂ ቤቱል በባቢሎናውያንና በፋርሶች አገዛዝ መካከል በነበረው ሽግግር ወቅት ተደምስሳለች፡፡ የቀፋሮ ጥናት በዕዝራ ዘመን በቦታው የነበረች ትንሽ መንደር እንደ ነበረች አመልክቷል፡፡

29-35 “ናባው” ከኢየሩሳሌም ምሥራቅ በስኮፐስ ተራራ ላይ ከነበረችው ኔቦ ጋር አንድ ሳትሆን አትቀርም፡፡ “ካሪም” “ለእግዚአብሔር የተለየች” ማለት ነው፡፡ በዚህ ዘመን ሊዳ በመባል የምትታወቀውና ከጃፋ ደቡብ ምሥራቅ ዐሥር ማይሎች ላይ የምትገኘው “ሎድ” የእስራኤል ዐለም ዐቀፍ አውሮፕላን ማረፊያ የሚገኝባት ቦታ ናት፡፡ “ኢያሪኮ” ከሙት ባሕር በስተ ሰሜን የምትገኝ ዝነኛ ለምለም ቦታ ናት፡፡ “ሴናዓ” “በጣም የተጠላው” ማለት ነው፡፡ አብዛኞቹ ከምርኮ ተመላሾች (3,630 ያህል) ከሴናዓ ጋር በተያያዘ መልኩ ቀርበዋል፤ ይህም በቦታው ወይም በቤተ ሰብ ሳይሆን ዝቅተኛ ደረጃ ይሰጣቸው የነበሩ ሰዎችን ለማመልከት ሊሆን ይችላል፡፡

4. ካህናት (2፥36-39)

ጠቅላላውን 4,289 ያህል የሚሆኑ አራት የካህናት ጎሣዎች ተጠቅሰዋል፤ ይህም የአጠቃላይ አንድ ዐሥረኛ መሆኑ ነው፡፡

ምናልባትም እንደ ገና በሚሠራው ቤተ መቅደስ ውስጥ ለማገልገል በነበራቸው ተስፋ የተነሣሁ ሊሆኑ ይችላሉ።

36-39 “ዮዳኤ” “እግዚአብሔር ዐውቋል” በዳዊት ዘመን የታወቀ የካህናት ቤተ ሰብ ነበር (ዘካር 24:7)። “ኢሜር” “ባም” ማለት ነው (ከዘካር 24:14 ጋር ያነጻ)። “ካሪም” ለሚለው በቀ. 32 ላይ ያለውን ማብራሪያ ይመልከቱ።

5. ሌዋውያንና የቤተ መቅደሱ ኅላፊዎች (2:40-42)

40 የሌዊ ዘርፍ የሆኑት ሌዋውያን (ዘካር 29:34) መጀመሪያ ላይ እንደ ካህናት ሳይታሰቡ አልቀረም (ዘካር 18:6-8)፤ ይሁን እንጂ የሙሴ ወንድም ከነበረው ከአሮን የካህናት ዘርፍ በታች እንዲሆኑ ተደርገዋል (ዘካር 3:9-10፤ ዘካር 16:4-42፤ 23:26-32)። ከዚያ በኋላ ሌዋውያን በመሠዊያው ላይ መሥዋዕት እንዳያቀርቡ ታግደዋል (ዘካር 1640፤ 187)። ሌዋውያን የራሳቸው ርስት ስላልነበራቸው በአርባ ስምንት የሌዋውያን ከተሞች ይኖሩ ነበር፤ የሚኖሩትም ከዐሥራት በሚገኝ ገቢ ነበር (ዘካር 12:12-18፤ 14:29)። የመሥዋዕቱ እንስሳት ዐራጆች፣ በር ጠባቂዎች፣ መዘምራን (ዘካር 15:22፤ 16:4-7) ጸሐፍትና መምህራን (ዘካር 35:3፤ ነህ 8:7-9) ሌላው ቀርቶ ለቤተ መቅደሱ የሚሆን ገንዘብ ለማሻች ነበሩ (ዘካር 24:5-11)።

41 “መዘምራኑ” ለሚለው ነህ 11:22-23፤ 12:29፤ 13:10 ይመልከቱ “አሳፍ” (ቃል በቃል፣ “አስወገደ” በቤተ መቅደሱ መዘምራን ላይ ዳዊት ከሾማቸው ሦስት ሌዋውያን አንዱ ነበር።

42 “በረኞች” በዕዝራ - ነህምያ ዐሥራ ሦስት ጊዜ፤ በዜና መዋዕል መጻሕፍት ዐሥራ ዘጠኝ ጊዜ ተጠቅሰዋል። ብዙ ጊዜ እንደ ሌዋውያን ቢታሰቡም (ዘካር 9:26፤ 2ዜና 8:14፤ 23:4፤ ነህ 12:25፤ 13:22)፤ በአንዳንድ ቦታ ግን ከሌዋውያን የተለዩ መሆናቸው ተነግሯል (ዘካር 35:15)። አንዳንድ ጊዜ አራት ሺህ ያህል በረኞች እንዳሉ ተጠቅሶአል (ዘካር 23:5)። ዋና ሥራቸው የቤተ መቅደሱን በሮችና ደጃፎች መጠበቅ ነበር (1ሳሙ 3:15፤ ዘካር 9:17-32)፤ ሌሎች ዝቅተኛ ሥራዎችን ማከናወንም የሚጠበቅባቸው ቢሆንም እንኳ (ዘካር 31:14)። በክፉዎች ድንኳን ከመቀመጥ ይልቅ የእግዚአብሔር ቤት በር ጠባቂ መሆንን እንደሚመርጥ ዘሚረው ይናገራል (መዝ 84:10)። እዚህ ላይ የተጠቀሱት 139 በረኞች የዐምስት ትናንሽ ጉሣ አባሎች ነበሩ። ሰሎም “የተሟላ”፣ ጤልሞና “ድምቀት”፣ “ዓቁብ” “የተከለለ” ማለት ነው።

6. የቤተ መቅደሱ አገልጋዮች (2:43-58)

43-45 “የመቅደሱ አገልጋዮች” በሚለው ርእስ ሥር ብዙ ስሞችን የያዘ ዝርዝር (በዕዝራ 35፤ በነህምያ 32) እንመለከታለን፤ ይሁን እንጂ የጉሣዎቹ ቍጥር በጣም ጥቂት ምናልባትም ከዘጠኝ አባሎች የበለጠ አልነበረም። የቤተ መቅደሱ አገልጋዮችና የሰሎሞን አገልጋዮች ወንድ ልጆች በአንድነት 392 (ቀ. 58) ነበሩ፤ ይህም ከሌዋውያኑ፣ ከበረኞቹና ከመዘምራኑ ጠቅላላ ቍጥር የበለጠ ነበር (ቀ. 40-42)። ምንም እንኳ ደረጃቸው ዝቅተኛ ቢሆንም በሙሉ መስጠት እግዚአብሔርን ያገለገሉ ነበር። የመቅደሱ አገልጋዮች ለማለት ዕብራይስጡ የሚጠቀምት (ናታኒም) የሚለውን ቃል የምናገኘው በዘካር 9:2 እና በዕዝራ - ነህምያ ብቻ ነው። በኢየሩሳሌም የተለየ ክልል ነበራቸው (ነህ 3:26፤ 31፤ 11:21)፤ ግብር ከመክፈልም ነጻ ነበሩ (ዕዝ 7:24)። በከተማው ቅጥር ሥራ ተሳትፈዋል (ነህ 3:26)፤ የነህምያን የውል ቃል ኪዳንም ዐትመዋል (ነህ 10:29)።

46-54 “ሐናን” (“አምላክ” ቸር ነው) “ደግ መሆን” ከሚል ግስ የተወሰደ ነው። ዮሐና (“እግዚአብሔር ቸር ነው”) ከሚለው ዮሐንስ የተሰኘውን ስም አገኘን። ጌጫ ፣ የጌደልያ ምሳሌ ቃል ሲሆን፣ እግዚአብሔር ታላቅ ነገርን አደረገ ማለት ነው። “ረከሳን” የአረማይክ ስም ሲሆን “ልዑል” ማለት ነው (ከምሳሌ 14:28 ጋር ያነጻ)። “ምዑናውያን” ከሙት ባሕር በስተ ደቡብ ከነበሩትና በኋላ ገዝያን ካስገበራቸው በትውልድ ዐረባውያን (ዘካር 26:7) ከነበሩት “ማዖናውያን” (መሳ 10:12) ጋር ግንኙነት ያላቸው ሊሆኑ ይችላሉ። ፔትራ አጠገብ የነበረች

ከተማ ሚበን በመባል ትጠራ ነበር። “ንፋሰሲም” ከእስማኤል የተወለዱትን ዘላን ጉሣዎች ያመለክታል (ዘካር 25:15፤ ዘካር 1:31፤ 5:18-22)። ንስያ ታማኝ፣ ሐጢፋ ደግሞ በልጅነት በምርኮ መወሰድን በሚያሳይ መልኩ የተነጠቀ ማለት ነው።

55-58 “የሰሎሞን አገልጋዮች ዘርፍ” የሚለውን ሐረግ የምናገኘው ከዚህና ነህ 7:60፤ 11:3 ላይ ብቻ ነው። እነዚህ ሰዎች ሰሎሞን ባሪያዎች ያደረጋቸው ከነፃናውያን ዘርፍ ሊሆኑ ይችላሉ (1ነገ 9:20-21)። “ሰፊሬት” ሴት “ጸሐፊ” ወይም “ጸሐፊት” እንደ ማለት ሲሆን በዚያ ዘመን ሴት ጸሐፊዎች በጣም ጥቂት ነበሩ። ይህን ዝርዝር መሠረት በማድረግ የሰዎቹን ብዛት ከጠቅላላው በመቶኛ በሚከተለው መልኩ ማስቀመጥ ይቻላል (ቀ. 64)። ቤተ ሰቦች 53.2፤ ሰፈርተኞች 29.6፤ ካህናት 14.7፤ ሌዋውያን 0.2፤ መዘምራን 0.4፤ በረኞች 0.5፤ የመቅደስ አገልጋዮችና የሰሎሞን አገልጋዮች ልጆች 1.4።

7. የዘር ሐረጎችውን ማቅረብ ያልቻሉ (2:59-63)።

59 “ቴል” የሚለው የዕብራይስጥ ቃል የፈረሰ ከተሞች ላይ የሚታይ ኩረብታ መስል ክምር ማለት ነው። “ቴልሜላ” (“የጨው ክምር”) ማለት ጨው የተዘራበት ምድርን ያመለክታል (ከመሳ 9:45 ጋር ያነጻ)። “ቴላሬላ” “የሸክላ ስብርባሪ ክምር” ማለት ነው። “ቴል አቢብ” (ሕዝ 3:15) ማለት “ጉርፍ ያበጀው ክምር” ማለት ጉርፍ ያጠፋው ቦታ ማለት ነው።

አይሁዳውያን ምርኮኞች በኮር ወንዝ (ሕዝ 1:1) ከሜሶፓታሚያ ደቡብ በነበረች ኒፑር በምትባል ከተማ ሰፍረው ነበር፤ ይህች ከተማ የዐመፀኞች መጠለያ በመሆን ትታወቃለች። ከተመለሱት ምርኮኞች መካከል ሦስት የተራ ሰዎች፣ ሦስት የካህናት ቤተ ሰብ የሆኑ አባሎች የትውልድ ሐረጎቻቸውን ማቅረብ አልቻሉም። አንዳንዶቹ ወደ ይሁዳነት ከመጡት ውስጥ ሊሆኑ ይችላሉ፤ ሌሎች ደግሞ ለጊዜውም ቢሆን የትውልድ ሐረጎቻቸው የሰፈረበትን መዝገብ ማግኘት አልቻሉም ይሆናል።

60 “ዳለያ” “እግዚአብሔር አውጥቷል” ማለት ነው፤ “ጦቢያ” “እግዚአብሔር መልካም ነው” ማለት ሲሆን ከዋነኞቹ የነህምያ ጠቀሾች አንዱ የሚጠራው በዚህ ስም ነበር (ነህ 2:10:19)። በጠቅላላው 652 ሰዎች የዘር ሐረጎቻቸውን ማረጋገጥ አልቻሉም ነበር።

61 “ኤብያ” “እግዚአብሔር ሰውሮአል” ማለት ነው። “ቤርዜሊ” “እንደ ብረት የጠነከረ” ማለት ሲሆን፣ ዳዊት ከልጁ ከአቤሴሎም ሸሽቶ በዮርዳኖስ ማዶ በጌልኦድ በነበረ ጊዜ የረዳው ሰው ነው (2ሳሙ 17:27-29፤ 19:31-39፤ 1ነገ 2:7)። ሙሽራ በሚሰቱ አባት ስም መጠራቱ የሚያመለክተው አባቷ ሴት ልጆች ብቻ እንደ ነበሩት ነው። ከእንዲህ ዐይነቱ ጋብቻ የሚገኙ ልጆች በሚስቲቱ ቤተ ሰብ ስም ይጠራሉ (ከዘካር 29:31፤ ከዘካር 2:34-36 ጋር ያነጻ)።

62 በዜና መዋዕል፣ በዕዝራና በነህምያ የትውልድ ቁጠራ ሰፊ ስፍራ ተሰጥቶታል። በጥንት ዘመን የዝምድና ሁኔታን ማወቅ ከፍተኛ ግምት የሚሰጠው ጉዳይ ነበር።

63 እዚህ ላይ “አገረ ገዢ” ሊል ሰላብሳርን ወይም ዘርባቤልን ሊያመለክት ይችላል። “እጅግ ከተቀደሰው ምግብ” የተባለው የመባው ዋነኛ ክፍል ማለት ለካህናት የተመደበው ሊሆን ይችላል። ሉሪምና ቱሚም ሊቀ ካህናቱ ደረት ላይ የሚደረጉ ነገሮች ሲሆኑ፣ የእግዚአብሔርን ፈቃድ ለማወቅ ይገለገላቸው ነበር (ከዘፀ 28:30፤ ከዘላ 8:8፤ ከዘካር 27:21፤ ከዘካር 33:8 ጋር ያነጻ)። ምናልባት ከዕንጨት፣ ከዐጥነት፣ ወይም ከድንጋይ ምናልባትም የተለየ መልክ ወይም ልዩ ልዩ ጽሑፎች ተደርገውባቸው የተሠሩና አዎን ወይም አይደለም የሚል ምላሽ የሚሰጡ ሁለት ትናንሽ ነገሮች ሳይሆኑ አይቀሩም።

8. አጠቃላይ (2:64-67)

64 የተሰጠው አጠቃላይ ቍጥር 42,360 መሆኑ በዕዝ 2 እና በነህ 7 ላይ ከተሰጠው ድምር ቍጥር በጣም የበለጠ ነው። በሁለቱ መካከል ያለውን የዐሥራ ሁለት ሺህ ያህል ልዩነት

ማስታረቅ በጣም ያዳግታል። እነዚህ በውል ያልተጠቀሱት ሰዎች ሴቶችና ሕፃናት ይሆኑ እንዴ? ከስደት ከተመለሱት መካከል አንጻራዊ በሆነ መልኩ ሴቶቹ ጥቂት ከሆኑ፤ ድብልቅ ጋብቻ የመፈጸሙን ተጽዕኖ ከፍተኛ ያደርገው ነበር።

65 የአገልጋዮቹ ብዛት ድልድል ስድስት ለአንድ ሰው መሆኑ፤ በአንጻራዊ እይታ በጣም ከፍተኛ ነበር። ብዙዎቹ ከጌቶቻቸው ጋር መመለሳቸው አይሁድ ለአገልጋዮቻቸው ያላቸውን አያያዝ በጣም ጥሩ እንደ ነበር በአንጻራዊ መልኩ ያሳያል። እዚህ ላይ የተጠቀሱት ወንዶችና ሴቶች መዘምራትን በሰርግና በቀብር ስፍራ የሚያዜሙ ወዘተ (2ዜና 35፡25) በቀ. 41 ላይ ከተጠቀሱት የመቅደሱ ወንድ መዘምራትን የተለዩ ሊሆኑ ይችላሉ።

66 በብሉይ ኪዳን ዘመን “ፈረሶች” ብዙውን ጊዜ ከቤተ መንግሥትና ወታደራዊ ጉዳዮች ጋር የተያያዘ ደርሻ ነበራቸው። ከዚህ ላይ የተዘረዘሩ ፈረሶች ቂርስ ለአገራው ታላላቅ ሰዎች የሰጣቸው ሊሆኑ ይችላሉ። “በቅሎዎች” የወንድ ፈረሶችና ሴት አህዮች ድብልቅ ናቸው። የፈረሶችን ብርታትና መጠን፤ ከአህያ ትዕግሥትና ጽናት ጋር አሟልተው ይዘዋል። መጀመሪያ ላይ በፓለስቲና አይዳቀሉም ነበር፤ ሰሎሞን ከውጭ አገሮች ያስመጣ የነበረው በዚህ ምክንያት ነበር (1ነገ 10፡25፤ 2ዜና 9፡24)። ውድ እንስሳት ስለ ነበሩ ንጉሣውያን ቤተ ሰቦችና ሀብታሞች ብቻ ይጠቀሙባቸው ነበር (1ነገ 1፡33፤ ኢሳ 66፡20)።

67 በብሉይ ኪዳን የተጠቀሱ ግመሎች ከባለ ሁለት ሻኞቻቸው ባክትሪያን ግመሎች የተለዩ ባለአንድ ሻኞ የዐረቦች ግመሎች ነበሩ። ግመል ጋለቢውን ተሽክሞ በተጨማሪ አራት መቶ ፓውንድ የሚመዝን ዕቃ ተጭኖ ውሃ ሳይጠጣ ከሦስት እስከ አራት ቀን ድረስ መጓዝ የሚችል እንስሳ ነው። አህዮች በቀላሉ አዳልጧቸው የማይወድቁና በጣም መጠነኛ በሆነ መኖ መኖር የሚችሉ ናቸው። ትዝን፤ ሴቶችንና ሕፃናትን ለመሸከም ያገለግላሉ። በጎች፤ ፍየሎችና ሌሎች የቤት እንስሳት አልተጠቀሱም። እነዚህን እንስሳት ይዞ መጓዝ ብዛት ያለውን ሕዝብ ጉዞ ሊያዘዝው ይችላል።

9. የበጎ ፈቃድ ስጦታዎች (2፡68-69)

68 ቅፍለቱ የተጓዘው የኤፍራጥስን ወንዝ ተከትሎ ወደ ሰሜን ማለት ወደ አሌፓ ምሥራቃዊ ድንበር ሲሆን፤ ከዚያም በኋላ የሂደው በምዕራብ በኩል የኦሮጌት ወንዝ ሽለቆን ይዞ በደቡብ በኩል ወደ ሐማት፤ ሐምስና ራብላ ሊሆን ይችላል። ከዚህ በኋላ የቤካ ሽለቆን ተሻግረው ወደ ሊባናስ (ከኤር 39፡5-7፤ 52፡9-10፤ 26-27 ጋር ያነጻ) ወይም በምሥራቅ በኩል በሊባናስ ትይዩ ወዳሉ ተራሮች ከሄዱ በኋላ ወደ ደማስቆ፤ ከዚያም ወደ ፓለስቲና በማራት ሊሆን ይችላል። ሕዝቡ የነበራቸውን ሁለ ጨርሰው ስለ ነበር ያቀረቡት ስጦታ ለእግዚአብሔር አገልግሎት የተሰጠ እውነተኛ መንፈስ እንደ ነበራቸው የሚያሳይ ሊሆን ይችላል (ከዘፀ 36፡5-7፤ ከ2ቆሮ 9፡6-7 ጋር ያነጻ)።

69 ከዕዝራ ትረካ ይልቅ ነፃ 7፡70-72 ላይ ያለው ተጓዳኝ ምንባብ የተሟላ ገለጻ ይሰጣል። በዕዝራ መሠረት ስጦታዎቹ የመጡት ከቤተ ሰብ መሪዎች ሲሆን፤ ነህምያ ግን ከሦስት አቅጣጫዎች መሆኑን ያመለክታል፤ ይኸውም ከአገረ ገዢ፤ ከቤተ ሰብ መሪዎችና ከቀሪው ሕዝብ ነው።

“ዳሪክ” ግሪኮች የሚጠቀሙበት የብር ሳንቲም ሲሆን በዐምስተኛው ክፍለ ዘመን ማብቂያ ላይ ዓቅክ የአንድ ቀን ደመወዝ ነበር። እዚህ ላይ የተጠቀሰው ከወርቅ የተሠራው የፋርሶች ዳሪክ ሊሆን ይችላል፤ ስያሜውን ያገኘው ሳንቲም ማስቀረጽ ከጀመረው ከቀዳማዊ ዳርዮስ ሊሆን ይችላል። ይህ ሳንቲም በጥራቱ የታወቀና በንጉሡ ዘንድ ዋስትና ያለው ነበር። የመግዛት ዐቅሙ የአንድ በሬ መግዢ ወይም የአንድ ወታደር የወር ደመወዝ ያህል ዋጋ ነበረው። እስከ ቀዳማዊ ዳርዮስ ዘመን ድረስ (522-486 ዓቅክ) ሳንቲሞች ጥቅም ላይ አለመዋላቸው ያልተጠበቀ ሊባል ይችላል። መጽሐፉ እየተዘጋጀ እያለ የነበረው ዋጋ ከሚደናውያን ስቅል ጋር የሚመጣጠነውን የሚያመለክት ሲሆን እዚህ ላይ የተጠቀሰው ግን ዘመናዊ በሆነ መልኩ ነው ቢባል ምናልባት የተሻለ ይሆናል።

አንድ “ምናን” 1.26 ፓውንድ ብር ጋር ተመጣጣኝ ነበር፤ ዐምስት ሺህ ምናን 6,300 የብር ፓውንድ ይሆናል። አንድ ምናን ከዐምስት ዓመት ደመወዝ ጋር ይመጣጠናል።

10. የምርኮኞቹ አሰፋፈር (2፡70)

70 በኋላ እንደምንመለከተው በባቢሎናውያን ጥቃት ምክንያት ሕዝቡ ላይ የደረሰው እልቂት በጣም ከባድ ከመሆኑ የተነሣ፤ ዕዝራ ኢየሩሳሌምን በኗሪዎች ለማጠናከር ሕዝቡን በዕጣ መደልደል ግድ ሆኖበታል። ከአገሪቱ የተለያዩ አካባቢዎች የመጡ ከእልቂቱ ያመለጡ ሰዎች በትውልድ አካባቢያቸው መኖር እንደሚፈልጉ ግልጽ ነበር።

ሐ. የመቅደሱ አምልኮ እንደ ገና መጀመር (3፡1-13)

1. የመሠዊያው መታደስ (3፡1-3)

1 ሰባተኛው ወር ቲሽሪ (መስከረም - ጥቅምት) ሲሆን፤ ምርኮኞቹ ፓለስቲና ከደረሱ በኋላ ሦስተኛው ወር አካባቢ መሆኑ ነው። ሽሪ በጣም ቅዱስ ከሆኑ የአይሁድ ወሮች አንዱ ነው። የመጀመሪያው ቀን በሕዝባዊው ቀን አቈጣጠር መሠረት ዐዲስ ዓመት (ሮሽሐሻና) ሲሆን፤ መለከትን በመንፋትና ቅዱስ ጉባኤ በማድረግ ይታወጃል (ዘሌ 23፡24)። ከዐሥር ቀን በኋላ የስርየት ቀን (የም ኪፑር) ይከበራል (ዘሌ 23፡27)። ከዐሥራ ዐምስተኛው እስከ ሃያ ሁለተኛው ባሉት ቀኖች የዳስ በዓል (ሱትት) ይከበራል (ዘሌ 23፡34-36)። “እንደ አንድ ሰው ሆነው ተሰበሰቡ” የሚለውና የእስራኤልን ኅብረት የሚያሳዩ ተመሳሳይ አረፍተ ነገሮች በዘኁ 14፡15፤ በመሳ 6፡16፤ 20፡1፤ 8፡11፤ በ1ሳሙ 11፡7፤ በ2ሳሙ 19፡14 ጭምር ይገኛሉ።

2 ከበዓሉ አካባቢ አንጻር ሊቀ ካህናቱ ኢያሱ ከሕዝባዊው መሪ ከዘርባቤል በፊት ተጠቅሶአል (ከቀ. 8፤ 5፡2፤ ከሐጌ 1፡1 ጋር ያነጻ)። ረጅም ዓመታትን በባቢሎን በማሳለፋቸው አይሁድ ምንም ዐይነት መሥዋዕት ማቅረብ አልቻሉም፤ ያን ማድረግ የሚችሉት በኢየሩሳሌም ብቻ ነበር። ከዚያ እያሱ በጣም ብዛት ባላቸው የአረማውያን ቤተ መቅደሶች ተከበው ነበር። ስለዚህ ተቃዋሚ በሆኑ አገራባች አገሮች መካከል የነበሩ ከምርኮ ተመላሾች ቀዳሚ ተግባራቸው ለጌታ መሥዋዕት የሚያቀርቡበትን መሠዊያ እንደ ገና መሥራት ነበር።

በኋላ ቅጥሩ ሲሠራ የተከሠተውን ያህል የአይሁድ ጠላቶች በመጀመሪያ ላይ መቅደሱ ሲሠራ ያን ያህል ሥጋት አላደረባቸውም ነበር። ይሁን ወይም አይሁን መጀመሪያ ላይ በቤተ መቅደሱ ሥራ ለመሳተፍ ጠይቀው ነበር።

3 “ፍርሀት ቢያድርባቸውም” ቃል በቃል፤ “በፍርሀት” ወይም “ከፍርሀት የተነሣ” ማለት ነው። የዕብራይስጡ ቃል ሰዎችን (ምሳ 20፡2) ወይም እንስሳትን (ኢዮ 39፡20) ከመፍራት የሚመጣ ፍርሀትን ያመለክታል። “በዙሪያቸው ካሉት አሕዛብ” ማለት ቃል በቃል በምድሩ ከሚኖሩ ሰዎች ማለት ነው።

2. የዳስ በዓል (3፡4-6)

4 “የዳስ በዓል” የሚለው የመጀመሪያው የዕብራይስጥ ቃል ለዚሁ በዓል የሚሠሩ፤ “ጎጆዎችን” ያመለክታል፤ አንዳንዴ “በዓል” ወይም፤ “የጌታ በዓል” በመባል ይጠራል። መጀመሪያውኑ በደስታ የሚከበር የመኸር በዓል ነበር (ዘፀ 23፡14-16፤ 34፡22-23፤ ዘሌ 23፡33-43፤ ዘኁ 29፡12-40፤ ዘዳ 16፡13-16፤ ከ1ሳሙ 1፡1-3፤ ከ1ነገ 12፡32 ጋር ያነጻ)።

በዛሬው ዘመን አይሁድ በዓሉን የሚያከብሩት ጣራው ክፍት በሆነ፤ በቅርንጫፎች በተሠራ ጎጆ ውስጥ ሲሆን፤ በተለያዩ ፍራፍሬዎችና አትክልቶች ያስጌጡታል። በዘሌ 23፡40 መሠረት አይሁድ በዘንባባ ዝንጣፊ፤ በለመለመ ዛፍ ቅርንጫፍ፤ በአኳያ ዛፍ ቅርንጫፍ ይጠቀሙ ነበር። በዓሉ ዘጠኝ ቀን ሙሉ ሲከበር “የለመለመ ዛፍ ቅርንጫፍ” በእጃቸው ይዘው በየአቅጣጫዎቹ ሁሉ ያወዛውዙ ነበር። የሚቃጠሉ መሥዋዕቶች በየማለዳውና (ዘሌ 1፡13) በየምሽቱ (ዘኁ 28፡3-4) እንዲያቀርቡ የታዘዙ መሥዋዕቶች ናቸው።

5-6 የወር መጣቻ የወሩ መጀመሪያ ቀን ሲሆን ቅዱስ ቀን እንደ ሆነ ይታሰብ ነበር (ዘኁ 28፡11-15፤ ከቄላ 2፡16 ጋር ያነጻ)።

የተቀደሱ በዓላት፡- ፋሲካን፣ በዓለ ኅምሳን፣ የስርየት ቀንን የመሳሰሉትን ሁሉ ያጠቃልላሉ (ዘሌ 23)። በበጎ ፈቃድ ለእግዚአብሔር የሚሰጠው መባ (ከ1፡4 ጋር ያነጻ)፣ በኤርምያስ 33፡10-11 ላይ የተሰጠው ተስፋ ፍጻሜ ነው። ከመቅደሱ መሠራት በፊት አገልግሎት ደግሞ መጀመሩን ልብ ይሏል።

3. ዳግም የቤተ መቅደሱ ሥራ መጀመር (3፡7-13)

7 እንደ መጀመሪያው መቅደስ ሁሉ ፊንቃውያን (የጢሮስና የሲዶና ሰዎች) የዝግባ ዕንጨቶችንና ሠራተኞችን በመላክ ተባብረዋል (1ገን 5፡7-12)። ሠራተኞቹ የሚከፈላቸው “ገንዘብ” (ቃል በቃል “ብር”) በስቅል ይመዘናል (በ2፡69 ያለውን ማብራሪያ ይመ)። ጥንታዊቷ ፊንቄ (የአሁኗ ሊባኖስ) በዝግባና በሌሎች ዕንጨት ዐይነቶቿ ትታወቅ ነበር። ሜሶፖታሚያውያንም ሆኑ ግብፃውያን በንግድ ወይም በወረራ የዝግባ ዕንጨቶችን ማግኘት ይፈልጉ ነበር። በብሉይ ኪዳን ሰባ አንድ ጊዜ የተጠቀሰው ዝግባ 120 ሜማዎች ከፍታ፣ ከ30 እስከ 40 ሜማ ውፍረት ነበረው። ጣፋጭ ሽታ ያለው ዕንጨታቸው በቀላሉ አይበሰብስም፤ ምሥጢችን የመቋቋም ኀይልም ነበረው። ዕንጨቷ በባሕር ላይ በሚንሳፈፍ ጣውላ ይጫንና ጃፋ ወደብ ሲደርስ ይራገፍ ነበር (1ገን 5፡9፣ ከ2ዜና 2፡15-16 ጋር ያነጻ)።

ከዘመናዊቷ ቤይሩት ደቡብ ሃያ ስምንት ማይሎች ላይ የነበረችው ሲዶና ከፊንቃውያን ታላላቅ ከተሞች አንዷ ነበረች (ዘፍ 10፡19፣ 1ገን 5፡6፣ 16፡31፣ 1ዜና 22፡4)። ከዐሥራ ሦስት ዓመት ከበባ በኋላ ናቡከደነፆር የጢሮስን ደሴት ሲይዝ፣ ሲዶና ታዋቂነትን አገኘች። በባሕር ንግድ የምትታወቀው (ሕዝ 26፡4-14) ጢሮስ በኋላ ላይ በታላቁ እስክንድር ደረጃዋ ከፍ ብሎ የባሕር ወሽመጥ ሆናለች።

8-9 ሁለተኛው ወር ኢያር (ሚያዝያ/ግንቦት) ሰሎሞን ቤተ መቅደሱን የጀመረበት ተመሳሳይ ወር ነበር (1ገን 6፡1)። አይሁድ ወደ ፖለቲካና የተመለሱት በ537 ፀደይ ላይ ከሆነ ሁለተኛው ዓመት በ536 ፀደይ ላይ ይውላል ማለት ነው። ቀደም ባለው ጊዜ የሌዋውያን የዕድሜ ገደብ ሠላሳ (ዘኁ 4፡3) ወይም ሃያ ዐምስት ዓመት ነበር (ዘኁ 8፡24)። በኋላ ግን ወደ ሃያ ዓመት ዝቅ እንዲል ተደረገ (1ዜና 23፡24-27፣ 2ዜና 31፡17)፤ ይህም የሆነው ከነበረው የሌዋውያን ዕጥረት የተነሣ ሳይሆን አይቀርም። ዘሩባቤልና ኢያሱ የሁለተኛውን መቅደስ መሠረት በማኖር ተሳትፈዋል፤ 5፡16 ግን ሰሳብሳርም መሠረት እንዳኖረ ይናገራል።

10 “መለከቶች” ከቅጥቅጥ ብሮች ይሠሩ ነበር (ዘኁ 10፡2)። ኢዩአስ በነገሠ ጊዜ (2ገን 11፡14፣ 2ዜና 23፡13) ከሆነው ውጪ ብዙውን ጊዜ መለከቶችን የሚነፋ ካህናት ነበሩ (ዘኁ 10፡8፣ 1ዜና 15፡24፣ 16፡6)። ብዙውን ጊዜ ጥቅም ላይ የሚውሉት እዚህ የኢያሩሳሌም ቅጥሮች እንደ ገና በተገነቡበት ጊዜ እንደምንመለከተው በአስደሳች ሁኔታዎች ወቅት ነበር (ነህ 12፡35፣ ከ2ዜና 5፡13፣ መዝ 98፡6 ጋር ያነጻ)። ካህናትና ሌዋውያን በጸናጽሎች ይጠቀሙ ነበር።

11 “ዘመሩ” ሲል መዘምራት በሁለት ቡድኖች ሆነው እየተቀበሉ በኅብረት ስለሚዘመሩ መዝሙሮች እየተናገረ ነው (ነህ 12፡8-9 ይመ)። “ቸር ነውና” የሚለው በቅዱሳት መጻሕፍት ውስጥ እንደ አዝማች የገባ ሲሆን (1ዜና 16፡34፣ 2ዜና 7፡3፣ መዝ 106፡1፣ 136፡1፣ ኤር 33፡10-11)፣ ቃል ኪዳንን ጠባቂ የሆነ አምላክን መልካምነት ያመለክታል፤ “ፍቅር” “ጽኑ ፍቅር” ማለት ነው።

12-13 በታላቅ ድምፅ መጮኻቸው ሕዝቡ የተሰማቸውን ታላቅ ደስታ ይገልጻል (ከ10፡12፣ ከኢያ 6፡5፣ 20፣ ከ1ሳሙ 4፡5፣ ከመዝ 95፡1-2 ጋር ያነጻ)። እንባና የደስታ ጨኸት ጥልቅ ስሜትን ይገልጻሉ። በተለምዶ አይሁድ ስሜታቸውን የሚገልጹት ድምፃቸውን ከፍ አድርገው በማልቀስ ነበር (ከ10፡1፣ ከነህ 1፡4፣ 8፡9 ጋር ያነጻ)። ሽማግሌዎቹ የሰሎሞን ቤተ መቅደስ ውበት ትዝ ብሎአቸው ሲያለቅሱ፣ ወጣቶቹ ግን ዐዲስ ቤተ መቅደስ የመሠራቱ ተስፋ ደስ ስላሰኛቸው ጮኹ። ከፋ ነገር እንዲደርስባቸው የፈረደ አምላክ አሁን ደግሞ እንደ ገና መልሶአቸዋል፤ ይህን ታላቅ ሥራ እንዲያጠናቅቁም ያስችላቸዋል።

መ. ቤተ መቅደሱ እንዳይሠራ ተቃውሞ መነሣቱ (4፡1-24)

1. በቂሮስ ዘመን የተነሣ ተቃውሞ (4፡1-5)

ይህ ምዕራፍ የአይሁድን ጥረት ለማጨናገፍ የተደረጉ መከራዎችን በዐጭሩ ያቀርባል። ከቀ. 1-5 በቂሮስ ዘመን (539-530 ዓክልበ)፣ ከቀ. 6 በጠረክሲስ ዘመን (485-465)፣ ከቀ. 7-23 ደግሞ በቀዳማዊ አርጤክስ ዘመን (464-424) ስለ ተደረጉ ሁኔታዎች ጸሐፊው ይገልጻል። ከዚያ በኋላ ደግሞ ቀ. 24 የቤተ መቅደሱ ሥራ ሲጠናቀቅ በቀዳማዊ ዳርዮስ ዘመን ወደ ነበረው ሁኔታ ይመሰሳል (ከሐጌ 1-2 ጋር ያነጻ)። ከቀ. 8 እስ 6፡18 ጸሐፊው በአረማይክ ቋንቋ ከተጻፉ ሰነዶች ይጠቅሳል፤ ከዚያ በኋላ በ7፡12-26 ደግሞ ከአረማይክ ጽሑፍ ሰፋ አድርጎ ይጠቅሳል።

1-2 አብዛኞቹ ምርኮኞች በይሁዳ ስለ ነበሩ፣ ትውልዶቻቸው አይሁድ ተብለው ይታወቃሉ። ዐሥሩ ሰሜናውያን ነገዶች ባመፁ ጊዜ ከይሁዳ በስተ ደቡብ የነበረው ትንሹ የብንያም ነገድ ብቻ ነበር ከይሁዳ ጋር ሆኖ ለሮብዓም ታማኝነቱን ያሳየው። የመጀመሪያው የእስራኤል ንጉሥ ሳኦል ከዚህ ነገድ ነበር፤ የጦርሴሱ ሳውልም ከዚህ ነገድ ነበር (ፊልጽ 3፡5)።

ምንም እንኳ እንደዚያ ተብሎ በግልጽ ባይነገርም፣ በሥራው ለመተባበር ፈቃደኝነታቸውን የገለጹት ሰዎች የሰማርያ አካባቢ ሰዎች ነበሩ። በ722 ዓክልበ ሰማርያ ከተያዘች በኋላ የአሦር ንጉሥ፣ “በአንድ በኩል እግዚአብሔርን የሚያመልኩ በሌላ በኩል ግን እንደየአገራቸው ልማድ የየራሳቸውን አማልክት የሚያመልኩ” (2ገን 17፡24-33) ሰዎችን ከሚሰፖታሚያና ከሶሪያ አስመጥቶ ነበር። ዐዲስ መጨዎቹ ከዐሥረኛው ምእት ዓመት ጀምሮ ጌታን ከማምለክ ይልቅ ወደ ስሕተት እያመራ የነበረውን የሰሜንኞቹን ሃይማኖት ይበልጥ እንዳደክመው ጥርጥር የለውም።

ቤተ መቅደሱ ከተደመሰሰ በኋላ እንኳ ከሰሜን በኩል ከሴሎና ከሴኬም የመጡ ሰዎች የፈረሰው ቤተ መቅደስ በነበረበት ቦታ ላይ እህልና ዕጣን መሥዋዕት ያቀርቡ ነበር (ኤር 41፡5)። ከዚህም በላይ የሰንባለጥ ልጆች ለሆኑት ለዳላያና ለስለዳያ (“ያህ” የሚለው ያህዌን ወይም ይሆንን ያመለክታል) ከተሰጠው ስም መመልከት እንደሚቻለው፣ ሰሜንኞች በእግዚአብሔር ማመናቸውን ሙሉ በሙሉ አልተወጡም ነበር። ይሁን እንጂ የእስራኤልን አምላክ የሚያመልኩት እንደ ብቸኛ አምላክ ሳይሆን ከብዙ አማልክት አንዱ አድርገው ነበር፤ የራሱ የሰንባለጥ ስም ለጨረቃ አምላክ ለሲን ክብርን የሚሰጥ ነበር።

3 የንጉሠ-ትእዛዝ ሽፋን በማድረግ ከሰሜንኞቹ የቀረበላቸውን ርዳታ ላለመቀበል አይሁድ ሞክረው ነበር። ይሁን እንጂ ይህ ምላሻቸው ግልጽ ጥላቻና ተቃውሞ አስነሣባቸው።

4 “የአካባቢው ሰዎች” ማለት ቃል በቃል፣ (“የምድሪቱ ነዋሪዎች”) የይሁዳን ሕዝብ “ተስፋ ማስቆረጥ” (ቃል በቃል፣ “እጆቻቸውን ማድከም”) ከኤር 38፡4 ጋር ያነጻ) ጀመሩ። “ማስፈራራት ጀመሩ” የሚለው ብዙውን ጊዜ የሚያሳየው በጦርነት ወቅት ያለውን ሁኔታ ነው (መሳ 20፡41፣ 2ሳሙ 4፡1፣ 2ዜና 32፡18፣ ዳን 11፡44፣ ዘክ 8፡10)።

5 መካሪዎችን በገንዘብ መግዛትን አስመልክቶ በለዓም በገንዘብ ከተገዛበት ሁኔታ ጋር (ዘዳ 23፡4-5)፣ እንዲሁም ነህምያን ለማስፈራራት ሐሰተኛ ነቢያት ተገዝተው (ነህ 13፡2) ከነበረበት ሁኔታ ጋር ያነጻጽሩ። “ከፋርስ ንጉሥ እስከ ዳርዮስ ዘመን መንግሥት ድረስ” የሚለው በ525 ዓክልበ ግብጽን የያዘውን የካምቢደስስ ዘመን መንግሥትና በ522 ለሰባት ወሮች ሥልጣንን ነጥቆ የያዘውን የሲዶ ሲሜርዳስን ዘመን ሁሉ ይሸፍናል።

2. በጠረክሲስ ዘመን የተደረገ ተቃውሞ (4፡6)

6 “ጠረክሲስ” (ዕብ “አላሽዊሮስ” ከዐመት ማስታወሻ ጋር ያነጻ፣ በመጽሐፈ አስቲር የተጠቀሰ ንጉሥ) የዳርዮስ ልጅ ነበር። በ486 መጨረሻ ላይ ዳርዮስ ሲሞት ግብጽ ዐመፀ፤ ጠረክሲስ ዐመፀን ለማስቆም ወደ ምዕራብ መንገዝ ነበረበት። በመጨረሻም ፋርሶች በ483 ላይ መቄጣጠር ቻሉ። “ክስ” (ቃል በቃል “ጥላቻ”)

የሚለው ቃል የተጠቀሰው እዚህና የይስሐቅ እረኞችና የጌራራ እረኞች የተጣሉበትን ጉድጓድ ስም በተመለከተ በዘፍ 26:21 ላይ ነው።

3. በአርጤክስስ ዘመን የተደረገ ተቃውሞ (4፡7-23)

ሀ. ለንጉሡ የተላከ ደብዳቤ (4፡7-16)

7 “አርጤክስስ” በመባል የሚታወቁ ሦስት የፋርስ ነገሥታት ነበሩ፤ ቀዳማዊ አርጤክስስ (464-424)፤ ዳግማዊ አርጤክስስና (403-359)፤ ሣልሳዊ አርጤክስስ (358-337)። በዚህ ክፍል የተጠቀሰው ቀዳማዊ አርጤክስስ ነው፤ ደብዳቤውን የጻፈው ጣብኤል ሲሆን፤ የጻፈው በሚትራዳጡ ፈቃድ ነበር (ሚትራዳጡን በተመለከተ የ1፡8 ማብራሪያ ይመ)። “ጣብኤል” “እግዚአብሔር መልካም ነው” ማለት ነው (ከኢሳ 7፡6 ጋር ያነጻ)። የቅርብ ምሥራቅ ነገሥታት በተደራጁ ሰላዮችና ጠቋሚዎች ይጠቀሙ ነበር። ይሁን እንጂ የእግዚአብሔር ሕዝብ ከማንኛውም ንጉሥ የሰለላ መዋቅር ይልቅ ሁሉን የሚያውቅ የእግዚአብሔር ጥበብና አሠራር የበለጠ መሆኑን በመገንዘብ ተደላድለው ማለፍ ይችላሉ (ከ2ዜና 16፡9፤ ከዘካ 4፡10 ጋር ያነጻ)።

8 “ሬሁም” (“መሐሪ”) ከ“ቻንስለርነት” ወይም “ከከሚሽርነት” ጋር የሚመጣጠን ጎሳፊነት ያለው ባለሥልጣን ነበር። “ሲምሳይ” “የእኔ ፀሐይ” ማለት ነው (ከሳምሶን ጋር ያነጻ)። ሬሁም እየነገረው ሲምሳይ ደብዳቤውን በአረማይክ ጻፈ። ስለዚህም ደብዳቤው በፋርስ ቋንቋ ተተርጉሞ ለንጉሡ መነበብ ነበረበት (ቍ 18)።

9 “ተባባሪዎቻቸው” የተባሉት በአንድ መሪ የሚታገዙና ብዙውን ጊዜ ከአንድ ወላጅ የተገኙ ሰዎች ነበሩ። በፋርሶች ሥልጣን መዋቅር መሠረት እያንዳንዱ ባለ ሥልጣን ጎሳፊነቱን ለሥራ ባልደረቦቹ ጭምር ማጋራት ነበረበት። “አርክ” ታላቋ የሱሜሪያውያን ከተማ ስትሆን (ዘፍ 10፡10)፤ የዝነኛው የጊልጋሚሽ ትውልድ ቦታ በመሆኑም ትታወቃለች። በቦታው በተደረገው የቍፋሮ ምርምር ጥንታዊ ጽሑፍን በተመለከተ ምሳሌ ሊሆን የሚችል መረጃ ተገኝቶአል። ሱሳ በደቡባዊ ምዕራብ ኢራን የነበረችው የኤላም ዋና ከተማ ነበረች። ታላቁ የአሶር ንጉሥ (669-633 ዓቅክ) አሰርባናፖል ላይ በተደረገው ክፍተኛ ዐመፅ በመሳተፉ በ640 ከተማይቱ ክፋኛ ተደመሰሰች። አሦራውያን ሱሳ ላይ የፈጸሙት ውድመት በጣም ከባድ ከመሆኑ የተነሣ የቍፋሮ ተመራማሪዎች የነበረችበትን ትክክለኛ ቦታ እንኳ ማወቅ የቻሉት በቅርቡ ነበር።

10-11 አስናፈር በነገዩ በነበረው ትልቅ ቤተ መጻሕፍት ምክንያት ስመ ገናና ሆኖአል። በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ስሙ ሌላ ቦታ አልተጠቀሰም፤ ይሁን እንጂ ምናሴን ከምርኮ ነጻ ያደረገው ንጉሥ አርሱ ሊሆን እንደሚችል ይታሰባል (2ዜና 33፡11-13)። ምናልባትም በነገ 17፡24 መሠረት የሰማርያ ሰዎችን ያጋዘ በስም ያልተጠቀሰው የአሦር ንጉሥ አርሱ ሊሆን ይችላል። የእነዚህ ግዙቶች ዘሮች ከትውልድ አገራቸው የተነቀሉት ከሁለት መቶ ዓመት በፊት ቢሆንም እንኳ ሥር መሠረታቸውን በትክክል መናገር ችለው ነበር። ምናልባትም የእስራኤላዊው ንጉሥ የአሞን መገደል (640-642 ዓቅክ) ኤላምና ባቢሎን የቀሰቀሱት ፀረ አሦር ተቃውሞ ውጤት ሊሆን ይችላል። በዚህ ምክንያት አሦራውያን ዐመፀኛ የሰማርያ ሰዎችን በግዞት ወስደው፤ በእነርሱ ምትክ በአገራቸው ላይ ዐመፀኞችን ኤላማውያንና ባቢሎናውያንን አሰፈሩ።

11 “በኤፍራጥስ ወንዝ ማዶ” (ቃል በቃል፤ “ወንዙን ተሻግሮ”) የሚለው ሐረግ መጀመሪያ ጥቅም ላይ የዋለው በኤስራይን ዘመነ መንግሥት ነበር። የፓለስቲና ሰዎች፤ ከወንዙ ማዶ ያለውን ምድር ሜሶፖታሚያ በማለት ይጠራታል (ኢያ 24፡2-3፤ 14፡15፤ 2ሳሙ 10፡16)። በሌላ በኩል ደግሞ ሜሶፖታሚያን፤ ሶርያን፤ ፊንቄንና ፓለስታይንን እንደሚያጠቃልል ነበር የሚያስቡት (1ነገ 4፡24)። በ539 ዓክልበ. ባቢሎንን ድል ባደረገ ጊዜ ጉባሩ የተባለውን ሰው የባቢሎንና ከወንዙ ማዶ ያለ አገር ገዢ አድርጎ ሾመው። ይህም የዐምስተኛው ክፍል ገዦች ይፋ መጠሪያ ሆነ (5፡3፤ 6፡6፤ ነህ 2፡7 ወዘተ)።

12-13 “እንደ ገና በመሥራት” የሚለው የአረማይክ ሥርወ ቃል “ማደስ” ወይም “መጣል” ከሚለው የወጣ ሊሆን ይችላል። “ቀረጥ” ክፍለ ሀገሮቹ ወደ መንግሥት ግምጃ ቤት ገቢ የሚያደርጉት መደበኛ ዓመታዊ ክፍያ ነው። እጅ መንሻ በባቢሎን የኪራይ ቀረጥ ነው። የፋርስ ንጉሥ በየዓመቱ በግምት በሃያና በሠላሳ ዐምስት ሚሊዮን መካከል የሚገመት ብር ይሰበስብ እንደ ነበር ይታሰባል። ፓለስቲናን ጭምር የሚያካትተው የዐምስተኛው ክፍል ግዛት ከምዕራቡ ግዛቶች ዝቅተኛውን መጠን መክፈል ነበረት። ፋርሶች አብዛኛውን የወርቅና የብር ሳንቲም በመውሰድ እያቀለጡ ጥፍጥፋን በግምጃ ቤቶቻቸው ያኖሩ ነበር። በቀረጥ ወይም በግብር ከሚከፈለው ገንዘብ ውስጥ ክፍለ ሀገሮቹን ለመጥቀም የሚመለሰው ገንዘብ በጣም ጥቂቱ ነበር።

14 “አሁንም እኛ ስለ ቤተ መንግሥቱ ስለሚገደን” ማለት ቃል በቃል፤ የቤተ መንግሥቱን ጨው የምንበላ በመሆናችን ማለት ነው። ጨው የቃል ኪዳን ማረጋገጫ ተደርጎ ይታሰብ ነበር (ዘሌ 2፡13፤ ዘኁ 18፡19፤ 2ዜና 13፡5)። “ሳላሪ” የሚለው እንግሊዝኛ ቃል የተወሰደው ከሳቲን ቃል ሲሆን፤ ለወታደሮቹ ደመወዝ እንዲሆን የሚሰጥ የጨው ድርጎን ያመለክታል። (ጨው ለመቀበል የበቃ አይደለም ከሚለው አባባል ጋር ያነጻ)።

15-16 “ቤተ መዛግብት” ሰነዶች ማለት ነው (ከ6፡1-2፤ ከአስ 2፡23፤ 6፡1 ጋር ያነጻ)። በዋና ዋና ከተሞች እንደነዚህ ያሉ ሰነዶች የሚቀመጡባቸው ሰፍራዎች ነበሩ።

ለ. ከንጉሡ የተላከ ደብዳቤ (4፡17-23)

17-20 “ሰላም ለእናንተ ይሁን” የሚለው የአረማይክ አቻ ቃል ሺላም የሚለው ነው (ከዕብ ሻሎም፤ ጋር ያነጻ)። ንጉሡ ያልተማረ ሊሆን ስለሚችል ሌሎች ሰነዶችን ያነቡለታል (ከአስ 6፡1 ጋር ያነጻ)። በአረማይክ የተጻፉት ወደ ፋርስ ቋንቋ የተረጎሙት (ከ4፡8 ማብራሪያ፤ ከነህ 8፡8 ጋር ያነጻ)። እዚህ ላይ የቀረበው ክስ በመጠኑም ቢሆን እውነትነት አለው። በ701፤ 597 እና በ587 ዓቅክ ኢየሩሳሌም በአሦራውያንና ባቢሎናውያን ላይ ዐምባ ነበር (2ነገ 18፡7፤13፤ 24፡1 ወዘተ)። የ1ነገ 9፡18 የዕብራይስጡ ጽሑፍ እንደሚያመለክተው ንጉሥ ሰሎሞን አብዛኛውን የኤፍራጥስ ማዶ አካባቢ የምትቈጣጠረውንና ታዲያዊ የምትባለውን በሶርያ ምድረ በዳ ውሃ ገብ የነበረችውንና በጣም ጠቃሚ የሆነችውን ከተማ እንደ ገና ገንብቶ ነበር። ዓለም ዐቀፍ ክብርን አግኝቶ እንደ ነበር የፈርዖንን ልጅ ከማግባቱ አንጻር መገንዘብ ይቻላል (1ነገ 3፡1፤ 7፡8)።

21-23 የየአውራጃዎቹ ባለ ሥልጣናት ጣልቃ ከገቡ በኋላ የፋርስ ንጉሥ የኢየሩሳሌምን ቅጥሮች ለመገንባት አይሁድ የሚያደርጉትን ሙከራ እንዲያቋርጡ አዘዘ (የነህ 1፡3 ማብራሪያን ይመ)። ከቀ. 7-23 ያለው ጉዳይ የተከናወነው በ445 ዓቅክ እንደ ነበር አብዛኞቹ ምሁራን ይስማማሉ። በናቡከደነፆር ከተፈጸመው ጥፋት ይልቅ በቅርቡ የተጀመረው ቅጥር በግድ እንዲፈርስ መደረጉ ለነህምያ ለሚቀርብለት ዘገባ መሠረት ሆነ።

4. በዳርዮስ ዘመን ሥርወ እንደ ገና መጀመሩ (4፡24)

24 ጸሐፊው የአይሁድን ሙከራ ለመግታት የተደረገውን ተቃውሞ ዝርዝር ሲያቀርብ ከቆየ በኋላ፤ እንደ ገና ስለ ዋናው ርእሰ ጉዳይ ማለት ስለ ቤተ መቅደሱ እንደ ገና መገንባት መጻፉን ይቀጥላል። (ቀ. 1-3)። በፋርሶች አቆጣጠር መሠረት የቀዳማዊ ዳርዮስ ሁለተኛው ዓመት የጀመረው ኒሳን 1 (ሚያዝያ 3) 520 ዓቅክ ሲሆን እስከ የካቲት 21፤ 519 ድረስ ዘልቆ ነበር። በዚያው ዓመት በስድስተኛው ወር መጀመሪያ ቀን (ነሐሴ 29) ቤተ መቅደሱን እንደ ገና መሥራት እንጂጆምር ነቢዩ ሐጌ (ሐጌ 1፡1-5) ዘሩባቤልን አበረታታው። የመቅደሱ ሥራ መስከረም 21 በሃያ አራተኛው ቀን ተጀመረ (ሐጌ 1፡15)። ቀኑ የተለየ ፋይዳ ያለው ነበር። የቤሂስቲን ጽሑፍ በመባል የሚታወቀው በራሱ በንጉሡ ዝነኛ ጽሑፍ መሠረት በመጀመሪያዎቹ ሁለት ዓመታት ዳርዮስ ከዘጠኝ ዐመፀኞች ጋር የተለያዩ ውጊያዎቹን አደርጎ ነበር። እንግዲህ ቤተ መቅደሱን እንደ ገና የመሥራቱ ሥራ የተጀመረው የፋርስ መንግሥት ከተረጋጋ በኋላ ነበር።

ሠ. የመቅደሱ ሥራ መጠናቀቅ (5:1-6:22)

1. ሐጌና ዘክርያስ ያነሣሡት ዐዲስ ጀማሪ 5:1-2)

1 ከነሐሴ 29፣ 520 ዓቅክ (ሐጌ 1:1) ጀምሮ እስከ ታህሣሥ 8 (ሐጌ 2:1-9፣ 20-23) ድረስ ነቢዩ ሐጌ ሕዝቡ የቤተ መቅደሱን ሥራ እንዲጀምሩ ለመቀስቀስ ተከታታይ መልእክቶችን አቀረበ። ሐጌ የመጀመሪያውን ቅስቀሳ ማቅረብ ከጀመረ ከሁለት ወር በኋላ ዘክርያስም በቅስቀሳው ሥራ መተባበር ጀመረ (ዘክ 1:1)። ሐጌ 1:6 ስለ ነበረው አስከፊ ሁኔታ ማለት ስለ ቤቶች እጥረት፣ የእህል እጥረት፣ የልብስና የሥራ ዕጦት እንዲሁም ለሥራው ስለሚያስፈልጉ ሌሎች ነገሮች ችግር ይናገራል፤ ምናልባትም ይህ ሊሆን የቻለው በነበረው የዋጋ ግሽበት የተነሣ ሊሆን ይችላል (የነህ 5 ማብራሪያ ይመ)። ሐጌ ሕዝቡን ገሠጸ፤ የእግዚአብሔር ቤት ፈርሶ (ሐጌ 1:4-9) ባለበት ሁኔታ ጌታ በምድሩ ላይ ድርቅ (ሐጌ 1:11)፣ እንደሚያመጣ ተናገረ። ይህ የሚያሳየው የመጀመሪያው መሠረት ከተጣለ ዐሥራ ስድስት ዓመት ቢሆነውም እንኳ፣ ሥራው ይህን ያህል አለመግፋቱን ነው።

2 “ዘርባቤል” “የባቢሎን ዘር” የሚለው ትርጉም ያለው የባቢሎንውያን ስም ሲሆን፣ ሰውየው በምርኮ ዘመን ምናልባትም ከ570 ዓቅክ በፊት መወለዱን ይመለከታል። እዚህና ዕዝ 3:2፣ ነህ 12:1 እና ሐጌ 1:1 ላይ የሰላትያል ልጅ ከመጨረሻው ንጉሥ በፊት የነበረው የይሁዳ ንጉሥ፣ የኢዮሴዴቅ ልጅ መሆኑን ያመለክታል (ዘክ 3:17)። ምንም እንኳ ኢዮሴዴቅ በሴዴቅያስ ቤተካም የመጨረሻው ሕጋዊ የይሁዳ ንጉሥ እንደ ሆነ ይታሰብ ነበር። ዘርባቤል አገሪቱን በተቆጣጠሩ ንይላት የፖለቲካ ሥልጣን የተሰጠው የመጨረሻው የዳዊት ዘር ነበር። ይሁን እንጂ 1 ዜና 3:19 ዘርባቤል ሌላው የኢዮሴዴቅ ልጅ የሰላትያል ወንድም የነበረው የፈዳዩ ልጅ እንደ ነበር ያመለክታል። ምናልባትም በሥጋ ዘመዳሞች መካከል ይደረግ በነበረው ጋብቻ መሠረት (ዘጸ 25:5-6) ፈዳዩ የሚች ወንድሙን የዘርባቤልን ሚስት ሳያገባ አልቀረም። ስለ ኢዮሴዴቅ የ22 ማብራሪያ ይመለከቱ።

2. የአገረ ገዢው ተንትናይ ጣልቃ መግባት (5:3-5)

3-5 ሰኔ 5 502 ዓቅክ እንደ ተጻፈ የሚታሰብ አንድ ሰነድ “አገረ ገዢው” ተንትናይ የአቢርናሪ አገረ ገዢ ከነበረው ባለ ሥልጣን በታች እንደ ነበር ያመለክታል። ስተርቡናይ እንደ “አጣሪ” ወይም “መርማሪ” ያገለግል የነበረ የፋርስ ባለ ሥልጣን ነው። “ውቅር” የሚለው የቤተ መቅደሱ ዳግም ግንባታ ከፍተኛ ደረጃ ላይ መድረሱን ያመለክታል። ክሱ ሳይጣራ በሂደት ላይ እያለ የፋርስ ገዢ አይሁድ ሥራውን እንዲፋጥሉ አደረገ። “መሪዎች” ስለሚለው ቍ 9፣6:7-8፣ 14፣ ኤር 29:1፣ ዕዝ 8:1፣ 14:1 ይመለከቱ።

3. ለዳርዮስ የተላከ ደብዳቤ (5:6-17)

6-7 እንዲህ ያለ ጥያቄ በቀጥታ ለንጉሡ መላኩ በፔርሴፓስ በተገኙ የኤላማውያን ጽሑፎች ጭምር ተረጋግጦአል፤ ይህ የተረጋገጠውም በ1933-34 በምሽጉ ቅጥር ውስጥ በተገኙ በሺዎች በሚቆጠሩ የጡብ ላይ ጽሑፎችና ቍርጥራጮች ላይ ነው። ዘመናቸው ዳርዮስ ነግሦ ከዐሥራ ሦስተኛው እስከ ሃያ ስምንተኛው ያለው ዓመት ሲሆን (509-494 ዓቅክ)፣ ስለ ምግብ ዝውውርና በምግብ መልክ ስለ መክፈል ይናገራሉ። በ1936-38 ደግሞ ከዳርዮስ ዐሥራ ሦስተኛ ዓመት እስከ አርጤክስስ ሰባተኛ ዓመት ድረስ (492-458 ዓቅክ) ያለውን ያካተቱ የኤላማውያን ሰነዶች ተገኝተዋል።

8 “ታላላቅ ድንጋዮች” የሚለው ሐረግ ምን ማለት እንደ ሆነ ርግጡን ማወቅ አይቻልም። ሰብዓ ሊቃናት ትርጉም ምርጥ ወይም ውብ ድንጋዮች ይላል (ከ1ገ 7:9-11 ያነጻ)። “ታላላቅ” (ቃል በቃል “ተንከባላይ” ተብሎ የተተረጎመው የድንጋዮቹ መጠን በጣም ትልቅ በመሆኑ ለዚህ ዐላማ በተሠራ ተንከባላይ ነገር ያመጧቸው ስለ ነበር ሊሆን ይችላል። “ቅጥሩንም በወፍራም ምሶሶዎች እየሠሩ” የሚለው በውስጥ በኩል ስለ ነበረው መወጣጫ (1ገ 6:15-18) ወይም በጡብ ወይም

በድንጋይ ምትክ ቅጥሩ ውስጥ የሚገቡ ግንደችን ለማመልከት ሊሆን ይችላል (1ገ 6:36)።

9-12 በ1ገ 6:1 መሠረት ስሎሞን ቤተ መቅደሱን መሥራት የጀመረው በነገሠ በአራተኛው ዓመት ማለትም በ966 ዓቅክ ነበር። ሥራው ሰባት ዓመት ወስደዋል (1ገ 6:38)። የፋርስ ባለሥልጣኖች ለሰነዘሩባቸው ተቃውሞ ምላሽ ለመስጠት የአይሁድ መሪዎች የሰማይና የምድር አምላክ አገልጋዮች መሆናቸውንና ብሔራዊ ኩራታቸው ስለ ነበረው ስለ መጀመሪያው የሰሎሞን ቤተ መቅደስ ተናገሩ። በአባቶቻቸው ንጢአት ምክንያት ነቢዩ ኤርምያስ እንዳስጠነቀቀው፣ እግዚአብሔር አረማውያንን ባቢሎን ይቀጧቸው ዘንድ ማስነግቱንም አመኑ።

ከለዳውያን በሜሶፖታሚያ ደቡባዊ አካባቢ ይኖሩ ነበር፤ ዐዲሱን የባቢሎን መንግሥት የመሠረቱም እነርሱ ነበሩ (626-539 ዓቅክ)። አመጣጣቸው ከየት እንደ ነበር ግን ግልጽ አይደለም። ምንም እንኳ የአሦራውያን ሰነድ ከአራማውያን የተለዩ መሆናቸውን በአዝልቆት ቢያመለክትም፣ ምናልባት ከመጀመሪያው ከአራማውያን ጋር ዝምድና ሳይኖራቸው አይቀርም (ከ2ገ 24:2፣ ከኤር 35:11 ጋር ያነጻ)። በሰባተኛው ምእት ዓመት ዓቅክ ማብቂያ አካባቢ ከለዳውያን ከሚደናውያን ጋር ሆነው በናቡከደነፆር አባት በናቦፖላስር መሪነት አሦራውያንን አሸነፉ። በመጋቢት 16፣ 597 ኢዮሳሴም በጠላት እጅ ስለ መውደቁ በዚህ ዘመን ያሉ የከለዳውያን ዜና መዋዕል ጽሑፍ በዐጭሩ ሲያመለክት፣ “ከዚያ በኋላ ንጉሡን (ኢዮሴዴቅ) ያዘው፣ በራሱ ምርጫ መሠረት ሌላ ንጉሥ (ሴዴቅያስ) አነገሠ” ይላል (ከ2ገ 24:17 ጋር ያነጻ)።

13 የባቢሎን ንጉሥ ስለሚለው ማዕረግ ነህ 13:6 ላይ ያለውን ማብራሪያ ይመልከቱ። በሜሶፖታሚያና ሶርያ ኩኒፎርም ውል መሠረት ዳርዮስም የባቢሎን ንጉሥ ተብሏል።

14-15 ቂርስ ሰሳብሳርን “አገረ ገዢ” አደረገው (ከ1:8 ጋር ያነጻ)። ሁለቱም ሰሳብሳርና ዘርባቤል “አገረ ገዢዎች” ነበሩ (ሐጌ 1:1፣ 2:2)። ሁለቱም የመቅደሱን መሠረት በማኖሩ ተግባር ተሳትፈዋል ተብለዋል (ቍ 16፣ 1:3፣ 3:2-8፣ ሐጌ 1:1፣ 14-15፣ 2:2-4፣ 18)። ሰሳብሳር በንምሣ ዐምስተና ስድሳ ዓመት የሚገመት አረጋዊ ሲሆን ዘርባቤል፣ ግን በዚሁ ዘመን የነበረ አርባ ዓመት ገደማ ሰው ሳይሆን አይቀርም። ሰሳብሳር እንደ ፋርስ ሕጋዊ ባለ ሥልጣን ሲቆጠር፣ ዘርባቤል ግን እንደ ሕዝባዊ መሪ ይቆጠር ነበር (3:8-11)። ለፋርስ ባለ ሥልጣኖች ሲናገሩ እዚህ ላይ አይሁድ ሰሳብሳርን ያነሡት በዚህ ምክንያት ሊሆን ይችላል። ሊቀ ካህናቱ ኢዮሱ ከዘርባቤል ጋር ሲነሣ፣ ከሰሳብሳር ጋር በተያያዘ ግን አንድ ካህን እንኳ አልተጠቀሰም።

በእግዚአብሔር ዘንድ ሁሉም ነገር ይቻላል። ስለ መቅደሱና ንዋያት ቅድሳቱ ዕጣ ፈንታ ዐስቡ። በናቡከደነፆር አማካይነት ኢዮሳሴም በተደመሰሰች ጊዜ፣ ቂርስ ባቢሎንን በተቆጣጠረ ምሽት በተደረገው ግብዣ ቤልሻዘር በቤተ መቅደሱ ንዋያት ቅድሳት ወይን ጠጅ ጠጣጣ ጊዜ (ዳን 5)፣ የአይሁድ ሁኔታ ምንኛ የሚያሳዝንና ተስፋ አስቈራጭ ሊሆን እንደሚችል ዐስቡ! ከዚያ በፊት በነበረው ሌሊት መፍረስ፣ ግዞትና ርኩሳት ነበር፤ ከዚያ ሌሊት በኋላ ግን እንደ ገና መሠራት፣ መመለስና ግንባታ ሆነ። በምድር ካሉት ተስፋ አስቈራጭ ሁኔታዎች ባሻገር ልባቸውን ወደ ሰማይ አምላክ ለሚያቀኑ ሰዎች ባቢሎን በፋርስ ከመያዝዋ ብዙ ዓመታት በፊት ቂርስ የሚባል እግዚአብሔር የቀባው ሰው እንደሚመጣ ተስፋ ተሰጥቶ ነበር (ኢሳ 44:28-45:1)። የወደፊቱን መተንበይ እንችላለን የሚሉ ሰዎች ሁኔታዎች በእንዲህ ያለ መልክ ሊለዋወጡ እንደሚችሉ መገመት ይችሉ ይሆን?

16-17 መቅደሱ “ቀድሞ በነበረበት ቦታ” መሠራቱ በጣም አስፈላጊ ነበር (ቍ 15)። ምንም እንኳ ሰሳብሳር በ536 የቤተ መቅደሱን መሠረት የመጣል ሥርዐትን ቢያስፈጽምም፣ ሥራው ይህን ያህል ወደ ፊት አልገፋም ነበር፤ ስለዚህም ከዐሥራ ስድስት ዓመት በኋላ ዘርባቤል ሁለተኛውን መሠረት ማኖር ነበረበት (ከ6:3 ጋር ያነጻ)። የሰሳብሳር መጨረሻ ምን እንደ ነበር ግልጽ አይደለም። ምናልባትም በዕድሜ ከመግፋቱ አንጻር ወደ ኢዮሳሴም ከተመለሰ ዐጭር ጊዜ በኋላ ሳይሞት አልቀረም።

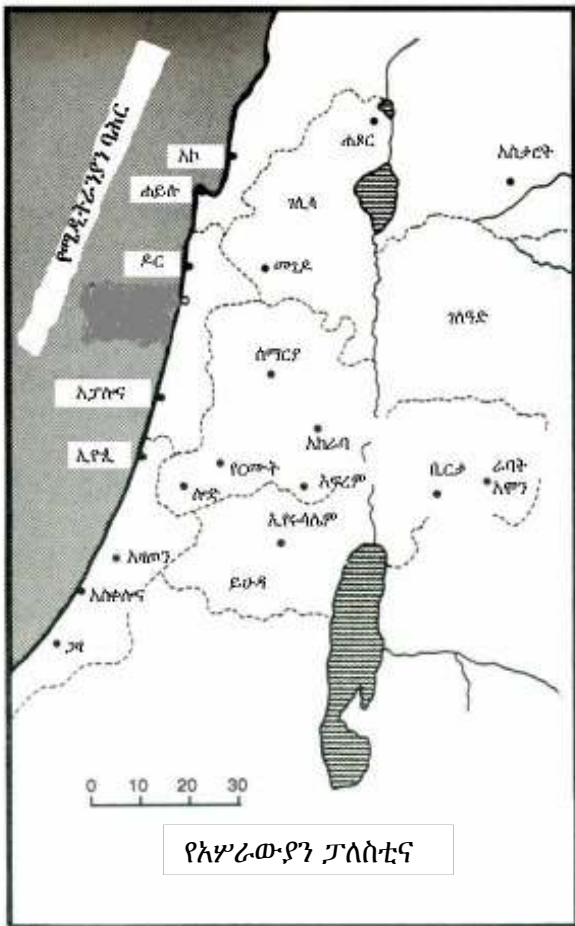
4. የቂርሰን ትእዛዝ ለማግኘት የተደረገ ፍለጋ (6፡1-5)

1 “ማምጃ ቤት” ቃል በቃል “የሰነዶች ቤት” ማለት ነው። ጽሑፉ በመቀጠል “የተቀመጡት መዛግብት” ይላል። የፔርሴፖሊስ መዛግብት ክልል በመባል በሚታወቀው ቦታ ብዙ የኤላማውያን መዛግብትና ሌሎች ቅርሶች ተገኝተዋል።

2 ከግብጽ የታረክ ግኝት ማየት እንደሚቻለው የፋርስ ባለ ሥልጣኖች በፓፔሪስ ጥቅልል ወይም በብራና ላይ ይጽፋ ነበር። “ከተማ የሚለው ከአካዳውያን ቃል” “ምሽግ” ከሚለው ሳይገኝ አልቀረም። ሜዶን በሰሜን ምዕራብ የሚገኝ የሜዶናውያን አገር ነው። በ550 ዓቅክ ቂርስ ከተነሣ በኋላ ይህ ኢንዶ-አውሮፓዊ ነገድ የፋርሶች ተገዢ ሆነ። “አሕምታ” የሚደን ዋና ከተማ ነበር።

ከቀ. 3-5 ያለው የቂርስ ዐዋጅ “መታሰቢያ” የሚለው የአረማይክ አቻ በ1፡2-4 ካለው የንጉሠ ዐዋጅ ዕብራይስጥ ቅጂ ጋር ሊወዳደር ይችላል፤ ከዕብራይስጡ ጋር ሲነጻጸር የአረማይክ የተጻፈው ለስለስ ባለ አስተዳደራዊ ቃል ሲሆን፤ ጌታ የሚለው ቃል አልተጠቀሰም።

3-5 “ቁመቱ ስልሳ ክንድ፣ ወርዱም ስልሳ ክንድ” ማለት ቃል በቃል “ቁመቱ ዘጠና ጫማ፣ ወርዱም ዘጠና ጫማ” ማለት ነው (የዐመት ግርጌ ማስታወሻ ይመስላል)። ክንድ ማለት ከክርን አንሥቶ እስከ ጣት ጫፍ ያለው ርቀት ሲሆን፤ መጠነኛ በሆነ መልኩ ከዐሥራ ስምንት ኢንች ያንሳል።

የአሥራውያን ፓለስቲና

እዚህ ላይ ምንም ዓይነት ልክ አልተሰጠም። እነዚህ መለኪያዎች ስፋቱ ሃያ ክንድ፣ ከፍታው 30 ክንድና 60 ክንድ ስፋት ከነበረው ከሰሎሞን ቤተ መቅደስ ጋር ይነጻጸራል (1ኛ 6፡2)። ቀ. 3 ላይ ያለው መጠን መቅደሱ ሲሠራ የሚይዘው ቦታ ሳይሆን በፋርሶች ዘንድ ተቀባይነት እንዲያገኝ ውጫዊውን

አደባባይ ሁሉ የሚያጠቃልል ሊሆን ይችላል። ሁለተኛው መቅደስ በግርማ ሞገሱ የመጀመሪያውን ያህል አልነበረም (3፡12፤ ሐጌ 2፡3) “ታላላቅ ድንጋዮች” ለሚለው የ5፡8 ማብራሪያን ይመልከቱ (ከ1ኛ 6፡36፤ 7፡12 ጋር ያነጻ)። ዕንጨትን በእንዲህ ያለ የግንባታ ሥራ የመጠቀሙ ጉዳይ በራስ ሻምራ እና በሌሎች ቦታዎች ተረጋግጦአል። ንዋያት ቅድሳትን በተመለከተ የ5፡14-15 ማብራሪያን ይመልከቱ።

5. ቤተ መቅደሱ እንደ ገና እንዲሠራ የዳርዮስ ትእዛዝ (6፡6-12)

6-7 “ወደዚያ አትድረሱ” ማለት ቃል በቃል፤ “ከዚያ ራቁ” ማለት ነው። ናቡከደነፆርና ናቢደስን የመሳሰሉ የባቢሎን ነገሥታት እንደ ገና አብያተ መቅደሶችን ሲሠሩ፤ የመጀመሪያውን ሕንጻ ንድፍ ለማግኘት ጥንቃቄ የተሞላበት ፍለጋ አካሄዱ።

8 “ማምጃ ቤት” (ቃል በቃል፤ “ንብረት” ወይም “ሀብት”) የሚለው ቃል ከመጽሐፍ ቅዱስ ውጪ በነበሩ አረማይክ ጽሑፎች በተለያዩ ትርጉሙ ጥቅም ላይ ውሏል። ከዚህ ላይ ግን የቤተ መንግሥት “ገንዘብ” ማለት ሲሆን፤ ሕንጻው የሚሠራው በመንግሥት ወጪ ነው ማለት ነው፤ ይህም ለተዋጠው ገንዘብ ድጋፍ እንዲሆን መንግሥት ለሥራው ድጎማ ያደርግ እንደ ነበር ፍንጭ ይሰጣል። ፋርሶች ለቤተ መቅደስ ማደሻ የሚሆን ገንዘብ ከመንግሥት ገንዘብ ወጪ ያደርጉ እንደ ነበር የጥንት ሰነዶች ያመለክታሉ።

9 በየማለዳውና በየምሽቱ አውራ በግ ለመሥዋዕት ይቀርብ ነበር፤ በየሰንበቱ ሁለት፤ ለታላላቅ በዓላትና በወር መባቻ ለእያንዳንዳቸው ሰባት፤ በዳስ በዓል ወቅት ደግሞ በየቀኑ ዐሥራ አራት አውራ በጎች ለመሥዋዕት ይቀርቡ ነበር (ዘሌ 1፡3፤ 10፤ ዘኁ 28)። “የሚቃጠል መሥዋዕት” መሠዊያው ላይ ሙሉ በሙሉ የሚቃጠል መሥዋዕት ማለት ነው (ይህም የንብረት መሥዋዕት በተለይ ማለት ነው፤ ዘሌ 3፤ 7፡11-36 ጋር ያነጻ)። የተጣራ “ስንዴ” ብቻውን (ዘሌ 5፡11-13)፤ ሊጥ ውስጥ ተደባልቆ (ዘሌ 2፡1-3) ወይም ቂጣ ሆኖ (ዘሌ 2፡4) ለመሥዋዕት ይቀርብ ነበር። በእያንዳንዱ የአህል ቍርባን “ጨው” ይገባ ነበር (ዘሌ 2፡13፤ ማር 9፡49)። የመጠጥ ቍርባን እንዲሆን ወይም ይፈስስ ነበር (ዘፀ 29፡40-41፤ ዘሌ 23፡13፤ 18፡37)። ዘይት በሙብል ቍርባን ውስጥ ይቀርብ ነበር። የፋርስ ነገሥታት የባዕድ ሕዝብ አምልኮ ሥርዐት ያስደስታቸው እንደ ነበር ሌሎች ጥንታውያን መዛግብት ያመለክታሉ።

10 “ደስ የሚያሰኝ መሥዋዕት” ቃል በቃል “ጣፋጭ መዐዛ ያለው መሥዋዕት” ማለት ነው (ከዘፍ 8፡21፤ ከዳን 2፡46 ጋር ያነጻ)። በአረማውያን ሃይማኖት መሥዋዕቱ ጌታን ለማምለክ የአማልክት አማናዊ መሥዋዕት ሳይሆን ምግብ ሆኖ ይታሰብ ነበር፤ (ሕዝ 44፡7)። ከዚህም በላይ አይሁድ፤ “ለንጉሡና ለወንድ ልጆቹም ደኅንነት እንዲጸልዩ” ዳርዮስ ፈቅዶአል።

11 ትእዛዞችና ውሎች ሲደረጉ ትእዛዞችንና ውሎችን በሚያፈርሱ ሰዎች ላይ ረዘም ያለ የርግማን ዝርዝር በተለምዶ ይጨመርበት ነበር። የዳርዮስን ትእዛዝ የሚለው ማንኛውም ሰው ከቤቱ ምሶሶ “ይነቀላል”። ብሉይ ኪዳን በስቅላት ስለ ተቀጣ ወንጀሎች ይናገራል። (ዘፍ 40፡22፤ 41፡13፤ ዘኁ 25፡4፤ ከአስ 2፡23፤ 5፡14፤ 9፡14 ወዘተ ጋር ያነጻ)። በዘዳ 21፡22-23 መሠረት ወንጀለኛ በድንጋይ ተወግሮ ከተገደለ በኋላ ዕንጨት ላይ ይሰቀላል (ከ2ኛ 21፡6-9 ጋር ያነጻ)።

12 የቤሒስተን ፍልፍል ጽሑፍ በመባል በሚታወቀው ጽሑፍ መጨረሻ ላይ ዳርዮስ እንዲህ በማለት ያስጠነቅቃል፤ “ይህን ጽሑፍ ባታከብር ወይም ጉልበት እስካለህ ድረስ እነዚህን ትእዛዞች ከመጠበቅ ይልቅ ብታጠፋቸው፤ አሁኑኑ ማዘዳ ይቅዋሙ፤ ቤተ ሰብህ የአንተ አይሁን፤ የምትሠራውን ሁሉ አሁኑኑ ማዘዳ ከንቱ ያድርግህ!”።

6. የመቅደሱ ሥራ መጠናቀቅ (6፡13-15)

13-14 ከምርኮ ተመላሾች በራሳቸው ቤቶች ጉዳይ (ሐጌ 1፡2-3) ተይዘው ስለ ነበርና በተለያዩ ሁኔታ በተነሣቸው ተቃውሞ ምክንያት የቤተ መቅደሱ ሥራ ይህን ያህል ወደ ፊት አልተራመደም ነበር። የራሳቸውን ፍላጎትና ፈቃድ በማስቀደማቸው እግዚአብሔር በድርቅ ቀጣቸው (ሐጌ 1፡5-61፤ 10-11)። በሐጌና በዘክርያስ ስብከት ቀስቃሽነት፤ በዘሩባቤልና በአያሱ መሪነት ዐዲስ ጥረት ተጀመረ (ሐጌ 1፡12-15)። “አርጤክስ” የሚለው ያለ ቦታው የገባ ይመስላል፤ ምክንያቱም ለቤተ መቅደሱ መሠረት ምንም ያደረገው አስተዋፅኦ አልነበረም። ስሙ እዚህ ሲገባ የቻለው በኋላ ዘመን በዕዝራ ጊዜ ለቤተ መቅደሱ መሠራት ባደረገው አስተዋፅኦ ምክንያት ሊሆን ይችላል (7፡21-26)።

15 “አዳር” የሚባለው የመጨረሻው የባቢሎን ወር ሲሆን፤ በየካቲት - መጋቢት መቀለ ይውላል። ቤተ መቅደሱ በተደመሰሰ በሰባኛው ዓመት ጥቂት ዐለፍ ብሎ መጋቢት 12፤ 515 ዓቅክ ሥራው ተጠናቀቀ። መስከረም 21፤ 520 የተጀመረው ዐዲስ የቤተ መቅደሱ ሥራ (ሐጌ 1፡4-15) ለአራት ዓመት ያህል ያለ ማቋረጥ ቀጠለ። ሐጌ 2፡3 እንደሚያመለክተው የሰሎሞንን ቤተ መቅደስ ክብር ማስታወስ የቻሉ ሽማግሌዎች ትንሹን የዘሩባቤል ቤተ መቅደስ ሲያዩ ዐዘነው ነበር (ከ3፡12 ጋር ያነጻ)። ይሁን እንጂ የመጀመሪያውን ያህል ትልቅ ባይሆንም፤ ሁለተኛው ቤተ መቅደስ ከመጀመሪያው ይልቅ ረጅም ጊዜ ኖሮአል።

አጠቃላይ በሆነ ገጽታው ሲታይ፤ የሁለተኛው ቤተ መቅደስ ንድፍ የመጀመሪያውን ይመስል ነበር። ሆኖም ባቢሎን ድል ባደረጉ ጊዜ ታቦቱ በመጥፋቱ “ቅድስት ቅዱሳን” ባይ ነበር። በቅድስቱ ውስጥ ገጸ ኅብስቱ የሚቀመጥበት መንበር፤ የዕጣን መሠዊያና፤ እንደ ሰሎሞን ዘመን ዐሥር ሳይሆን አንድ የሻማ ማስቀመጫ ብቻ ነበረው።

7. የቤተ መቅደሱ ምረቃ (6፡16-18)

16 የሰሎሞንን ቤተ መቅደስ ምረቃ በተመለከተ 1 ነገ 8 ይመልከቱ። ይህ ቊጥርና ቊጡ 19 ለቤተ መቅደሱ ሥራ መጠናቀቅ ከምርኮ ተመላሾች አመራር ከፍተኛ አስተዋፅኦ እንደ ነበረ አጽንዖት ይሰጣል። ይህ የቤተ መቅደሱ ሥራ መጠናቀቅ የትልቅ ደስታ ቀን ሆኗል። የንጹሐን ዘይት መገኘትና በመቃባውያን አማካይነት የተያዘውን መቅደስ የማንጸት ቀን ለማስታወስ በየዓመቱ ታኅሣሥ ወር የሚከበረው በዓል በዚህ ዘመን ባሉ አይሁድ ሐኪካ በመባል ይታወቃል።

17 በተመሳሳይ አገልግሎቶች ማለትም በሰሎሞን ዘመን (1ኛ 8፡5-63) በሕዝቅያስና (2ዜና 30፡24) በኢዮአስ ዘመን (2ዜና 35፡7) ከቀረቡት በሺህ ቤተ ከሚቈጠሩት የመሥዋዕት እንስሳት ጋር ሲነጻጸር፤ በዚህ ወቅት የቀረበው የመሥዋዕት እንስሳት መጠን በጣም ጥቂት ነበር። ይሁን እንጂ ከነበረው አዳጋች ሁኔታ አንጻር የቀረበው ስጦታ ከልብ የሆነ መሥዋዕት መቅረቡን ያመለክታል።

18 እዚህ ላይ በ4፡8 የጀመረው የአረማይኩ ክፍል ያበቃል፤ በ7፡12 ሌላ የአረማይክ ክፍል ይጀምራል። ካህናቱ በሃያ አራት ምድብ ተከፍለዋል፤ እያንዳንዱ ምድብ ለአንድ ሳምንት በመቅደሱ ውስጥ ያገለግላል (ከሐቃ 1፡5-8 ጋር ያነጻ)።

8. የፋሲካ በዓል መክበር (6፡19-22)

19 ቀኑ ሚያዝያ 21፤ 515 ዓቅክ ሳይሆን አይቀርም። በ70 ዓ.ም ቤተ መቅደሱ ከተደመሰሰ ወዲህ አይሁድ ለፋሲካ በዓል በጎችን ሠውተው አያውቁም፤ ከዚህ ይልቅ ግን እንቁላሎችና የተጠበሰ ሥጋ በመመገብ በዓሉን ያከብሩ ነበር። ሳምራውያን ግን የተደመሰሰው ቤተ መቅደስ የእነርሱም ጭምር ቢሆንም፤ የማምለኪያ ስፍራቸው የገሪዛም ተራራ ስለ ሆነ (ከዮሐ 4፡20 ጋር ያነጻ)፤ ዛሬም ቢሆን በቦታው የመሥዋዕት በጎችን ያርዳሉ።

20 “በሥርዐቱ መሠረት ነጽተው ነበር” የሚለው በብሉይ ኪዳን ዘመን በተለይ የካህናቱን ሃይማኖታዊና ግብረ ገባዊ ንጽሕና ለማመልከት የሚጠቀሙበት አባባል ነበር። ሃይማኖታዊ

ሥርዐቱን ለመፈጸም ካህናቱና ሌዋውያኑ መንጸት ነበረባቸው። በ2ዜና 29፡34 መሠረት በሕዝቅያስ ዘመን የነበሩ ሌዋውያን ራሳቸውን በመቀደስ ረገድ ከካህናቱ ይልቅ ጠንቃቄች እንደ ነበሩ ተነግሮአል (2ዜና 30፡17-19)።

21 ከምርኮ የተመለሱት እስራኤላውያን ማመቻ መችን የማይፈቅዱ ገለልተኞች አልነበሩም፤ በአሦራውያን ወደ ክልሉ ከገባው ከባድ ደብልቅ ሃይማኖት ራሳቸውን ያገለሉትን ሁሉ ለመቀበል ዝግጁዎች ነበሩ። “ከርኩሶት” ማለት ቃል በቃል፤ “ንጹሕ ካልሆነ” “ከቈሻሻ” ማለት ነው። ጣዖት አምልኮ ምድሪቱን አርክሷል (ሕዝ 36፡18፤ ከዘፍ 35፡2 ጋር ያነጻ)፤ ከእርሱም የተነሣ እስራኤላውያን ረክሰዋል (ከሕዝ 22፡4፤ 36፡25 ጋር ያነጻ)።

22 እዚህ ላይ የምንመለከተው ደስታ ከፖለቲካ ደስታ ወይም ከምድራቸው የተፈናቀሉ ሰዎች ወደ ትውልድ ሀገራቸው ሲመለሱ ከሚሰማቸው ደስታ በጣም የተለየ ነበር። “እግዚአብሔር ደስ እንዲሰኝ ስለደረጋቸው” እዚህ ላይ የምንመለከተው ጥልቅ ሃይማኖታዊ ደስታ ነበር። “የአሦር ንጉሥ” የሚለው አጠራር ለፋርስ ንጉሥ ለዳርዮስ አስደንጋጭ ወይም አስገራሚ ነው። መጀመሪያ ላይ አሦር በላይኛው ጤግርስ ወንዝ ዳርቻ ከሚሰፈርታል ስሜናዊ ምሥራቅ አካባቢ ነበረች፤ ዋና ከተማዋ ነዌም በመካከሏ ነበረች። በ612 ዓቅክ ከተማዋ በጠላት እጅ ከወደቀች በኋላ ግን “አሦር” የሚለው ቃል ቀደም ሲል የተያዙ ክልሎችን ለማመልከት መዋል ጀመረ። “የባቢሎን ንጉሥ” የተሰኘውን ጨምሮ (ከ5፡13፤ ከነህ 13፡6 ጋር ያነጻ) የፋርስ ነገሥታት በተለያዩ መጠሪያዎች ይጠሩ ነበር። በነህ 9፡32 ላይ “የአሦር ንጉሥ” የሚለው አሦርን ብቻ ሳይሆን የባቢሎንና የፋርስ ነገሥታትን የሚመለከት ሊሆን ይችላል። እዚህ ላይ የተነገረው ግን የፋርስ ነገሥታትን ለማመልከት ነው።

፪. የዕዝራ መመለስና የተደረገው ተሐድሶ (7፡1-10፡44)

ሀ. የዕዝራ ወደ ፓለስቲና መመለስ (7፡1-8፡36)

1. ዝግጅቱ (7፡1-10)

1 “ከእነዚህ ነገሮች በኋላ” ሲል በ515 ዓቅክ የቤተ መቅደሱ ሥራ ከተጠናቀቀና ከተመረቀ በኋላ ማለት ነው (ከምዕ 6 ጋር ያነጻ)። እዚህ ላይ የተጠቀሰው አርጤክስ ማንነት አከራካሪ ነው። ብዙዎች እንደሚስማሙበት እኛም ትክክል ነው ብለን እንደምናምነው ይህ ሰው ቀዳማዊ አርጤክስ ከሆነ፤ ዕዝራ ፓለስቲና የደረሰው በ458 አካባቢ ነበር ማለት ነው። ይህ አመለካከት በምዕራፍ 6 እና በምዕራፍ 7 በተፈጸሙ ሁኔታዎች መካከል የስድሳ ዓመት ክፍተት ያመጣል። በዚህ ክፍተት ወቅት የተፈጸመ በጽሑፍ የሰፈረ ድርጊት ቢኖር በጠረክሲስ ግዛት ላይ የተደረገ ተቃውሞ ብቻ ነው (485-465 ዓቅክ፤ ከ4፡6 ጋር ያነጻ)።

በቊጡ 1-5 ላይ የዕዝራን ትውልድ ሐረግ የተለየ የሚያደርገው የትውልድ ሐረጉን እስከ ሙሴ ወንድም እስከ አሮን ድረስ መዘርዘሩ ነው። “ዕዝራ” “ዓዛርያስ” የተሰኘው ስም አካዕርት ሲሆን ይህን ስም በትውልድ ዝርዝር ውስጥ ሁለት ጊዜ እናገኘዋለን። “ሠራያ” (“እግዚአብሔር ልዑል ነው”) ዕዝራ እዚያ ከመድረሱ 129 ዓመታት በፊት በ587 ዓቅክ በናቡከደነጾር በተገደለው ሴዴቅያስ ዘመን ሊቀ ካህናት ነበር (2ኛ 25፡18-21፤ ኤር 52፡24)። “ዓዛርያስ” (“እግዚአብሔር ረድቷል”) ከዳንኤል ባልንጀሮች አንዱን ጨምሮ (ዳን 1፡6-7) በብሉይ ኪዳን ውስጥ የሃያ ዐምስት ያህል ሰዎች ስም ነው። “ኤልቅያስ” (“እግዚአብሔር ዕጣዬ ነው”) በኢዮስያስ ዘመን ሊቀ ካህናት ነበር (2ኛ 22፡4)።

2 “ሰሎም” የሚለውን በተመለከተ የ2፡42 ማብራሪያን ይመልከቱ። “ሳዶቅ” (“ጸድቅ”) በዳዊት ዘመን የኖረ ካህን ነበር፤ በኋላ ግን ሰሎሞን ዐመፀኛውን አዶንያስን በደገፈው በአብያታር ምትክ ሊቀ ካህናት አደረገው (1ኛ 1፡7-8፤ 23፡5)። ሳዶቃውያን ከማንኛውም አምልኮ ጣዖት የነጹ እንደ ነበሩ

ሕዝቅኤል ይናገራል (ሕዝ 44፡15-16)። ሳዱቃውያን እስከ 171 ዓቅክ ድረስ የሊቀ ካህናትነቱን ቦታ ይዘው ነበር። ሳዱቃውያን ስማቸውን ያገኙት ከእነርሱ ነበር፤ የከምራን ማኅበረ ሰብም የሳዱቃውያንን የክህነት ሥርዐት እንደ ገና ለመመሥረት ይጠብቁ ነበር።

3-4 “አማርያ” “እግዚአብሔር ተናግሯል”፤ “ዘራኤ” “እግዚአብሔር አብርቷል”፤ “አዚ” “እግዚአብሔር ብርታት ነው”፤ “ቡቂ” “የእግዚአብሔር መሣሪያ” ማለት ነው።

5 “አቢሱ” (“አባቱ ደገንነት ነው”) የአሮን የልጅ ልጅ ልጅ ነበር (1ዜና 6፡4-5)፤ “ፊንሐስ” (“ኒብያዊው”)፤ የልጅ ልጅ ነበር።

“አልዓዛር” ማለት “እግዚአብሔር ረድቷል” ማለት ነው።

6 “መምህር” (ቃል በቃል “ጸሐፊ”) በኢየሱያስ ዘመን እንደ ነበረው ሳፋን በጸሐፊነት የሚያገለግል ማለት ነው (2ገ 22፡3)። ኤርምያስ የነገረውን በጽሑፍ ያሰፍር እንደ ነበረው እንደ ባርክ (ኤር 36፡32)፤ የተነገራቸውን የሚጽፉ ሌሎች ሰዎችም ነበሩ። ከምርኮው ዘመን ጀምሮ ጸሐፊነት ቅዱሳት መጻሕፍትን የሚያጠኑና የሚያስተምሩ ከፍተኛ ምሁራን ነበሩ። በዐዲስ ኪዳን ዘመን “ረቢ” በመባል ተጠርተዋል። የአምላኩ “የእግዚአብሔር እጅ በእርሱ ላይ ስለ ነበረች” አንድ ሰው በእግዚአብሔር ዘንድ ሞገስ ማግኘቱን የሚገልጽ ድንቅ አባባል ነው።

7-9 ብዙ ምሁራን እንደሚያስቡት የቀዳማዊ አርጤክስስ ሰባተኛ ዓመት መቄጠር ያለበት በፋርሶች ባህል መሠረት ማለት ዓመተ ንግሥን ከጸደይ እስከ ጸደይ በመቀጠር ነው (የአይሁድ ሃይማኖታዊ ቀን አቁጣጠርም እንዲሁ ከኒሳን እስከ ኒሳን ነው)። ስለዚህም ዕዝራ ጉዞ የጀመረው በኒሳን መጀመሪያ ወር ላይ (ሚያዝያ 8፤ 458 (ሲሆን፤ ከዚያ የደረሰው በአብ በመጀመሪያ ቀን (ነሐሴ 4፤458) ነው። ጉዞው የወሰደው 119 ቀናት (የዐሥራ አንድ ቀን መዘግየትን ጨምሮ፤ ከ8፡31 ጋር ያነጻ) ወይም አራት ወሮች ነበር።

የጸደይ ወቅት ለእንዲህ ዐይነቱ ጉዞ የተመች ነበር፤ ብዙ የጥንት ወታደሮች ዘመቻ የሚሄዱት በዚህ ወቅት ነበር። ምንም እንኳን በባቢሎንና በኢየሩሳሌም መካከል ያለው ርቀት በቀጥታ ዐምስት መቶ ማይሎች ቢሆንም፤ ተጓዦች ግን የኤፍራጥስን ወንዝ ተከትለው ወደ ሰሜን ምዕራብ፤ ከዚያም ወደ ደቡብ በመሄድ ዘጠኝ መቶ ማይሎች መጓዝ ነበረባቸው። ጉዞው ይህን ያህል ጊዜ ሊወስድ የቻለው ከሕዝቡ ጋር ይጓዙ ከነበሩ ሕፃናትና በዕድሜ የገፉ ሰዎች የተነሣ ሊሆን ይችላል። “መልካሚቱ የእግዚአብሔር እጅ በእርሱ ላይ ስለ ነበረች” የሚለው ሙሉ ሐረግ እዚህና 8፡18፡22 እና ነህ 2፡8፡18 ላይ ይገኛል። ይህ ሐረግ ግል ሰቦችም ሆኑ ማኅበረ ሰቡ ከእግዚአብሔር ዘንድ ዘላቂ ረድኤትና ጸጋ መቀበላቸውን ያመለክታል።

10 ዕዝራ የሙሴን ሕግ የተማረ (ቀ. 6)፤ “የሰማይ አምላክ ሕግ መምህር” ነበር (ቀ. 12)። ቅዱሳት መጻሕፍትን ማጥናት ብቻ ሳይሆን፤ ያስተምርና ይተረጉምም ነበር (ነህ 8)። የመጽሐፍ ቅዱስ ጥናት እንደሚቀየር ጉዳይ ብቻ ሳይሆን፤ ለግል ሕይወቱና ለሕዝቡ መመሪያ ለመስጠት እንዲያስችለው የሚያከናውነው ነበር።

2. አርጤክስስ ለዕዝራ የሰጠው ሥልጣን (7፡11-26)

11 ብዙ ምሁራን እንደሚያስቡት በ458 (ወይም በ457) ወደ ኢየሩሳሌም እንዲመለስ ቀዳማዊ አርጤክስስ ለዕዝራ የፈቀደለት ጊዜ የዳንኤል የመጀመሪያ 69 ሰባት ወቅት ነበር (ዳን 9፡24-27)። እያንዳንዱ ሰባት አንድ የፀሐይ ዓመትን የሚወክል ከሆነ፤ 69 ጊዜ ሰባት ዓመት 483 ዓመት ይሆናል፤ ይህ በ457 ዓቅክ ላይ ሲደመር ወደ 26 ዓመት ማለት ክርስቶስ አገልግሎቱን የጀመረበት ጊዜ ተብሎ በብዙዎች ዘንድ ወደሚታመንበት ጊዜ ያመጣናል ማለት ነው (ነህ 1፡1፤11፤ 2፡1-8)። ሌሎች ግን ይኸው ንጉሥ ለነህምያ ፈቃድ የሰጠበት 445 ዓቅክ መነሻ ነጥብ እንደ ሆነ ያስባሉ። እንግዲህ ከዚህ በመነሣት 360 ቀናት ባሉት የጨረቃ አቁጣጠር ስንቁጥር ቀደም ሲል ወደ ተመለከትነው 26 ዓ.ም ያመጣናል ማለት ነው።

12 ከቀ. 12-26 ያለው ዐዋጅ ቅጂ በአረማይክ የተሰናዳ ነው። መንግሥታቸው ብዙ መንግሥታትን ያካተተ ስለ ነበር አሦራውያ ነገሥታት “ንጉሠ ነገሥት” የሚል ሐረግ ይጠቀሙ ነበር። እንደ ናከደነዖር ያሉ የዐዲሲቷ ባቢሎን ነገሥታትም ይህን አባባል ተቀብለውት ነበር (ሕዝ 26፡7፤ ዳን 2፡37፡ 47)። የአይሁድ መምህራን (ረቢዎች)፤ እግዚአብሔርን፤ “የነገሥታት ንጉሥ” በማለት ይጠሩ ነበር።

13-14 ንጉሡ፤ “አይሁድ” ከማለት ይልቅ፤ “እስራኤላዊ” በሚል መጠሪያ ተጠቅሞአል። የዕዝራ ዐላማ የተመለሱ ወገኖችን አንድ በማድረግ የተባበረች እስራኤልን መመሥረት ነበር። “ሰባት አማካሪዎች” የሚለው ከታወቀው ከፋርሳውያን ትውፊት ጋር ይገጣጠማል። ብዙ ምሁራን እንደሚያምኑት ዕዝራ ይዞ የተመለሰው “ሕግ” አሁን የምናውቃቸው የተሟሉት ዐምስቱ የሙሴ መጻሕፍት ናቸው።

15-17 አንዳንድ ተከራካሪዎች የፋርስ ንጉሥ ይህን ያህል ደግ መሆን መቻሉን ጥያቄ ውስጥ ያስገባሉ። የፋርስ ግምጃ ቤት ሙሉ ነበር፤ ለጋስ ሆኖ መገኘትም የመንግሥታቸው መመሪያ ነበር። በመላው የሮም ግዛት የተበተኑት አይሁድ ስጦታን ወደ ኢየሩሳሌም የመላክ ልማድ፤ ሮማውያን ይህን አስተዋፅኦ ለጁፒተር ቤተ መቅደስ በማድረጋቸው የተነሣ እስከ ተነሣው የአይሁድና የሮማውያን ጦርነት ወቅት ድረስ እንደ ቀጠለ ነበር።

18-19 የ5፡17 እና የ6፡1 ማብራሪያዎችን ይመልከቱ።

20-21 ከፔሪስፖሊስ ሰነዶች ስለ ጉዞ የሚናገሩ ከምስት ሺህ በላይ ጽሑፎች ተገኝተዋል፤ እነዚህ ጽሑፎች ስለ ዕለት ተለት እንቅስቃሴዎችና የተሻሻሉ የመጓጓዣ መንገዶች እንዲሁም ማኅበረ ሰባዊ ግንኙነቶች ያመለክታሉ። ሌሎች የኤላማውያን ጽሑፎች ደግሞ ከፔሪስፖሊስ ግምጃ ቤት ውጪ ስለ ሆኑ ድጉማዎችና ስጦታዎች ምሳሌ የሚሆኑ ሰነዶችን ይዘዋል። ሐኔ 1፡8-11 የአይሁድ ማህበረ ሰብ ስጦታ ባለ ማድረጋቸው የተነሣ የቤተ መቅደሱ ሥራ እንደ ዘገየ ይገልጻል። እንዲህ ሲሆን የቻለውም የየወረዳዎቹ ባለ ሥልጣናት ከቤተ መንግሥት የተላለፈውን ትእዛዝ ለማስፈጸም ባለመተባበራቸውም ይሆናል።

22 በባቢሎናውያን ገንዘብ ምንዛሪ ተመን መሠረት እንደ “መክሊት” (ቃል በቃል “ዙሪያ”) 60 ምናን ይሆናል፤ አንድ ምናን ደግሞ 60 ስቅል ይሆናል። አንድ መክሊት 75 ፓውንድ ያህል ይመዝናል። አንድ መቶ መክሊት ከፍ ያለ ገንዘብ ነው፤ 3¼ ቶን ብር ይሆናል። ፈርዖን ኒካዕ የወርቅ መክሊትን ጨምሮ ከዚህ ጋር የሚመጣጠን ግብር በይሁዳ ላይ ጥሎ ነበር (2ገ 23፡33)። ቆርስ የአንድ አህያ ሽክም ሲሆን 6½ ባዶስ ይሆናል። 650 ቆርስ ስንዴ መሰብሰቡ በአንጸራዊ መልኩ ብዙ አልነበረም። እህሉ ለምግብ ቁርባን ይሆናል። “ባዶስ” የፈሳሽ ነገሮች መለኪያ ሲሆን 6 ጋሎን ያህል ይሆናል፤ የጠቅላላው ዘይት ጠጠን 600 ጋሎን ይሆናል ማለት ነው። የሚያስፈልገውን ያህል ጨው ቃል በቃል፤ “ይህ ነው ተብሎ ሊነገር የማይቻል የጨው ብዛት” ማለት ነው የ4፡14፤ የ6፡9 ማብራሪያን ይመልከቱ።

23 የፋርስ ንጉሥ ትእዛዙ አስቸኳይ መሆኑን ገልጿ። “መንግሥት ላይ ለምን ቀጣ ይወረድ?” የሚለው በ460 ዓቅክ ግብዓውያን በፋርሶች ላይ ባመፁ ጊዜ ስለ ሆነው ነገር ፍንጭ ይሰጣል፤ ለጊዜውም ቢሆን ግብዓውያን በ459 በኢቴናውያን ረዳትነት ፋርሶችን አስወጥተዋቸው ነበር። በ458 (457) ዕዝራ ወደ ፓለስቲና በተመለሰ ጊዜ ፋርሶች ዐመፁን ለማስቆም እየተንቀሳቀሱ ነበር። ንጉሡ ምን ያህል “ልጆች” እንደ ነበሩት አናውቅም፤ ምናልባት በጠቅላላ ዐሥራ ስምንት ልጆች ሳይኖሩት እንዳልቀረ ይታስባል።

24 በጥንቱ ዓለም ካህናትና ሌሎች የመቅደስ ሠራተኞች ብዙውን ጊዜ ከሥራ ግዳጅ ወይም ከቀረጥ ነጻ ነበሩ።

25 በፋርስ ንጉሥ መንግሥት የነበሩ ጃኞች የዕድሜ ልክ ሥልጣን ነበራቸው፤ ይሁን እንጂ በሥልጣን ዘመናቸው በደል ፈጽመው ከተገኙ በሞት ይቀጡ ነበር። ዕዝራ ፍትሕን እንዲያስፈጽም የተነገረው በአይሁድ ሕግ መሠረት ነበር።

26 “የጥት ቅጣት ይፈጸምበት” የሚለው ለዕዝራ የተሰጠው ያልተገደበ ሥልጣን በጣም የሚያስገርም ነው። ምናልባትም እነዚህን ሕጎች ለማስፈጸም ዕዝራ በየቦታው ሳይጓዝ አልቀረም፤ በ458-445 መካከል ባሉት ዓመታት ዕዝራ ስላደረገው እንቅስቃሴ መጽሐፍ ቅዱስ በዝምታ ያለፈው በዚህ ምክንያት ሊሆን ይችላል። ሕዝባዊ ሥርዐትን የሚያሰናክውን የግብረ ገብና የሃይማኖት ሥልጣን ማበረታታት የፋርስ ፖሊሲ (መመሪያ) መሆኑን ሌሎች ሰነዶች ያሳያሉ።

3. ዕዝራ ለእግዚአብሔር ያቀረበው ምስጋና (7፡27-28)

27-28 እዚህ ላይ ዕዝራ ለመጀመሪያ ጊዜ በአንደኛ መደብ የትረካ አቅጣጫ (እኔ እያለ) ሲናገር እንመለከታለን፤ ይህ “የዕዝራ ማስታወሻ” ዐይነተኛ ባሕርይ ሲሆን፤ በዚህ መልኩ እስከ ምዕ 9 መጨረሻ ድረስ ይዘልቃል። “ምስጋና፡” (ቃል በቃል “በ-ሩክ” በዛሬውም ዘመን የአይሁድ ጸሎት መክፈቻ ነው፤ ጌታ አምላካችን ሆይ፤ አንተ በ-ሩክ ነህ። በንጉሡ ዘንድ ሞገስ ማግኘት የቻለው ከእግዚአብሔር ለ-ዐላዊ ጸጋ የተነሣ መሆኑን ዕዝራ በሚገባ ይገነዘባል (ከ6፡22 ጋር ያነጻ)። “እንዲከብር” ማለት “ከፍ ከፍ እንዲል” ማለት ነው። የሰው ልጆች ነገርን ማስዋብ ይችላሉ ይሆናል፤ እውነተኛ ክብር መስጠት የሚችል ግን እግዚአብሔር ብቻ ነው። በኋላ የምናያቸው ምንግቦች ዕዝራ የአስተዳደር ሰው ከመሆኑ ይልቅ በዋነኛነት ካህንና ምሁር እንደ ነበር ያሳያሉ። ሆኖም እግዚአብሔር እንደ ጠራውና በሮችን የከፈተለት እርሱ እንደ ሆነ ርግጠኛ ስለ ነበር ይህን ታላቅ ሥራ መወጣት እንዲችል ድፍረትና ብርታት ሰጥቶታል።

4. ከዕዝራ ጋር የተመለሱ ሰዎች (8፡1-14)

1 ከቍጥር 1-14 ያለው የ15 ግለሰቦች ትውልድ ሐረጎችን ጨምሮ ከዕዝራ ጋር ከሜሶፖፓሚያ የተመለሱ ሰዎችን ይዘረዝራል። በስም የተጠሩ ግለሰቦችን ጨምሮ የወንዶች አጠቃላይ ቍጥር 1,496 ነበር። ብዙ ሴቶችና ሕፃናትም ነበሩ (ቍ 21)። በተጨማሪም 40 ሌዋውያን (ቍ 18-19) እና 220 “የመቅደሱ አገልጋዮችም” (ቍ 20) ዝርዝር ተሰጥቶአል።

2 “ፊንሐስ” ስለሚለው መጠሪያ 7፡5 ይመልከቱ። “ጌርሶን” (“መጽተኛው”) የሙሴና የሲፎራ የመጀመሪያ ልጅ ነበር (ዘፀ 2፡22)። “ኢታምር” (“የቴምር ደሴት”) የአሮን አራተኛ ልጅ ስም ነበር (ዘፀ 6፡23)።

3 “ሴኬንያ” - “እግዚአብሔር ማደሪያውን ያዘ” ማለት ነው። “ዘካርያስ” (“እግዚአብሔር ዐስ”) ነቢዩንና የመጥምቁ ዮሐንስን አባት ጨምሮ (ሉቃ 1፡5-67) መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ወደ ሠላሳ የሚገመቱ ሰዎች በዚህ ስም ተጠርተዋል።

4-6 “የሕዚኤል” “እግዚአብሔር ይመልከተው!” ማለት ነው። “ጌቤድ” (ቃል በቃል፤ “ባሪያ”) ማለት ሲሆን ምናልባት የአብድዩ (“የእግዚአብሔር ባሪያ”) አንፅሮት ሊሆን ይችላል። “ዋናታን” (“እግዚአብሔር ሰጠ”) ማለት ሲሆን በብሉይ ኪዳን ውስጥ የዐሥራ ስድስት ግለ ሰቦች ስም ነው።

7-9 “ኤላም” ስለሚለው 2፡7 ይመልከቱ። “የሻያና” “እግዚአብሔር አዳነ” ማለት ነው። ጎዮልያ (“እግዚአብሔር ከበረ”) ማለት ሲሆን፤ በተጨማሪ የዝነኛዋ ንግሥት የአክዓብና የኤልሳቤል ሴት ልጅ ስም ነው (2ኛ 11)። “ሰፋጥያስ” ስለሚለው 2፡4 ይመልከቱ። “ዘባድያ” “እግዚአብሔር ሰጠ” ማለት ነው። “ሚካኤል” (እንደ እግዚአብሔር ያለ ማነው?) ማለት ሲሆን፤ ሊቀ መላእክቱን ጨምሮ በብሉይ ኪዳን ለዐሥር ሰዎች የተሰጠ ስም ነው። ኢዮአብ እግዚአብሔር አባት ነው ማለት ነው። ይሁኤል እግዚአብሔር ህያው ይሁን ማለት ነው።

10-12 “ዮሴፍያ” (“እግዚአብሔር ይጨምር!”) ማለት ሲሆን የምናገኘው እዚህ ላይ ብቻ ነው፤ ሆኖም የሴፍ ከሚለው ስም ጋር በእጅጉ የተዛመደ ነው። ዘካርያስ ስለሚለው ቍ 3 ይመልከቱ። ዓዝጋድ ስለሚለውም 2፡12 ይመ።

13-14 “የመጨረሻዎቹ” የሚለው ምናልባት ቀደም ሲል ከዘሩባቤል ጋር የመጡ የቤተ ሰብ አባሎችን ለማመልከት ሊሆን ይችላል። “ኤሊፋላት” “አምላኬ ይታደግ” ማለት ነው። “ይዑኤል” እግዚአብሔር አከማችቷል ማለት ነው። ሸማያ (እግዚአብሔር ሰምቶአል) ማለት ሲሆን፤ በመጽሐፍ ቅዱስ ሃያ ስምንት ሰዎች በዚህ ስም ተጠርተዋል። “በጉዋይ” ስለሚለው 2፡2 ይመልከቱ።

5. ሌዋውያንን መፈለግ (8፡15-20)

15 “ወደ አኅዋ በሚፈለው ወንዝ” ሲል ምናልባት ወደ ኤፍራጥስ ወይም ወደ ጤግሮስ የሚፈስ ማለት ሊሆን ይችላል። ጉዞው የተጀመረው በዐሥራ ሁለተኛው ቀን (ከቍ 31 ጋር ያነጻ) እንደ መሆኑ መጠን፤ “ሦስት ቀን” ሲል ከኒሳን ዘጠኝ እስከ ዐሥራ ሁለት ማለት ነው። ብዙውን ጊዜ ዝቅተኛ ሥራ ይሰጣቸው የነበሩ ሌዋውያን በምርኮ በነበሩበት አገር የተመቸ ሕይወትን መኖር ሳይለምዱ አልቀረም።

16 “አልዓዛር” “አምላኬ ረዳት ነው” ማለት ነው። “አርኤል” (“የእግዚአብሔር አንባሳ”) ማለት ሲሆን እንደ ግለ ሰብ መጠሪያ ስም የተጠቀሰው እዚህ ላይ ብቻ ነው (ከ2ኛ 23፡20፤ ከዘካርያ 11፡22 ጋር ያነጻ)፤ ሌላ ቦታ ግን የኢየሩሳሌም ምስጢራዊ ስም ሆኖ ይታያል (ኢሳ 29፡1፡2፡7)። “ሜሲላም” (“ሽልማት”) ማለት ሲሆን በብሉይ ኪዳን ውስጥ 19 ሰዎች በዚህ ስም ተጠርተዋል። ምናልባትም ጋብቻን የተመለከተ የተደረገውን ተሐድሶ የተቃወመ ይኸው ሰው ሳይሆን አይቀርም (10፡15)። “መራሕያኑ” ሲል ቃል በቃል፤ “ማስረዳት የሚችሉ ሰዎች” ማለት ነው (ከዘካርያ 25፡8፤ ከ2ኛ 35፡3፤ ከነህ 8፡7-9 ጋር ያነጻ)።

17-18 “አዶ” “ብርታት” ማለት ነው። “ሰራብያ” ምናልባት እግዚአብሔር ከባድ ቃጠሎ ላከ ማለት ሊሆን ይችላል። “አስተዋይ ሰው” ሲል “ዐርቆ ተመልካች” ማለት ነው። “ሞሐሊ” “ጮሌ” ማለት ነው።

19 “ሐሽብያ” (“እግዚአብሔር ተገንዝቦአል”) ማለት ሲሆን ብሉይ ኪዳን ውስጥ ዐሥራ አንድ ሰዎች በአመዛኙ ሌዋውያን በዚህ ስም ተጠርተዋል። “ሚራራ” “መራራ” ማለት ነው። ከዕዝራ ጋር ለመጓዝ ፈቃደኞች የሆኑ ከሁለት ቤተ ሰቦች የተገኙ አርባ ሌዋውያን ብቻ ነበሩ። እግዚአብሔርን ማገልገል ሙሉ በሙሉ መስጠትን፤ አንዳንድም የተደላደለ ኑሮን መተውን ይጠይቃል።

20 “ከቤተ መቅደሱ አገልጋዮች” ስለሚለው የ2፡43 ማብራሪያን ይመልከቱ። በሰው አስተሳሰብ ሲታይ እነዚህ ሰዎች ራሳቸውን መስጠታቸው አስደናቂ ነው። በማንበረ ሰቡ ዘንድ እንደ ድብልቅ ሕዝብ የሚቈጠሩ ሲሆኑ፤ በአገልግሎታቸውም ከሌዋውያን ዝቅ ያሉ ነበሩ። ይሁን እንጂ የእግዚአብሔር መንፈስ ከሌዋውያን በበለጠ ሁኔታ ምላሽ እንዲሰጡ አነሣሥቶአቸው ነበር።

6. ጸሎትና ጸም (8፡21-23)

21 ጸምና ራስን ዝቅ ማድረግ ስላላቸው ተያያዥነት መዝ 35፡13 ይመልከቱ። ዕዝራ በጉዞው ላይ መሰናክልና አደጋ እንዳያጋጥመው ጸልዮአል (ከቍ 31 ጋር ያነጻ)። “ልጆች” ሲል ከሃያ ዓመት በታች የሆኑትን ማለት ሲሆን አጽንዖት የተደረገው ከዚያ በታች በሆነ ዕድሜ ባሉት ላይ ነው። በጦርነት ጊዜ ይበልጥ ለአደጋ የሚጋለጡ እንዲህ ያሉ ታናናሾች ናቸው (ከዘካርያ 20፡14፤ ከመሳ 21፡10፤ ከሕዝ 9፡6 ጋር ያነጻ)። በሽክም ይዘውት የነበረ አያሌ ሀብት “ለንብረታችንም” ዘራፊዎችን ለዝርፊያ የሚጋብዝ ነበር።

22 ቅዱሳት መጻሕፍት ተገቢ ስላልሆነ ዕፍረትና (ኤር 48፡13፤ ሚክ 3፡7) ተገቢ ስለ ሆነ ዕፍረት ይናገራሉ። ዕዝራ ተገቢ የሆነ ዕፍረትን ለማስተናገድ ዝግጁ ነበር (ከ9፡6 ጋር ያነጻ)። እርሱንና ዐብረውት ያሉ ሰዎችን እግዚአብሔር በጉዞአቸው መጠበቅ እንደሚችል ስላለው እምነት ለንጉሡ ተናግሮ ነበር። ይህን በማድረጉም በዚህ ጊዜ የሰው ጥበቃ እንደሚያሻው መጠየቅ አሳፍሮታል። በሚሰጋጉት ሆኖም በፓለስቲና መካከል የሚጓዙ መንገደኞች ብዙ ጊዜ ከባድ አደጋ ይገጥማቸው ነበር። ከዐሥራ

ሦስት ዓመት በኋላ ነህምያ በዚያ መንገድ የተጓዘው በታጠቀ ሰራዊት ታጅቦ ነበር። (የነህ 2፡9 ማብራሪያን ይመ)። “በሚፈልጉት ሁሉ” ለሚለው ሐረግ 1ዜና 16፡10-11፤ 2ዜና 11፡16፤ መዝ 40፡16፤ 69፡6፤ 70፡4፤ 105፡3-4 ይመልከቱ።

23 ጸም ምግብ እስከ መተው የሚያደርስ አዳጋች ሁኔታ መኖሩን አመልካች ነው። ጸምና ጸሎት ስላላቸው ተያያዥነት ነህ 1፡4፤ ዳን 9፡3፤ ማቴ 17፡21 (የዐመት ግርጌ ማስታወሻ)፤ ሐሥ 14፡23 ይመልከቱ።

7. ንዋያተ ቅድሳቱን በጎላፊነት መስጠት (8፡24-30)

24 ይህ ክፍል ሰራብያ፣ ሐሺቢያና ሌሎች ዐሥር ሰዎች ዐሥራ ሁለቱ ዋና ዋና ካህናት መሆናቸውን ይጠቁማል። በ18-19 መሠረት ግን በካሲፊያ የሌዋውያን መሪዎች ነበሩ። ይህን ጥቅስ፣ “ከሰራብያ፣ ከሐሽቢያና ከዐሥሩ ወንድሞቻቸው በተጨማሪ (አጽንዖቱ የእኔ ነው)፣ ዐሥራ ሁለቱን ዋና ዋና ካህናት ለየሁ” በሚል መልኩ ማስቀመጥ ይቻላል። በቁ. 30 መሠረት ካህናቱም ሆኑ ሌዋውያኑ ንዋያተ ቅድሳቱን በዐደራ ተቀብለዋል።

25 “መባ” ቃል በቃል “የተነሣ” የተለየ (ይኸውም “ተሰጠ” ወይም “ለአምልኮ ጉዳይ የተሰጠ” ማለት ነው፤ ከዘፀ 25፡2፤ 35፡5፤ ከዘሌ 7፡14፤ ከዘዳ 12፡6 ጋር ያነጻ)። ስጦታዎቹ የተገኙት ከአይሁድ ብቻ ሳይሆን ከንጉሡም ጭምር ነበር።

26-28 በንጽጽር ለማየት፣ “650 መክሊት”፣ 49,000 ፓውንድ ይሆናል ወይም ከ25 ቶን ብር ጋር ይቀራረባል (ከ7፡22 ጋር ያነጻ) አንድ መቶ መክሊት ማለት ሰባት ሺህ ዐምስት መቶ ፓውንድ ነው። በሚሊዮን ዶላር የሚገመት ብዛት ያለው ሀብት ነው። “ዳሪክ” 2፡69 ማብራሪያ ይመ (ከነህ 7፡70-72 ጋር ያነጻ)። “ከሚያብረቀርቅ ናስ” ሲል ደማቅ ብጫ መዳብ ድብልቅ ማለት ሊሆን ይችላል፤ ይህም በጥንት ዘመን ከፍ ያለ ዋጋ የሚሰጠው ነበር።

29-30 ሰዎቹም ሆኑ ንዋያተ ቅድሳቱ ለእግዚአብሔር የተለዩ፣ “የተቀደሱ” ናቸው። ዕዝራ ንዋያተ ቅድሳቱን በጥንቃቄ ከመዘነ በኋላ ለሌሎች ዐደራ ሰጠ። በዚህም የአገልግሎቱን ቅዱስነትና ለእያንዳንዱ ሰው የተሰጠው ጎላፊነት የቱን ያህል ከባድ እንደ ሆነ አስገንዘቦ እያንዳንዱ ሰው የተረከበውን “መክሊት” በጥንቃቄ መጠበቅ ነበረበት። ዝርዝር ነገሮች በጥንቃቄ ተመዝግበዋል፤ በጉዛው ማብቂያ ላይም የማረጋገጫ ቁጠራ ተካሂዷል (ቁ. 34)።

8. ጉዛውና ኢየሩሳሌም መድረሳቸው (8፡31-36)

31-32 “ተነሣ” ቃል በቃል “ድንኳን መንቀል” ማለት ነው። ከመጀመሪያው የሦስት ቀን ሰፈራ (ቁ. 15) በኋላ ሌዋውያኑ ከመንገደኞች ጋር እስኪሰበሰቡ ድረስ ተጨማሪ ስምንት ቀን ዐልፏል። ርግጠኛ ጉዛው የተጀመረው በዐሥራ ሁለተኛው ቀን ነበር። ጉዛው አራት ወሮች የሚወስድ ነበር (የ7፡9 ማብራሪያ ይመ)። ነህምያ ራሱ ፓለስቲና ከደረሰ በኋላ የሦስት ቀን ዕረፍት አድርጓል (ነህ 2፡11)።

33 “ለአሪዮ ልጅ ... ለሚሪሞት” የቅጥሩን ሁለት ክፍሎች ዐድሶአል (ነህ 3፡4-21)፤ ነህምያ ያዘጋጀውንም ውል ዐትሟል (ነህ 10፡5)። “አልዓዛር” “እግዚአብሔር ረድቷል” ማለት ነው። “የዛባት” “እግዚአብሔር ሰጥቷል”፣ “የዓዲያ” “እግዚአብሔር ውሉን ጠብቋል” ማለት ነው።

34 በባቢሎናውያን ባህል መሠረት ግዢንና ጋብቻን ጨምሮ ማንኛውም ውል በጽሑፍ ይሰፍር ነበር። ምናልባትም ዕዝራ የተረከባቸው ዕቃዎች በትክክል ለመድረሳቸው ማረጋገጫ ደብዳቤ መላክ ይኖርበታል።

35-36 የእንስሳት መሥዋዕት ይቀርብ የነበረው እግዚአብሔር ስለደረገው ቸርነት ምስጋና ለማቅረብ ነው፤ እንደዚሁም ለዚህ ዐይነቱ ምሕረት ተገቢዎች አይደሉም በማለት የጎጠኡት መሥዋዕት እንዲሆን ነበር። አያሌ ግዙቶች የተሳተፉበት (6፡17)፣ በዘርባቤል ሥር የነበሩት ተመላሾች ካቀረቡት መሥዋዕት ጋር ሲነጻጸር ለመሥዋዕትነት የቀረበው የተባዕት

ፍየሎች ቊጥር ተመሳሳይ ከመሆኑ በቀር፣ በዚህ ጊዜ የቀረበው መሥዋዕት በጣም አነስተኛ ነበር።

ለ. የዕዝራ ተሐድሶ (9፡1-10፡44)

1. የድብልቅ ጋብቻ አስከፊነት (9፡1-6ሀ)

1-2 ዕዝራ ኢየሩሳሌም የደረሰው በዐምስተኛው ወር መጀመሪያ ቀን ነበር (7፡9)። ድብልቅ ጋብቻ በፈጸሙት ላይ ስለሚወስደው ርምጃ የተነገረው በዘጠነኛው ወር ዐሥራ ሰባተኛ ቀን (10፡8ን፤ ከ10፡9 ጋር ያነጻ) ወይም ዕዝራ እዚያ በደረሰ በአራተኛው ወር ተኩል ነበር። ይህን ችግር ይዘው ወደ ዕዝራ የመጡት ምናልባት የማኅበረ ሰቡ ተራ አባሎች እንጂ የችግሩ ተዋናዮች የነበሩት መሪዎች አልነበሩም። ጎላፊነት ላይ ያሉ ሰዎች ስሕተት ላይ ከወደቁ ሌሎችንም ወደ ስሕተት መምራታቸው አይቀርም። በሰው ደረጃ እንናገር ከተባለ እንዲህ ያለ ድብልቅ ጋብቻ ለመፈጸም ምክንያት ነበራቸው፤ ይኸውም ለተመለሱት ወንዶች የሚበቁ ብዛት ያላቸው አይሁዳውያት ሴቶች አለመኖራቸው ነው።

“ከጎረቤቶቻቸው” ሲል (ቃል በቃል፣ “በምድሪቱ ከነበሩ ሰዎች”)፣ አሦራውያን ወደ ሰማርያ ያመጧቸውና ወደ ደቡብ ዘልቀው የነበሩ አረማውያንን፣ በቀድሞው የይሁዳ ክልል ሁሉ ሰፍረው የነበሩ ኤዶማውያንና ሌሎችንም ሁሉ ይጨምራል። የተጠቀሱት ስምንት ሕዝቦች ዕብራውያን ምድሪቱን ከመያዛቸው በፊት የነበሩ የከነዓን የመጀመሪያ ኗሪዎችን ይወክላሉ (ዘፀ 3፡8፤ 17፤ 13፡5፤ 23፡23፤ 28፤ ዘዳ 7፡1፤ 20፡17፤ ኢያ 3፡10፤ 9፡1፤ 12፡8፤ መሳ 3፡5፤ 1ነገ 9፡20)። ነገር ግን ከምርኮ በኋላ ኗሪዎች የነበሩት አሞናውያን፣ ሞዓባውያንና ግብፃውያን ብቻ ነበሩ (ከ2ዜና 8፡7፤ ከነህ 9፡8 ጋር ያነጻ)። “ፊርዛውያን” ምናልባት ለመንደሩ ኗሪዎች የተሰጠ ስያሜ ሊሆን ይችላል። “ኢያቡሳውያን” በኢየሩሳሌም ከተማ ይኖሩ ነበር (ኢያ 15፡8፤ 18፡16፤ 28)፤ ዳዊት ይህችን ከተማ ከመቈጣጠሩ በፊት ኢየሩሳሌም “ኢያቡስ” ተብላ ትጠራ ነበር። (መሳ 19፡10፤ 1ዜና 11፡4-5)።

“አሞናውያን” ሎጥ ከታናሺቱ ልጅ የወለዳቸው ዘሮቹ ሲሆኑ (ዘፍ 19፡38)፣ የራባት አሞንን ማለት በአሁኑ ዘመን ከዮርዳኖስ ማዶ ያለችው አሞን ያለችበትን አካባቢ ይዘው ነበር። “ሞዓባውያን” ሎጥ ከታላቂቱ ልጅ የወለዳቸው ዘሮቹ ሲሆኑ (ዘፍ 19፡37) ከሙት ባሕር ምሥራቅ ያለውን አካባቢ ይዘው ነበር። ሩት ሞዓባዊት ነበረች (ሩት 1፡4)። በሙሴ የሕግ መጻሕፍት መሠረት ከግብፃውያን ጋር መጋባት ሕጋዊ ነበር።

“የተቀደሰውን ዘር ከምድር ሕዝቦች ጋር ደባልቀዋል (ቃል በቃል፣ ቅዱስ ዘር)” ከመዝ 106፡35 ጋር ያነጻ። “ሽማምቱ” የተባሉት ቀረጥ በመሰብሰብ የፋርስን መንግሥት ያገለግሉ የነበሩ ሊሆኑ ይችላሉ። እነዚህ ሰዎች ሕዝብን እየመሩ ቢሆንም፣ እየመሩ የነበረው በተሳሳተ አቅጣጫ ነበር (ከ10፡18፤ ከነህ 6፡18 ጋር ያነጻ)። በኋላ ያላመኑ ሰዎችን ማግባት፣ የእግዚአብሔር መሽራ ተብለው ለተጠሩት እስራኤል በእርሱ ፊት በደል መፈጸም ነው።

3 ዕዝራ በመጀመሪያ ምድብ መጻፉን በመቀጠል፣ “እኔም ይህን በሰማሁ ጊዜ፣ መጉናጸፊያዬንና ካባዬን ቀደድሁ” ይላል። መጉናጸፊያን ወይም ልብስን መቅደድ አንድ ሰው ከባድ ሐዘኑን የሚገልጥበት መንገድ እንደ ሆነ ይታሰብ ነበር (ከዘፍ 37፡29፤ 34፤ ከአስ 4፡1፤ ከኢያ 1፡20፤ ከኢሳ 36፡22፤ ከኤር 41፡5፤ ከማቴ 26፡65 ጋር ያነጻ)። ዕዝራ ጸሎቱን መንጨቱ ለመጽሐፍ ቅዱስ እንግዳ ነገር ነው፤ በሌሎች ምንግቦች የምንመለከተው ሰዎች የራስ ፀጉራቸውን መላጨታቸውን ነው (ኢያ 1፡20፤ ሕዝ 7፡18፤ አሞ 8፡10)። የነህምያ ሰብእና ክዕዝራ የተለየ ነበር፤ ድብልቅ ጋብቻ የፈጸሙ ሰዎች ችግር ሲያጋጥመው፣ የራሱን ሳይሆን የበደለኞቹን ጸም ይላጭ ነበር (ነህ 13፡25)። ዕዝራ ተሰማኝነት ያገኘው በነበረው ሥልጣን ምክንያት ሳይሆን፣ ግብረ ገባዊ ችግር ሲያጋጥመው ባሳየው ቊጣ ነበር።

4 በተገቢው ሁኔታ የእግዚአብሔርን ቅድስና የተረዱ ሰዎች በቃሉ ይደነግጣሉ (ዕብ 12፡18-29፤ በተለይ ቁ. 21 ይመ)። የሠርክ መሥዋዕት የሚቀርበው ከቀኑ ዘጠኝ ሰዓት አካባቢ ነበር (ከዘፀ 12፡6፤ ከሐሥ 3፡1 ጋር ያነጻ)። ጉዳዩን ወደ ዕዝራ

ይዘው የመጡ ሰዎች ሰፋ ያለ ጊዜ ማግኘት እንዲችሉ በዚያ ቀን ማለዳ እቤቱ ሳይሄዱ አልቀረም። የሠርክ መሥዋዕት የሚቀርብበት ጊዜ የጸሎትና የንስሐ ጊዜ ጭምር ነበር።

5-6ሀ “በሐዘን ከተቀመጥሁበት” ማለት ራስን ዝቅ ማድረግ ማዋረድ ማለት ነው። “ወደ አምላኬ ወደ እግዚአብሔር እጆቼን በመዘርጋት” ማለት የእጄን መዳፎች ወደ ላይ መዘርጋት ማለት ነው (ከዘፀ 9፡29፤ ከነገረ 8፡22፤ ከኢሳ 1፡15 ጋር ያነጻ)።

2. የዕዝራ ንስሐና ጸሎት (9፡6-15)

6 “ዕፈርሁ” ስለሚለው የ8፡22 ማብራሪያን ይመልከቱ። “ፈራሁ” ወይም “ደነገጥሁ” የሚለው ዕፍረትን ተከትሎ የሚመጣ ነገርን ያመለክታል። ስለ ሕዝቡ ንጢአት ዕዝራ በውስጥ በኩል በእግዚአብሔር ፊት፤ በውጭ በኩል ደግሞ ለሰዎች ሁሉ የሚታይ ዕፍረት ተሰምቶት ነበር።

7 “ከአባቶቻችን ዘመን ጀምሮ” በግል ሰባዊ ጉዳይ ትኩረት እንደሚሰጠው እንደዚህ ዘመን ክርስትና ሳይሆን፤ ዕብራውያን የሕዝባቸውን ንጢአት እንደ ራሳቸው ንጢአት ይቈጥሩ ነበር። ሕዝቅኤል 21፡16 የፍርዱ መሆኒን በግልጽ ያመለክታል፤ (ከነህ 4፡13ለ ጋር ያነጻ) እየሠራ መሆኑን በግልጽ ያመለክታል፤ ምንም እንኳን የባቢሎን ንጉሥ ሰይፋን ስሎ በመጣም፤ መለኮታዊ ፍርድ እየሰጠ የነበረው እግዚአብሔር ራሱ ነው። በ605 ዓቅቅ አይሁድ በባቢሎን ድል ከተደረጉ በኋላ፤ በ165 በተደረገው በመቃባውያን ዐመፅ ካገኙት የአንድ መቶ ዓመት ነጻነት በቀር፤ በ63 ዓቅቅ ፓምፔ ጣልቃ ከገባበት ጊዜ አንገሥቶ፤ በ1948 ዓም እስራኤል መንግሥት ሆና እስከተቋቋመችበት ዘመን ድረስ አይሁድ ራሳቸውን በራሳቸው አስተዳድረው አያውቁም።

8 “ቸርነቱን አሳይቶናል” የሚለው ለሕዝቡ “ትሩፋን” ጌታ ያሳየውን ጸጋና ምሕረት ያመለክታል። “ጽኑ ስፍራ” ቃል በቃል፤ “ምስማር” ወይም “ካስማ” ማለት ግድግዳ ላይ እንደ ተመታ ምስማር (ከኢሳ 22፡23 ጋር ያነጻ) ወይም ምድር ላይ እንደ ተቸነከረ የድንኳን “ካስማ” ማለት ነው (ኢሳ 33፡20፤ 54፡2)። የብርሃን መጠን መጨመር ብርታትና ደስታ መበዛቱን ያመለክታል (1ሳሙ 14፡27፤ 29፤ ምሳ 15፡30፤ 29፡13)።

9 የፋርስ ነገሥታት ለአይሁድ መልካም ነገርን አድርገዋል፤ ለምሳሌ፤ ቂርስ (539-530 ዓቅቅ) ወደ አገራቸው እንዲመለሱ ፈቅዶላቸዋል (ዕዝ 1)። ቀዳማዊ ዳርዮስ (522-486) ያንኑ ዐዋጅ አድሶታል (ዕዝ 6)። ልጁ ጠረክሲስ (485-465) አይሁድ መብት እንዲኖራቸውና ጥበቃ እንዲደረግላቸው አድርጓል (ኢስ 8-10) ቀዳማዊ አርጤክስስ (464-424) ለዕዝራና (ዕዝ 7) ለነህምያ ሥልጣን ሰጥቷቸዋል (ነህ 1-2)።

“ዐዲስ ሕይወት” “ዕረፍት” ተብሎ ከተተረጎመው ቃል ጋር አንድ ነው (ቊ 8)። የመከላከያ ቅጥር በበጎች ጉረኖ ዙሪያ የሚሠራ ዝቅ ያለ ዐጥር ነው (ዘኁ 32፡16)፤ ወይም በመንገድ ግራና ቀኝ የሚገኝ ዐጥርን (ዘኁ 22፡24) ያመለክታል። “በይሁዳና በኢየሩሳሌም” የሚለው ገላጭ ሐረግ ጥበቃን አስመልክቶ ዘይቤያዊ ማጣቀሻን ያመለክታል።

10-11 እነዚህን ሁለት ቊጥሮች በተመለከተ ከዘሌ 18፡24-26፤ ዘዳ 7፡1-6፤ ከ2ነገ 17፤ 23፡8-16፤ ከሕዝ 5፡11፤ ከሮሜ 3፡19 ጋር ያወዳድሩ። “በርኩሶት ተበክላለች” የሚለው የከነዓናውያንን ጣዖት አምልኮ ርኩሶትና ከዚሁ ጋር ተያያዥነት ያለውን ኢግብረ ገባዊ ልምድ ያመለክታል (ከ2ዜና 29፡5፤ ከሰቆ 1፡17፤ ከሕዝ 7፡20፤ 36፡17 ጋር ያነጻ)።

12 ከቊጥር 10-12 ያለው ክፍል ከአንድ ጥቅስ ብቻ ሳይሆን ከብዙ ምንባቦች የተወጣጣ ነው (ዘዳ 11፡8-9፤ ምሳ 10፡27፤ ኢሳ 1፡19፤ ሕዝ 37፡25)። የተለያየ እምነት ባላቸው ሰዎች መካከል የሚደረግ ጋብቻ የሚያስከትለውን ችግር እንደ አይሁድ ሁሉ የዐዲስ ኪዳን ክርስቲያኖችም ተገንዝበውታል (2ቆሮ 6፡14)፤ መበለቶች ያሉ አማንያን ወንዶችን እንዲያገቡ በግልጽ ተነግሯቸዋል (1ቆሮ 7፡39)።

13-14 “ቊጣ” “አፍንጫ” እና “መቄጣት” ከሚሉት ከሁለቱም ቃሎች ጋር የተዛመደ ነው (ከሕዝ 38፡18 ጋር ያነጻ)።

እግዚአብሔር በእስራኤል ላይ የተቈጣው በቃል ኪዳን መሠረት ንላፊነታቸውን ባለ መወጣታቸው ነበር (ከዘዳ 7፡4፤ 11፡17፤ 29፡25-28፤ ከኢያ 23፡16 ጋር ያነጻ)።

15 የእግዚአብሔርን ቅድስና ከተረዳን የራሳችንን ብቁ አለመሆን የምናይበት ብርሃን ይሆነናል (ከኢሳ 6፡1-5፤ ከሉቃ 5፡8 ጋር ያነጻ)። በብሔራዊ ደረጃ ሕዝቡ በንጢአታቸው ያዘኑበትንና የተጸጸቱበትን ሁኔታ የሚያመለክቱ ምንባቦችን ለማወዳደር መዝ 44፤ 60፤ 74፤ 79፤ 80፤ 83፤ ወዘተ ይመልከቱ።

3. የሕዝቡ ምላሽ (10፡1-4)

ቊ 9 ሕዝቡ የተሰበሰቡት በመጀመሪያው ዓመት (ታኅሣሥ 19፤ 458)፤ በዘጠነኛው ወር (ክሌሱ)፤ በሃያኛው ቀን ነበር፤ የብርድና የዝናም ወቅት ነበር። ጉዳዩን የሚመረምሩ ተወካዮች ሥራቸውን የጀመሩት ከዐሥር ቀን በኋላ ነበር (ቊ 16)። ተወካዮቹ ሥራቸውን የጨረሱት በሦስት ወር ውስጥ (ቊ 17) መጋቢት 27፤ 457 ነበር።

1 ከዚህ በኋላ ዕዝራ የሚናገረው በሦስተኛ መደብ የትረካ አቅጣጫ ነው። “በሚያለቅስበት ጊዜ” ሲል በጸጥታ ሳይሆን ድምፁን ከፍ አድርጎ መሆኑን ያመለክታል (ከ3፡12፤ ከነህ 1፡4፤ ከኢያል 1፡12-17 ጋር ያነጻ)። ሳቅ ወደ ሌሎች እንደሚተላለፍ ሁሉ ልቅሶም ይተላለፋል። ዕዝራ ሲያለቅስ የተመለከቱ ሰዎች ሁሉ “አምርረው አለቀሱ” (ቃል በቃል ከፋኛ አለቀሱ ማለት ነው) “በእግዚአብሔር ፊት ወድቆ” የሚለው ዕዝራ በተደጋጋሚ ራሱን መሬት ላይ መጣሉን ያመለክታል። ነቢያትና ሌሎችም መሪዎች የሕዝቡን ትኩረት ለመሳብ በተግባር በሚታዩ ነገሮች ያስተምሩ ነበር፤ አንዳንድ ጊዜ ደግሞ ግራ የሚያጋቡ ነገሮችን ያደርጉ ነበር (ኢሳ 7፡3፤ 8፡1-4፤ 18፤ ኤር 19፤ 27)። ሴቶችና ሕፃናትም ተጠቅሰዋል። ቤተ ሰቦች ሁሉ ተሳትፈዋል።

2 አስተዋዩ መምህር ዕዝራ ምን መደረግ እንዳለበት የተሰበሰበው ሕዝብ አንድ መደምደሚያ ላይ እስኪደርስ በትዕግሥት ጠበቀ። ሴኬንያ (8፡3 ላይ ከተጠቀሰው የተለየ ነው) ንግግሩን ከፈተ። አባቱ ይሒኤል ቊ 21 አና 26 ላይ የተጠቀሰው ይሒኤል ሳይሆን አይቀርም፤ እርሱ ራሱ የኤላም ቤተ ሰብ ነበር (2፡7 ይመ)። ምናልባት ሴኬንያ አባቱ አይሁዳዊት ያልሆነች እናት በማግባቱ ዐዘኖአል። ከኤላም ቤተ ሰብ ስድስት አባሎች ከሌላ ዘር ጋር ተጋብተው ነበር (ቊ 26)።

3 “ኪዳን” መግባት (ቃል በቃል፤ “ኪዳን መቀረጥ”) ማለት ሲሆን ሥርወ ቃሉ ለመሥዋዕት የቀረበ እንስሳን ከመቀረጥ (ከማረድ) ጋር የተያያዘ ሊሆን ይችላል። በቀድሞ ዘመን ቃል ኪዳንን ባፈረሰ ላይ እንደ እነዚህ እንስሳት የድርገኝ የሚል መሐላ ለመፈጸም ግለ ሰቡ አካላቸው በተበሰተ የንስሳት መካከል እንዲያልፍ ይደረግ ነበር (ዘፍ 15፡9-18)። “እነዚህ ሴቶችና ልጆቻቸው” የሚለው እንደ ዘመናችን ሁሉ በጥንት ዘመንም ትዳር ሲፈርስ ልጆችን የማሳደጉ ሥራ ለእናቶች ይሰጥ እንደ ነበር ይጠቀማል (ከዘፍ 21፡14 ጋር ያነጻ)። እንደ ጌታ ምክር ከማለት ይልቅ፤ “እንደ ጌታዬ ምክር” የሚለው የተሻለ ሳይሆን አይቀርም (ከመዝ 33፡11፤ ከምሳ 19፡21፤ ከኢሳ 19፡17፤ ከኤር 49፡20፤ 50፡45 ጋር ያነጻ)።

4 ሴኬንያ ለተግባር የሚያነሣ ጥሪ አቀረበ። ማልቀስ ብቻ ሳይሆን የሚያምም ቢሆን እንኳ የድፍረት ርምጃ መውሰድ አስፈላጊ ሆኖ ተገኝቷል። ሕዝቡ ራሳቸው ምላሽ መስጠት ነበረባቸው።

4. ሕዝባዊ ስብሰባ መጥራት (10፡5-15)።

5 በመጀመሪያ ዕዝራ የካህናቱን፤ የሌዋውያኑንና የሕዝቡን መሪዎች ከዘረዘረ በኋላ አስማላቸው። መሐላ ማለት ፈራጅ በሆነው በእግዚአብሔር ፊት ነገርን ማጽናት፤ ማንጸትና ቃል መግባት ማለት ነው። ነገርን የማጽናት መሐላ፤ የተባለው እውነት ለመሆኑ እግዚአብሔርን ምስክር በማድረግ ይጠራል (1ነገ 18፡10፤ ሮሜ 1፡9፤ ፊል 1፡8)። የማንጸት መሐላ አንድ ሰው ከበደል ነጻ መሆኑን ያረጋግጣል። እዚህ ላይ እንደምንመለከተው ያለ ቃል የመግባት መሐላ ደግሞ ወደ ፊት ከሚደረጉ ነገሮች ጋር የተያያዘ ነው። በመጽሐፍ ቅዱስ

መሠረት የተገባው ቃል ሳይፈጸም ቢቀር እንዲደርስ የሚጠበቀው መሐላ እንዲሁ በደፈናው፤ “... እግዚአብሔር ይፍረድብኝ፤ ከዚህም የከፋ ያድርግብኝ” ከማለት ያለፈ አይደለም (ሩት 1፡17፤ 2ኛው 3፡35፤ 1ኛው 2፡23)። ቃልን ባለ መጠበቅ የሚመጣ መሐላ ሰፋ ባለ መልኩ የተነገረው በጣም በጥቂቱ ነው (ዘኁ 5፡19-31፤ ኢዮ 31፤ መዝ 7፡4-5፤ 137፡5-6)።

6 ሙሴ ሁለት ጊዜ ሙሉ ጾም (ከእህል ከውሃ መቄጠብ፤ ከነህ 14 ጋር ያነጻ) ጾምአል (ከዘፀ 34፡28፤ ከዘዳ 9፡18 ጋር ያነጻ፤ በተጨማሪም ከዮና 3፡7 ጋር ያነጻ)። ተራ ጾም የሚጠይቀው ግን አለመብላትን ብቻ ነው። (1ኛው 1፡7፤ 2ኛው 3፡35)። “ያለቅስ ነበር” የሚለው ሊመጣ ያለውን ፍርድ የተገነዘቡ ሰዎች የሚሰጡትን ምላሽ ያመለክታል (ዘፀ 33፡4፤ ዘኁ 14፡39፤ 1ኛው 15፡35፤ 16፡1)። “ክፍል” የሚለው በመቅደሱ ዙሪያ እንደ ዕቃ ቤት የሚያገለግል ቤትን የሚያመለክት ነው (8፡29፤ ነህ 13፡4-13)።

7 ዕዝራ እየጸመ፤ እየጸለየ ሳለ ሹማምቴና ሹማሌዎቹ ከምርኮ የተመለሱት ሁሉ በኢየሩሳሌም እንዲሰበሰቡ አዘዙ። ምንም እንኳ ዕዝራ ከፍ ያለ ሥልጣን ያለው ሰው ቢሆንም (7፡25-26)፤ ሕዝቡን አይጫንም ነበር፤ ከዚህ ይልቅ ሰዎችን መማረክ የሚፈልገው በራሱ ሕይወት ምሳሌነት ነበር።

8 የይሁዳ ክልል በጣም እያነሰ በመምጣቱ በጣም ሩቅ የነበሩ ኗሪዎች ከኢየሩሳሌም ዐምሳ ማይሎች እንኳ አይርቁም ነበር። ማንኛውም ሰው፤ በሦስት ቀን ውስጥ ወደ ኢየሩሳሌም መድረስ ይችላል ነበር። “እንዲወገድ” የሚለው የረከሱ ነገሮች ከመጠቀም መራቅና ለጥፋት መዳረግ ማለት ነው (ለምሳሌ፤ ዘፀ 22፡20፤ ዘዳ 13፡13-17) ወይም ደግሞ ከዚህ ላይ እንደሚታየው ለቤተ መቅደሱ አገልግሎት መዋልን የሚመለከት ነው (ከዘለ 27፡28-29፤ ከኢያ 6፡18-19፤ 7፡1-26 ጋር ያነጻ)።

9 ብዙ ጊዜ የሚጠቀሰው ይሁዳ ብቻ ነው፤ ጥቂት ምንባቦች ግን በኢየሩሳሌም በስተ ሰሜን ከነበረው የብንዮማውያን ክልል መጥተው ስለ ነበሩት ምርኮኞች ወይም እዚያው ይኖሩ ስለ ነበሩት ወገኖች ያመለክታል (1፡5፤ 4፡1)። የተሰበሰቡበት ቦታ በቤተ መቅደሱ ዐጥር ክልል ውስጥ ወይም በውሃው በር ያለው ገላጣ ቦታ ሊሆን ይችላል (ነህ 32፡6፤ 81)። ሕዝቡ የተጨነቁት በሁለት የተለያዩ ምክንያቶች ሳይሆን አይቀርም፡- ንጢአታቸውና ከባዱ የአየር ሁኔታ።

ዝናብ የሚለው ከባድ ዝናብን ያመለክታል። ዘጠነኛው የካሌሱ ወር (ኅዱታህ) የሚውለው በዝናባማ ወቅት መሐል ሲሆን፤ ጥቅምት ላይ ቀለል ባለ ክፍያ ይጀምርና እስከ ሚያዝያ አጋማሽ ይዘልቃል። ታኅሣሥና ጥር በኢየሩሳሌም የብርድ ወቅቶች ናቸው፤ የአየሩ ሁኔታ እስከ ንምሳ፤ አንዳንዴም እስከ አርባ ድረስ ዝቅ ይላል፤ አንዳንዴ በረዶ ሊጥል እንኳ ይችላል (2ኛው 23፡20፤ መዝ 147፡16-17፤ ምሳ 31፡21)። ባልተለመደ ሁኔታ ከባድ ዝናብ በመምጣቱ ሕዝቡ የመለከታዊ ቊጣ ምልክት እንደ ሆነ ዐስበዋል (ከ1ኛው 12፡17-18፤ ከሕዝ 13፡11-13 ጋር ያነጻ)።

10 ዕዝራ ጸሓፊ ብቻ ሳይሆን (7፡11-12፡21) ካህንም ነበር። የሕዝቡ ንጢአትና በደል በጣም ብዙ ነበር፤ ያ ሁሉ ሳያንስ አረማውያን ሴቶችን በማግባት “በእስራኤል በደል ላይ በደል ጨምረዋል” (ከ2ዜና 28፡13 ጋር ያነጻ)።

11 ከዚህና ከኢያ 7፡19 በቀር “ኑዛዜ” ምን ጊዜም “ምስጋና” ማለት ነው። ባዕዳን ሴቶች ከማለት ይልቅ፤ “አረማውያን ሴቶች” ቢባል ብሔርን ብቻ ሳይሆን የተለየ ሃይማኖት ተከታይ መሆንንም ጭምር ማመልከት ይችላል ነበር።

12-13 እግዚአብሔር ንጢአታቸው እንዲሰማቸው በማድረግ፤ አድማጮቹ ዕዝራ የተናገረው እውነት መሆኑን አምነዋል፤ ባልተለመደ ሁኔታም ሁሉም በታላቅ ድምፅ (ከ3፡12፤ 2ዜና 15፡14፤ ከነህ 9፡4 ጋር ያነጻ) ምላሽ ሰጥተዋል፤ ሁኔታውን በተመለከተ አንድ ነገር ማድረግ እንዳለባቸውም ተረድተዋል። ሕዝቡን በመወከል የተናገረው ሰው፤ የነበረውን አየር ሁኔታ በማገናከብ ተግባራዊ ምክር አቅርቦአል። “ንጢአት” ማድረግ፤

ዐመፅን ወይም እምቢተኝነትን ያመለክታል (ከ1ኛው 12፡19 ጋር ያነጻ)።

14 “ሹማሌዎች” ማኅበረ ሰቡ ውስጥ ያሉ ጠና ያሉ ሰዎችን ያመለክታል፤ በእያንዳንዱ ከተማ ውስጥ አስተዳደራዊ ሽንገ የሚመሠረተው በእነርሱ ነበር (ከ1ኛው 30፡26-31 ጋር ያነጻ)። በከተማው በር አጠገብ ያሉት ሰዎች ዳኛ በመሆን ያገለግሉ ነበር (ዘዳ 19፡12፤ 21፡3፡19፤ ሩት 4፡1-12)። ደግሞም “ዳኞች” ነበሩ (ከዘዳ 16፡18-20 ጋር ያነጻ)። “ብርቱ ቊጣ” የሚለው ሐረግ የሚናገረው ስለ እግዚአብሔር ቊጣ ብቻ ነው (ከ9፡14 ጋር ያነጻ፤ በተጨማሪም ከዘፀ 32፡12፤ ከዘኁ 25፡4፤ ከዘዳ 13፡17፤ ከኢያ 7፡26፤ ከነህ 13፡18 ወዘተ ጋር ያነጻ)።

15 በቀረበው ሐሳብ ላይ የተነሣውን ተቃውሞ እንኳ ማስፈሩ ትረካው እውነተኛ መሆኑን ያመለክታል። እነዚህ አራት ሰዎች የቀረበውን ሐሳብ ለምን እንደ ተቃወሙ ግልጽ አይደለም። ምናልባት ለራሳቸውና ለሌሎች ዘመዶቻቸው ለመከላከል ሊሆን ይችላል፤ ወይም መለየትን በተመለከተ የቀረበው ሐሳብ ሁኔታዎችን ያላገነዘበ የጭካኔ ርምጃ መስሎ ስለ ታያቸው ሊሆን ይችላል። ሜሱሳምን በተመለከተ የ8፡16 ማብራሪያን ይመልከቱ። ቊ 29 ላይ የተጠቀሰው የባኒ ልጅ ከሆነ እርሱ ራሱ አረማዊት ሴት አግብቷል ማለት ነው።

5. በደላኞችን የማጣራት ሥራ (10፡16-17)

16-17 አጣሪው ወገን ሥራውን የጀመረው በዝናብ ውስጥ ከተሰበሰቡ ከዐሥር ቀን በኋላ ነበር። ከሦስት ወር በኋላ መጋቢት 27፤ 457 ሥራውን ፈጸመ። የማጣራቱን ተግባር ይሠሩ የነበሩ ሹማሌዎችና ዳኞች በስፋትና በጥንቃቄ ንላፊነታቸውን ተወጥተዋል። ከመቶ ያላነሱ ባልና ሚስቶች ድብልቅ ጋብቻ መፈጸማቸውን ተረድተዋል።

6. የበደላኞቹ ዝርዝር (10፡18-43)

18-19 በደሉን ከፈጸሙት መሐል የሊቀ ካህናቱ የኢያሱ ዘርኛ ይገኙበት ነበር (የ2፡2 ማብራሪያን ይመ)። እጅን መስጠት ወይም መጨባበጥ ስለሚያስተላልፈው ምሳሌያዊ መልእክት 2ኛው 10፡15፤ ሰቆ 5፡6፤ ሕዝ 17፡18 ይመልከቱ። በዘሌ 5፡14-19 መሠረት፤ “አውራ በግ” ሆነ ተብሎ ላልተደረገ ጥፋት የበደል መሥዋዕት ሆኖ ይቀርብ ነበር። ምንም እንኳ በደላቸው ምን ያህል ከባድ እንደ ሆነ ባይገነዘቡም፤ ጋብቻን በተመለከተ የእግዚአብሔርን መመሪያ ቅዱሳት መጻሕፍት ግልጽ አድርገው በማቅረባቸው ጥፋት ፈጸሚዎቹ የሚያመካኑበት የላቸውም።

20-24 ዝርዝሩ አረማውያን ሴቶችን ያገቡትን ሁሉ በመዘርዘር ይቀጥላል። በዚህ በደል የተሳተፉ አንድ ዘማሪና ሦስት በር ጠባቂ ብቻ ነበሩ። ናታኒምን (2፡43-54) ወይም የሰሎሞን አገልጋዮች ዘርችን የሚወክል አንድም ሰው አልተገኘም (2፡55-57)። ከባዕዳን ሴቶች ጋር ያልተጋቡት ዝቅተኛ መደብ ውስጥ ያሉ ሰዎች ነበሩ፤ ምናልባትም አረማውያኑን ሴቶች የሚማርክ ነገር ስላልነበራቸው ሊሆን ይችላል።

25-43 እዚህ ዝርዝር ውስጥ ያሉት ካህን ያልሆኑ ወይም ከማንኛውም ዐይነት የክህነት ሥራ ጋር ግንኙነት የሌላቸው ናቸው።

7. ድብልቅ ጋብቻ በፈጸሙት ላይ የተላለፈ ውሳኔ (10፡44)

44 አንዳንዶቹ ከባዕዳን ሴቶች ልጆች ወልደው ነበር፤ ይህ ግን ውሳኔው ተግባራዊ እንዳይሆን አላገደውም። ዕዝራ የአጣሪውን በደን ውጤት ከተረዳ ስምንት ወር እንኳ አይሞላውም ነበር፤ ስለዚህ እዚህ ላይ የተጠቀሱ ልጆች የተወለዱት በሜሶፖጵታሚያ እያሉ በፈጸሙት ጋብቻ ወይም ቀደም ሲል ወደ ፖለስቲና የተመለሱ ሰዎች ከፈጸሙት ድብልቅ ጋብቻ ሊሆን ይችላል። በዚያ ማኅበረ ሰብ ይኖሩ ከነበሩት 30,000 ሰዎች መሐል ድብልቅ ጋብቻ ፈጽመው የተገኙት በመቶ ስሌት 0.4 ነበሩ (ይህም በሌዋውያኑ መሐል እስከ 8.1 በመቶ፤ በበር ጠባቂዎቹ መሐል እስከ 2.2 በመቶ፤ በተራ ሰዎች መሐል 0.3 በመቶ ይሆናል ማለት ነው)።

መጽሐፈ ነህምያ

መግቢያ

መጽሐፈ ነህምያን በተመለከተ ለተሰጡ ማብራሪያዎች የመጽሐፈ ዕዝራን መግቢያ ይመልከቱ።

ገለጻ

፩. የነህምያ የመጀመሪያ አስተዳደራዊ ሥራ

(1፡1-12፡47)

ሀ. በኢየሩሳሌም ለነበረው ሁኔታ የነህምያ ምላሽ (1፡1-11)

1 ከኢየሩሳሌም የመጣ የመክራ ዜና (ዕዝ 1፡1-4)

ናቡከደነፆር ያፈረሰው የኢየሩሳሌም ቅጥር (ዕዝ 4፡6-23) የዳግም ግንባታ መክራ ሳይሳካ ከአንድ መቶ ጎምሳ ላላነሱ ዓመታት ባለበት ሁኔታ ነበር። ይህ አስከፊ ሁኔታ ኢየሩሳሌምን ብዙ ለሆኑ ጠላቶች እንዲጋለጣት ግልጽ ነበር። ያም ሆኖ ግን በአንድ በኩል ከደንታ ቢሰነት፣ በሌላ በኩል ደግሞ ከፍርሀት የተነሣ አይሁድ ይህን በጉልህ የሚታይ ጉድለት ለማስተካከል ያደረጉት ጥረት አልነበረም። ነህምያን የመሰለ ተነሣሽነት ያለው መሪ መጥቶ ሕዝቡን ለሥራ ማነሣሣት ነበረበት።

1 ከጥንት ጀምሮ መጽሐፈ ዕዝራና ነህምያ አንድ ላይ ተጠርዘው የነበሩ ቢሆንም “የ. . . ቃል” የሚለው የሚያመለክተው በተለያዩ ሰዎች መጻፋት ነው (ኤር1፡1፤ አሞ1፡1)። “ነህምያ” ማለት “የጌታ ማጽናናት” ወይም “ጌታ አጽናንቶአል” ማለት ነው። “ሐካልያ” የሚለው ደግሞ “ጌታን መጠበቅ” (ከሰፎ 3፡8 ጋር ያነጻ) የሚለው አገልግሎት ነው። በኢየሩሳሌም ስለ ነበረው የወላጆች መቃብር መናገሩ (2፡3-5) ምናልባት ነህምያ ከታዋቂ ቤተ ሰብ መገኘቱን የሚያመለክት ሊሆን ይችላል።

“ሱሳ” በደቡባዊ ምዕራብ ኢራን የነበረችው ኤላም ዋና ከተማ ስትሆን፣ ከፋርስ ባሕረ ሰላጤ በስተ ሰሜን 150 ማይሎች ርቀት ላይ በነበረው ለም ሜዳ ላይ ትገኝ ነበር። በዚህ ጊዜ ነገሥታቱ ክረምቱን የሚያሳልፉበት ቤተ መንግሥት የነበረባት ብትሆንም፣ በበጋ ወቅት ደግሞ በጣም ትሞቅ ነበር። ዳንኤል በራእይ ራሱን በሱሳ አግኝቶታል (ዳን 8፡2)። በመጽሐፈ አስቴር የተጠቀሰው ታሪክ የተፈጸመው እዚሁ ነበር። መጽሐፈ ዕዝራ 4፡9-10 ወደ ሰማርያ ስለ ተወሰዱ የሱሳ ሰዎች ይናገራል።

2 አናኒ የነህምያ ወንድም ነው። “አይሁድ” የሚለው መጠሪያ የእስራኤል ሕዝብ መጠሪያ የሆነው ከምርኮው በኋላ ነው።

3 ከተማዋ ቅጥር የለሽ መሆንም የሚያመለክተው ሕዝቡ ከጠላት ጥቃት የሚጠበቁበት መከላከያ እንዳልነበራቸው ነው። ነህምያን በጣም ያስጨነቀው ከእርሱ 140 ዓመታት በፊት የፈረሰው ቅጥር ያለበት ሁኔታ ብቻ ሳይሆን፣ በዕዝራ 4፡7-23 የቀረበው ነበር። በዚህ ክፍል ምንግብ መሠረት አይሁድ በአርጤክስስ ቀዳማዊ ዘመን መንግሥት ቅጥሩን ለመሥራት የሚከረው ነበር። ሆኖም ሬሁምና ሲምሳይ ተቃውሞ ካሰነሡ በኋላ አይሁድ ሥራውን እንዲያቋርጡ ንጉሡ አዘዘክል።

4 ነህምያ “ተቀመጠ” (ከዕዝ 9፡3 ጋር ያነጻ)፤ “አለቀሰ” (ከዕዝ 10፡6፤ ከዳን 10፡12 ጋር ያነጻ) “ጸመ”። የኢየሩሳሌምን በጠላቶች መያዝና የጎደልያስን ሞት ለማስታወስ ከሚደረጉ ሕዝባውያን ጸሞች (አስ 4፡16፤ ዳን 9፡3፤ 10፡3፤ ዘካ 7፡3-7) በተጨማሪ በምርኮው ዘመን ጸም የዕለት ተዕለት ጉዳይ ሆኖ

ነበር። “የሰማይ አምላክ” የሚለውን ቃል በተመለከተ፣ ዕዝ 1፡2 ላይ ያለውን ማብራሪያ ይመልከቱ።

2. የነህምያ ጸሎት (1፡5-11)

5 እግዚአብሔር የተፈራ አምላክ ነው (ከዘዳ 7፡21፣ ከዳን 9፡4 ጋር ያነጻ)። “የፍቅርህን ቃል ኪዳን የምትጠብቅ” የሚለው ቃል በቃል ሲወሰድ “ቃል ኪዳንህንና ጽኑ ፍቅርህን የምታከብር” ማለት ነው። በማንኛውም ውጣ ውረድ እግዚአብሔር ኪዳኑን የሚያብረው ከፍቅሩ የተነሣ ነው (ዕዝ 3፡11)።

6 ስለ ሕዝቡ ኃጢአት ንስሐ ሲያደርግ ነህምያ ራሱንም ሆነ ቤተ ሰቡን ገለልተኛ አላደረገም። ጥልቀት ባለው ሁኔታ የእግዚአብሔርን ቅድስና ከተረዳን፣ የእኛ ኃጢአተኝነትም በዚያው ልክ ግልጽ ይሆንልናል (ኢሳ 6፡1-5፤ ሉቃ 5፡8)።

7 “ትእዛዝ” የሚለው ቃል ትእዛዛት የሚለውን የተለመደ ቃል ገላጭ ሲሆን በዐሥሩ ትእዛዞች የቀረበው የእግዚአብሔር ሕግ ነው (ዘፀ 24፡12)። “ሥርዐት” ኢያሱ እንደ ደነገገውና (ኢያ 24፡25) ፋሲካን ለማክበር እንደ ተሰጠው ትእዛዝ ያለ አንድ ነገርን ያሳያል ነው (ዘፀ 12፡24)። “ሕግ” የሚለው የሚያመለክተው ሕጋዊ ውሳኔዎችን ወይም ፍርድን ነው (ዘካ 7፡9)።

8 “ዐስብ” የሚለው ቃል መጽሐፉ ውስጥ ደጋግመን የምንመለከተው ቍልፍ ቃል ነው (4፡14፤ 5፡19፤ 6፡14፤ 13፡14፤ 22፡29፤ 31) ባቢሎኖውያን ካሸነፏቸው በኋላ አይሁድ ወደ ተለያዩ ሩቅ አገሮች ተበትነዋል። ዐዲስ ኪዳን በተጻፈበት ዘመን በፓለስቲና ከነበሩ አይሁድ ይልቅ፣ በተለያዩ አገሮች በስደት የነበሩት ቍጥር ይበልጥ ነበር (ዮሐ 7፡35፤ ሐሥ 2፡9-11፤ ያዕ 1፡1፤ 1ጴጥ 1፡1)።

9 “እስበስባቸዋለሁ” ደጋግሞ የምናገኘው ተስፋ ነው (ዘዳ 30፡1-5፤ ኢሳ 11፡12፤ ኤር 23፡3 ወዘተ)። “ለስሜም ማደሪያ” የሚለው ሐረግ ዘዳ 12፡5ን የሚያስታውስ ነው።

10 ምንም እንኳን ኃጢአት ቢያደርጉና እግዚአብሔርን ቢበድሉም፣ እርሱ ራሱ የዋጃቸው በመሆናቸው ባለበት ሁኔታም ቢሆን የእግዚአብሔር ምርጥ ሕዝብ ናቸው (ዘዳ 4፡34፤ 9፡29)።

11 “ጠጅ አሳላፊ” ማለት ቃል በቃል ሲወሰድ ለሰዎች “የሚጠጣ ነገር የሚያድል” ማለት ነው። እዚህ ላይ ቍጥርን ወስኖ አለመናገሩ ሌሎች እርሱን የመሳሰሉ ሰዎች ሊኖሩ እንደሚችሉ ጠቋሚ ነው። ብዙውን ጊዜ እነዚህ ሰዎች ሌሎች ተጨማሪ ሥራዎችም ይኖሩዋቸዋል።

ለ. የነህምያ ወደ ፓለስቲና መመለስ (2፡1-20)

1. የንጉሡ ምላሽ (2፡1-8)

1 በኒሳን የጊዜ መቍጠሪያ መሠረት “ሃያኛው ዓመት” ከሚያዝያ 13/445 እስከ ሚያዝያ 1/444 ያለው ነው። በዳንኤል ሰብዓ ሱባዔ ስሌት (ዳን 9፡25) መሠረት ይህ ዘመን ንጉሥ አርጤክስስ ቀዳማዊ ዐዋጅ ካስነገረበት ጊዜ እስከ ነህምያ ድረስ ያለውን ይሸፍናል። በዕዝ 7፡11 የተሰጠውን ማብራሪያ ይመልከቱ።

ካሌሉ በሚባለው ወር ለመጀመሪያ ጊዜ ነህምያ ወሬውን ከሰማበት ጊዜ አንሥቶ (1፡1)፣ በኒሳን ወር ጉዳዩን ለንጉሡ እስካቀረበበት ጊዜ ድረስ አራት ወሮች ተቈጥረዋል። ምንም እንኳን በንጉሡ ዘንድ የተወደደ ቢሆንም፣ ነህምያ ጥያቄውን በጥድፊ ማቅረብ አልፈለገም (ከዘፍ 40፡20፤ ከአስ 5፡6፤

ከማር 6፥21-25 ጋር ያነጻ)። ምቹ ጊዜ እስኪያገኝ በንቃት ይጠብቅ ነበር፤ ተገቢውን አጋጣሚ እንዲያጠቃሽ እንዲሰጠው ዘወትር ይጸልይ ነበር። “የወይን ጠጅ በመጣለት ጊዜ፣ የወይን ጠጅን አንጋሥቼ ለንጉሡ ሰጠሁት” የሚለው የወይን ጠጅ ቀድቶ ለንጉሡ የማቅረቡ ተራ የነህምያ እንደ ነበር ያመለክታል።

2 የቱንም ያህል የራሱ ግላዊ ችግር ቢኖረውም፣ ማንኛውም የንጉሡ አገልጋይ የውስጥ ስሜቱን መቁጣጠርና በንጉሡ ፊት ደስተኛ ሆኖ መታየት ነበረበት። ነህምያም እስከዚህ ጊዜ ድረስ ይህን ሲያደርግ ነበር፤ አሁን ግን ለኢየሩሳሌም ያለው ከባድ ሽክም ይህን መመሪያ እንዲተላለፍ አድርጎታል፤ ይህም ሽክም ከፊቱ ላይ ያስታውቅ ነበር። እስከዚህ ጊዜ ድረስ አርጤክስስ ነህምያን ያምነው ነበር። አሁንም ቢሆን እንዲጠራጠር የሚያደርገው ምክንያት ምንም አልነበረውም። የጠጅ አሳላፊውን እንዲህ ያሳዘነው ምን እንደ ሆነ ማወቅ ፈልጎአል። ነህምያን ንጉሡ የጠየቀው ጥያቄ ሳይሆን አይሁድ ቅጥሩን እንዳይሠሩ ትእዛዝ ያስተላለፈው ራሱ ንጉሡ መሆኑን በሚገባ ማወቁ (ዕዝ 4፥17-23) ቀጥሎ ምን ዐይነት ጥያቄ ሊጠይቅ እንደሚችል በማሰብ ሳያስጨንቀው አልቀረም።

3 “ንጉሡ ለዘላለም ይኑር” የሚለው በነገሥታት ፊት የሚቀርብ ማንኛውም ሰው የሚጠቀምበት አባባል ነበር (1ነገ 31፣ ዳን 2፥4፥3፥9)። እዚህ ላይ ልብ ማለት ያለብን ነህምያ የኢየሩሳሌምን ስም አለማንግቱን ነው፤ ይህንንም ያደረገው መጀመሪያ ላይ ስለ ፈረሱት የአባቶቹ መቃብር በማንግቱ የንጉሡን ርሳራኔ ለማግኘት ነበር።

4 “ከዚያም ወደ ሰማይ አምላክ ጸለይሁ” የሚለው በቅዱሳን መጻሕፍት ላሉ ቅጽበታዊ ጸሎቶች ምሳሌ መሆን የሚችል ውብ አባባል ነው። ለንጉሡ መልስ ከመስጠቱ በፊት ነህምያ፣ ዐጭር ጸሎት ለእግዚአብሔር አቀረበ። ሁኔታው የቱንም ያህል የሚያግቅቅ ቢሆንም፣ በምድራዊ ንጉሥ ፊት ብቻ ሳይሆን፣ የሰማይት ንጉሥ በሆነው አምላክ ፊትም መሆኑን ነህምያ በሚገባ ተገንዝቦአል። በጣም ከሚያስገርሙት የነህምያ ባሕርይት አንዱ በጸሎት የሚታመን ሰው መሆኑ ነበር (ከ4፥4፥9፣ 5፥19፣ 6፥9፥14፣ 13፥14 ጋር ያነጻ)።

5 ወደ እግዚአብሔር ባቀረበው ጸሎት፣ እንዲሁም ባለፉት ዓመታት ሁሉ ለንጉሡ በሰጠው ቅን አገልግሎት ተማምኖ ነህምያ በድፍረት ጥያቄውን ለንጉሡ አቀረበ። አሁንም ቢሆን፣ «የይሁዳ ከተማ» በማለት እንጂ የኢየሩሳሌምን ስም አላነሳም።

6-7 “ንግሥት” የሚለው ዕቁባትንም ጭምር ለመግለጽ የሚጠቀሙበት ቃል ቢሆንም፣ ምናልባት እውነተኛዋ ንግሥት ወይም በዚያ ከነበሩት ሴቶች ዋናዋ ልትሆን ትችላለች። ዳን 5፥2 እንደምንመለከተው የቤተ መንግሥቱ ወይዘርነት በጉባኤ የሚገኙበት ሁኔታም ነበር።

ከይለፍ ደብዳቤው በተጨማሪ ነህምያ ዐጭር የፈቃድ ጊዜ ሳይጠይቅ አልቀረም፤ ይህም እንደ ተሰጠው ጌላ ላይ እንመለከታለን። ነህምያ ይሁዳን በማስተዳደር የመጀመሪያውን ዐሥራ ሁለት ዓመት አጠናቅቆአል (5፥14)። ስለ ጉዞው ለንጉሡ ለመናገር ከተመለሰ በኋላ፣ለሁለተኛ ጊዜ ወደ ይሁዳ ተመልሷል (13፥6)።

8 “አሳፍ” የተባለው ደን ጠባቂ ስም ትርጉም “እግዚአብሔር ሰብስቦአል” ማለት ነው። ለበርቹ የሚሆን ዕንጨት እንዲሰጠው ነህምያ የጠየቀው ከየትኛው የንጉሡ ደን እንደ ሆነ ግልጽ አይደለም፤ ወይም ደኑ የነበረበት ቦታ አይታወቅም። አንዳንዶች በዝግባ አቅርቦቱ ከሚታወቀው ሊባኖስ ዱር ውስጥ ሳይሆን እንዳልቀረ ያስባሉ (ከ1ነገ 5፥6፥9፣ ከ2ዜና 2፥8፥9፥16፣ ከዕዝ 3፥7 ጋር ያነጻ)፤ ሌሎች ደግሞ ከኢየሩሳሌም በስተ ደቡብ ስድስት ማይሎች ርቆ የሚገኘውና ጥራት ባላቸው ዛፎቹ የሚታወቀው በኤታም ያለው የሰሎሞን አትክልት ስፍራ (ከ2ነገ 25፥4፣ ከመክ 2፥5-9፣ ከኤር 39፥4፣ 52፥7 ጋር ያነጻ) ሊሆን እንደሚችል ይገምታሉ። ምናልባት ይኸኛው ይበልጥ ተቀባይነት ሊኖረው እንደሚችል ይታስባል። የከተማዬቱን በርች ለመሥሪያ ዝግባን የመሳሰሉ ውድ ዕንጨቶች ከሊባኖስ ከማስመጣት ይልቅ ዋርካን፣ ግራርን ወይም ሞሬ ከሚባሉ

የሀገር ውስጥ ዛፎች መጠቀሙ የተሻለ ሊሆን ይችላል (ዘፍ 12፥6፣ ኢያ 19፥33፣ መሳ 4፥11፣ ሆሴ 4፥13)።

2. ወደ ፓለስቲና መጓዙ (2፥9-10)

9 ነህምያ ወዲያውኑ ጉዞ ሳይጀምር አልቀረም። ከዕዝራ በተለየ መልኩ (ዕዝ 8፥22) መሣሪያ የያዙ ሰዎችም ዐብረውት ነበሩ፤ እንዲህ የሆነው ግን ከዕዝራ ያነሰ እምነት ስለ ነበረው አይደለም። ይልቁንም የይሁዳ አገረ ገዢ እንደ መሆኑ መጠን ከአጃቢ ጋር መሄዱ ተገቢ ስለ ነበርና ለደረጃው የሚመጥን ደንብ በመሆኑ ነው።

10 የሰንባላጥን ማንነት ለማሳየት የቀረበው “ሐሮናዊው” የሚለው ቃል የሚያመለክተው ይህ ሰው ከሳይኛው ወይም ከታችኛው ቤት ሐሮን የመጣ ሳይሆን እንዳልቀረ ነው፤ ሁለቱም የሚገኙት ከኢየሩሳሌም ሰሜናዊ ምዕራብ ዐሥራ ሁለት ማይሎች ርቀው ነበር (ኢያ 10፥10፣ 16፥3፥5)። ሰንባላጥ ዋነኛ የነህምያ ተቃዋሚ ነበር (ቊ 19፣ 4፥1፥7፣ 6፥1-2፥5፥12፥14፣ 13፥28)። ምንም እንኳን ገዢ በሚለው ቃል ባይጠራም፣ በሰማርያ ከፍተኛ ባለ ሥልጣን ነበር (ከ4፥2 ጋር ያነጻ)።

“ጠባያ” “እግዚአብሔር መልካም ነው” ማለት ነው። ይህ ሰው አይሁዳዊነትን የተቀበለ አምናዊ ሳይሆን አልቀረም፤ ከዚህ ይበልጥ ግን የራሱም ሆነ የሆሐናን የተሰኘው የልጁ ስም እንደሚያመለክተው (6፥18) የአይሁድን እምነት የተቀበለ ነበር ቢባል ይበልጥ ትክክል ይሆናል። “ሹም” የሚለው “ባሪያ” ወይም “አገልጋይ” ለማለት ሊሆን ይችላል። (ከቊ 19፣ 13፥1-3 ጋር ያነጻ)። በዚያ ዘመን ታላላቅ ባለ ሥልጣኖችም ሳይቀሩ ብዙውን ጊዜ በዚህ መጠሪያ ይታወቁ ነበር (ከ2ነገ 22፥12፣ ከኤር 36፥24፣ ከሰቆ 5፥8 ጋር ያነጻ)። ጢቢያ የሴኬንያን ልጅ አግብቶ ነበር (ከ3፥29፣ 6፥18 ጋር ያነጻ)። ልጁ የሆሐናን ደግሞ የበራክያን ልጅ የሚሉምን ልጅ አግብቶ ነበር፤ በራክያ ቅጥሩን እያደሰ የነበረ አንድ ቡድን መሪ ነበር (ከ3፥4፥30፣ 6፥18 ጋር ያነጻ)። ጢቢያ ከካህኑ ኤልያሴብ ጋር የጠበቀ ግንኙነት ነበረው (13፥4-7)። ይህ ሰው በፋርስ መንግሥት ሥር ሆኖ አሞንን ወይም ከኖርዳኖስ ማዶ የነበረውን አካባቢ በማስተዳደር ላይ እንደ ነበር አያጠራጥርም። ሰንባላጥና ጢቢያ “እጅግ የተበላጩበት” ምክንያት በዋነኛነት ደረጃ ፖለቲካዊ እንጂ ሃይማኖታዊ ጉዳይ አልነበረም። በተለይ ደግሞ የሰማርያ ገዢ የነበረው ሰው በነህምያ መምጣት ሥጋት ገብቶታል።

3. ነህምያ በሌሊት ቅጥሮቹን ተዘዋውሮ መመልከቱ (2፥11-16)

11-12 ከረጅሙ ጉዞ በኋላ የሦስት ቀን ዕረፍት ማድረጉ አስፈላጊ ነበር (ከዕዝ 8፥32 ጋር ያነጻ)። መጀመሪያ ላይ ነህምያ በጣም የሚያምናቸው ጥቂት ሰዎችን ብቻ ይዞ ነበር የወጣው። የሚያደርገውን ሁሉ በጥንቃቄ ያደርግ ነበር፤ ሁኔታውን እርሱ ራሱ ማየት እንዲችል፣ በሌሊት ምናልባትም ጨረቃ ባለችበት ሌሊት ይንቀሳቀስ ነበር።

13 ሳይፈርስ የቀረውን ለማየት ሲል ነህምያ ደቡባዊውን ክልል ብቻ እንጂ ቅጥሩን በሙሉ አልዞረም። ብዙውን ጊዜ ኢየሩሳሌም ስትጠቃ የኖረችው በጣም በተጋለጠችበት ማለት በስተ ሰሜን በኩል ነበር፤ ስለዚህም በዚያ በኩል ያለው ሳይፈርስ የቀረ ቅጥር በጣም ጥቂት ሊሆን ይችላል። በ2ዜና 26፥9 መሠረት ንጉሥ ያዝያን በታይርፓን ሽለቆ በኩል ያለውን የቅጥሩን ምዕራባዊ ወገን ምሽግ ወርቶበት ነበር። “የዝንደው የውሃ ጉድጓድ” የተባለው ኢየሩሳሌም ውሃ የምታገኝበት ዋናው ምንጭ ሳይሆን አይቀርም፤ ይህን ስም ያገኘው ወደ ስሊሆም ከራ በሚያደርገው ጉዞ እንደ እባብ እየተጥመለመለ ስለሚሄድ ሊሆን ይችላል። “የቄሻሻ መድፊያ በር” (ከ3፥13-14፣ 12፥31፣ ከ2ነገ 23፥10 ጋር ያነጻ) የሚገኘው በሽለቆው በር አጠገብ ሲሆን፣ የቄሻሻ ማጠራቀሚያ ወደ ነበረው የሄናም ሽለቆ የሚያደርስ ነበር (ከ3፥13 ጋር ያነጻ)።

14 “የውሃ ምንጭ በር” የሚገኘው በደቡባዊ ምሥራቅ በኩል ወደ ዐይን ሮጌል አቅጣጫ ሊሆን ይችላል። በ2ነገ 20፥20 መሠረት (2ዜና 32፥30) የቤተ መንግሥቱን አትክልት ስፍራ

እንዲያጠጣ ሕዝቅያስ የሰሊሆምን ውሃ በመስኖ ጠልፎ አምጥቶት ነበር (2ነገ 25፥4)።

15-16 ነህምያ በሄደበት መንገድ ተመልሶ በስተ ምዕራብ በሚገኘው የጾፌል ቊልቊላት በሸለቆው በር ወደምትገኘው ከተማ ገባ። «ሹማምቱ ወይም መኳንንቱ» የተባሉት የሕዝቡን ማኅበራዊ ጉዳይ የሚጻፉ ባለ ሥልጣናት ናቸው።

4. ቅጥሮቹን እንዲያድሱ ነህምያ ያቀረበው የማበረታቻ ጥሪ (2፥17-18)።

17 ምንም እንኳ እንደ ገና ለመሥራት ተደጋጋሚ መከራ ቢደረግም፣ ከ140 ዓመታት በፊት ናቡከደነፆር ካፈረሳቸው ጀምሮ የኢየሩሳሌም ቅጥሮችና በሮች ባለቤት ሁኔታ ነበር። መሪዎቹም ሆኑ ሕዝቡ ይህን ሁኔታ ተቀብለው እየኖሩ እንደ ነበር መረዳት አያገኝታቸውም። ሁኔታውን ለማጤንና ሕዝቡንም በዐዲስ ጉልበት ለማነሣሣት ከውጪ የመጣ ሰው እንዲቀሰቅሳቸው አስፈልጎ ነበር።

18 እግዚአብሔር ሕያው እንደ ሆነና እርሱን በተመለከተ ማንኛውንም ነገር በቸልታ እንደማይመለከት ነህምያ በግል ሕይወቱ አረጋግጦአል። ከዚህም በላይ የመጣው በንጉሠ ፊቃድና ሥልጣን መሠረት ነበር። ወቅቱ የሚጠይቀውና ነህምያ የተነሣለት ዐላማ የአንድ መሪ ጥርት ያለ ራዕይና ቈራጥ አመራር የሚያሻቸው ነበር። በርግጥም፣ ነህምያ ሌሎችን መቀስቀስ፣ ማነሣሣትና ለሥራ ማስታጠቅ የቻለ ሰው መሆኑ ግልጽ ነበር።

5. የሰንባሳጥ፣ የጣቢያና የጸሐፊ ተቃውሞ (2፥19-20)

19 ከአሦራውያን ዘመን አንሥቶ ፋርሶች እስከ ተነሡበት ዘመን ድረስ ከዮርዳኖስ ማይ ባለው አካባቢ ዐረቦች የበላይነት እንደ ነበራቸው የተለያዩ ሰነዶች ያመለክታሉ (ከዘፍ 25፥13፣ ከኢሳ 60፥7፣ ከኤር 49፥28-33 ጋር ያነጻጽሩ)። በፋርስ ባለሥልጣናትም ዘንድ ሞገስ አግኝተው ይኖሩ ነበር። “አፌዘብን” ማለት “እያደረግን የነበረውን በንቀት አዩብን ” ማለት ነው (ከ2ሳሙ 6፥16፣ ከ2ነገ 19፥21፣ ከኢስ 3፥6 ጋር ያነጻጽሩ)።

20 በኢየሩሳሌም ጉዳይ ላይ ሳምራውያን፣ አሞናውያንና ዐረባውያን መሪዎች የሚያደርጉትን ጣልቃ ገብነት ለመቃወም ነህምያ ታሪክን እንደ መክላከያ ያቀርባል። ነገሩን እንደሚያከናውንለት በእግዚአብሔር ታምኖና በእርሱም ተደግፎ ሕዝቡና መሪዎቹ ከዐቅማቸው በላይ እንደ ሆነ ቢያስቡ እንኳ፣ ነህምያ ለሥራ ሲያበረታታቸው እንመለከታለን።

ሐ. ቅጥሩን እየሠሩ የነበሩ ግንባሮች ስም ዝርዝር (3፥1-32)።

የኢየሩሳሌምን አቀማመጥ በመወሰን ረገድ ይህ ምዕራፍ በብሉይ ኪዳን ውስጥ በጣም ጠቃሚ ነው። አንዳንድ ቦታዎች የታወቁ ሲሆኑም፣ ሌሎቹ ግን ግልጽ አይደሉም። ቅጥሩ በአሁኑ ዘመን “የጽዮን ተራራ” በመባል የሚታወቀውን በስተ ደቡብ ምዕራብ ያለውን ኩረብታ ያጠቃልላል እንደ ሆነ፣ ወይም ደግሞ የሚያጠቃልለው የመቅደሱን ቦታ ጨምሮ መጀመሪያ የሰፈሩበትን በጾፌል ደቡባዊ ምሥራቅ ያለውን ኩረብታ ብቻ ለመሆኑ የተለያዩ ሐሳቦች ቀርበዋል።

ምናልባት መቅደሱ ውስጥ ተጠብቆ ይኖር እንደ ነበር የሚታሰበው ዝርዝር ስለ ቅጥሩ የሚያመለክተው ከቀኝ ወደ ግራ አቅጣጫ ይዞ መጓዝን ነው። በቅጥሩ የአርባ ሁለት ክፍሎች ሥራ የተሳተፉ በአርባ አንድ ምድብ የተደራጁ ሰዎች ስም ተዘርዝረዋል። የእነዚህ ሰዎች መኖሪያ ቦታ እንደ ሆነ የተጠቀሱ ቤቶች ምናልባት በዚያ ዘመን ይሁዳ የነበራት የተለያዩ አስተዳደራዊ ክልሎችን የሚያመለክቱ ሳይሆኑ አይቀሩም። በጠቅላላው ዐሥር በሮች ተዘርዝረዋል። እንደ ገና የመገንባቱ ሥራ የበለጠውን ትኩረት የሰጠው ለበሮቹ ነበር። ምክንያቱም ብዙውን ጊዜ ከጠላት በኩል ጥቃት የሚሰነዘረው በእነርሱ በኩል ስለ ነበር ነው። መሪዳት እንደሚቻለው ሁሉም የቅጥሩ ክፍሎች ወይም በኢየሩሳሌም የነበሩ ሕንጻዎች የደረሰባቸው ውድመት አንድ ዐይነት አልነበረም።

1. ሰሜናዊው ክፍል (3፥1-7)

1 “ሊቀ ካህናቱ ኤልያሴብ” የኢዮአቂም ልጅ ነበር (12፥10፣ ዕዝ 10፥6 ይመ)። ቤቱ የት እንደ ነበር በቊጥር 20-21 ተጠቅሶአል። ሊቀ ካህናት ምሳሌ ሆኖ መገኘቱ ተገቢ ነበር። “የበጎች በር” (ከቊ 32፣ 12፥39 ጋር ያነጻጽሩ) የሚገኘው በቅጥሩ ሰሜን ምሥራቃዊ ክፍል በቢራህ ምሽግ አጠገብ ለመሆኑ አጠራጣሪ አይደለም፤ የሐ 5፥2 ደግሞ ይህ ቦታ በቤተ ሰይዳ ኩራ አጠገብ እንደ ነበር ያመለክታል። “የመቶዎቹ ማማ ግንብ” (ከ12፥39 ጋር ያነጻጽሩ) የሚለው ምን ለማለት እንደ ሆነ ግልጽ አይደለም፤ ምናልባት ከፍታው (አንድ መቶ ክንድ) መሆኑን፣ ወይም አንድ መቶ ርምጃዎች ወይም ወታደራዊ መለኪያ ሊሆን ይችላል (ከዘፍ 1፥15 ጋር ያነጻጽሩ)። “የሐናንኤል ማማ” የተባለው (ኤር 31፥38፣ ዘክ 14፥10 ይመ) የከተማው ሰሜናዊ ጫፍ ነበር። ማማዎቹ ከተማዬቱ ለጠላት በምትጋለጥበት በስተ ሰሜን በኩል የተሠራው “በቤተ መቅደሱ አጠገብ” (2፥8) የነበረው ግንብ ይሰጠው እንደ ነበር ያለ አገልግሎት ይሰጠው ነበር።

2 ዘኩር (የ“ዘኩርያስ” አገፅሮት) ሊዋዊ ሲሆን፣ በኋላ ላይ የውል ስምምነት ካደረጉት አንዱ ነበር (10፥12)።

3 “የዓሣ በር” (ከ12፥39 ጋር ያነጻጽሩ) የመጀመሪያው መቅደስ በነበረበት ዘመን (ዘክ1፥10) ወደ ኢየሩሳሌም ከሚያስገቡ ዋና ዋና በሮች አንዱ እንደ ነበር ይታወቃል (2ዜና 33፥14)። ምናልባትም ከኢየሩሳሌም ወደ ሰሜን የሚወስድ ጥርጊያ መንገድ እንደ ሆነና በኋላም በቤተ ሐሮን በኩል ወደ ሜዳማው የባሕር ዳርቻ የሚያደርስው የኤፍራም በር በመባል ይታወቅ የነበረው ይኸው በር ሳይሆን አይቀርም፤ ይህ በር ምናልባትም በአሁኑ ዘመን ደማስቆ በር አጠገብ ሳይሆን እንዳልቀረ ይታሰባል። የዓሣ በር ተብሎ የተጠራው ከጢሮስ ወይም ከገሊላ ባሕር ነጋዴዎች ዓሣ ለገበያ የሚያቀርቡት በዚያ በኩል ስለ ነበር ነው (13፥16)።

4 ሜሪሞት ሁለተኛውን ክፍል ዐደሰ (ቊ 21) በኋላም የውል ስምምነት አድርጎአል (10፥5)። ሜሪሞትም እንዲሁ አደረገ (ቊ 30፣ 10፥20)። ሴት ልጁን ለጣቢያ ልጅ በመዳሩ ነህምያ ቅር ብሎታል (6፥18)። ምናልባትም ይህ ሰው ዕዝራን ያጅቡ ከነበሩት አንዱ ሳይሆን አይቀርም (ዕዝ 8፥16)።

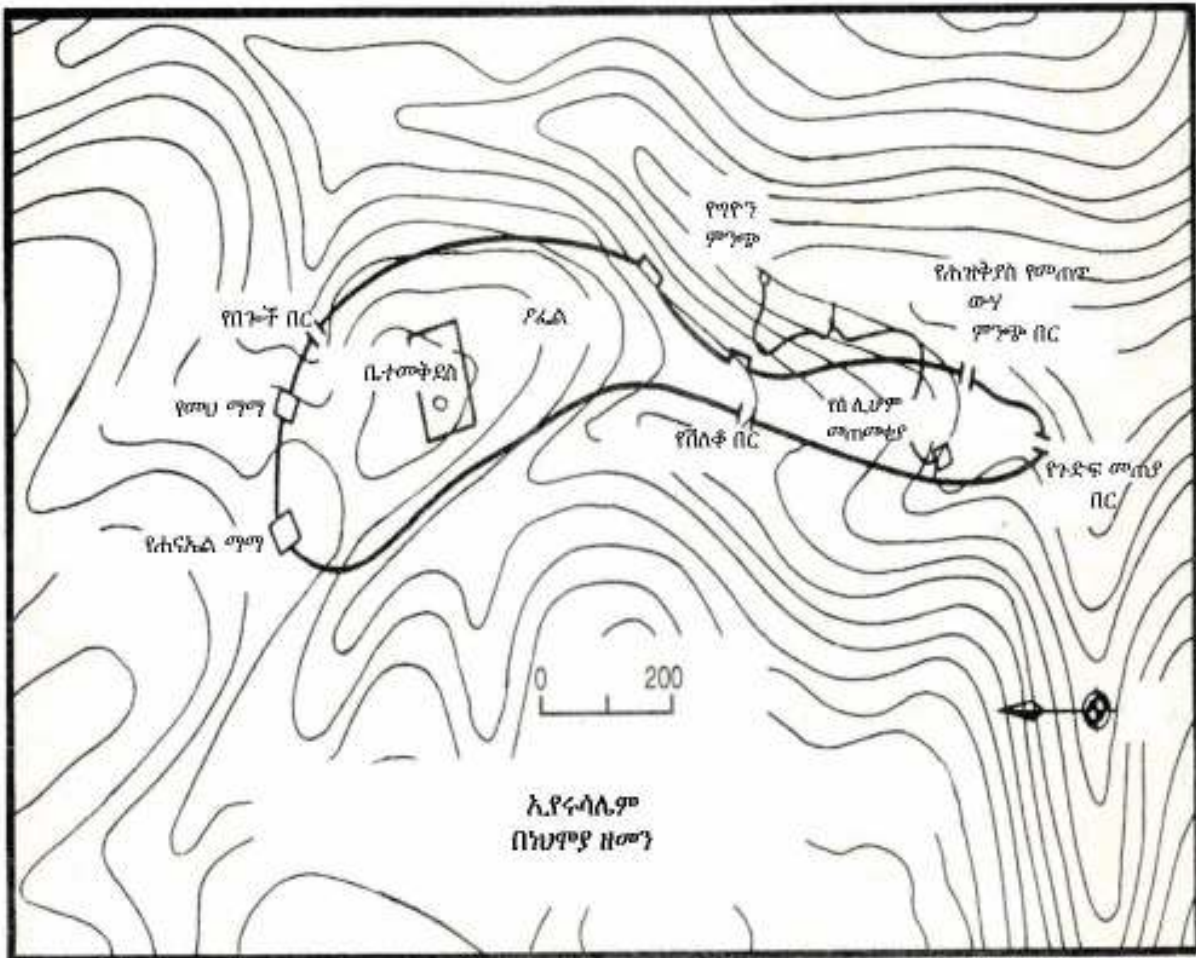
5 “ቴቂሐ” ከቤተ ልሔም በስተ ደቡብ ዐምስት ማይሎች ርቃ የምትገኝ አነስተኛ ከተማ ነበረች፤ የነቢዩ አሞጽ የትውልድ ቦታ በመሆኗ ታዋቂነትን አግኝታለች (አሞ1፥1)። ከዘሩባቤል ጋር የተመለሱ ሰዎች በቀረቡበት ዝርዝር ውስጥ ቴቂሐ አልተጠቀሰችም (ዕዝ 2፥21-35)። “መኳንንቱ” (የቃሉ ትርጉም ክቡራን ማለት ነው) የተባሉት በዘመኑ የነበሩት ባላባቶች ናቸው፤ እነዚህ ሰዎች ለጉልበት ሥራ ንቀት ነበራቸው፤ “አሠሪዎቻቸው ሥር ሆነው በሥራው መጠመድ አልፈለጉም”።

6 “የይሻናን በር” ወይም “አሮጌው በር” የሚገኘው በሰሜናዊው ምዕራብ ማእዘን ላይ ሲሆን፣ በ2ነገ 14፥13፣ እና በኤር 31፥38 ከተጠቀሰው ማእዘን ጋር አንድ ነው። ምናልባትም የኢየሩሳሌም ከተማ የተስፋፋቸው በዚህ በር በኩል ሳይሆን እንዳልቀረ ይታሰባል (ሶፎ 1፥10)።

7 “ምጽጳ” (“የሩቅ መመልከቻ መድረክ”) ቴል ኢን-ናሴብ በመባል የምትታወቀው ናት። ይህች ከተማ ከገባዎን ጋር ከኤፍራጥስ ማይ በነበሩ ገዢዎች ትተዳደር ነበር።

2. ምዕራባዊው ክፍል (3፥8-13)

8 “ከወርቅ አንጥረኞች አንዱ” ማለት የወርቅ አንጥረኞች ማኅበር አባል የሆነ ሰው ማለት ነው። የወርቅ አንጥረኞቹና የሽቱ ቀማማዎቹ መሥሪያ ቦታ ከቅጥሩ ውጪ ሳይሆን እንዳልቀረ ይታሰባል (ቊ ከ31-32 ጋር ያነጻጽሩ)። “ሰፊው ቅጥር” ሲባል ወርዱ ሰፊ ያለ ማለት ነው። እንዲህ ያለ ቅጥር ወይም ግንብ እ.ኤ.አ በ1971 ተገኝቶአል።

9-10 “ረፍሮ” ከዐምስቱ የይሁዳ አውራጃዎች አንዱን በከራል ያስተዳድር ነበር። ሐርማኖም ሆነ ሌሎች በቤታቸው አጠገብ የነበረውን ቅጥር ማደሳቸው ተገቢ ነበር።

11 “አሱብ” “ሐሺቢያ” የሚለው አካዕሮት ሲሆን፣ እርሱም የውሉን ስምምነት ከፈረሙት አንዱ ነበር (10፥23)። “ሌላው ክፍል” የሚለው የሚያመለክተው ያለን ዝርዝር በከፊል መሆኑን ነው፤ ምክንያቱም ስለዚያኛው ክፍል የተጠቀሰ ነገር ባለ መኖሩ ነው። “የጸቶን ግንብ” የተጠቀሰው እዚህ ላይ ብቻ ሲሆን፣ የሚገኘው በቅጥሩ ምዕራባዊ አቅጣጫ ነበር፤ ንጉሥ ፆገዝያ የማእከሉን በር የሠራው (2ዜና 26፥9) እዚሁ ቦታ ላይ ሳይሆን አልቀረም። ይህ እቶን በእንጀራ ጋጋሪዎቹ ሰፈር የነበረ እቶን ሊሆን ይችላል (ኤር 37፥21)።

12 “አሱኤስ” መጠሪያ ስም ሳይሆን፣ መተታኛ ሰው እባብ ላይ ከሚደግመው ድግምት ጋር ይመሳሰላል፤ (መዝ 58፥5፤ መዝ 10፥11) ትርጉሙ “አሾካሲኪው” ማለት ነው። “ከሴት ልጆቿ ጋር በመሆን” የሚለው ሴቶች በግንባታው ሥራ ላይ የመሳተፋቸውን የተለየ ሁኔታ የማይመስሉት ነው።

13 “አንድ ሺህ ክንድ” ከ1,720 ጫማ ጋር የሚመጣጠን ሲሆን፤ በጣም ረጅም ርቀት መሆኑን መረዳት ይቻላል፡፡ ምናልባትም አብዛኛው ክፍሉ ከባድ ጉዳት ያልደረሰበት ሊሆን ይችላል፡፡ “የቂሻሻ መጣያ ቦር” ስለተባለውን የጥበራ-ሪያ መልእክቱ፡፡ ለ2፥13

3. ደቡባዊው ክፍል (3÷14)

14 ሬካብ የቊጥብነት ሕይወትን ይመራ ለነበሩና ሬካባውያን በመባል ለሚታወቅ ማኅበረ ሰብ አባት ነበር (ኤር 35)። “ቤት ሐኪሪም” የአደጋ ማስጠንቀቂያ ቦታ እንደ ሆነ በኤር 6፥1 ተጠቅሶል።

4. ምሥራቃዊው ክፍል (3÷15-32)::

15 “የፌዴሬቱው በር” የሚለውን “የምንጭ በር” በማለት መተርጎም ይቻላል። ምናልባትም ከዓይን ርኅል ምንጭ ፊት ለፊት ወይም አንጻር የነበረ ምንጭ ሳይሆን አይቀርም (ለ2፥13 የተሰጠውን ማብ ይመ)። «ከሐሐዜ» (ቃል በቃል ሲወሰድ «ሁሉም ተመልካች» ወይም ባለ ራዕይ ነው ማለት ነው)። ቤተ ሰቡ ምዋርት የሚለማመድ ሳይሆን አይቀርም። “የሼላን መዋኛ ግንብ” የተባለው የውሃ መተላለፊያ ሊሆን ይችላል (ከዮሐ 9፥7 ጋር ያነጻ) ከቅጥሩ ውጪ የነበረው፤ “የንጉሥ አትክልት ቦታ” የሚለውን የቂድሮንና የዩኖም ሽለቆ በሚጋጠሙበት ቦታ ነበር (2ገገ 25፥4)።

16 “ቤት ጽር” ከኢየሩሳሌም በስተ ደቡብ ሃያ ማይሎች ርቃ የምትገኝ የወረዳ ከተማ ነበረች። የዳዊት መቃብርን በተመለከተ 1ኛ 2፡10፤ 2ዜና 21፡20፤ 32፡33፤ ሐሥ 2፡29 ይመልከቱ። “የጀግኖች ቤት” የዳዊት ኃያላን ቤት ሳይሆን አይቀርም፤ በኋላ ላይ ይህ ቦታ የወታደሮች ካምፕ ወይም መሣሪያ ግምጃ ቤት ሆኖ አልፏል።

17-19 “ቅዱላ” ከኢየሩሳሌም በስተ ደቡብ፣ ከኬብሮን ደግሞ በስተ ሰሜን ምዕራብ ስምንት ማይሎች ርቃ በፍልስጥኤም

ድንበር አጠገብ የነበረች ከተማ ናት። ቀደም ባለው የዳዊት ሕይወት ታሪክ ሁነኛ ስፍራ ነበራት (1ሳሙ23፥1)።

20 “ባርክ” የሚለው ቃል በቁሙ ሲተረጎም፡- “የተባረከ” ማለት ነው። እዚህ ላይ “በትጋት” የሚለው “እየነደደ” ወይም “እየተቃጠለ” ማለት ሲሆን ብዙውን ጊዜ ቃሉ ቊጣን የሚያመለክት ቢሆንም፣ ቅንዓትን የሚያመለክትበት ሁኔታም ይኖራል።

21 የሊቀ ካህናቱና የሥራ ባልደረቦቹ መኖሪያ የከተማዋ ምሥራቃዊ ቅጥር በነበረበት ሲሆን፣ ይህ ቦታ ከቄድሮን ሸለቆ በላይ ከነበረው ከቤተ መቅደሱ ቅጥር ጋር የተያያዘ ነበር።

22-24 “አሱብ” የተሰኘውን ስም ቊ 11 ላይ ተመልክተናል፤ ይህም በዚህ ስም የሚጠሩ ሁለት የተለያዩ ሰዎች ነበሩ ማለት ነው። አለዚያ ያው የመጀመሪያው ሰው ሁለት የተለያዩ ክፍሎች ላይ ተጠቅሷል ማለት ነው።

25 “የላይኛው ቤተ መንግሥት” የተባለው ምናልባት የቀድሞው የዳዊት ቤተ መንግሥት ሳይሆን አይቀርም። እንደ ሰሎሞን ቤተ መንግሥት ሁሉ፣ የዘብ መጠበቂያ ነበረው (ኤር 32፥2)። “መጠበቂያው ግንብ” (12፥39) የሚገኘው በዚያው አካባቢ ሊሆን ይችላል።

26 “ዖሬል” (“ማበጥ” ወይም (“መነፋት”) ማለት ሲሆን፣ ስለዚህ ከራብታ የሚለው ቅጽል ተሰጥቶታል። ይህ ቦታ ከኢየሩሳሌም ደቡባዊ ምሥራቅ የነበረው ከራብታ ሰሜናዊ ክፍል ሲሆን፣ የቀድሞው የዳዊት ከተማ የነበረውም እዚሁ ነበር፤ ይህም ከቤተ መቅደሱ አካባቢ በስተ ደቡብ መሆኑ ነው (2ዜና 27፥3፤ 33፥14)። “የውሃ በር” የተባለው የከተማው በር ሳይሆን፣ መቅደሱና ቤተ መንግሥቱ የነበሩበት አካባቢ በር ነው። ስያሜውን ያገኘው ወደ ዋናው ውሃ መገኛ ወይም ግዮን ምንጭ የሚወስድ ስለ ነበር ነው። የአገሩ ሕዝብ ሁሉ ወጥቶ ሕጉ ሲነበብ የሰማው እዚህ ቦታ ስለ ነበር (8፥1፡3፡16፤ 12፥37) በጣም ሰፊ ቦታ ሳይሆን አልቀረም። የቤተ መንግሥቱና ቤተ መቅደሱ ሌላው በር የምሥራቅ በር (ቊ 29)፣ የመቄጣጠሪያው በር (ቊ 31) እና የዘበኞቹ በር (12፥39) የሚባሉት ነበሩ። የመመልቻውም ማማ በዖሬል ከራብታ ጫፍ ነበር።

27 በቴቂሔ የነበሩ ተራ ሰዎች ዕጥፍ ሲሠሩ፣ መኳንንቶቹ ግን ጎላፊነታቸውን አልተወጡም (ቊ 5 ይመ)።

28-30 ጎቶልያ የገባቸው በቤተ መንግሥቱ ግቢ የፈረስ መግቢያ በር በተባለው (2ዜና 23፥15) ቦታ ሲሆን፣ የተገደለችውም እዚያው ነበር። ከከተማዬቱ ራቅ ብሎ በስተ ምሥራቅ በኩል በነበረው በር ወደ ቄድሮን ሸለቆ የሚወስድ መንገድ ነበር (ኤር 31፥40 ይመ)። “የምሥራቁ በር” (ማብራሪያውን ከቊ 26 ይመልከቱ)፣ በአሁኑ ጊዜ “ወርቃማው በር” የሚባለው ሳይሆን አይቀርም።

31 ከወርቅ አንጥረኞቹ አንዳንዶቹ ከቤተ መቅደሱ ቅጥር በስተ ምሥራቅ ሲኖሩ ሌሎች ግን በስተ ምዕራብ በነበረው ክፍል እየሠሩ ነበር (ከላይ ቊ 8 ይመ)። “የመቄጣጠሪያው በር” የነበረው ከመቅደሱ በስተ ሰሜን ነው (ለቊ 26 የተሰጠውን ማብራሪያ ይመ)።

32 ይህ ቊጥር ከኢየሩሳሌም ሰሜናዊ ምሥራቅ ወደ ነበረው ማእዘን፣ በበጎቹ በር አጠገብ ወደ ነበረው መለያያ ቦታ ያመጣናል (ቊ 1)። በይሁዳ ማኅበረ ሰብ መካከል ከፍተኛ የኢኮኖሚ ልዩነት እንደ ነበር ከምዕራፍ 5 መረዳት እንችላለን። በቴቂሔ ከነበሩ መኳንንት በቀር (ቊ 5) ሊቀ ካህናቱን (ቊ 1)፣ ወርቅ አንጥረኞቹንና ሽቱ ቀማሚዎቹን (ቊ 8፡31)፣ ሴቶችንም ሳይቀር ጨምሮ (ቊ 12) ሰዎች ሁሉ ለሥራው ያዋጡ ነበር። በቴቂሔ የነበሩ ድሽች ከድርሻቸው በላይ ይሠሩ ነበር (ቊ 27)። ይህ ምሳሌ የእግዚአብሔር ሕዝብ በብርቱ አመራር ከተመራ ሊፈጽም የሚችለውን ታላቅ ተግባር ያሳያል።

መ. የቅጥሩ ሥራ የገጠመው ተቃውሞ (4፥1-23)

1. የጦቢያና የሰንበላጥ ፌዝ 4፥1-5

1 ሰንበላጥ (2፥10 ይመልከቱ) “ተቈጣ”፡- “ተናደደ”፤ በኢየሩሳሌም እየተደረገ የነበረውን ሲያይ በአይሁድ ላይ ተሳታፊ። (መጀመሪያ ላይ ያሳየውን ሁኔታ ከ2፥19 ጋር ያነጻ)።

2 በተቀናቃኝ የፋርስ ባለ ሥልጣኖች መካከል ሽኩቻ መደረጉ በጣም የተለመደ ነበር። አይሁድን ለማስደንገጥና ከተግባራቸውም ለማስቆም በማሰብ ሰንበላጥ ዐምስት ንቀት ያለባቸው ጥያቄዎችን ሰነዘረ። በተለይ መጨረሻ ላይ ከተናገረው መመልከት እንደሚቻለው ድንጋዮቹ (ምናልባት በኻ ድንጋይ ወይም ኖራ ሊሆኑ ይችላሉ)፤ በእሳት ተቃጥለው ነበር፤ ይህም መሰነጣጠቅ እንዲፈጠርና በኋላም እንዲፈርስ ምክንያት ሆኖአል።

3 “ቀበሮ” የሚለው “ተኩላ” ተብሎ ተተርጉሞአል (ከመዝ 63፥10፤ ከሰቆ 5፥18፤ ከሕዝ 13፥4 ጋር ያነጻ)። አብዛኛውን ጊዜ ተኩላዎች ጥቃት የሚያደርሱት በኅብረት ሆነው ነው፤ ቀበሮዎች ግን ሌሊት ሌሊት የሚንቀሳቀሱ ሲሆን፣ አብዛኛውን ጊዜ ለአደን የሚወጡት በተናጠል ነው። ከዐውደ ምንባቡ እንደምንሰክተው ግን ሆነ ተብሎ የተመረጠው “ቀበሮ” የሚለው ቃል ነው፤ ይህም የሚያስተላልፈው መልእክት አይሁዳውያን እየሠሩ የነበረው ቅጥር ሌላው ቀርቶ አንድ ብቻውን ያለ ቀበሮ ቢወጣበት እንኳ ይፈርሳል የሚለውን ነው፤ ከዚህም የንቀታቸው ልክ ምን ያህል እንደ ነበር መመልከት ይቻላል።

4-5 እግዚአብሔር ራሱ እንዲበቀልለት ጠየቀ እንጂ ነሐምያ በራሱ ተቃዋሚዎቹ ላይ ርምጃ አልወሰደም። በጸሎቱ የተጠቀመባቸው ቃላት ኤርምያስ ከተጠቀመባቸው ጋር ተመሳሳይ ናቸው (ኤር 12፥3፤ 17፥18፤ 18፥21-23)።

2. የጥቃት ዛቻ (4፥6-15)

6 ምንም እንኳ ተቃዋሚዎቻቸው ቢያፈዙባቸውም ሕዝቡ በትጋት ቅጥሩን እየሠሩ ነበር።

7 ዐረቦችን በተመለከተ በ2፥19 ያለውን አሞናውያንን በተመለከተ ዕዝ 9፥1 ያለውን ማብራሪያ ይመልከቱ። አሸዶድ ከዐምስቱ የፍልስጥኤማውያን ትልልቅ ከተሞች አንዷ ነበረች (ኢያ 11፥22፤ 13፥3)፣ 8ኛው ምእት ዓቅክ በአሦራውያን ትግዝ ነበር (ኢሳ 20፥1)። የኢየሩሳሌምን ቅጥሮች የማደሱ ሥራ እየተቀላጠፈ መሆኑን ሲሰሙ፣ ብዙዎቹ የአይሁድ ጠላቶች ይበልጥ ተቈጡ (በቊ 1 ላይ የተሰጠውን ማብ ይመ)።

8-9 የአይሁድ ጠላቶች ንቀት አሁን ውጊያ ወደ ማስነሣት ዐድማ ተለውጦአል። ለዚህ ዐድማ በመዘጋጀት ረገድ ነሐምያ በጸሎትና ሰዎችን በተጠንቀቅ በማቆም መካከል ያሳየውን ሚዛናዊነት ማስተዋል ይቻላል።

10 “እየደከመ ነው” (ቃል በቃል እየተንገዳገደ ነው)፤ የሚለው ከሸክሙ ከባድነት የተነሣ ሠራተኞቹ በትንሽ ዕንቅፋት ለመውደቅ እስከሚችሉ እየተንገዳገዱ እንደ ነበር ያመለክታል። አባባሉ የራሳቸውን የሠራተኞቹን ብሶት ጭምር የሚያንጸባርቅ በግንባታ ጊዜ የዘመሩት መዝሙር ሊሆን ይችላል።

11-12 ነሐምያ ስለሚደረገው ሤራ ወሬ የሚያገኝበት ጥሩ የመረጃ ምንጭ ሳይኖረው አልቀረም። የነሐምያና ዐብረውት የነበሩ አይሁድ ንቃት ሊመጣ ለሚችለው ከባድ ጥቃት ከወዲሁ መዘጋጀታቸውን ያመለክታል። “ዐሥር ጊዜ” ማለት “ደጋማመው” ለማለት የተጠቀመበት ፈሊጣዊ አባባል ነው (ዘፍ 31፥41)።

13 ነሐምያ ሥጋት ባለባቸውና ከቅጥሩ ለጥቃት በተጋለጡ “ግልጽ ቦታዎች ላይ” በትጋት የሚጠብቁ ሰዎችን መደበ። “ሰይፍ” ብሎ ዚዳን ውስጥ በተደጋጋሚ የተጠቀሰ የጦር መሣሪያ ነው (ዕዝ 9፥7 ይመ)።

14-15 ፍርሀትን ለማስወገድ ወይም ደግሞ “አትፍሯቸው” በማለት ሕዝብን ለማደፋፈር ከሁሉም የተሻለው መንገድ (ከዘፃ 3፥22፤ 20፥3፤ 31፥6 ጋር ያነጻ) መፈራት ያለበትን ጌታ እግዚአብሔርን ብቻ መፍራት ነው።

3. የቅጥሮች ተመልሶ መገንባት (4፥16-23)

16 “ጦር” የሚለው ቃል ከጫፋ ስለት ያለው ለመውጊያ መሣሪያን የሚያመለክት ነው። (ዘኁ 25፥7-8፤ 1ነገ 18፥28)። “ጋሻ” በቀላሉ መንደድ የሚችል ክብ እና ትንሽ ከዕንጨት ወይም ከቀርከላ ስፊት የሚሠራ ነገር ነው (ሕዝ 39፥9)። ከ2ኛ ዜና 18፥33 መረዳት እንደሚቻለው ጥሩር ከብረት የሚሠራና በመከላከያ ልብስነት የሚያገለግል ሲሆን እርስ በርስ የሚገጣጠም ነገር ነው። አንዳንዴ ከቁዳም ይሠራል (ከ1ሳሙ 17፥38፤ ከ1ነገ 22፥34፤ ከ2ዜና 26፥14 ጋር ያነጻ)።

17 እያንዳንዱ ሰው ለግንባታ ሥራው የሚሆነውን ነገር በአንድ እጁ፣ በሌላ እጁ ደግሞ “መሣሪያ” ተሽክሞ ይመጣ ነበር።

18-20 “ሰይፍ” በሰገባ ወይም ለዚህ ተብሎ በተዘጋጀ መያዣ ውስጥ የሚቀመጥ (1ሳሙ 17፥51)፤ በወገብ ላይ የሚታጠቁት መሣሪያ ነው (1ሳሙ 17፥39፤ 18፥4፤ 25፥13፤ መዝ 45፥3)። መለከት (ሾፋር) ከበግ ቀንድ የሚሠራ (ኢያ 6፥4፡6፡8፡13) ሲሆን ለማስጠንቀቂያ እንዲሆን ጦርነት ወይም አንድ አደጋ ሲኖር ይነፋል (ዘኁ 10፥5-10)። ከነህምያ አጠገብ መለከት ነፊ አይለይም ነበር፤ ሌሎች ምንጮች ግን መለከት ነፊዎች በተለያየ ስፍራ ይመደቡ እንደ ነበር ያመለክታሉ። እግዚአብሔር ለሕዝቡ የሚዋጋበትን “ቅዱስ ጦርነት” ዕንሰ ሐሳብ በተመለከተ ኢያ 10፥14፡42፤ መሳ 4፥14፤ 20፥35፤ 2ሳሙ 5፥24 ይመልከቱ።

21 በመደበኛ ደረጃ ሥራ የሚያበቃው ፀሐይ ስትጠልቅ ነበር (ዘፃ 24፥15፤ ማቴ 20፥1-12)። “ከዋክብት እስኪወጡ ድረስ” መሥራት (ከኢዮ 9፥9 ጋር ያነጻ) የሚያመለክተው የሕዝቡን ቅንነት የተሞላበት የሥራ ተሳትፎ ነው።

22 እያንዳንዱ ግንበኛ “ረዳት” ቃል በቃል (“ልጅ እግር አገልጋይ”) ነበረው፤ እነዚህ ሰዎች የግንበኞቹ የግል አገልጋዮች ሳይሆኑ በረዳትነት እንዲያግዙ የተመደቡ ወጣቶች ሊሆኑ ይችላሉ። ሌላው ቀርቶ ከኢየሩሳሌም ውጪ ከሚኖሩት አንዳንዶቹ ለሌላቱን ሁሉ በጥበቃ ሥራ በከተማዬ ለማገልገል ይቈዩ ነበር።

23 ለውሃ እንኳ በምንሄድበት ጊዜ እያንዳንዱ ሰው የጦር መሣሪያውን እንደ ያዘ ነበር የሚሉት የዚህ ጥቅስ የመጨረሻዎቹ ሦስት ቃላት ጌዴዎን ሰዎቹን ከመረጠበት ሁኔታ ጋር የሚመሳሰልበት መልክ አለው፤ ጌዴዎን ሰዎቹን የመረጠው በአንድ እጃቸው መሣሪያ ይዘው በሌላ እጃቸው ግን ውሃ ሲጠጡ በማየቱና ይህም ትጋታቸውን የሚያመለክት ነው ብሎ በማሰቡ ነበር። ምንም እንኳ ትክክለኛ ትርጉሙን መረዳት ቢያዳግትና፤ የሚያስተላልፈው አንድምታ መመሪያቸው ምን ጊዜም ጠንቃቃ ሆኖ የመገኘትን አስፈላጊነት ያካተተ መሆኑን ነው።

ሠ. ማኅበራዊና ኤኮኖሚያዊ ችግሮች (5፥1-19)

1. የድኸቹ አቤቱታ (5፥1-5)

የኢየሩሳሌምን ቅጥሮች እንደ ገና ለመሥራት ነህምያ በተነሣ ጊዜ መሐል ላይ የገጠመው የኤኮኖሚ ቀውስ በምዕ 5 ተገልጿል። የቅጥሩ ግንባታ የወሰደው ጊዜ ዐምሳ ሁለት ቀኖች ብቻ እንደ መሆኑ መጠን፣ (6፥15) በእንዲህ ያለ ከባድ ውጥረት ውስጥ እያለ ታላቅ ስብሰባ መጥራቱ ለነህምያ ተገቢ መስሎ የታየው አይመስልም (ቍ 7)። መለስ ብለን ቍጥር 14ን ግምት ውስጥ በማስገባት ስንመለከተው ግን ነህምያ ስብሰባ መጥራት የሚችለው የቅጥሩ ሥራ ከተጠናቀቀ በኋላ ብቻ ነበር ቢባል፤ ግምታችን ይበልጥ አግባብነት ይኖረዋል። በሌላ በኩል ደግሞ የመልሶ ግንባታው ሥራ የፈጠረው ኤኮኖሚያዊ ጫና፣ ከረጅም ጊዜ በፊት ሲብላላ የነበረውን ችግር ይፋ አውጥቶታል ማለት ይቻላል፤ ስለዚህ ሥራው እንዲቀጥል ከተፈለገ ይህ ችግር መፈታት ነበረበት።

የኤኮኖሚ ቀውስ በጣም የጉዳው፡- (1) የሚያርሱት መሬት የሌላቸውንና በዚህም ሳቢያ የምግብ ዕጥረት የገጠማቸውን (ቍ 2)፤ (2) የራሳቸው ርስት የነበራቸውንና በገጠማቸው ችግር ምክንያት ንብረታቸውን ያስያዙትን (ቍ 3)፤ (3) ጭቁና ለበዛበት ግብር የሚከፍሉትን ለማግኘት ሲሉ በከፍተኛ ወለድ ገንዘብ የተበደሩትን (ቍ 4)፤ (4) ልጆቻቸውን ለባርነት ለመሸጥ የተገደዱ ወላጆችን ነበር (ቍ 5)።

1 የችግሩ ክብደት ምን ያህል እንደ ነበር መረዳት የሚቻለው ቤተ ሰቦቻቸውን የሚመግቡት በማጣታቸው፤ ወንዶቹ ባለሙት ተቃውሞ ሚስቶችም ተባባሪ መሆናቸውን ስናይ ነው። ተቃውሞው ባዕድ ባለ ሥልጣናት ላይ ሳይሆን፣ ከጉፍቸው ሆነው ለአገራቸው መከላከል ሲገባቸው አጋጣሚውን ተጠቅመው ድኸትን በሚበዘብዙ የገዛ ወገኖቻቸው ላይ ነበር። የድኸቹ ጨካኝነት ፍትሕ ፍለጋ ወደ እግዚአብሔር የቀረበ ጨካኝነት ነበር (ከዘፀ 3፥7፤ 22፥22-23፤ ከመዝ 9፥12፤ ከኢሳ 5፥7 ጋር ያነጻ)።

2-3 ከኤኮኖሚ ጫናው የተነሣ ሌላው ቀርቶ ሀብታሞቹ እንኳ በጣም ባለ ጸጋ ለነበሩ ጥቂቶች የበለጠ መበልጸጊያ ንብረታቸውን ማስያዝ ግድ ሆኖባቸው ነበር (ከኢሳ 5፥8 ጋር ያነጻ)። ሀብታሞቹ የበለጠ ሀብት እያካበቱ፣ ድኸቹ የበለጠ እየደኸዩ ይሄዱ ነበር። በዚህ ላይ ደግሞ በወቅቱ የተከሠተው ድርቅ የኤኮኖሚውን ድቀት አባብሶታል። እንደነዚህ ያሉ ከባድ ችግሮች የእግዚአብሔር ፍርድ መገለጫዎች እንደ ሆኑ ይታሰብ ነበር (ኢሳ 51፥19፤ ኤር 14፥13-18፤ አሞ 4፥6)። ከባድ ችግር በሚኖርበት ጊዜ፣ ባለ ጸንቼ ለራሳቸው የሚሆን የእህል ክምችት ይኖራቸዋል። ዕጥረቱ ከሚፈጥረው የዋጋ ውድነት የተነሣ የሚጉዱት ድኸቹ ናቸው።

4 ግብርን በተመለከተ ሕዝ 4፥13፡20፤ 6፥8፤ 7፥24 ይመልከቱ። የፋርስ ንጉሥ ወደ ሃያ ሚሊዮን የሚገመት ብር በየዓመቱ በግብር መልክ ይሰበሰብ እንደ ነበር ይገመታል። ከዚህ ውስጥ ወደየአውራጃዎቹ የሚመለሰው በጣም ጥቂቱ ነበር። ከዚህ ይልቅ ወርቅና ብሩን ካቀለጡ በኋላ ማሰርዎቹ ውስጥ ይጨምሩትና በኋላም ማሰርዎቹን ይሰበሯቸዋል፤ ተደባለሱ የወጣውን ወርቅ ወይም ብር ያከማቹታል። ታላቁ እስክንድር በሰላ ብቻ በዚህ መልክ የተጠራቀሙ ዘጠኝ ሺህ የወርቅ ሳንቲሞች፣ (ወደ 270 ቶን የሚገመት)፣ አርባ ሺህ የወርቅ ታሊንት (ወደ 1200 ቶን የሚገመት)፣ አማኝቶ ነበር። የሳንቲም ገንዘቦች ዝውውር ዕጥረት ስለ ነበር በዚያው መጠን የዋጋ ግንባት ተፈጥሮ ነበር። አብዛኛው መሬት በፋርሶች በመያዝና ምርት የማይሰጥ በመሆኑ በእህል ምርት ላይ 50 በመቶ ጭማሪ እንዲኖር አድርጎ ነበር።

5 በአንዲህ ያለ ከባድ ኤኮኖሚያዊ ችግር ውስጥ የነበሩ ሰዎች ከቤተ ሰቦቻቸው አንዳንዶቹን እያስያዙ ገንዘብ ተበድረው ነበር። ተበድረው ገንዘቡን ከነዐራጣው በወቅቱ ካልከፈሉ ሴቶች ልጆቹ፣ ወንዶች ልጆቹ፣ ሚስቱ ወይም ደግሞ እርሱ ራሱ ለባርነት ይሸጥ ነበር። ዕዳ ያለበት አይሁድ ለአበዳሪው “የቅጥር ሠራተኛ” መሆን ነበረበት (ዘሌ 25፥39-40)። በገዛ ራሱ ፈቃድ በዚያው ለመዝለቅ ካልፈለገ በቀር በሰባተኛው ዓመት ከባርነት ነጻ እንዲወጣ ይደረግ ነበር (ዘፃ 15፥12-18)። በምርኮው ምድር ያለው አሳዛኝ ምፅት በሚሰጥታቸው ቢያንስ ቤተ ሰቦች በአንድነት መኖራቸው ነበር። አሁን ግን ከገጠማቸው ከባድ ኤኮኖሚያዊ ችግር የተነሣ ልጆቻቸው ለባርነት እየተሸጡ ነው።

2. የዕዳ ስረዛው (5፥6-13)

6 ነህምያ “እጅግ ተቈጣ”። በማንበረ ሰቡ ውስጥ የምንመለከተውን የፍትሕ መንገድ አስመልክቶ የተቃውሞ ድምዳሜን የምናስማምት ጊዜ ሊኖር ይገባል (ከማቴ 21፥18-19፤ ከማር 11፥12-18፤ ከሉቃ 19፥45-48፤ ከኤፌ4፥26 ጋር ያነጻ)።

7 ችግሩን በተመለከተ በጥልቀት ካሰበ በኋላ ነህምያ “መኳንንቱንና ሹማሞቱን” ለስብሰባ ጠራ። “ዐራጣ” ማለት አንድ ሰው የተበደረውን ነገር ከነወላዱ እንዲከፍል የሚደረግበት ጫና ማለት ነው። ገንዘቡን በወለድ ማበደርን የሚከለክሉ አንዳንድ የብሉይ ኪዳን ክፍሎች (ዘፀ 22፥25-27፤ ዘሌ25፥35-37፤ ዘፃ 23፥19-20፤ 24፥10-13) ዋና ዐላማ ንግድ ነኝ ወለዶችን መከልከል ሳይሆን፤ ከድኸቶችና ከደካሞች ጥቅም

ለማግኘት ሲባል ከእነርሱ ዐራጣ መብላት ትክክል አለመሆኑን ለማመልከት ነበር።

8 አንድ ሰው ድኻ ወገኑን በእሽርነት ሊቀጥረው ቢችልም እንደ ባረያ መሸጥ ግን የለበትም (ዘሌ 25፥39-42)። አይሁዳዊ ወንድምን ለአሕዛብ እንደ ባረያ መሸጥ በጣም ከባድ ወንጀል ስለ ነበር በሕግ ተከልክሎአል (ዘፀ 21፥8)፤ ይሁን እንጂ፣ ዐልፎ ዐልፎ ሲደረግ ይታይ ነበር (ኢየሱ 3፥6 ይመ)። የባለ ሥልጣኖቹ ወንጀል በጣም ግልጽ ስለ ነበር “ዝም አለ”፤ የሚመልሱት ወይም እንደ ምክንያት የሚያቀርቡት ነገር አልነበራቸውም።

9 ሌሎችን በተለይም የእምነት ወገኖቻችንን በተመለከተ ርኅራኄ የለሽ መሆን በፈጣሪያችን ፊት የስድብ ያህል ከመሆኑም በላይ የሕይወት ምስክርነታችንን ያጎድፋል (ከምሳ 14፥31፤ ከ1ኛ ጥ 2፥12-15 ያነጻ።)

10 ብድር መስጠት ወይም መጠነኛ ጥቅም መቀበል አልተከለከለም። ሆኖም ብሉይ ኪዳን በሌሎች ኪሳራ ገንዘብ መሰብሰብንና ስግብግብነትን ማውገዝ ግልጽ ነው (መዝ 119፥36፤ ኢሳ 56፥9-12፤ 57፥17፤ ኤር 6፥13፤ 8፥10፤ 22፥13-19፤ ሕዝ 22፥12-14፤ 33፥31)። ከችግሩ ከባድነት አንጻር አበዳሪዎች ዋናውን ገንዘብ ከዐራጣው ጋር የመቀበል መብታቸውን እንዲያነሡ ነህምያ አሳስቦ።

11 የዐራጣው ክፍያ “አንድ መቶኛ” ማለት በየወሩ ከመቶ አንድ ነበር።

12-13 “አሜን” ማለት “ማመን ወይም መታመን” ማለት ነው። ለእግዚአብሔር የቀረበ ምስጋናን (ለምሳሌ፣ ዘክ 16፥36፤ ነህ 8፥6፤ ከ1ቆሪ 14፥16 ጋር ያነጻ)፣ ወይም ውዳሴን (ለምሳሌ፣ መዝ 41፥ 72፤ 89፥ 106)፤ መሐላንና መርገምን አስመልክቶ መስማማትን ለማመልከት ጥቅም ላይ ውሎአል (ዘክ 5፥22፤ ዘዳ 27፥15-26)።

3. የነህምያ ራስን ያለመውደድ ምሳሌነት (5፥14-19)

14 እንደ ገና ወደ ንጉሡ ከመመለሱ በፊት (13፥6) ነህምያ የመጀመሪያውን ዙር የዐሥራ ሁለት ዓመት የአገረገዢነት ኅላፊነቱን አከናውኖአል፤ በመጀመሪያ ከተመለሰ በኋላም ለሁለተኛ ጊዜ ላልተወሰነ ዘመን በአገረ ገዢነት እየሠራ ነበር። አገረ ገዢዎቹ ከሕዝቡ “ለአንድ አገር ገዢ” የተመደበውን የመጠየቅ መብት ነበራቸው። ይሁን እንጂ ለሕዝቡ ምሳሌ ለመሆን ሲል ነህምያ ለአገረ ገዢ የተመደበውን ቀለብ አልተቀበለም (ከ1ቆሪ 9፤ ከ2ተሰ 3፥8 ጋር ያነጻ)።

15 “ገዢ” የሚለው ቃል ስለ ሰላብሳር (ዕዝ 5፥14)፣ ስለ ዘሩባቤልና (ሐጌ 1፥1-14፤ 2፥2) ስለ ተለያዩ የፋርስ ባለ ሥልጣኖች ለመናገር የተጠቀመበት የብዙት ቃል ቢሆንም፣ (ዕዝ 5፥3-6፤ 6፥6-7፤ 13፤ እና ሌሎችም ይመ) እዚህ ላይ ነህምያ እየተናገረ ያለው ስለ ዕዝራ ወይም ስለ ዘሩባቤል አለመሆኑ ግልጽ ነው። ብዙውን ጊዜ የፋርስ ባለ ሥልጣኖች የመቅደስ ባለ ሥልጣኖችን ከማንኛውም ዐይነት ግብር፣ ቀረጥና እጅ መንሻ ነጻ ያደርጓቸው ነበር (ዕዝ 7፥24)፤ ስለዚህም ሽክመ-የሚከብዳቸው ተራ ምእመናኑን ነበር ማለት ነው። አገረ ገዢዎቹ ይህን ያህል ጫና ማድረጋቸው ሳያንስ “ረዳቶቻቸው” ደግሞ ከእነርሱ በከፋ መልኩ አስጨናቂዎች ነበሩ (ከማቴ 18፥21-35፤ 20፥25-28 ጋር ያነጻ)።

16 እንደ አገረ ገዢ ነህምያ ያሳየው ምግባር፣ የአገልጋይነት መርሕ እንጂ በጥንቱ ዓለም ይታይ እንደ ነበረው ጥቅም ማሳደድን አልነበረም፤ ይህም በጥንቱ ዓለም ያልተለመደ ነበር።

17-18 ሰሎሞን በነገሠ ጊዜ 22,000 በሬዎችንና 120,000 በጎችን መሥዋዕት አቅርቧል፤ ለጉባኤውም ሰባት ቀን ሙሉ ግብዣ አድርጎ ነበር (1ኛ 4፥22-23፤ 8፥62-65)። እንደ ማኅበራዊ ኅላፊቱም አንድ አገረ ገዢ ወይም ባለ ሥልጣን በዝፈቃዱ ትልልቅ ግብዣዎችንም እንዲያደርግ ይጠበቅበት ነበር። የአይሁድ ሕዝብ ከነህምያ በፊት ለነበሩ ባለ ሥልጣኖች አካል ስንኩል በግ መስጠት በጣም ቢፈሩም፣ እንዲህ ያለውን እንስሳ ለእግዚአብሔር መሥዋዕት ማቅረብ ግን ምንም

አይመስላቸውም ነበር (ሚል 1፥8)። እዚህ ላይ የተዘረዘረው የሥጋ የምግብ መጠን ቊጥር 17 ላይ የተጠቀሱ 150 አይሁድና ባለ ሥልጣናትን ጨምሮ ምናልባት ለ800 ሰዎች አንድ ጊዜ ገበታ የሚቀርብ ነበር።

19 አንዳንዶች የነህምያ ማስታወሻ መታሰቢያ ይሆን ዘንድ መቅደሱ ውስጥ ተቀርጾ እንደ ነበር ያመለክታሉ (ከ13፥14፤ 22፥31 ጋር ያነጻ)።

ፈ. ከተቃውሞው ባሻገር የቅጥሩ ሥራ መጠናቀቁ

(6፥1-9)

1. ነህምያን ለማጥመድ የተደረገ መከራ (6፥1-9)

1-4 “አኖ” ከኢዮጴ ደቡብ ምሥራቅ ሰባት ማይሎች ርቃ ሎድ አጠገብ ትገኝ ነበር። ምዕራባዊው ጫፍ አካባቢ ስትሆን ከምርኮ የተመለሱ አይሁድ የሰፈሩት እዚህ ነበር (ዕዝ2፥33፤ ነህ 7፥37፤ 11፥35)። ምናልባትም ይህች ቦታ ነጻ መሬት ልትሆን ትችላለች፤ ነህምያ ግን ወደዚያ እንዲሄድ የቀረበለትን ጥሪ እርሱን ለማጥመድ እንደ ታቀደ ነበር የቈጠረው (ከኤር 41፥1-3 ጋር ያነጻ)። እሽታን የሚያስገኝ ለሚመስል ለዚህ ጥሪ ነህምያ የሰጠው ጠንክር ያለ ምላሽ ምናልባት እንደ ትዕቢት ሊቈጠር ይችላል ይሆናል፤ ይሁን እንጂ የጠላቶቹን ሲራና ተንክል በሚገባ አውቆት ነበር። ከምንም ይልቅ ቅድሚያ የሰጠው ለቅጥሩ ግንባታ ነበር። ኀይልና ብርታቱ በጥቃቅን ጉዳዮች እንዲከፋፈልበት አልፈለገም። የነህምያ ተቃዋሚዎች ደጋግመው ጥሪ አቀረቡ፤ ሆኖም ነህምያም በዚያው መጠን መምጣት እንደማይፈልግ ደጋግሞ ነግሮአቸዋል።

5-7 በዚያ ዘመን ደብዳቤ የሚላከው ከፓፒረስ በሚሠራ ወረቀት ወይም በብራና ነበር፤ ደብዳቤው ከተጻፈ በኋላ ይጠቀሳልና በክር መሳይ ነገር ታስሮ ከሸክላ በተሠራ ማኅተም ይታሸጋል። ማኅተሙ የሚደረገው ደብዳቤውን ለማሸግና የጸሐፊውን ማንነት ለማመልከት ነበር። ሰንባላጥ እንዲህ ያደረገው የደብዳቤው ይዘት ምን እንደ ሆነ፣ ሌላው ቀርቶ ተራው ሕዝብ እንኳ እንዲያውቅ በማሰብ መሆኑ ግልጽ ነው። የፋርስ ነገሥታት የንጉሥነት ሥልጣናቸውን የሚቀናቀንባቸውን ሰው በዋዛ አያልፉትም። ኢየሮብዓምን (1ኛ 11፥29-31)፣ እና ኢየን የመሳሰሉ ተቀናቃኞች (2ኛ 9፥1-3) ሐሰተኛ ነቢያትን እስከ መቅጠር ደረሰው ነበር። እንዲህ ያሉ የቅጥር ነቢያትን አጥጽ በጽኑ አውግዞአል (አሞ 7፥10-17)።

8-9 ነህምያ የሰጠው ምላሽ የተለሳለሰ አልነበረም። ይልቁንም እርሱን በተመለከተ የተባለው ሁሉ ሐሰት መሆኑን ተናገረ። ምናልባትም ታማኝነቱን ለማስረገጥ የራሱን መልእክተኛ ወደ ንጉሡ ሳይልክ አልቀረም ማለት ይቻላል። “አጃቸው መሥራት እስኪሳነው ድረስ ይዝላል” የሚለው የዕብራይስጥ ፈሊጣዊ አነጋገር፣ የሠራተኞችን ወኔ መስለብ የሚል አንድምታ አለው (ከዕዝ 4፥4 ጋር ያነጻ)። ኤርምያስም “ሕዝቡን ሁሉ ተስፋ ያስቈርጣል” የሚል ክስ ቀርቦበት ነበር (ኤር 38፥4)።

2. የሐሰት ነቢያት መቀጠራቸው (6፥10-14)

10 ሽማየ በፈቀደው ጊዜ ወደ መቅደስ የመግባትና የመውጣት መብት ስለ ነበረው ምናልባት ካህን ሳይሆን አልቀረም፤ ይልቁንም ከጦብያ ጥብቅ ወዳጆች አንዱ ሊሆን ይችላል። በቤተ መቅደሱ ውስጥ እያለ እንዲዘጋበት የተደረገው ሕይወቱ አደጋ ላይ መሆኑን፣ ወይም ደግሞ እርሱም ሆነ ነህምያ ወደ መቅደሱ መሸሽ እንደሚኖርባቸው ትዕምርታዊ በሆነ መልኩ ለማመልከት ነበር ማለት ይቻላል። ሆኖም የሽማየ ቃል ሐሰት ነበር፤ ሕይወቱ አደጋ ላይ መሆኑንና ነህምያ በቤተ መቅደሱ ውስጥ እንዲደበቅ የተናገረውም ሲያስመስል ነበር። ነህምያ በቤተ መቅደሱ አካባቢ በነበረው መሠዊያ አጠገብ እንዲሸሸግ ሽማየ ያቀረበው ሐሳብ የሕግ ድጋፍ ነበረው (ዘፀ 21፥13፤ 1ኛ 1፥50-53፤ 2፥28-34፤ 8፥64፤ 2ኛ 16፥14)፤ ይሁን እንጂ እርሱ “በእግዚአብሔር ቤት” ማለት በቤተ መቅደሱ ሕንጻ ውስጥ መሸሸግ አይችልም።

11-13 ምንም እንኳ ነህምያ ሕይወቱ አደጋ ላይ ቢወድቅም፣ ወደ ቤተ መቅደሱ ሄዶ እስኪደበቅ ድረስ ፈሪ አልነበረም።

ሕይወቱን ለማዳን ሲል ሕጉን መተላለፍ አይፈልግም። የክህነት አገልግሎት አልነበረውምና ወደ ቤተ መቅደሱ ውስጠኛ ክፍል መግባት አይፈቀድለትም (ዘፀ 29፥33፤ 33፥20፤ ዘኁ 18፥7) ሽማግሌ ያቀረበው ሐሳብ ከእግዚአብሔር ቃል ጋር የሚቃረን መሆኑ የሚያመለክተው ሐሰተኛ ነቢይ መሆኑን ነው (ማቴ 24፥3-10)። ማስፈራሪያውን ሰምቶ ነህምያ ከአቋሙ ቢናወጥ ኖሮ፣የመሪነት ሥልጣኑ ጥያቄ ውስጥ ይወድቅ ነበር፤ የሕዝቡ ተነሣሽነትም ይቃከም ነበር።

14 ብሉይ ኪዳን ውስጥ የተጠቀሱ ሌሎች ሴት ነቢያት ሦስት ብቻ ሲሆኑ እነርሱም፡- ማርያም (ዘፀ 15፥20)፤ ዲቦራ (መዳ 4፥4)፤ እና ሕልዳና ናቸው (2ነገ 22፥14፤ 2ዜና 34፥22)። ሴቶቹና ወንዶቹ ነቢያት ተመሳሳሉ መኖርን መመሪያ በማድረግ የነህምያን ሥራ መከፋፈል ይፈጥራል በማለት ይቃወሙ የነበሩ ሊሆኑ ይችላሉ (ከኢሳ 9፥15፤ 28፥7፤ ከኤር 2፥26፤ 27፥9-10 ወዘተ ጋር ያነጻ)።

3. የቅጥሩ ግንባታ መጠናቀቅ (6፥15-19)።

15 የኢየሩሳሌም ቅጥር ግንባታ የተጠናቀቀው ጥቅምት 27 ቀን 445 ዓቅክ ነበር ቢባል ይበልጥ ትክክል ይሆናል። ምንም እንኳን ቅጥሩ ከፈረሰ አንድ መቶ ዐምሳ ዓመት ቢያልፈውም፤ በነህምያ መሪነት ከሁለት ወር ባነሰ ጊዜ ውስጥ በሚገርም ሁኔታ መጠናቀቅ ችሏል። የቅጥሩ ሥራ እንደ ተጠናቀቀ ወዲያውኑ የምረቃ ሥነ ሥርዐት እንደሚደረግ ብንጠብቅ ስሕተት አይሆንም፤ ይሁን እንጂ ስለዚህ ጉዳይ የምንመለከተው ወደ 12፥27 ስንደርስ ነው።

16 በዚያ ሁሉ ከባድ ተቃውሞ መካከል ቅጥሩ እንዲህ በዐጭር ጊዜ መጠናቀቁ ሥራው የተከናወነው በእግዚአብሔር ርዳታ ስለ ነበር ነው ማለት ይቻላል። ይህን መገንዘባቸው ግን የነህምያን ጠላቶች ይበልጥ ምቹት ነሥቶአቸዋል (ከዚኔ 14፥17 ጋር ያነጻ)።

17-18 ጦቢያ በይሁዳ ከነበሩ ታላላቅ ቤተ ሰቦች ጋር ግንኙነት እንደ ነበረው በሁለት መልኩ ተገልጿል። ያገባው የሴኪንያን ልጅ ነበር፤ ልጁ የሆሐናን ደግሞ የኢየሩሳሌምን ቅጥር በመገንባቱ ሥራ እያገዘ የነበረውን የሜሱላምን ልጅ አግብቶ ነበር (3፥4:30)።

19 የጦቢያ ወዳጆችና ዘመዶች በውስጥ ዐርቦኝነት እያገለገሉ ነበር። በአንድ በኩል ስለ ጦቢያ መልካም ሰውነት ወሬ እያስፋፉ፤ በሌላ በኩል ደግሞ ስለላ ይሠሩለት ነበር። ከዚህም በላይ ጦቢያ ነህምያን ለማስፈራራት ይሞክር ነበር።

ሰ. የምርኮኞቹ ዝርዝር (7፥1-73ሀ)።

1. ለኢየሩሳሌም ቅጥር የተደረገ ጥበቃ (7፥1-3)

1 በተለመደው መንገድ ቢሆን ኖሮ በር ጠባቂዎቹ መጠበቅ የነበረባቸው የመቅደሱን በሮች ነበር (ዘኔ 9፥17-19፤ 26፥12-19)፤ ይሁን እንጂ ከተማዪቱ ከነበረችበት ሥጋት የተነሣ ከመዘምራትና ሌዋውያኑ ጋር በመሆን የከተማዪቱን በሮችንም መጠበቅ ነበረባቸው (ለዕዝራ 2፥40-42 የተሰጠውን ማብ ይመ)።

2 አናኒ የተሰኘው የነህምያ ወንድም ስም (ከ1፥2 ጋር ያነ) የሐናንያ አንፅሮት ነው። ይህ ስም በኢየሩሳሌም ላይ ኅላፊነት ተሰጥቶት ነበር፤ ለምሳሌ ያህል በከተማዪቱ የተለያዩ ክፍሎች ላይ ማለትም በረፋያምና በሰሎም ላይ ኅላፊነት ነበረው (3፥9:12)። እዚህ ላይ የተጠቀሰው “ሐናንያ” ሌላ ግለ ሰብ ሊሆን ይችላል። “ግንቡ” (1፥1 ይመ)፤ በኢየሩሳሌም ሰሜናዊ ምዕራብ የነበረ ምሽግ ነበር። በመመሪያ ደረጃ ልዩ ጥበቃ ዓይኖችን የሚቈጣጠረው ንጉሡ ነበር፤ የአለቆቻቸውም ስም በንጉሡ መዝገብ እንዲሰፍር ይደረግ ነበር። ይሁን እንጂ፣ በተግባር ደረጃ ነህምያን የመሳሰሉ አገረ ገዦች የራሳቸውን ሰዎች መመደብ ይችላሉ።

3 በተለመደ መልኩ በሮች መከፈት የነበረባቸው ንጋት ላይ ነበር፤ ይሁን እንጂ ከዚህ እንደምንመለከተው ፀሐይ ሞቅ እስክትል ድረስ በሮቹ አይከፈቱም ነበር (ዘፍ 18፥1፤ ዘፀ

16፥21፤ 1ሳሙ 11፥9)። ብሉይ ኪዳን ፀሐይን ከከዋክብት የሚለያት በብርሃኗ ኅይለኝነት ሳይሆን በሙቀቷ ነበር (ዘፀ 16፥21፤ 1ሳሙ 11፥9፤ መዝ 121፥6፤ ኢሳ 49፥10)። የቅርብ ምሥራቅ አገር ሰዎች ከረር ያለ የፀሐይ ሙቀት የሚሰማቸው በበጋ ነበር (መዝ 32፥4)። ጠባቂዎቹ ከስፍራቸው ከመነሣታቸው በፊት በሮቹ በተዘጋጁ መወርወሪያዎች መዘጋት ነበረባቸው።

2. ነህምያ መዝገቡን ማግኘቱ (7፥4-5)።

4 የኢየሩሳሌም ከተማ ዙሪያ ገባዋን ስትለካ “ታላቅና ሰፊ ነበረች” ይህም ማለት (“የሁለት እጆችን መዘርጋት ያህል” እንደ ማለት ሲሆን በግራና በቀኝ በኩል ስፋት ያለው ነገርን ለማመልከት የሚጠቀሙበት ምሳሌያዊ ገለጻ ነበር)። በከተማዪቱ ዙሪያ ያለው ቅጥር ከቀድሞው ይልቅ የጠበበ መሆኑ ቢታወቅም፤ ይህ የሚናገረው የፈረሱ ቤቶች እንደ ገና ከተጠገኑ በኋላ በእነዚያ ቤቶች መኖር የጀመሩ ነዋሪዎችን ብዛት ነበር።

5 “በየቤተ ሰቡ ይመዘገቡ ዘንድ” የሚለውን ከቀጥ 64 ጋር ያወዳድሩ፤ ዕዝ 2፥62 እና 8፥1፤ 3 ይመልከቱ።

3. ከምርኮ የተመለሱ ሰዎች ስም ዝርዝር (7፥6-69)

ሀ. ቤተ ሰቦቻቸው (7፥6-25)

6-25 ተከታዩ የስም ዝርዝር በመሠረታዊ ይዘቱ ዕዝ 2፥1-70 ላይ ካለው ጋር ተመሳሳይ ነው። በተጨማሪም የዝርዝሩን አቀማመጥ፣ የአንዳንድ ስሞችን መለያየትና የቀጥር አለመጣጣምን በተመለከተ ማብራሪያውን ይመልከቱ። “ረዓምያ” (ቁጥ 7) “እግዚአብሔር አንጐዳጐደ” ማለት ነው (ዕዝ 2፥2 ግን ይህንኑ ስው “ረዕላያ” ይለዋል)። “ነሐማኒ” ነህምያ ለሚለው ስም ተለዋጭ አጠራር ሲሆን፤ በዕዝ 2፥2 ባለው ዝርዝር ውስጥ አናገኘውም። “ነሐም” ምናልባት ሬሁም የሚለው ስም የተሳሳተ አጠራር ሲሆን፤ በዕዝራ የስም ዝርዝር ውስጥ እናገኘዋለን። “ገባዖን” የሚለውን (ቁጥ 25) ዕዝ 2፥20 “ጋቤር” ይለዋል፤ ምናልባትም ገባዖን ለማለት የተፈጠረ ስሕተት ሊሆን ይችላል።

ለ. ከተሞቻቸው (7፥26-38)

26-38 በዚህና በዕዝ 2፥21-35 ላይ ባለው ዝርዝር መካከል የቀጥር ልዩነቶች ይታያሉ።

ሐ. ካህናቱ (7፥39-42)

39-42 ስሞቻቸውና ቀጥራቸው በዕዝ 2፥36-69 ካለው ተጓዳኝ ምንባብ ጋር አንድ ናቸው። ምናልባትም ከተራ ሰዎቹ ይልቅ የካህናቱ ስም ዝርዝር በጥንቃቄ ስለ ተጠበቀ ሊሆን ይችላል።

መ. ሌዋውያኑ (7፥43)

43 ከምርኮ የተመለሱ ሌዋውያን ዝርዝር ይህን ያህል ማጠሩ በጣም የሚገርም ነው። ዕዝራ ከሜሶፖታሚያ ሊወጣ በተዘጋጀበት ጊዜ ዐብረውት ከነበሩት መካከል የሚከተለው አንድ ሌዋዊ እንኳ አልተገኘም፤ ስለዚህም ጥቂት ሌዋውያንን እስኪያሰባስብ ድረስ ጉዞውን ማዘግየት ነበረበት (ዕዝ 8፥15-20)።

ሠ. የመቅደሱ አገልጋዮች (7፥44-60)

44-60 እንደገና በዚህ ክፍልና በዕዝ 2፥41-58 ባለው መካከል የስሞችና የቀጥሮች ልዩነቶች ተደርገዋል። ዕዝራ 2፥50 “አስና” የሚባል ስም ጠቅሶአል። ቁጥ 52 ላይ ግን አልተጠቀሰም። “ፍሩዳ” ከማለት ይልቅ (ቁጥ 57) ዕዝራ 2፥55 ሰፌሬት ፍሩዳ ይላል።

ረ. የተውልድ ሐረጎችውን ማስረዳት ያልቻሉ ግለሰቦች (7÷61-65)

61-65 ቍ 61 ላይ ያሉትን ከተሞች በተመለከተ ዕዝ 2÷59 ይመ::

ሰ. አጠቃላይ (7÷66-69)::

66-69 በተጨማሪ ዕዝ 2÷64-67 ይመልከቱ:: ዕዝ 2÷65 የ245 ሳይሆን የ200 ወንዶችና ሴቶች መዘምራን ስም ዝርዝር ያቀርባል::

4. ለሥራው የተደረገ መዋጮ (7÷70-72)

70 “ዳሪክ” የአንድ አውንስ ሶስት ዐሥረኛ የሚመዝን የግሪክ ሳንቲም ነው “1,000 የወርቅ ዳሪክ” 19 ፓውንድ ያህል ይመዝናል:: 1,000 የወርቅ ዳሪክ 8.5 ኪ.ግ ያህል ነው (ዐዲሱ መደበኛ ትርጉም ከማጥኛ ጽሑፍ ጋር ገጽ 705):: ነህ 7÷70 አብዛኛውን ጊዜ ዳሪክ የብር ሳንቲም ሲሆን፣ የዕብራይስጡ ቃል የሚያመለክተው የፋርሶችን ዳሪክ ሊሆን ይችላል (የዕዝ 2÷69 ማብ ይመ)::

71-72 “20,000 ዳሪክ” 375 ፓውንድ ያህል ይመዝናል:: “2,200 ምናን” 2,550 ፓውንድ ያህል ይመዝናል:: “2,000 ምናን” 2,500 ፓውንድ ያህል ይመዝናል::

5. ከምርኮ ተመላሾች አስፋፈር (7÷73ሀ)

73ሀ አብዛኞቹ ከምርኮ ተመላሾች ባቢሎናውያን በሕዝቦቿ ላይ ከፍተኛ ጥቃት እንዳደረሱት ከማይጠረጠው ከኢየሩሳሌም አልነበሩም:: ስለዚህም እነዚህ ሰዎች ዝቅተኛ የሕዝብ ቍጥር የነበራት ኢየሩሳሌምን ትተው ወደየራሳቸው ትውልድ ቦታ መመለስን መርጠዋል (ከ11÷1-24 ጋር ያነጻጽ)::

ሸ. የዕዝራ ስብከትና መንፈሳዊ መነቃቃት መጀመሩ (7÷73ለ-10÷39)

1. ቅዱሳት መጻሕፍት በአደባባይ መነበባቸው (7÷73ለ-8÷12)

ከምዕራፍ 8-11 ያለው ነህምያ ቤተ መቅደሱን እየሠራ እንደ ነበር በቀረበው ትረካ መካከል ጣልቃ የገባ ይመስላል:: ትውፊታዊው አመለካከት ዕዝራ ቅዱሳት መጻሕፍትን ማንበቡን የሚያቀርበው በ458 ዓቅክ ከመጣ ከዐሥራ ሦስት ዓመት በኋላ ለመጀመሪያ ጊዜ ስለ እርሱ የተነገረ አድርጎ ነው:: የዕዝራ መደበኛ ሥራ ሕጉን ማስተማር እንደ መሆኑ መጠን (ዕዝ 7÷14: 25-26)፣ ዕዝራ ይህን ዐዋጅ ለመናገር እንዲህ ያለ ረጅም ጊዜ መቆየቱ እንግዳ ነገር ነው::

7÷73ለ-8÷1 ሕዝቡ ሁሉ “እንደ አንድ ሰው ተሰበሰቡ” የሚለው ሐረግ በዓመቱ ሰባተኛ ወር ላይ ተጠርቶ ስለ ነበረው ሕዝባዊ ስብሰባ ከሚያመለክተው ዕዝ 3÷1 ጋር አንድ ዐይነት ነው:: ይሁን እንጂ የዚያ ስብሰባ ዐላማ የሚቃጠል መሥዋዕት የሚቀርብበትን መሠዊያ ማደስና የአምልኮ መሥዋዕቱ እንዲጀምር ማድረግ ነበር:: ምናልባትም ዕዝራ በየሰባተኛው ማለት ትሽሪ ወር ላይ ሕዝባዊው ዓመት በሚጀመርበት ጊዜ እንዲህ ያለ ስብሰባ መጥራትን ደንብ ሳያደርገው አልቀረም::

ወደ ግዮን ምንጭ የሚያደርስው “ከውሃ በር ፊት ለፊት የሚገኘው አደባባይ” በእግዚአብሔር ቤት ፊት ለፊት ከነበረው ሰፊ ቦታ (ዕዝ 10÷9) ጋር አንድ ሊሆን ይችላል:: ስብሰባዎች የሚደረጉት በከተማው በሮች ነበር (መሳ19÷15፣ 2ዜና 32÷6):: “የሙሴ ሕግ መጽሐፍ” የተባለው ዐምስቱ የሙሴ መጻሕፍት መሆናቸው ግልጽ ነው:: ምናልባትም ዕዝራ ከምርኮ ሲመለስ ቶራት ወይም የሙሴን ሕግ መጽሐፍ ይዞ ሳይመለስ አልቀረም::

2-3 “የሰባተኛው ወር መጀመሪያ ቀን” በሕዝባዊው ቀን መቍጠሪያ መሠረት ዐዲሱ ዓመት የሚጀመርበት ቀን ነበር (ዘላ 23÷23-25፣ ዘኁ 29÷1-6)፤ ከማንኛውም ዐይነት ሥራ በመታቀብ የተቀደሰ ጉባኤ የሚጠራበትና መለክት የሚነፋበት

ቀን የሚከበረው በዚህ ጊዜ ነበር:: “ሴቶች” መደበኛ ተራ ስብሰባዎች ላይ መሳተፋቸው የተለመደ አልነበረም፤ በእንዲህ ዐይነቱ የተለየ ስብሰባ ግን ከልጆች ጋር ተገኝተዋል (ዘዳ 31÷12፤ ኢያ 8÷35፤ 2ነገ 23÷2):: በቅዱሳት መጻሕፍት ላይ የሚሰጠውን ማብራሪያ ሕዝቡ ዐምስት ሰዓት ያህል ቆመው በትጋት ማድመጣቸውን መረዳት ይቻላል::

4 “መድረክ” የተባለው ዕዝራና ሌሎች ዐሥራ ሦስት ሰዎችን የያዘ መድረክ ነበር:: “ሸማዕ” የሸማያ አንፅዕት ነው (ዕዝ 8÷13 ይመ):: “ዓናያ” “ጌታ አድምጦአል” ማለት ሲሆን የውሉን ሰነድ ከፈረመ ሰዎች አንዱ ነበር (10÷22):: “ሚሳኤል” “እንደ እግዚአብሔር የሆነ ማነው?” ማለት ሲሆን ከዳንኤል የቅርብ ወዳጆች አንዱ ነበር (ዳን 1÷6) ::

5 “መጽሐፍ” የተባለው ጥቅልል ብራና እንጂ ዝርግ ወረቀት ወይም ዛሬ እንደ ምናውቀው ያለ መጽሐፍ አልነበረም፤ እንዲህ ያሉት ክርስትና እስከ ተጀመረበት የመጀመሪያዎቹ ምእት ዓመታት ድረስ አይታወቁም ነበር:: “ሕዝቡ ሁሉ ቆሙ” የሚለውን ምክንያት በማድረግ የአይሁድ መምህራን የሙሴ መጻሕፍት ሲነበቡ ሕዝቡ ሁሉ ቆሞ መስማት አለበት የሚል መደምደሚያ ላይ ደርሰዋል::

6 “እግዚአብሔርን አመሰግን” በሌላ አነጋገር “እግዚአብሔርን ባረከ” ማለት ነው:: በአይሁድ ምክራብ ደንብ ቡራኬ የሚሰጠው እያንዳንዱ የቅዱሳት መጻሕፍት ክፍል ከመነበቡ በፊት ነበር:: “ታላቁን አምላክ” የሚለውን ከ9÷32፤ ከዘዳ 10÷17፤ ከኤር 32÷18፤ ከዳን 9÷4 ጋር ያነጻጽሩ:: በአይሁድ ባህል ሰዎች “እጃቸውን በማንግጥ” እግዚአብሔርን ያመልኩ ነበር (ከዕዝ 9÷5፤ መዝ 28÷2፤ 134÷2፤ 1ጢዋ 2÷8 ጋር ያነጻጽሩ):: “አሜን! አሜን!” የሚለው ተደጋጋሚ ቃል የተነገረውን በማጽናት ረገድ ያላቸውን ጥልቅ ስሜት ያመለክታል (2ነገ 11÷14፣ ሉቃ 23÷21):: በጉባኤ አምልኮ ጊዜ ሕዝቡ አሜን በማለት ምላሽ መስጠቱ እየተለመደ የመጣው ከዳዊት ዘመን ጀምሮ ነበር (ከ1ዜና 16÷36 ጋር ያነጻጽ):: በኋላም በየምክራቡና በየቤተ ክርስቲያኑ ይዘወተር ጀመር (1ቆሮ 14÷16)::

ምንጊዜም “ሰገዱ” የሚለው “አመለኩ” የሚለውን ግስ ተከትሎ የሚመጣ ሲሆን ምናልባት “መንበርክክን”፣ የሚያመለክት ሊሆን ይችላል:: መጀመሪያ ላይ ማምለክ የሚለው ቃል ፊትን ወደ መሬት ደፍቶ መነጠፍን የሚያመለክት ነበር:: የግለሰብ አምልኮን በተመለከተ ግሱ ሲጠቀስ የምንመለከተው አንጻራዊ በሆነ መልኩ ዐልፎ ዐልፎ ነው (ዘፍ 22÷5፤ 24÷26:48):: በግለሰብ ደረጃ እንዲህ ማድረግ የአብርሃም አገልጋይ (ዘፍ 24÷52)፣ ሙሴ (ዘፀ 34÷8)፣ ኢያሱ (ኢያ 5÷14) እና ኢዮብ (ኢዮ 1÷20)፣ እንዳደረጉት ሁሉ “መሬት ላይ” መደፋትን ያመለክታል:: በዘፀአት ሕዝቡ ሦስት ጊዜ ለአስቸኳይ አምልኮ መጠራቱን እንመለከታለን (ዘፀ 4÷31፣ 12÷27፣ 33÷10):: ከ2 ዜና 20÷18 ደግሞ የድል ተስፋ በተሰጣቸው ጊዜ ኢዮሳፍጥን ከሕዝቡ ጋር “መሬት ላይ በግንባሩ” መደፋቱን እንመለከታለን::

7-8 “ሌዋውያንን” ለሚለው ዕዝ 2÷40 ላይ ያለውን ማብ ይመ:: “ይተረጉሙላቸው ነበር” ቃል በቃል ሲተረጎም “እንዲያስተውሉ ያግዟቸው ነበር” ማለት ነው:: በጥንት ዘመን ድምፅን ከፍ አድርጎ እያሰሙ ማንበብ የተለመደ ነበር (ከዘፀ 24÷7፤ ዘዳ 17÷19፤ 2ነገ 5÷7፤ ሐሥ 8÷28 ጋር ያነጻጽ):: “መተንተን” ማለት ከዕብራይስጥ ወደ አረማይስጥ መተርጎምን የሚያመለክት መሆኑ ከረቢዎቹ ዘመን አንሥቶ ግንዛቤ የተሰጠው ጉዳይ ነበር (ከዕመት ማስታወሻ ጋር ያነጻጽ):: ሕዝቡ በትክክል የእግዚአብሔርን ቃል የተረዱ ስለ መሆናቸው ዕዝራ ርግጠኛ መሆን ፈልጓል::

9 የእግዚአብሔር ቃል በንይልና በሥልጣን ሲገለጽ ሰዎች በንጢሐታቸው ይወቁሃሉ:: ይሁን እንጂ እውነተኛ ንስሐ ግለ ሰብን ጸጸት ላይ ከመጣል ዐልፎ የእግዚአብሔርን መልካምነትና ይቅር ባይነት ወደ ማወቅ ደስታ ሊመራ ይገባል (ከ2ቆሮ 2÷5-11 ጋር ያነጻጽ)::

10-11 “ጥሩ ምግብ”፣ ሥብ ከበዛበት ሥጋ የሚዘጋጅ የድግስ ምግብ ለማለት ነው:: ለመሥዋዕት የሚቀርበው እንስሳ ሥብ

ጣፋጭ ሽታ እንዲሆን፤ በሚቃጠል መሥዋዕት (ዘሌ 1፥8-12)፤ በኅብረት መሥዋዕት (ዘሌ 3፥8-10)፤ እና በበደል መሥዋዕት ጊዜ (ዘሌ 7፥3-4)፤ ለእግዚአብሔር ይቀርብ ነበር። “ምንም የተዘጋጀ ነገር ለሌላቸውም ካላችሁ ላይ ከፍላችሁ ላካቸው” የሚለው አይሁድ በደስታቸው ጊዜ የእነርሱን ያህል ያልታደሉ ሰዎችን የማስታወስ ባህላቸውን ያመለክታል (2ሳሙ 6፥19፤ አስ 9፥22)። ይህም ስለ አይሁድ ማኅበራዊ ሕይወትና ለሌሎች ስለ ማሰብ ምሳሌ ሊሆን ይችላል (ዘፀ 23፥11፤ ዘሌ 19፥10፤ 23፥22፤ ዘዳ 14፥28-29፤ 26፥12-13 እና ሌላም ቦታ)። “የእግዚአብሔር ደስታ” (በመብላት በመጠጣታቸው እንዲሁም በጌታ ደስ በመሰኘታቸው) አጽኑቶ የሚያቆም ብርታት ይሆንላቸዋል።

12 በዚህ ዘመንም ቢሆን ከሱኮት በዓል (የዳስ በዓል) በኋላ አይሁድ ሲማት ቶራ (“በሕጉ ደስ መሰኘት”) የሚባል በዓል ያከብራሉ፤ በዚህ ጊዜ የተለያዩ ሰዎች በአንድነት በመሆን እጅ ለእጅ ተያይዘውና ሕጉ የተጻፈበትን ጥቅልል ይዘው ሰባት ወይም ስምንት ጊዜ ምክራቡ ውስጥ ይዞራሉ። በዚህ ዘረት ሕፃናት የእግዚአብሔር ቃል የተጻፈባቸውን ባንዲራዎች ያውሰበልባሉ።

2. የዳስ በዓል (8፥13-18)

13-14 በዚህ መንፈሳዊ መነቃቃት ውስጥ የነበሩ ሰዎች ይበልጥ የእግዚአብሔርን ቃል የመማር ጽኑ ፍላጎት ዐድርባቸው ነበር። “ዳስ” ከተለያዩ ቅርንጫፎች የሚሠራ መጠለያ ነው። ይህ በዓል በትሽሪ ወር ዐሥራ ዐምስተኛ ቀን (መስከረም-ጥቅምት) ሰባት ቀን ሙሉ የሚከበር በዓል (ዘሌ 23፥39-43) ሲሆን፤ ከሦስቱ ታላላቅ በዓሎች (ፋሲካንና በዓል ንምሳን ጨምሮ) አንደኛው ነው። በዚህ ወቅት አይሁዳዊ ወንድ ሁሉ በኢየሩሳሌም መገኘት ይኖርበታል። የአዝመራ ወቅት መጠናቀቁን በማስመልከት የሚከበር ክብርሻ ጋር የተያያዘ በዓል ነው (ዘፀ 23፥16፤ ዘዳ 16፥13፤ ዕዝ 3፥4 ይመ፤ ዮሐ 7 ላይ የተጠቀሰው ምናልባት የዳስ በዓል ሳይሆን እንደማይቀር ይታሰባል)።

15 ከዘንባባና ብዙ ቅጠል ክንበራቸው ዛፎች በቀር እዚህ ላይ የተጠቀሱ ዛፎች በዘሌ 23፥40 ከታዘዙት ጋር አንድ ዐይነት አይደሉም። “የወይራ” ዛፍ በሜዲትራኒያን አገሮች በብዛት የሚገኝ ዛፍ ነው። በዘዳ 8፥8 መሠረት ከድሉ በፊት በከነዓን ይበቅል ነበር። አንድ የወይራ ዛፍ አድኅ ፍራ ለመስጠት ሠላሳ ዓመት ይወስዳል፤ ስለዚህም ዛፉን ለማሳደግ የተረጋጋ ሁኔታ ይጠይቃል ማለት ነው። “የበረሐ ወይራ” (ቃል በቃል “የዘይት ዛፍ”) በብዙ መልኩ እንደ መጫ ዛፍ ዐይነት ነው። “በርሰነት” ዘወትር ለምልም የሚገኝ ጣፋጭ ሽታ ያለው ቊጥቋጦ ነው። “ዘንባባ” የቱምር ዛፍ ነው፤ ይህ ዛፍ በኢያሪኮ አካባቢ በጣም የተለመደ ነበር (ዘዳ 34፥3፤ 2ዜና 28፥15)። “ለምለም ዛፎች” ማለት ቃል በቃል “ቅጠላቸው የበዛ ዛፎች” ማለት ነው። የዳስ በዓል በዚህ ዘመን ስለሚከበርበት ሁኔታ ዕዝ 3፥4 ላይ የተሰጠውን ማብራሪያ ይመልከቱ።

16 የፓለስቲና ቤቶች “ጣራ” ጠፍጣፋ ስለ ነበር፤ ሰዎች ሊመላለሱባቸው ይችሉ ነበር (ኢያ 2፥6፤ 1ሳሙ 9፥25-26፤ ወዘተ)። የቅርብ ምሥራቅ ቤቶች የሚሠሩት በአደባባይ ዙሪያ ነበር። “የኤፍሬም በር አደባባይ” በጣም ጥንታዊ የኢየሩሳሌም መከላከያ ግንብ ሲሆን፤ ከማእዘኑ በር አራት መቶ ከቢትስ ያህል ወደ ምሥራቅ ርቆ ይገኝ ነበር (2ነገ 14፥13፤ 2ዜና 25፥23) በኋላ ግን ነህምያ ዐድሶታል (12፥39)።

17 “ከነዊ ልጅ ከኢያሱ ዘመን ጀምሮ” የሚለው አረፍተ ነገር፤ ከዚያ ጊዜ ወዲህ የዳስ በዓል ተከብሮ አያውቅም ማለት ሊሆን አይችልም፤ ምክንያቱም የሰሎሞን ቤተ መቅደስ በተመረቀ ጊዜ (1ነገ 8፥65፤ 2ዜና 7፥9)፤ ምርኮኞቹ በተመለሱ ጊዜ (ዕዝ 3፥4) እንደነዚህ ያሉ በዓላት መደረጋቸው ተጠቅሶአል። በዓል ከዚህ በፊት በእንዲህ ያለ ደስታ፤ ጠንቃቃነትና ድምቀት ተከብሮ አያውቅም የሚል መልእክትን ለማስተላለፍ ነው ቢባል ትክክል ይሆናል። በዚህ ወቅት የነበረው ታላቅ ደስታ በሕዝቅያስ ዘመን የፋሲካ በዓል አከባበር ሲታደስ ክንበረው ደስታ ጋር (2ዜና 30፥26) እንዲሁም በኢየሱያስ ዘመን ክንበረው

መንፈሳዊ መነቃቃት ጋር (2ነገ 23፥22፤ 2ዜና 35፥18) የሚወዳደር ነበር።

18 “ጉባኤ” ማለት “የተቀደሰ ስብሰባ ወይም ሕዝባዊ ክብረ በዓል” እንደ ማለት ነው (ከዘሌ 23፥26፤ ከዘኁ 29፥35፤ ከዘዳ 16፥8፤ ከ2ነገ 10፥20፤ ከኢዩል 1፥14 ጋር ያነጻ)።

3. የጸም፣ የኑዛዘና የጸሎት ቀን (9፥1-5ሀ)

በጣም በሚገርም መልኩ የመጽሐፈ ዕዝራ፣ ነህምያና የትንቢተ ዳንኤል ዘጠነኛ ምዕራፎች በሙሉ የእግዚአብሔርን ጸጋ ለመለመን በተደረገ ብሔራዊ ኑዛዘና ጸሎት ላይ ያተኩራሉ።

1 በደስታ በዓል ማግሥት የንስሐ ቀን መደረጉ ለብዙ የመጽሐፍ ቅዱስ ምሁራን ያልተለመደ ጉዳይ ሆኖባቸው ኖሮአል፤ ስለዚህም በዚህ ምዕራፍ የተፈጸሙ ሁኔታዎች መጀመሪያ ላይ የዕዝ 10 ቀጣይ ድርጊቶች ሳይሆኑ አልቀሩም በማለት እንዲያስቡ አድርጎአቸዋል። እንዲህ ከሆነ ደግሞ በዕዝ 10፥17 እና በነህ 9፥1 መካከል የሦስት ሳምንቶች ክፍተት ሊኖር ነው። ይሁን እንጂ አሁን እያየን ያለነው ክፍል የሚናገረው፤ በትሽሪ ወር 15-22 የሚውለው የዳስ በዓል ከተከበረ ሁለት ቀኖች በኋላ ስለ ተፈጸመ ጉዳይ ነው። ይህ በዓል ከተጀመረ ዐምስት ቀን በኋላ ደግሞ እያንዳንዱ ሰው የራሱን ልብ የሚመረምርበት የዮም ኪፑር ቀን ይውላል (ዘሌ 16፥29)። ምንም እንኳን የሚውለው በዐሥረኛው ቀን ባይሆንም፤ ይህ የንስሐ ቀን የስርየት ቀን መንፈስን ያንጸባርቃል። የትሽሪ ወር ለየት ባለ ሁኔታ “የጸም ወር” እንዲሆን ተመድቦአል (ዘካ 7፥5)። “ማቅ” ከፍየል ፀጉር የሚሠራ ልብስ ሲሆን፤ ሐዘን ወይም ንስሐ ላይ ያለ ሰው ከወገቡ በታች ያለ ዕርቃነት ይሸፍንበት ነበር። ራሱ ላይ “ዐመድ” መነስነስ የሚወክለው “ትቢያ” ሲሆን አንድ ሰው ምን ያህል ማዘኑን ያመለክታል። በኢያ 7፥6፤ በሰቆ 2፥10 እና በሕዝ 27፥30 ላይ ይህን እውነት በሚያረጋግጥ መልኩ ተጠቅሶአል (በተጨማሪ ከ2ሳሙ 13፥19፤ ከኢዩ 2፥12 ጋር ያነጻ)።

2-3 “የእስራኤል ዘር የሆኑት” ሲል (ዕዝ 9፥2) ቃል በቃል “እስራኤላውያን” ማለቱ ነው። “ራሳቸውን ከባዕዳን ሁሉ ለዩ” ለሚለው ዕዝ 9፥1፤ 10፥8፤ 11፤ 16 የተሰጠውን ማብራሪያ ይመልከቱ። “ተናዘዙ” ለሚለው 1፥6 ላይ የተሰጠውን ማብራሪያ ይመልከቱ። ሕዝቡ ሦስት ሰዓት ያህል ቅዱሳት መጻሕፍትን በማጥናት፤ ሦስት ሰዓት ያህል ደግሞ ጌታን በማምለክ አሳልፈዋል (8፥6 ይመ)።

4 “ደረጃዎች” በ8፥4 ላይ ወደ ተጠቀሰው መድረክ መወጣጫዎች ሊሆኑ ይችላሉ። “በታላቅ ድምፅ” ለሚለው ዕዝ 10፥12 የተሰጠውን ማብራሪያ ይመልከቱ።

5ሀ ከስምንቱ ስሞች ዐምስቱ ቀደም ሲል በነበረው ቊጥር ከተጠቀሱት ዐምስት ስሞች ጋር አንድ ዐይነት ናቸው። “ተነሥታችሁ ቁሙ እግዚአብሔርን ወድሱ” ወይም ቃል በቃል “ባርኩ”። አይሁድ ጸሎታቸውን እግዚአብሔርን “በመባረክ” ይጀምራሉ፤ ቆመውም ቡራኬ ይቀበላሉ።

4. እግዚአብሔር ከእስራኤል ጋር የነበረው ግንኙነት ሲዘከር (9፥5ሐ-31)

5ሐ “ክቡር ስምህ” ቃል በቃል “የክብርህ ስም” ማለት ነው። “ክብር” ለሚለው ቃል የዕብራይስጡ ሥርወ ቃል “ከባድ” ከሚለው የሚመጣ ሲሆን፤ ዘርዘር ባለ መልኩ ደግሞ “ክቡር” የሚለውን ያስገኛል። ጸሎቱ በፍጥረት ሥራው (ቊ 6)፤ በግብፅና በቀይ ባሕር (ቊ 9-11)፤ በምድረ በዳ፤ እንዲሁም በሲና ተራራ (ቊ 12-21)፤ በከነዓን ድል መሆን (ቊ 22-25)፤ በመሳፍንት አማካይነት (ቊ 26-28)፤ በነቢያትም (ቊ 29-31) የተፈጸመውንና እና በአሁኑ ወቅት እየተፈጸመ ያለውን (ቊ 32-37) የእግዚአብሔር ንግድና ጸጋ ይዘክራል። የዕዝራ ጸሎት በቅዱሳት መጻሕፍት ውስጥ እንደ ክቡር ቅርስ የሚታይ ነው ማለት ይቻላል።

6 ምንም እንኳ ዘፃ 6፥4 ላይ ካለው (እስራኤል ሆይ ስማ) ጋር ቃል በቃል አንድ ዐይነት ባይሆንም፤ ዕዝራ ጸሎቱን የሚጀምረው ታላቅ እውነትን በማረጋገጥ “አንተ ብቻ እግዚአብሔር ነህ በማለት” ሲሆን፤ ይህም ለእስራኤል በአንድ አምላክ ማመን መሠረት ነው። “የሰማይ ሰራዊት” (ቃል በቃል “ጦር” ወይም “ጦረኞች”) ሲል፤ ክዋክብትን ማለቱ ሊሆን ቢችልም፤ ይበልጥ ግን መላእክትን ማመልከቱ ሊሆን ይችላል (ከ17፥22፥19፤ ከመዝ 103፥20-21፤ 148፥2 ጋር ያነጻ)። ሰዎች ብቻ ሳይሆኑ “የሰማይ ሰራዊት ሁሉ” በእግዚአብሔር ፊት ይሰማሉ። ይህም ነባሩ ትርጉም “የአምላክ ልጆች” (መዝ 29፥1-2) የሚሰባቸውን ይጨምራል፤ የአምላክ ልጆች የተባሉት ምናልባት መላእክት ሊሆኑ ይችላሉ (ከመዝ 89፥6 ጋር ያነጻ)። በመዝ 97፥7 መሠረት “አማልክት ሁሉ” እንኳ በፊቱ ይሰማሉ።

7 “ከከለዳውያን ዑር” የሚለው የሚገኘው እዚህና ዘፍ 11፥28፥31፤ 15፥7 ላይ ብቻ ነው። ብዙውን ጊዜ ዑር በደቡብ ሜሶፖታሚያ ከነበረችው ታዋቂ የሱሜሪያውያን ከተማ ጋር አንድ እንደ ሆነች ይታሰባል፤ ይህች ከተማ በመጀመሪያው ምእት ዓመት በከለዳውያን ተይዛለች። በዘፍ 17፥4-5 መሠረት “አብራም” የተሰኘው (“ላቅ ያለው አባት”) ስሙ ተለውጦ “አብርሃም”፤ (“የብዙዎች አባት”) ተብሎአል።

8 ግለ ሰዎችን በተመለከተ “የታመነ” የሚል ቃል ጥቅም ላይ የዋለው ጥቂት ጊዜ ብቻ ነው (ለምሳሌ፤ በዘኁ 12፥7 ሙሴ)። ጸሐፊው ማመልከት የፈለገው ልጅ እንደሚሰጠው እግዚአብሔር ቃል በግባላት ጊዜ አብርሃም ያሳየውን እምነት ይሁን (ዘፍ 15፥6) ወይም ይስሐቅን መሥዋዕት አድርጎ እስከ ማቅረብ ድረስ ያሳየውን እምነት (ዘፍ 22) ግልጽ አይደለም። የተለያዩ ሕዝቦችን በተመለከተ ቍ 24 እና ዕዝ 9፥1 ይመልከቱ፤ የኋለኛው ጥቅስ አሞናውያንን፤ ሞዓባውያንን ግብፃውያንን ጨምሮ በአካባቢው የነበሩትን ሁሉ ይዘረዝራል። «ጌርጌሳውያን» በነገድ ከነዓናውያን ሲሆኑ፤ በብሉይ ኪዳን ውስጥ ሰባት ጊዜ ተጠቅሰዋል፤ ይሁን እንጂ ማንነታቸውን በትክክል ማወቅ አልተቻለም። «ጸድቅ ስለ ሆነህ» ስለሚለው ዕዝ 9፥15፤ መዝ 119፥137፤ ሰቆ 1፥18 ላይ የተሰጠውን ማብ ይመስላል።

9 “ቀይ ባሕር” (“የደንገል ባሕር” ወይም) (“ባሕረ ኤርትራ”) ምናልባት በአሁኑ ዘመን ስዊዝ ካናል አቋርጦ ከሚያልፍባቸው መራራ ሐይቆች አንዱ ሳይሆን አይቀርም።

10 ብዙውን ጊዜ “ተአምራዊ ምልክቶች” ከ“ድንቆች” ጋር በተለይ ደግሞ በዘፀአት ከተጠቀሱት መቅሠፍቶች ጋር በተያያዘ ሁኔታ ቀርቦአል (ዘፀ 7፥3፤ ዘፃ 4፥34፤ 6፥22፤ 7፥19)። “ስም ለራሱ እንዲኖርህ አደረግህ” የሚለውን ከቍ 5 እንዲሁም ከ1፥9፥11፤ ከኢሳ 63፥12፥14፤ ጋር ያወዳድሩ።

11 “በደረቅ ምድር እንዲሻገሩ . . . ባሕሩን በፊታቸው ከፈለህ” ስለሚለው ዘፀ 14፥21-29፤ መዝ 78፥13፤ 1ቆሮ 10፥1-2፤ ዕብ 11፥29 ይመስላል። “ያሰደጃቸውን ግን ወደ ጥልቁ ውስጥ ወረወርሃቸው” ስለሚለው ዘፀ 15፥4 ኢሳ 43፥16-17 ይመልከቱ።

12-13 “በደመና ዐምድ መራሃቸው” ስለሚለው ቍ 19 ይመልከቱ (ከዘፀ 13፥21-22፤ ዘኁ 14፥14፤ ከዘፃ 1፥33፤ ወዘተ ጋር ያነጻ)። ደንቦችንና ሕጎችን በተመለከተ 1፥7 ላይ ያለውን ማብራሪያ ይመልከቱ።

14-16 “የተቀደሰች ሰንበትህን”፤ የሚለውን ከዘፀ 20፥8-11፤ 31፥13-17፤ ከዘፃ 5፥15፤ ከሕዝ 20፥12 ጋር ያወዳድሩ። “ከሰማይ መና ሰጠሃቸው” (ዘፀ 16፥4፥10-35፤ መዝ 78፥24፤ 105፥40፤ ዮሐ 6፥32፥51፥58)፤ “ከዐለት ውሃ አፈለቅህላቸው”፤ (ዘፀ 17፥6፤ ዘኁ 20፥8፤ መዝ 105፥41) እና “እንዲወርሱ አዘዝሃቸው” (ቍ 23፤ ዘፃ 11፥31፤ ኢያ 1፥11 ይመስላል) የሚሉት ሁሉ ከቀደመው የእስራኤል ተመክሮ አንዳንድ ዋነኛ ነገሮችን ያነሣሉ። “ትምክሕተኞችና ዐንገተ ደንዳኖች ሆኑ” የሚለው የገበሬውን ትእዛዝ የማይቀበል ዐባዩ በፊ ግትርነትን ለመግለጽ ከሚውል አባባል የተወሰደ ነው።

17-18 አባቶቻችን “ለመስማት አልፈለጉም” (ከ1ሳሙ 8፥19፤ ከኤር 11፥10 ጋር ያነጻ)፤ እና “ያደረግሃቸውን ተአምራት ማስታወስ አልቻሉም” (ከማር 6፥52 ጋር ያነጻ)። ዘኁልቍ 14፥4 “መሪዎችን” የሾሙት እንዴት እንደ ነበር ያመለክታል። እግዚአብሔር “ቸር” (ቍ 31)፤ እና “መሐሪ” አምላክ ነው (ከመዝ 130፥4፤ ከዳን 9፥9 ጋር ያነጻ)። “የጥጃ ምስል” በዘፀ 32፥4-8 እና በዘፃ 9፥16 የሆነውን ያስታውሳል።

19-21 በጽንሰ ሐሳብ ደረጃ “ርሳራኔ” ከ“ማሕፀን” ጋር የተያያዘ ትርጉም ሲኖረው፤ በጣም ለምንወዳቸው ወይም የእኛ ርዳታ ለሚያሻቸው መራራትንና መንሰፍሰፍን ያመለክታል። “ቸር መንፈስ” እና “መና” በዘኁ 11 የተነገረውን እንድናስታውስ ያደርጋል። “በተጠመ ጊዜ” ስለሚለው ቍ 15 ይመስላል። በምድረ በዳ ጉዞአቸው ሕዝቡ “ምንም ያጡት አልነበረም” (ከዘፃ 2፥7፤ 8፥4 ጋር ያነጻ)። “ልብሳቸው አላለቀም” (ከዘፃ 29፥5 ጋር ያነጻ)። አንዳንድ ተፈጥሮአዊያን ነገሮች አለመሟላታቸው ልዩ የሆነውን የእግዚአብሔር ምሕረትና ጥበቃ ለማየት ምክንያት ሆኖአል።

22 “በሩቅ የሚገኙትን” የሚለው ምናልባት ከዮርዳኖስ ማዶ የነበሩትን ሊሆን ይችላል። “ሴዎን” ከዮርዳኖስ ማዶ በያበቅና በአርኖን መካከል የነበረ ሲሆን እስራኤላውያን በአገሩ በኩል እንዳያልፉ ከልክሎ ነበር (ዘኁ 21፥21-33፤ ዘፃ 2-3፤ መሳ 11፥19-21)። “ዐግ” ስድሳ ስድስት አገሮችን ያስተዳድር የነበረ አሞራዊ የባላን ንጉሥ ነው (ዘፃ 3፥3-5፤ ኢያ 13፥12)። የእርሱ መሸነፍ እስራኤላውያን ካገኙት የትኛውም ድል ይልቅ ታላቅ ነበር (ኢያ 9፥10)። “ባላን” ከዮርዳኖስ ማዶ ከገለጻድ በስተ ሰሜን የነበረ ለም አካባቢ ነው።

23-24 እግዚአብሔር ለአብርሃም ስለ ሰጠው ተስፋ ዘፍ 22፥17፤26፥4 ወዘተ ይመልከቱ። “ወንዶች ልጆቻቸው ገቡባት፤ ወረሷትም” የሚለው ዘፍ 22፥17፤ 26፥4፤ ዘፀ 32፥13፤ ዘፃ 1፥8፤ 10፥22 ያስታውሳል። “ከነታውያንን በፊታቸው አንበረክክህ” ስለሚለው ቍ 8፤ ዘፃ 9፥3፤ መሳ 1፥4 ይመልከቱ። “ከነንጉሦቻቸውና ከምድሪቱ ሕዝቦች ጋር አሳልፈህ ሰጠሃቸው” ስለሚለው ዘፃ 7፥24፤ ኢያ 11፥12፥17 ይመልከቱ።

25 የአገሮቹ፤ የከተሞቹ፤ የቤቶቹ ወዘተ ዝርዝር በሲና ኪዳን ከተደረገው ኪዳን እንዲሁም ኪዳኑ በታደሰ ጊዜ ከቀረበው ዝርዝር ጋር ይመሳሰላል (ዘፃ 6፥10-11፤ ኢያ 24፥13)። “የተመሸጉ ከተሞቻቸው” የሚለው ኢያሪኮን፤ ለኪሶንና ሐጸርን ስለ መሳሰሉ ከተሞች የሚገልጽ ነው። አብዛኛው የዓመቱ ክፍል በቂ ዝናብ ስላልነበረው፤ እያንዳንዱ ቤተ ሰብ በዝናቡ ወቅት ውሃ የሚያጠራቅምበት ጉድጓድ ወይም ማቄሪያ እንዲኖረው አስፈላጊ ነበር (2ነገ 18፥31፤ ምሳ 5፥15)። በ12,000 ዓቅክ ላይ በተሻሻለ መልክ ውሃ የማቄሩ ጥበብ እየተለመደ በመምጣቱ አብዛኛው የማእከላዊ ይሁዳ ከራብታሞች አካባቢ ተጠቃሚ መሆን ችለዋል። በፓለስቲና የሚበቅሉ ዋና ዋናዎቹ የዛፍ ዐይነቶች ወይራ፤ በለስ፤ ፖም፤ ለውዝ፤ ዋልነት፤ እንጆሮ፤ ዋርካ መሃይ ዛፍ እና ሮማን ናቸው (ዘፃ 8፥8፤ 2ነገ 18፥32) የተምር ዛፍ በዮርዳኖስ ሽለቆ ያድጋል (8፥15 ላይ የተሰጠውን ማብ ይመስላል)። ወደ ከነዓን ሲገቡ ማንኛውንም የፍራፍሬ ዛፍ እንዳያጠፉ እግዚአብሔር ሕዝቡን አስጠንቅቆ ነበር (ዘፃ 20፥20)። እስራኤል የሚያስፈልጋቸው ሁሉ ነበራቸው፤ ደስተኛ ሕይወትም ይኖሩ ነበር።

26-27 አባቶች “ሕግህን አሸቀንጥረው ጣሉ”፤ “ነቢያትህን ገደሉ” (1ነገ 18፥4፤ 19፥10፥14፤ 2ዜና 24፥20-22፤ ኤር 26፥20-23 ይመስላል)፤ ስለዚህም ድርጊታቸው በእግዚአብሔር ላይ “አስጸያፊ የስድብ ቃል” የመናገር ያህል ሆኖባቸዋል። እግዚአብሔር ለጠላቶቻቸው አሳልፎ በሰጣቸው ጊዜ፤ ወደ እርሱ ጮኹ (ከመሳ 4፥3፤ ከመዝ 107፥6፥28 ጋር ያነጻ)። “አንተም ከሰማይ ሰማሃቸው” (2ዜና 6፥21፥23፥25፥30፥33 ይመስላል)። የሚያድናቸው “ታዳጊዎችን” ሰጣቸው፤ እንደ ምሳሌ ታላላቅ የጦር መሪ የነበሩትን ጌዲዎንና ሳምሶንን መጥቀስ ይቻላል።

28 የ“መሳፍንቱ” ታሪክ፣ የመታደግ፣ የውድቀት፣ እንደ ገና የመታደግ ድግግሞሽ የበዛበት ታሪክ ነበር (መሳ 3፥7:12፤ 4፥1፤ 6፥1፤ 8፥33-34፤ ወዘተ)።

29-31 የእግዚአብሔር ሕጎች “አንድ ሰው ቢፈጽማቸው በሕይወት የሚኖርባቸው” ናቸው። ሕዝቡ ግን “እንቢተኞች ሆነው . . . ጀርባቸውን አዞሩ”፤ (ቃል በቃል- “ትክክታቸውን አሳበጡ”)። “በመንፈሱ” (ከዘካርያ 12 ጋር ያነጻ)፤ “በነቢያቱ” በኩል እግዚአብሔር ሕዝቡን አስጠነቀቀ፤ እነርሱ ግን “አላዳመጡም”። ስለዚህም “አላልፎ ሰጣቸው” ያም ሆኖ ግን፤ ስሕተት ላይ የወደቁ ሕዝቡን ፈጽሞ አላጠፋቸውም (ኤር 4፥27፤ 30፥11፤ 46፥28 ይመ)። የእስራኤልን ታሪክ አስመልክቶ ነህምያ ያቀረበው ረጅም ትረካ ይህን ያህል ፋይዳ ባለው መልኩ የሳኦልን፣ የዳዊትንና የሰለሞንን ዘመን ሁኔታ አስማንግቶ የሚገርም ነው።

5. የኅጢአት ኑዛዜ (9፥32-37)

32 “አሁንም” የሚለው ቃል ቀደም ሲል ሲያቀርብ የነበረውን ታሪካዊ ዳሳ፣ አሁን ላለው ሁኔታ ተግባራዊ ማድረግ ስለሚቻልበት መንገድ ለማመልከት ሽማግር ማድረጉን ያሳያል። እግዚአብሔር “ኃያል” ነው፤ “ኪዳንን ይጠብቃል” (1፥5፤ ዘዳ 7፥9፤ 1፡7 8፥23፤ 2ዜና 6፥14 ይመ)። ሕዝቡ “መከራ” ደርሶባቸዋል (ከዘፀ 18፥8፤ ከዘኁ 20፥14፤ ከሰቆ 3፥5 ጋር ያነጻ)።

እስራኤል ላይ መከራ ካደረሱ “የአሦር ነገሥታት” የመጀመሪያው ስልምናሶር ሳልሣዊ ነበር (ከ858-824 ዓቅክ ስሙ ብሉይ ኪዳን ውስጥ አልተጠቀሰም)። በ853 ዓ.ም. ላይ በተደረገ ወሳኝ ውጊያ ንጉሥ አክዓብን ማሸነፉን አመልክቶአል። በሌላ ስሙ ፑል በመባል የሚታወቀው ታላቁ ቴልጌል ቴልፌልሶር ሳልሣዊ የአሦራውያን ግዛት እስከ ሜዲትራኒያን ድረስ መስፋፋቱን ገልጿል። በ763 ፊንቄን፣ በ734 ፍልስጥኤምን፣ በ732 ደማስቆን አጥቅቶ ነበር። ቀደም ባለው የግዛት ዘመኑ (752-742) የእስራኤል ንጉሥ ምናሔም ገብርሰት ነበር (2ኛ 15፥19-20)። ደማስቆ ላይ ባደረገው ዘመቻ ፑል ገለጻድንና ገሊላን ወርሮአል፤ ሐጸርንና መጊዶንም ደምስሶአል (2ኛ 15፥29)። ንጉሥ ስልምናሶር ዐምስተኛ (727-722) የሰማርያን ከተማ ከብሶ ነበር፤ ዐላማውን ከፍጻሜ ያደረሰው ግን ሳርጎን ሁለተኛ ነበር (721-705)። የሳርጎን ጦር አዝማች አሸዶድን አጠቃ (ኢሳ 20፥1)። ስናክሬም (704-681) አያሩሳሌምን ለመያዝ በ701 ያደረገው ሙከራ አልተሳካለትም (2ኛ 18፥13-17) ሆኖም፤ ለኪስ የምትባለውን ከተማ መያዝ ችሎአል። ኢስራይን (681-669) ግብፅን ድል አደረገ፤ የይሁዳ ንጉሥ ምናሴን አስገባረ (2ኛ 19፥37፤ ኢሳ 37፥38፤ ዕዝ 4፥2)። ነጻ ያወጣውና ወደ አሻንጉሊት ንጉሥነት የመለሰው ንጉሥ አሱርባኒፓል (669-633) ሳይሆን እንዳልቀረ ይታሰባል (2ዜና 33፥13፤ ዕዝ 4፥9)።

33-34 በሆነው ነገር ሁሉ፣ እግዚአብሔር “ጸድቅ” ነበር፤ ሕዝቡ ግን አሁንም “አልሰሙም”

35-37 “በጎነት” እግዚአብሔር በኪዳን ታማኝ መሆኑን የሚያሳይ ባሕርይ ነው። ከዚሁ በጎነቱ የተነሣ “ሰፊ” (7፥4 ይመ፤ ከዘፀ 3፥8፤ ከመሳ 18፥10፤ ከ1ዜና 4፥40 ጋር ያነጻ) እና “ለም ምድር” ሰጣቸው (ቍ 25 ይመ)፤ ይህ ሁሉ ሆኖ ግን ሕዝቡ ከክፉ መንገዳቸው አልተመለሱም። እግዚአብሔር ለአባቶቻቸው በሰጠው ለም ምድር (10፥35፤ 37 ይመ) “ባረያዎች” ሆኑ (ዕዝ 9፥9፤ ነህ 5፥5 ይመ)። የፋርስ ገዢዎች ድል ያደረጓቸውን ለወታደርነት ይመለምሉባቸው ነበር።

6. ግዴታ የሚገባበት የውል ስምምነት (9፥38)

38 “እናደርጋለን” የሚለው ቃል በቃል ሲወሰድ “ቍርጥ እናደርጋለን” ማለት ነው፤ የዕዝ 10፥3 ማብራሪያ ይመልከቱ። እዚህ ላይ “ግዴታ የምንገባበት የውል ስምምነት” የተባለው 11፥23 “የንጉሥ ትእዛዝ” ተብሎአል፤ “አሜን” ከተሰኘው ቃል ጋር የተያያዘ ሲሆን፤ ሥርወ ቃሉ ቀጣይነትን የማመልከት ድምፁን አለው። “ኪዳን” የሚለውን በጣም የተለመደ ቃል

(ቤረት) ከ1፥5፤ 9፥8:32፤ 13፥29 እና ከዕዝ 10፥3 ላይ መመልከት ይቻላል።

ሀ. የውል ስምምነቱን ያደረጉ ሰዎች ስም ዝርዝር (10፥1-29)

1-8 ይህ የሰማንያ ሁለት ሰዎችን ስም ዝርዝር የያዘ ሕጋዊ ማኅተም ያረፈበት ሰነድ ሲሆን፣ የሰዎቹ ዝርዝር በሚከተለው መልኩ ተመድቦአል፤ መሪዎች፣ ካህናት፣ ሌዋውያንና ተራ ሰዎች። ከቍጥር 2-8 ያለው የሃያ አራት ሰዎችን ዝርዝር ይዘክል፤ ከእነዚህ አብዛኞቹ በ12፥1-7 በድጋሚ ቀርበዋል። ዕዝ 2፥36-39 ላይ አራት የካህናት ቤተሰቦች ተዘርዝረዋል። በ1ዜና 24፥7-18 በክህነት አገልግሎት ተራቸው መሠረት የተቀመጡ 24 ምድቦች ዝርዝር ሰፍሮአል (ሉቃ 1፥8)።

9-13 ከሌዋውኑ የዐሥራ ሰባቱ ስም ዝርዝር ተጠቅሶአል። ቃል በቃል ሲወሰድ “ወንድሞቻቸው” የሚለው “ረዳቶቻቸው” ማለት ነው።

14-27 እዚህ ከተጠቀሱት የሕዝብ መሪዎች ሃያ ያህሉ በዕዝ 2ኛና በነህ 7 ባለው ዝርዝር ውስጥም ይገኛሉ። “ዓናቶት”- “ዓናት” ከተሰኘው የከነዓናውያን ጣዖት ስም የተወሰደ ሲሆን፤ ነቢዩ ኤርምያስ የነበረበት ከተማ በመሆንም ይታወቃል (ኤር 1፥1)። በተጽውያ ስምነት የተጠቀሰው እዚህና 1ዜና 7፥8 ላይ ብቻ ነው። “ኤዚር” “ዐሣማ” ማለት ነው ከ1ዜና 24፥15 ጋር ያነጻ፤ በእንስሳት ስም ስለ ተጠሩ ሰዎች የዕዝ 2፥3 ማብ ይመ)።

28-29 ሌዋውያንን፣ በር ጠባቂዎችን፣ መዘምራንና የመቅደስ አገልጋዮችን በተመለከተ የዕዝ 2፥40-43 ማብራሪያ ይመልከቱ። ሚስቶችንና ልጆችን በተመለከተ ነህ 8፥2-3 ያለውን ማብራሪያ ይመልከቱ። ቍ 29 ዘዳ 27-29 ያለውን ማብራሪያ ያስታውሳል (5፥13፤ ዕዝ 10፥5 ማብ ይመ)። “ርግማን” ቀደም ሲል ያደረጉትን መሐላ ካፈረሱ በኋላ የሚከተለውን አስከፊ ቅጣት ለመቀበል ዝግጁ መሆንን የሚያመለክት አንድምታ አለው።

ለ. ስምምነት የተደረገባቸው ጉዳዮች (10፥30-39)

30 የመጀመሪያው ስምምነት ማንኛውንም ዐይነት ድብልቅ ጋብቻ አለመፈጸም ነበር (ዕዝ 9-10 ይመ)።

31ሀ ቍ 31-34 ላይ ያሉት ስምምነቶች ምዕ 13 (በተለይ ከቍ 15-22) ላይ የተዘረዘረውን ሕግን የመተላለፍ ተግባር ለማስተካከል ነህምያ ያቀረባቸው ደንቦች ሊሆኑ ይችላሉ። ምንም እንኳን ስለ ሰንበት የወጣው ሕግ (ዘፀ 20፥8-11፤ ዘዳ 5፥12-15) በሰንበት መገበያየትን ባይከለክልም፣ እንደዚያ መሆን እንደሌለበት ከኤር 17፥19-27 እና ከአሞ 8፥5 በግልጽ ተመልክቶአል።

31ለ በሙሴ ሥርዐት መሠረት (ዘፀ 23፥10-11፤ ዘሌ 25፥2-7)፣ በየሰባት ዓመቱ መሬት መታረስ አልነበረበትም፤ ማንኛውም ብድር በምሕረት መታለፍ ነበረበት (ዘዳ 15፥1-3)።

32 የተቀረው የውሉ ክፍል የሚመለከተው ለመቅደሱና ለአገልጋዮቹ የሚቀርቡ መባዎችን ነው። በዘፀ 30፥13-14 መሠረት ማንኛውም ሃያ ዓመት የሞላውና ከዚያ በላይ የሆነ ሰው ለቤዛ የሚሆነውን “ማማሽ ሰቅል” ለእግዚአብሔር ማቅረብ አለበት። በኋላም ንጉሥ ኢዮአስ ይህንኑ ዓመታዊ መዋጮ ቤተ መቅደሱን ለማደስ አውሎታል (2ዜና 24፥4-14)። ዐዲስ ኪዳን በተጻፈበትም ዘመን በየአገሩ ያለ ማንኛውም አይሁዳዊ ወንድ ለሥሥዋዕት የሚሆን ግማሽ ሰቅል (ወይም ተመጣጣኙን) በኢየሩሳሌም ወደ ነበረው መቅደስ መላክ ነበረበት (ማቴ 17፥24)። በኋላ ላይ ግን “ማማሽ ሰቅል” መክፈል ሲገባ፣ ለምን የሰቅል አንድ ሦስተኛ መክፈል እንደ ተጀመረ የሚቀርበው ገለጻ የሰቅል ደረጃው ከፍ በማለቱና አንድ ሦስተኛው ከግማሹ ጋር እኩል በመሆኑ ነው የሚል ነበር።

33 “ጠረጴዛው ላይ ለሚቀርበው ገጸ ኅብስት”፤ የተባለው ከንጹሕ ዱቄት የሚጋገሩትና በየሰንበቱ በሁለት መደዳ ስድስት ስድስት ሆነው የሚቀርቡ ዐሥራ ሁለት ቂጣዎችን የሚመለከት

ነው (ዘሌ 24፥6-7)። “ዘውትር ለሚቀርበው የእህል ቊርባን” ስለሚለው ዘፀ 29፥38-41፤ ዘኁ 28፥3-8 ይመልከቱ። “የሚቃጠል መሥዋዕት” የሚለውን ክፍል 8፥35 ጋር ያወዳድሩ። “በሰንበት፣በወር መባቻና በተደነገጉ በዓላት” የሚለው ዘኁ 28፥9-16 ላይ ያለውን ያስታውሳል። “ስርየት”፣ “መሸፈን” ወይም የአንድን ሰው ነጠሐት “መጥረጥ” ማለት ሲሆን ለበደል የሚቀርብ መሥዋዕት ማለት ነው (ዘሌ 4፥20፤ ዘኁ 5፥8)።

34 “ዕጣ” በሚከተሉት ጉዳዮች የእግዚአብሔርን ፈቃድ ለይቶ በማወቅ ረገድ የእግዚአብሔር ሕዝብ ሲጠቀሙበት የነበረ ነው። (1) በነገዶች መካከል ርስትን ለማክፋፈል (ዘኁ 26፥55፤ ኢያ 14፥2፤ 18፥10)፣ (2) በደለኛውን ሰው ለይቶ ለማውጣት (ኢያ 7፥14፤ 1ኛሙ 14፥42፤ ዮና 1፥7)፣ (3) የመጀመሪያውን ንጉሥ ሳኦልን ለመምረጥ (1ኛሙ 10፥19-21)፣ (4) ለመግት እልባት ለመስጠት (ምሳ 18፥18)፣ (5) የካህናቱን የመዘምራትንና የበር ጠባቂዎችን አገልግሎት ተራ ለመወሰን (ዘክ 24፥5፤ 25፥8፤ 26፥13፤ ሉቃ 1፥9)፣ (6) በኢየሩሳሌም የሚኖሩትን ለመወሰን (ነህ 11፥1)፣ (7) በአስቆርቱ ይሁዳ ስፍራ የሚተካውን ሰው ለመምረጥ (ሐሥ 1፥26)። ምንም እንኳን ለመሥዋዕት የሚሆን ዕንጨትን ስለ ማቅረብ በሙሴ ሕግ የተሰጠ ትእዛዝ ባይሆንም፣ ዘውትር እሳት ከመሠዊያው መጥፋት የለበትም ነበር፤ በዚህም ምክንያት “በእግዚአብሔር መሠዊያ ላይ የሚነደውን ዕንጨት እያንዳንዱ ቤተ ሰብ መቼ ወደ አምላካችን ቤት ማምጣት እንዳለበት ለመወሰን ዕጣ ተጣጣልን ” የሚለው ከዚህ የተነሣ ነበር (ከ13፥31፤ ከዘሌ 6፥12-13 ጋር ያነጻ)።

35 “የዛፍ ፍሬ በኩራት” ወደ መቅደሱ የሚመጣው ለካህናቱና ለሌዋውያኑ እንዲሆን ነበር (ዘፀ 23፥19፤ 34፥26፤ ዘሌ 19፥23-24፤ ዘኁ 18፥13፤ ዘዳ 26፥1-11)። በመሠረቱ የዛፍ ፍሬ በኩራት እንዲሆኑ ሕጉ የሚያዝዘው ሰባት የፍሬ ዐይነቶችን ብቻ ነበር። “የእያንዳንዱን” ዛፍ ፍሬ በኩራት ለማቅረብ የገቡት ቃል የሚያመለክተው ጥብቅ ሃይማኖተኝነታቸውን ነው።

36 የሰው፣ የእንስሳ፣ የዕርሻና የአትክልት የመጀመሪያ ፍሬ (ዘሌ 19፥23-25) ሁሉ ለእግዚአብሔር መስጠት ነበረበት። ከዚህ ለተለየ አገልግሎት መዋል የሚችሉት የተዋጁ እንደ ሆነ ብቻ ነበር (ዘፀ 13፥13 15፤ 34፥20፤ ዘሌ 27፥26-33፤ ዘኁ 3፥44-51፤ 18፥15-17፤ ዘዳ 14፥23-26)።

37 “ዕቃ ቤቶች” ስለሚለው የዕዝ 8፥29፤10፥6 ማብ ይመልከቱ። “ቊርባን” ስለሚለው ዕዝ 8፥25፤ ነህ 10፥39፤ 12፥44፤ 13፥5 ይመጣ። እነዚህ ስጦታዎች ካህናቱን ለመደገፍ የሚውሉ ነበሩ። “ዐዲሱ የወይን ጠጅ”፤ በቅርቡ የተጨመቀ ወይንን ሊያመለክት ይችላል (ኢሳ 65፥8፤ ሚክ 6፥15)፤ ነገር ግን የማስከር ኃይል ሊኖረው የሚችል ወይን ነው (ሆሴ 4፥11)። “የሰብላችንን ዐሥራት” ቃል በቃል “የርስታችንን ዐሥራት” ማለት ነው። ዐሥራትን ማውጣት ወይም ከዐሥር አንድ መስጠት ከጥንት ጀምሮ ሥራ ላይ ሲውል የነበረ ነው (ዘክ 14፥20፤ 28፥22)። የማንኛውም ዕርሻ ምርትም ሆነ የዛፍ ፍሬ አንድ ዐሥረኛ ለእግዚአብሔር የተቀደሰ ወይም የተለየ እንዲሆን ሕጉ ያዛል (ዘሌ 27፥30፤ ዘኁ 18፥23-32)። እዚህ ላይ (ዘሌ 27፥32-33 እንደሚለው) የቀንድ ከብቶችን ዐሥራት ስለ ማውጣት የተነገረ የለም። ዐሥራት ሌዋውያንን ለመደገፍ የሚውል ነበር (13፥10-12፤ ዘኁ 18፥21-32)። “በምንሠራባቸው ከተሞች” የሚለው ምናልባት ዕርሻ የነበረባቸውን መኖሪያ ሰፈሮች ሊሆን ይችላል።

38-39 ሌዋውያንም እንዲሁ በተራቸው ከሚቀበሉት ሁሉ “የዐሥራቱን አንድ ዐሥረኛ” መስጠት ነበረባቸው (ዘኁ 18፥25-32)። በመቅደሱ ውጫዊ አደባባይ ላይ የነበሩ ክፍሎች፣ ወርቅ፣ ብርና ሌላም ንብረት የሚቀመጥባቸው ዕቃ ቤቶች ነበሩ። “የአምላካችንን ቤት ቸል አንልም” በማለት ሕዝቡ ቃል ገቡ። የእግዚአብሔርን ቤት ቸል በማለታቸው ነቢዩ ሐጌ ሕዝቡን መገሠጹ ይታወቃል (1፥4-9)።

1. የይሁዳና የኢየሩሳሌም ዐዲስ ኗሪዎች (11፥1-36)

1. ዐዲሶቹ ኗሪዎች መመረጣቸው (11፥1-2)

1 “ዕጣዎች” (10፥34 ላይ ያለውን ማብራሪያ ይመ) ከትንንሽ ድንጋዮች ወይም ዕንጨት ቊርባኖች ይሠራሉ። ይነቀነቃሉ (ምሳ 16፥33) ከዚያም፣ መሬት ላይ ይጣላሉ (አብ 11፤ ናሆ 3፥10)፣ (ዘክ 24፥31፤ ሕዝ 24፥6፤ ዮና 1፥7)። “በቅድስቲቱ ከተማ” (ከቊር 18 ጋር ያነጻ) የሚለው ሐረግ በታሪክ ነክ ጽሑፎች ውስጥ ጥቅም ላይ ውሎ የሚታየው በጣም በጥቂቱ ሲሆን፣ ቃሉ ተደጋግሞ የተጠቀሰው በነቢያት መጻሕፍት ነው (ለምሳሌ፤ ኢሳ 48፥2፤ 52፥1፤ ዳን 9፥24፤ ኢዩል 3፥17፤ ከማቴ 4፥5፤ 27፥53፤ ከራእ 11፥2 ጋር ያነጻ)። ብዙውን ጊዜ ድጋሚ የመሬት ድልድይ የሚደረገው ከአስገዳጅ ሁኔታዎች የተነሣ ሕዝቡ ከገጠር ወደ ከተማ ሲዛወር ነበር።

2 በዕጣ ከተመረጡት በተጨማሪ አንዳንድ ኅላፊነት የሚሰማቸው ሰዎች በፈቃዳቸው በኢየሩሳሌም መኖርን መርጠዋል። እንደ እውነቱ ቢሆን ኖሮ ግን አብዛኞቹ በየከተሞቻቸው መኖርን መምረጥ ይኖርባቸው ነበር (ክዕዝ 2፥1 ጋር ያነጻ)። “አመሰገን” (ቃል በቃል- “ባረኩ”) ብዙውን ጊዜ እግዚአብሔርን በተመለከተ ጥቅም ላይ የሚውል ቃል ቢሆንም፣አንዳንዴ ለሰዎችም ይውላል (ከ1ዘክ 16፥2፤ ከ2ዘክ 6፥3፤ 30፥27 ጋር ያነጻ)።

2. አውራጃ መሪዎች (11፥3-24)።

ሀ. ወቅታዊ ቃል (11፥3-4ሀ)

3-4ሀ እነዚህ ጥቅሶች ቊርባኖች ቊር 4ሀ-36 ላይ በዝርዝር ተነሥተው የነበሩ ጉዳዮችን ዕጥር ምጥን ባለ መልኩ በድጋሚ ያቀርባሉ። ቊር 3-19 ያለው የሰዎችን ዝርዝር የያዘ ሲሆን፣ ከባቢሎን ምርኮ ከተመለሱ በኋላ መጀመሪያ በኢየሩሳሌም መኖር ስለ ጀመሩ ሰዎች ስም ዝርዝር ከሚያቀርበው ከ1ዘክ 9፥2-21 ጋር ማወዳደር ይቻላል።

ለ. ከይሁዳ (11፥4ለ-6)

4ለ-6 “ሴሎ” ለሚለው ዕብራይስጡ «ሴሎናዊ» ይላል፤ ይህም በሴሎ የሚኖር፤ ከይሁዳ ሳይሆን ከሰሜናዊው መንግሥት የሆነ ሰው ማለት ነው። ምናልባትም ቃሉ የይሁዳ ሦስተኛ ልጅ የነበረው የሴሎም ወገን ማለት ሊሆን ይችላል (ዘኁ 26፥20)። “አቤል ሜን” ወይም “ብርቱ ሰዎች” ጀግኖችና ነጻ ሰዎች ሲሆኑ በኋላ ላይ ዝርያዎቻቸው በጣም ሀብታምና በሰራዊቱ ውስጥ የሚያገለግሉ ሆነዋል (ከቊር 14፤ 2፥9፤ 4፥2፤ ከ2ነገ15፥20፤ ከዕዝ 8፥22 ጋር ያነጻ)።

ሐ. ከብንያም (11፥7-9)።

7-9 ከምርኮ በመመለስ ረገድ “ብንያም” ስለ ነበረው ድርሻ የዕዝ 4፥1 ማብራሪያ ይመልከቱ። ለኢየሩሳሌም በመከላከል በኩል ብንያም፣ (928) ከይሁዳ ይልቅ (468) ዕጥፍ የሚሆኑ ሰዎችን አቅርቦአል። “ሁለተኛ አውራጃ” የተባለው ከመቅደሱ በስተ ምዕራብ በኩል ከከተማ ውጪ ያለ ዐዲስ ሰፈር ነው።

መ. ከካህናቱ ወገን (11፥10-14)

10-14 “ሠራያ” ናቡከደነፆር በእስር የወሰደው ሊቀ ካህናት ዝርያ ነበር (2ነገ 25፥18-21)። “አለቃ” በካህናቱ መካከል ዋና ወይም መሪ ማለት ነው።

ሠ. ከሌዋውያን ወገን (11፥15-18)

15-18 “የውጪ ሥራ” የሚለው ከመቅደሱ ውጪ የነበረ ሥራን ለማመልከት ነው (ከ1ዘክ 26፥29 ጋር ያነጻ)። አሳፍና ኤዶታም መቅደሱ ውስጥ ያገለግሉ ከነበሩ ሦስት የመዘምራት ቡድን መሪዎች ሁለቱ ነበሩ (ከ1ዘክ 16፥42፤ 25፥1-2፤ ከመዝ 39፤ 50፤ 73-83 ጋር ያነጻ)። ከካህናቱ ቊርባኖች ጋር ሲወዳደር (በቊር 12-13 መሠረት በጠቅላላው 1,192)፣ የሌዋውያኑ ቊርባኖች ይህን ያህል ማነሱ (284) በጣም የሚገርም ነው።

ፈ. ከመቅደሱ አገልጋዮች (11÷19-24)

19-24 “በር ጠባቂዎች” የሚለውን በተመለከተ ዕዝ 2÷42 ላይ የተሰጠውን ማብ ይመልከቱ። “በየርስታቸው” የሚለው ርስትን፣ ቤትንና ማንኛውንም ተንቀሳቃሽ ንብረት ጨምሮ ከትውልድ ወደ ትውልድ የተላለፈ በውርስ ወይም በምርኮ የተገኘ ሀብትን የሚያመለክት ነው(ዘፍ 31÷14፤ ዘኁ 18÷21፤ 27÷7፤ 34÷2፤ 1ነገ 21÷3-4)። በብሉይ ኪዳን መሠረት እያንዳንዱ ነገድና ቤተ ሰብ የያዘውን ንብረት ሁሉ ጨምሮ ምድረ ከነዓን የእግዚአብሔርና የእስራኤል ርስት መሆን ተገልጿል። እስራኤል ራስዋ የእግዚአብሔር ርስት ናት (ዘፍ 4÷20፤ 9÷26-29፤ 1ነገ 8÷51-53)። “የቤተ መቅደሱ አገልጋዮች” ለሚለው ዕዝ 2÷43 ላይ የተሰጠውን ማብራሪያ ይመልከቱ። “የፌል” ለሚለው ነህ 3÷26 ላይ የተሰጠውን ማብራሪያ ይመልከቱ። “መዘምራን” ለሚለው ዕዝ2÷41 ላይ የተሰጠውን ማብራሪያ ይመልከቱ። የመዘምራኑን ጨምሮ የሊዋውያኑን የመቅደስ አገልግሎት ሥርዐት ያስያዘ ዳዊት ነበር (1ዜና 25)።

3. ከይሁዳ ወገን የሆኑት የሰፈሩባቸው ቦታዎች (11÷25-30)

ይህ በጣም ጠቃሚ ዝርዝር ሲሆን፣ ቀደም ሲል ከቀረበው የይሁዳ ከተሞች ዝርዝር ጋር ይመሳሰላል። ከዳቦን፣ ከኢያሱና ከምኮና በቀር እነዚህ ስሞች ኢያሱ 15 ላይ ተጠቅሰዋል። ይሁን እንጂ ዝርዝሩ ዕዝ 2÷20-34 እና ነህ 3 ላይ ያሉ አንዳንድ ከተሞችን አልጠቀሰም። ከባቡሉን መልስ በኋላ የይሁዳ ወገን በኢየሩሳሌም የሰፈረው በተወሰነ ደረጃ እንደ ነበር በአርኪዎሎጂ ማስረጃዎች ሳይቀር ተረጋግጦአል፤ ለይሁዳ ከተቀረጹ ሳንቲሞች አንዱ እንኳ በእነዚህ ቍጥሮች ከተጠቀሱት ከተሞች ውጪ ተገኝተው አያውቁም።

25 “ቂርያት አርባቅ” (የአራቱ [ግዙፎች] ከተማ) የኬብሮን ጥንታዊ ስም ሲሆን (ዘፍ 23÷2፤ መሳ1÷20)፤ ከኢየሩሳሌም ደቡብ ሃያ ማይሎች ርቀት ላይ የምትገኝ በጣም አስፈላጊ ከተማ ነበረች። ትውፊት እንደሚለው ኬብሮን፣ አብርሃም፣ ሣራ እና አበው የተቀበሩባት ከተማ ናት። ቃል በቃል ሲወሰድ “መኖሪያዎቿ” የሚለው “ሴት ልጆቿ” ማለው ነው (ዘዘኁ 21÷25-32፤ 32÷42፤ ኢያ 15÷45-47፤ ከ1ዜና 2÷23፤ ከ2ዜና 13÷19 ጋር ያነጻ።)

26-27 “ኢያሱ” “ሞላዳ” “ቤትጳሌጥ” ሁሉ የሚገኙት በቤርሳቤህ አካባቢ ነበር (ከኢያ 15÷26 ጋር ያነጻ)። ይህች ከተማ ከኢየሩሳሌም ደቡብ ምዕራብ አርባ ማይል ርቀት የምትገኝ በጣም አስፈላጊ ከተማ ነበረች። “ቤርሳቤህ” ማለት “የሰባቱ ጉድጓድ” ወይም “የመሐላው ጉድጓድ” (ዘፍ 21÷25-31) ማለት ነው። ይህች ከተማ ከእስራኤል ደቡባዊ ጫፍ ላይ የነበሩትን ኗሪዎች ትወክላለች (ከመሳ 20÷1፤ 1ዜና 21÷2 ጋር ያነጻ)።

28-29 “ጸግላግ” የጌት ንጉሥ አንክስ ለዳዊት የሰጠው ከተማ መሆኗ ይታወቃል (1ሳሙ 27÷6)፤ በኋላም በአማሌቃውያን ተወስዳ ነበር (1ሳሙ 30÷1)። “ዓይንሪሞን” ምናልባት በስተ ሰሜንና በስተ ሰሜን ምሥራቅ በኩል ዘጠኝ ማይሎች ያህል ከቤርሳቤህ ርቀት የምትገኝ ከተማ ሳትሆን አልቀረችም (ከኢያ 15÷32፤ 19÷7፤ ከ1ዜና 4÷32 ጋር ያነጻ)። “ጸርዓ” የሳምሶን አባት ማጉሔ ትውልድ ቦታ ነበረች (መሳ 13÷2)። “የርሙት” የኢያሱን ወረራ ለመግታት መከራ አድርጋ የነበረች በስተ ደቡብ የምትገኝ ከዐምስቱ የከነዓናውያን ከተሞች አንዷ ነበረች (ኢያ 10÷3-5)።

30 “ዛኖዋ” በጄፌላ ወረዳ በይሁዳና በፍልስጥኤም መካከል ረባዳ ቦታ ላይ የነበረች መንደር ናት (ኢያ 15÷34)። የዚህች መንደር ስሞች የሽለቆውን በር ዐድሰዋል (ነህ 3÷13)። “ዓይላም” በኢየሩሳሌምና በለኪል መካከል የነበረች መንደር ስትሆን፣ ሳኦል ከዳዊት ሸሽቶ የተደበቀው እዚህች መንደር በነበረ ዋሻ ውስጥ ነበር (1ሳሙ22÷1)። “ለኪሶ” በኢየሩሳሌምና በጋዛ መካከል ግማሽ መንገድ ላይ ያለች ትልቅ የይሁዳ ከተማ ናት። በ701 ዓቅክ አሦራዊው ንጉሥ ሰናክሬም ኢየሩሳሌምን ለመያዝ ሞክሮ ባይሳካለትም፤ ለኪሶን ግን ተቈጣጥሯት ነበር።

በኋላም ናቡከደነፆር ከተማዋን ይዞአል (ኤር 34÷7)፤ በነህምያ ዘመን እንደ ገና መኖሪያ ሆናለች። “ሄኖም”፤ ከኢየሩሳሌም ደቡብ ምዕራብ የነበረ ሽለቆአማ ቦታ ነው።

4. ከብንያም ወገን የሆኑት የሰፈሩበት ቦታ (11÷31-35)

31 “ጌባ” ከኢየሩሳሌም ደቡብ ምሥራቅ ስድስት ማይሎች ርቀት ላይ ነበረች (ከኢያ 18÷24፤ ከዕዝ 2÷26፤ ከነህ 7÷30 ጋር ያነጻ)። በባህላዊ አስተሳሰብ መሠረት በሰሜናዊ ይሁዳ ጸርቻ ላይ እንደ ነበረች ይታሰባል (2ነገ 23÷8፤ ዘኳ 14÷10)፤ ጌባ ንጉሥ አሣ ምሽግ ሠርቶባታል (1ነገ 15÷22)። “ማክማስ” በስተ ሰሜን ምሥራቅ በኩል ከኢየሩሳሌም ሰባት ማይሎች ርቀት ጎን ነበር፤ (ከዕዝ 2÷27፤ ከነህ 7÷31 ጋር ያነጻ) ወደ ዮርዳኖስ ሽለቆ ለማለፍ ስልታዊ ቦታ ስትሆን፣ ሳኦልና ዮናታን ከፍልስጥኤማውያን ጋር የተዋጉት እዚህ ነበር (1ሳሙ 13-14)። “ጋያ” ምናልባትም “የጋይ” አማራጭ ስም ሲሆን፤ ከቤቴል በስተ ደቡብ ምሥራቅ ሦስት ማይሎች ርቀት ጎን ነበር (ከኢያ 7-8 ጋር ያነጻ)። “ቤቴል” (“የእግዚአብሔር ቤት”) እዚህ ላይ የብንያም ርስት እንደ ነበረ የተነገረለት ሰሜን ጫፍ ላይ የነበረ ከተማ ብትሆንም፤ የኢየሩሳሌምን ቅጥር ያደሱ ሰዎች ዝርዝር ውስጥ አልተጠቀሱትም።

32 “ዓናቶት” ከኢየሩሳሌም በስተ ሰሜን ሦስት ማይሎች ርቀት ላይ ስትገኝ፤ የኤርምያስ ትውልድ ስፍራ እንደ ነበረችም ይታወቃል (ኤር 1÷1)። በሴሎ የነበረው ማምሰኪያ ቦታ ከፈረስ በኋላ ከደብረ ዘይት በስተ ሰሜን በነበረችው በ“ኖብ” መቅደስ ሳይሠራ አልቀረም (ኤር 7÷14)። “ሐናንያ” ምናልባት ከኢየሩሳሌም ምሥራቅ ሁለት ማይሎች ርቀት ላይ የምትገኘው ቢታንያ ሳትሆን አትቀርም።

33-35 “ሐዲድ” ከልዳ ሰሜን ምስራቅ ከሦስት እስከ አራት ማይሎች ርቀት ላይ በአየሱን ሽለቆ መግቢያ አጠገብ ትገኝ ነበር (ከዕዝ 2÷33፤ ከነህ 7÷37 ጋር ያነጻ)። “ሰባይም” ከልዳ በስተ ሰሜን፣ “ንበላት” ደግሞ በስተ ምሥራቅ ይገኙ ነበር። ልዳ (እዚህ ላይ “ሎድ”) በአሁኑ ጊዜ የእስራኤል ዓለም ዐቀፍ አውሮፕላን ማረፊያ የተሠራባት ቦታ ስትሆን የምትገኘው ከባሕሩ ጸርቻ ዐሥር ማይሎች ርቀት ላይ ነበር (ከዕዝ 2÷33፤ ከነህ 7÷37 ጋር ያነጻ)። ጴጥሮስ ኤንዶን የፈወሰው በዚህ ቦታ ነበር (ሐሥ 9÷32-38)። “አኖ” ከልዳ ሰሜን ምሥራቅ ዐምስት ማይሎች ተኩል ያህል ርቀት ትገኛለች። የነህምያ ተቃዋሚዎች ወደዚህ ቦታ ለስብሰባ እንዲመጣ ሊያግቡት ሞክረው ነበር (ከነህ 6÷2፤ ከዕዝ 2÷33፤ ከነህ 7÷37 ጋር ያነጻ)። “የእጅ ጥበብ ባለሙያዎች ሽለቆ” የተባለው ምናልባት በሎድና በአኖ መካከል ያለው ሰፊ ሽለቆ ሳይሆን አይቀርም። አጠገቡ በነበረው የሣሮን ማዳማ ስፍራ የነበሩ ዋርካ ዛፎች ከዕንጨትም ሆነ ከብረት ለማሠራ ዕቃ ምርት በማቅረብ ረገድ ከፍተኛ ጥቅም ማስገኘታቸው አያጠራጥርም።

5. ሌዋውያኑ ከይሁዳ ወደ ብንያም ምድር መሄዳቸው (11÷36)

36 በይሁዳ በነበሩት ሌዋውያን መካከል ከተፈጠረው አለ መግባባት የተነሣ አንዳንዶቹ ይህንኑ ችግር ለማስተካከል ወደ ብንያም ምድር ሄደው ተቀምጠዋል፤ ምናልባት ችግሩ ሊፈጠር የቻለው ነህምያ ባደረገው የሕዝብ ቁጠራ አንዳንድ ችግሮች ይፋ በመውጣታቸው ሊሆን ይችላል።

በ. የካህናቱ ስም ዝርዝርና የቅጥሩ ምረቃ በዓል (12÷1-47)።

1. ከመጀመሪያዎቹ ተመላሾች ጋር የነበሩ ካህናትና ሌዋውያን (12÷1-9)።

1-6 በዚህ ቍጥርና በዕዝ 3÷2-8፤ በሐጌ 1÷1 መሠረት “ሰላትያል” የዘሩባቤል አባት ነው፤ 1ዜና 3÷17-19 ያለው ግን አጎቱ መሆኑን ያመለክታል (ዕዝ 5÷2 ይመ)። “ኢያሱ” ከ560-490 ዓቅክ ሊቀ ካህናት ነበር (ከዕዝ 2÷2፤ ከነህ7÷7፤ 12÷10-26 ጋር ያነጻ)። “ሠራያ” (ከ11÷11፤ 12÷12 ጋር ያነጻ)

በዚህ 9÷11 አዛርያ ተብሎ ተጠርቶአል (የዕዝ 2÷2 ማብ ይመ)። ቍ 1 ላይ የተጠቀሰው “ዕዝራ” ከሰማንያ ዓመት በኋላ የተመለሰው ዕዝራ ሊሆን እንደማይችል ግልጽ ነው።

7 ሃያ አራቱ የካህናት ቤተ ሰቦች በፈረቃ እንዲያገለግሉ ደንብ የወጣው በዳዊት ዘመን ሳይሆን አይቀርም። ከቍ 1-7 ባሉት ሃያ ሁለት የካህናት ምድብ አለቆች ተዘርዝረዋል። በቅዱሳት መጻሕፍት የተዘረዘሩ ሃያ አራት የካህናት ምድቦች በመላው ፓለስቲና በነበሩ በመቶ የሚቆጠሩ ምክራቦች ውስጥ የሚያገለግሉ መሆናቸውን መገመት ይቻላል።

8-9 ዝማሬው በማስተላለፍ (ቅብብሎሽ) የሚከናወን ሲሆን፣ ይህንንም የሚደርጉት ግራና ቀኙን በሁለት ምድብ ትይዩ ሆነው በመቆም ነበር (ከቍ 24፤ 2ዜና 7÷6፤ ዕዝ 3÷11 ጋር ይነጻ)።

2. ከኢዮአቂም ዘመን ጀምሮ የነበሩ ሊቃነ ካህናትና ሌዋውያን (12÷10-26)።

10-21 ከቍ 1-7 ባለው ከተዘረዘሩት ሃያ ሁለት ካህናት ቤተ ሰቦች ከአንዱ በቀር የቀሩት በመሉ በኋላ በምንመለከተው በኢዮአቂም ዘመን በነበረ ዝርዝር ውስጥ ድጋሚ ተዘርዝረዋል፤ ኢዮአቂም ዓቅክ በዐምስተኛው ክፍለ ዘመን ማብቂያና ስድስተኛው ክፍለ ዘመን መግቢያ ላይ የነበረ ሊቀ ካህናት ነበር።

22 “ፋርሳዊው ዳርዮስ” የተባለው ዳርዮስ ዳግማዊ (423-404 ዓቅክ) ወይም ታላቁ እስክንድር ድል ያደረገው ዳርዮስ ሳልሣዊ (335-331 ዓቅክ) ሊሆን ይችላል።

23 “የአናን መጽሐፍ” የተባለው (ከነህ 7÷5 ጋር ይነጻ) የተለያዩ ዝርዝሮችንና ጠቃሚ ሰነዶችን የያዘ የመቅደስ ዜና መዋዕል ወይም መዝገብ ሊሆን ይችላል። የፋርስ ነገሥታት ዜና መዛግብትን (ዕዝ 4÷15፤ አስ 2÷23፤ 6÷1፤ 10÷12)፤ እና በ1 እና 2 ነገ ዐሥራ ስምንት ጊዜ የተጠቀሱትን “የእስራኤል ነገሥታት መዛግብት” እና በ1እና በ2 ነገ ዐሥራ ዐምስት ጊዜ የተጠቀሱትን “የይሁዳ ነገሥታት መዛግብት” ያወዳድሩ።

24-26 “ፊት ለፊት ሆነው” ስለሚለው ቍ 9 ማብ ይመልከቱ። “ዳዊት በሰጠው መመሪያ መሠረት” ስለሚለው 1 ዜና 16÷4፤ 23÷27-31፤ 2ዜና 8÷14 ማብራሪያ ይመልከቱ። ምዕ 11÷17 በተመለከትን ጊዜ፤ መታንያና በቅበቃር ቍ 24 ከተጠቀሱ መዘምራን መካከል እንጂ ቍ 25 ላይ ከተጠቀሱት በር ጠባቂዎች ምድብ ውስጥ እንደማይሆኑ ገምተን ሊሆን ይችላል። “በር ጠባቂዎች” ስለሚለው የዕዝ 2÷42 ማብራሪያ ይመልከቱ (ከነህ 3÷1 ጋር ይነጻ)።

3. የኢዮሩሳሌም ቅጥር ምረቃ በዓል (12÷27-43)

27 ቀደም ባሉት ዘመኖች ስለሞን የሠራውን ቤተ መቅደስ እንዳስመረቀ ሁሉ (ነገ 8)፣ ዘሩባቤልም እንዲሁ ቤተ መቅደሱን አስመርቆ ነበር (ዕዝ 6÷16)። የምረቃው ሥርዐት ከነህምያ ጋር የነበሩ ሰዎች ድካም ወደ አንድ መደምደሚያ መድረሱን የሚያመለክት ነበር። ምናልባትም በደስታ ጩኸትና በመዜቃ ቃና በታረብ ክፍ ባለ ስሜት የሚከበር በዓል ሳይሆን እንዳልቀረ ማሰብ ይቻላል። እንደ “በገና” ሁሉ (1ሳሙ 10÷5፤ 2ሳሙ 6÷5፤ 1ዜና 15÷16:20:28፤ መዝ 150÷30) “ጸናጽል”ም ለሃይማኖታዊ ጉዳይ አገልግሎት ላይ የሚውል መሣሪያ ነበር (2ሳሙ 6÷5፤ 1ዜና 16÷42፤ 25÷1፤ 2ዜና 5÷12፤ 29÷25፤ ዕዝ 3÷10)። በገና የተለያየ መጠን ባላቸው ገመዶች የሚሠራ መሣሪያ ነው። “መስንቆ” ተመሳሳይ ርዝመት ባላቸው አውታር የሚሠራ ሲሆን መጠኑና ድምፁ ግን የተለየ ነው።

28-29 “ነጠፋውያን” ቤተ ልሔም አካባቢ ከነበረ ነጠፋ ከሚባል ቦታ የመጡ ናቸው (1ዜና 2÷54፤ 9÷16፤ ዕዝ 2÷22፤ ነህ 7÷26)። “ቤት ጌልጌላ” ምናልባት በኢያሪኮ አጠገብ የነበረው ጌልጌላ ሲሆን ይችላል (ኢያ 4÷19-20)። ወይም ደግሞ ከቤቴል በስተ ሰሜን ሰባት ማይሎች ርቀት ላይ ኤልያስ የነበረባት ጌልጌላ (2ነገ 2÷1) ልትሆን ትችላለች።

ሰፊ የሆነ በመሬት ውስጥ የተቀበሩ የታሪክ ቅርሶች ጥናታዊ ቁረጾች በዳዊት ከተማ ላይ (የዛሬዋ ኢዮሩሳሌም ክፍል አካል በሆነች) ቀጥሏል። በዚህ ሥዕል፤ ግድግዳው “1” የሚል ምልክት የተደረገበት በነህምያ ጊዜ የተሠራ ነው።

30 “በሥርዐቱ መሠረት ራሳቸውን ያነጹ” የሚለው (ከ13÷9:22:30፤ ከዕዝ 6÷20 ጋር ይነጻ)፣ ሃይማኖታዊ ሥርዐትን ለመፈጸም ብቁ ሆነው እንዲገኙ ቀደም ሲል ከነበሩበት ርኩሳት ራሱን ማንጸትን የሚመለከት መሆኑ ብዙ ጊዜ ተጠቅሶአል (ዘሌ 22÷4-7)። መንፈሳዊ መነቃቃት በታየበት ዘመን ሌዋውያኑ መቅደሱ ውስጥ የነበረውን ዕቃ በመሉ (1ዜና 23÷28) እና መቅደሱን ራሱን እንዳነጹ (2ዜና 29÷15) ተነግሮአል። የማንጸቱ ሥርዐት የእግዚአብሔርን ቅድስናና ግብረገባዊ ንጽሕና ለማመልከት የታለመ ነው (ዘሌ 16÷30)።

31 ከቅጥሩ ምዕራባዊ ክፍል ከነበረው ማዕከላዊ ስፍራ ከነበረው ሽለቆ በር (2÷13:15፤ 3÷13) የሚነሡ ሁለት ታላላቅ ዑደቶች ሳይደረጉ አልቀረም። በዕዝራ (ቍ 36) እና ሆሻያ (ቍ 32) የሚመራው የመጀመሪያው ዑደት በቅጥሩ ዙሪያ በስተ ቀኝ በኩል ሲያልፍ፤ በነህምያ የሚመራው ሁለተኛው የመዘምራን ቡድን በቅጥሩ በስተ ግራ በኩል ዞረ። ሁለቱ የመዘምራን ቡድኖች በእስር ቤቱ በርና በውሃው በር መካከል በነበረ ቦታ ተናኝተው በአንድነት ወደ መቅደሱ ክልል ገቡ። (ከመዝ 48÷12-12 ጋር ይነጻ)። “በስተ ቀኝ በኩል” የሚለውን ቃል በቃል መውሰዱ የተሳሳተ ትርጉም ሊሰጥ ይችላል፤ ምክንያቱም ዑደቱ ያመራው በግራ በኩል ወደ ደቡብ በመሆኑ ነው። ሴማውያን ነገዶች ከፊት ለፊታቸው ያለው ምሥራቅ መሆኑን ነው የሚገነዘቡት፤ ስለዚህም ብዙውን ጊዜ ቀኝ እጃቸው በደቡብ አቅጣጫ ይውላል ማለት ነው።

32-37 ቍ 33 ላይ የተጠቀሰው “ዕዝራ” ጸሓፊው ዕዝራ አይደለም (ቍ 36)። እያንዳንዱ የመዘምራን ቡድን ቀንደ “መለከት” የሚነፋ ሰባት ካህናትን ያካተተ ነበር (የዕዝራ 3÷10 ማብ ይመ)። ሌዋውያንም በሌሎች የመዜቃ መሣሪያዎች ያገለግሉ ነበር። “አሳፍ” የዘሌዋውያን መዘምራን ምድብን ከመሠረቱት ሦስት ሰዎች አንዱ ነበር (1ዜና 25÷1-2)። “የምንጭ በር” ስለሚለው 3÷15 ላይ ያለውን ማብራሪያ ይመልከቱ። ውሃ በር” ስለሚለው 3÷26 ላይ ያለውን ማብራሪያ ይመልከቱ። ዑደቱ የተደረገው በስተ ደቡብ ባለው ቅጥር ዙሪያና ከዚያ በኋላ ወደ ሰሜን በመታጠፍ በቅጥሩ ምሥራቅ በኩል ወዳለው “የውሃ በር” በማቅናት ነበር።

38 በነህምያ የተመራው ሁለተኛው የመዘምራን ቡድን በዕዝራ ከሚመራው የመዘምራን ቡድን በተቃራኒ አቅጣጫ ማለት ነው። የነህ 12÷31 ማብ ይመ)። የዑደቱ ጉዞ በቅጥሩ ሰሜናዊ ምዕራብ ዙሪያ ከግራ ወደ ቀኝ ነበር። “የዕድቱ ግንብ” ለሚለው የ3÷11 ማብራሪያ ይመ፤ “ሰፊው ቅጥር” ለሚለው የ3÷8 ማብራሪያን ይመልከቱ።

39 “የኤፍሬም በር” ለሚለው የ8÷16 ማብራሪያን ይመልከቱ። ይህ ቅጥር መታደስ የሚያስፈልገው ስለ መሆኑ ምዕራፍ 3 ላይ አልተጠቀሰም። “ጀሻና” (አሮጌው በር) ለሚለው የ3÷6 ማብራሪያ ይመልከቱ፤ “የዓሣ በር” ለሚለው የ3÷3 ማብራሪያን

ይመልከቱ። “የሐናንኤል ግንብ” እና “የመቶዎቹ ግንብ” ለሚሉት የ3÷1 ማብራሪያን፤ “የዘበኞቹ በር” ለሚለው ደግሞ የ3÷31 ማብራሪያን ይመልከቱ።

40-43 “መዘምራት ዘመሩ” ቃል በቃል “መዘምራት ድምዳሜውን አሰሙ” ማለት ነው። “እግዚአብሔር ታላቅ ደስታ ስለ ሰጣቸው”፤ ሕዝቡ “ብዙ መሥዋዕት አቀረቡ” ከዚህ 29÷9፤ ዮና4÷6 ጋር ያነጻ። “ሴቶቹ” ለሚለው (የ8÷2፤ 10÷28 ማብ ይመ)። “እስከ ሩቅ ድረስ ይሰማ ነበር” (ዕዝ 3÷13 ይመ፤ ከ177 1÷40፤ ከ277 11÷13 ጋር ያነጻ)።

የስጦታውና የመቅደሱ አገልግሎት ደንብ (12÷44-47)

44-45 “ዕቃ ቤት” እና “ስጦታው” ለሚሉት የ10÷37-39 ማብራሪያን ይመልከቱ። ለካህናቱና ለሌዋውያን የሚሆን ስጦታን በማቅረባቸው የይሁዳ ሰዎች “ደስ ተሰኝተው ነበር” (ከ2ቆሮ9÷7 ጋር ያነጻ)።

46-47 ከሦስቱ የመዘምራት ቡድኖች የአንዱ መሥራች የነበረው “አሳዩ” ከኤርሳም ወገን የሆነ ሌዋዊ ሲሆን መቅደስ ውስጥ በዝማሬ የማገልገል ኅላፊነትን የሰጠው ዳዊት ነበር (ከዚህ 6÷39፤ ከ2ዜና 29÷30፤ 35÷15፤ ከመዝ 50፤ 73-78 ጋር ያነጻ)። “ዘሩባቤል” ለሚለው ዕዝ 2÷2፤ 3÷2፤ 8፤ 4÷2-3፤ ነህ 7÷7፤ 12÷1 ይመልከቱ። “የየዕለቱን ድርሻ ይሰጡ ነበር” ሳያቋርጡ ይሰጡ ነበር ሊባል ይችላል። “ሌዋውያኑ ድርሻቸውን ያስቀምጡላቸው ነበር” ለሚለው 10÷38-39 ማብራሪያን ይመልከቱ።

፪. ነህምያ ዳግመኛ አስተዳዳሪ መሆኑ (13÷1-31)

ሀ. እርሱ በሄደ ጊዜ የተፈጠረ ችግር (13÷1-5)

1. ድብልቅ ጋብቻ (13÷1-3)

1 “የሙሴ መጽሐፍ” ሲል በተለይ ዘዳ 23÷3-6 ያለውን ማመልከቱ ነው (ከዘኁ 22-24 ጋር ያነጻ)። ከአሞናውያንና የሞዓባውያን ጋር የጋብቻ ግንኙነት መመሥረትን በተመለከተ የዕዝ 9÷1 ማብራሪያን ይመልከቱ።

2 “በለዓም” እስራኤልን እንዲረግም የሞዓባ ንጉሥ ባላቅ ያስጠራው የሐሰት ነቢይ ነበር (ዘኁ 22-24)። የመጣው በሰሜናዊ ምዕራብ ሜሶፖታሚያ ከነበረችው ፋቱራ ነበር (ዘኁ 22÷5)። ከዮርዳኖስ ማዶ ከነበረችው ዴር አላ የተገኘ የአረማይክ ቋንቋ ፍልፍል ጽሑፍ በለዓምን ያነሣል። የተጠራው እስራኤላውያንን እንዲረግም ቢሆንም፤ ጌታ ስላዘዘው ከመርገም ይልቅ ባርከአቸዋል። ይሁን እንጂ የኋላ ኋላ እስራኤል የሞዓባውያንን ጣዖት ፌጎርን እንዲያመልኩ አድርጎአል (ዘኁ 25÷1-3፤ 31÷16፤ ከራእ 2÷14 ጋር ያነጻ)። በዐዲስ ኪዳን የዚህ ሰው ስም ከገንዘብ ወዳድነት ጋር በተያያዘ መልኩ ተነሥቶአል (2ጴጥ 2÷15፤ ይሁዳ 11)። ርግማን የራሱ ንይል አለው፤ አንዱ ከተላለፈ መዘዙ በቀላሉ አይመለስም። ይሁን እንጂ የርግማን ንይል በበረከት ንይል ይደመሰሳል (ከመሳ 17÷1-2 ጋር ያነጻ)።

3 “የባዕድ አገር ወገን” የሚለው አገላለጽ በዘፀ 12÷38 (“ድብልቅ ሕዝብ”) በሚል መልኩ ተጠቅሶአል። ሆኖም እዚያ ላይ የተነሣው ድብልቅ ሕዝብ እግዚአብሔርን ለማምለክ በእስራኤል ዘንድ ተቀባይነትን አግኝቶአል፤ እዚህ ላይ የምንመለከተው ግን በዚህ መልኩ አይደለም።

2 ጦቢያ መቅደሱ ውስጥ መኖር መጀመሩ (13÷4-5)

4 አንዳንድ ምሁራን “ኤልያሴብ” በዚህ ስም ከሚታወቀው ሊቀ ካህናቱ “ኤልያሴብ” ጋር አንድ እንደ ሆነ ያስባሉ (ከ3÷1፤ 20፤ 13÷28 ጋር ያነጻ)። ሌሎች ደግሞ ሊቀ ካህናት የዕቃ ቤቶች ኅላፊ መሆኑ የተለመደ አይደለምና በፍጹም እርሱ ሊሆን አይችልም ይላሉ። “የጠበቀ ወዳጅነት” የሚለው በዔዝ ከሩትና ከኑጋሚን ጋር የነበረውን ግንኙነት ለማመልከት በመጽሐፈ ሩት 2÷20 ተጠቅሶአል። ጦቢያ ከኤልያሴብ ጋር የነበረው ግንኙነት

በምን መልኩ እንደ ነበር (ከ2÷10 ጋር ያነጻ) በትክክል አናውቅም።

5 ነህምያ ወደ ፋርስ ንጉሥ በተመለሰ ጊዜ፤ የእርሱን አለመኖር ያወቀው ጦቢያ ለዐሥራትና በኩራት ማስቀመጫ እንዲሆን ተወስኖ በነበረው ዕቃ ቤት ውስጥ መኖሪያውን እንዲያደርግ የነበረውን ተሰሚነት ተጠቅሞ ኤልያሴብ ላይ ጫና አድርጎ ነበር (ዘኁ 18÷21-32፤ ዘዳ 14÷28-29፤ 26÷12-15)። እነዚህ ክፍሎች የሚገኙት በመቅደሱ ውስጠኛ አደባባይ እንደ ነበር ግልጽ ነው (በ10÷38-39 እና በዘካ 3÷7 የተጠቀሰው የውጫዊው አደባባይ ክፍሎች ናቸው)። እንደ ክርቤ ሁሉ ዕጣንም መጫነት ያለው ነገር ሲሆን እነዚህ ነገሮች የሚገኙባቸው ዛፎች የሚበቅሉት በሶማሊያና በዐረቢያ ብቻ ነበር።

ለ. የነህምያ መመለስ (13÷6-7)

6-7 ሠላሳ ሁለተኛው የቀዳማዊ አርጤክስበ በዓለ ንግሥ የሆነው ቅ.ል.ክ ከሚያዝያ 1፤ 433 - ሚያዝያ 19፤ 432 በነበረው ውስጥ ነበር። ይህ ጥቅስና 5÷14 የመጀመሪያው የነህምያ አገልግሎት ዘመን እስከ 433/432 ድረስ 12 ዓመት ገደማ እንደ ነበር መረዳት ይቻላል። ሁለተኛው የአገልግሎት ዘመኑ ምን ያህል እንደ ነበር በትክክል ማወቅ ባንችልም፤ ያበቃው ቅ.ል.ክ ከ407 በፊት ሳይሆን አልቀረም። ከሌላ ምንጭ መረዳት እንደ ተቻለው ከዚያ በኋላ የይሁዳ አገረ ገዢ የሆነው ቢግቤ ነበር።

ሐ. ነህምያ ጦቢያን ማስወጣቱ (13÷8-9)

8-9 ነህምያ ወዲያው ቊጣው የሚገነፍልበት ሰው ሲሆን፤ ቊጣውን የሚገልጸው ቅጽበታዊ ርምጃ በመውለድ ነበር (ቊ 25-28፤ ከ5÷6-13፤ ከዕዝ 9÷3 ጋር ያወዳድሩ)። “ማንጸት” ስለሚለው የ12÷30 ማብራሪያ ይመልከቱ። (ከዘሌ 12፤ 14÷4-32፤ 17÷15-16 ጋር ያነጻ)። ቀደም ሲል የተጠቀሰው ጦቢያ የያዘው አንድ ክፍል ብቻ ቢሆንም (ቊ 5፤ 7-8)፤ እዚህ ላይ “ክፍሎቹ” የሚለው ሌሎች ክፍሎችንም ሳይጨምር እንዳልቀረ ያመለክታል።

መ. እንደ ገና ማደራጀትና ተሐድሶ (13÷10-31)

1. ለመቅደሱ አገልጋዮች የተመደበው ድርሻ (13÷10-14)

10 ነህምያ ረዘም ላለ ጊዜ ቈይቶ የነበረ ችግርን እያስተካከለ ይመስላል። ምንም እንኳ አንዳንዶቹ የግላቸው ገቢ ምንጭ እንደ ነበራቸው ቢታወቅም (ዘዳ 18÷8)፤ በመሠረታዊ ደረጃ ሌዋውያን የራሳቸው የሆነ ርስት አልነበራቸውም። (ዘኁ 18÷20፤ 23-24፤ ዘዳ 14÷29፤ 18÷1)። ስለ ሆነም ሌዋውያን የሚደገፉት ሕዝቡ በታማኝነት በሚያደርጉላቸው መዋጮ ነበር ማለት ነው። ስለዚህም ብዙ ሌዋውያን ከምርኮ ወደ አገራቸው መመለስ ያልፈለጉት ምናልባት በዚህ ምክንያት ሳይሆን አይቀርም ማለት ያስችላል (ለዕዝ 8÷15 የተሰጠውን ማብራሪያ ይመ)።

11-12 እዚህ ላይ ነህምያ ሹማምቱን መገሠጹ፤ ቀደም ሲል ገንዘባቸውን ለድሾች በአራጣ ያበድሩ የነበሩ አንዳንድ ስግብግብ ሀብታሞችን መገሠጹን እንድናስታውስ ያደርጋል። “ዐሥራት” ለሚለው የ12÷44 ማብራሪያን ይመልከቱ።

13 የ“ጸሐፊ” ሥራ ምን ዐይነት እንደ ነበር ለዕዝ 7÷6 ከተሰጠው ማብራሪያ ይመልከቱ። “በዕቃ ቤቶች” ላይ ኅላፊነት ከተሰጣቸው መካከል አንዱ ካህን፤ ሌላው ሌዋዊ፤ ሌላው ጸሐፊ ሲሆን፤ አራተኛው ደግሞ ተራ ሰው ነበር። አስፈላጊውን ቀለብ በማከፋፈል ረገድ “ታማኝነት” ከሁሉም የሚጠበቅ ነበር። (“የታመነ” የሚለውን ከ9÷8 ጋር ያነጻ)። ይህ የሚያመለክተው ማንኛውም አቅርቦት እኩል መከፋፈል እንደ ነበረበት ነው።

14 እግዚአብሔር “እንዲያስበው” (ቊ 31፤ ከ5÷19 ጋር ያነጻ)፤ ለሕዝቡ “በታማኝነት” የፈጸመውን (ከ1÷5 ጋር ያነጻ) ማንኛውንም መልካም ሥራ እንዳያጠፋበት ወይም እንዳይደመ

ስዕስት (ዘፀ 17፥14፤ 32፥32 ይመ)፤ ነህምያ የነበረውን ፍላጎት ገልጸዋል።

2. ሰንበትን ማርከስ (13፥15-22)

15 ወይን የሚጨመቀው በእግር በመርገጥ ቢሆንም፣ ይህ ግን በሰንበት መደረግ አልነበረበትም። ብዙውን ጊዜ ነጋዴዎች የሰንበት ዕረፍትን የመተላለፍ ፈተና ይገጥማቸዋል። (ከኢሳ 58፥13፤ ከሕዝ 20፥13፤16፤ 22፥8፤ 26፤ 23፥38 ጋር ያነጻ)፤ በተለይ ደግሞ ፈተናው አይሁዳዊ ባልሆኑ ነጋዴዎች ላይ ይበረታል። ይሁን እንጂ ለሰንበት የነበራቸው አመለካከት ምን ያህል እንደ ነበር ለልጆቻቸው ሽባታይ የሚል ስም ማውጣታቸው ምስክር ሊሆን ይችላል (ከዕዝ 10፥15፤ ከነህ 8፥7፤ 11፥6 ጋር ያነጻ)።

16 “ጢሮስ” (የዕዝ 3፥7 ማብ ይመ) ከአስራኤልና ከሊባኖስ ድንበር ዐሥራ ሁለት ማይሎች ርቀት ላይ ትገኛለች። ቤተ መቅደሱ እንደ ገና በተሠራ ጊዜ ጢሮስውያን ታዋቂ የዝግባ ዕንጨቶቻቸውን ሰጥተው ነበር (ዕዝ 3፥7)። ጢሮስ በረጅም ርቀት የባሕር ላይ ንግዷ (ሕዝ 26፥5-14)፣ እንዲሁም በዓሣ ምርት አቅርቦቷ ትታወቅ ነበር (ሕዝ 26፥4-14)። አብዛኞቹ ዓሣዎች የደረቁ፣ በጭስ የታጠኑና ጨው የተደረገባቸው ነበሩ። ዓሣ አስፈላጊ የምግብ ዐይነት ነበር። የዓሣ በር በመባል በሚታወቀው ገበያ ቦታ ለሽያጭ ይቀርብ ነበር (2ዜና 33፥14፤ ነህ 3፥3፤ 12፥39)።

17-18 ነህምያ በተለይ የገሠጸው በመሪነት ላይ የነበሩ ሹማምትን ነበር (ከቀ፡ 11፥25፤ ከ5፥7 ጋር ያነጻ)። “ማርከስ” የተቀደሰውን ነገር ለተራ ጉዳይ ማዋል ማለት ነው።

19 “የምሽት ጥላ ማረፍ” ሲጀምር ገና ፀሐይ ከመጥለቁ በፊት ሰንበት ስለሚጀምር በሮቹ ይዘጋጃል። እስራኤላውያን ቀኖችን የሚቈጥሩት ከፀሐይ መጥለቅ እስከ ፀሐይ መጥለቅ ድረስ ነበር። ሰንበት የሚገባበት ትክክለኛ ጊዜ ሲደርስ ካህኑ በሚነፋው ቀንደ መለከት ይታወጃል።

20-21 በሰንበት ዋዜማ በሮቹ ቢዘገም፣ ከክፋ ተግባራቸው የማይታቀቡት ነጋዴዎች ነህምያ እስኪያውቅባቸው ድረስ ለሁለት ሰንበት ያህል ከቅጥሩ ውጪ እያደሩ ይገበያዩ ነበር። ነህምያ የቃላት ሰው ብቻ አልነበረም። የሚናገረውን ከልቡ ያምንበታል፤ ቃላቱን በተግባር ከመደገፍም ወደኋላ አይልም (ቀ፡ 25)።

22 ሰንበት የተቀደሰ ዕለት የሆነው አሉታዊ በሆነ መልኩ ሥራን በማቋረጥ ሳይሆን፣ ያ ቀን ሕዝቡ ደስ ብሎት በአንድነት የሚሰባሰቡበት ቀን በመሆኑም ጭምር ነው። የሰንበት ቀን የጸምና የንስሐ ቀን አይሆንም ነበር። እዚህም ላይ ነህምያ ዐጠር ያለ ጸሎት ሲያቀርብ እንመለከታለን።

3. ድብልቅ ጋብቻ (13፥23-29)።

23-24 ከሠላሳ ዓመት በፊት ዕዝራ ድብልቅ ጋብቻን አስመልክቶ ለተነሣ ችግር መፍትሔ ሰጥቶ ነበር። “አሽደድን” በተመለከተ የ4፥7 ማብራሪያን ይመልከቱ። አሞን ከዮርዳኖስ ወንዝ ባሻገር የነበረ አገር ነበር (ለዕዝ 9፥1 የተሰጠውን ማብራሪያ ይመ)። የነህምያ ተቃዋሚ ጦቢያ በዚህ አካባቢ ተሰሚነት ነበረው (የነህ 2፥10 ማብራሪያ ይመ)። አሞናውያን ሕዳናትን እሳት ላይ በመሠዋት ሞሎክ የተባለ ጣዖትን ያመልኩ ነበር (ዘሌ 18፥21፤ 2ነገ 23፥10፤ 13)። ሞዓባውያን ካሞሽ የተባለ ጣዖትን ያመልኩ ነበር፤ ልጆቻቸውን መሥዋዕት አድርገው ያቀርቡለት ነበር (ዘኁ 21፥29፤ 2ነገ 3፥27)። አይሁዳውያን ሰዎችን የሌላ አገር ሰዎች የሚሉት ቋንቋቸው ከነርሱ ቋንቋ ጋር ሳይገጥም የቀረ እንደ ሆነ ነበር (ከዘፀ 21፥8፤ ከዘዳ 3፥9፤ ከመሳ 12፥6፤ ከመዝ 114፥1፤ ከኢሳ 33፥4-19፤ ከሕዝ 3፥5-6 ጋር ያነጻ)።

25 ነህምያ ሌሎችን ስለ መገሠጹ ቀ፡ 11፥17 ይመልከቱ (ዕዝራንና ነህምያን ለማነጻጸር ለዕዝ 9፥3 የተሰጠውን ማብራሪያ ይመ)። ከአንድ ሰው ጸም ፀጉር መንጨት የሚያመክተው ቀጣን፣ ስድብንና ሰውየውን ማላገጫ ለማድረግ ማሰብ ነው (2ሳሙ 10፥4፤ ኢሳ 50፥6)። ነህምያ እንደዚህ

ያደረገው ወደፊት እንዲህ ያለ ጋብቻ እንዳያደርጉ ለማስጠንቀቅ ሲሆን፣ ዕዝራ ግን የተጋቡትን እስከ ማፋታት ድረስ ርቆ ሂዶአል።

26-27 በብልጽግናውና ባስመዘገበው ፖለቲካዊ ስኬት ስሎሞን ተደናቂ የእስራኤል ንጉሥ ነበር (1ነገ 3፥12-13፤ 2ዜና 1-12)። አርባ ዓመት ገዝቶአል (1ነገ 11፥42)፤ አስደናቂ ቤተ መቅደስ ሠርቶአል (1ነገ 6፥1-38)፤ አስደናቂ ቤተ መንግሥት ለራሱ ሠርቶአል (1ነገ 7፥1)። ዝናው በጣም በመስፋፋቱ በደቡብ ምዕራብ ዐረቢያ የነበረችው ንግሥተ ሳባ አንድ ሺህ አራት መቶ ማይሎች አቋርጣ ሲነገር የሰማችውን ጥበብ ለመፈተን ሂዳለች (1ነገ 10፥1-3)። ሚስቱ እንድትሆን ፈርዖን ሴት ሊጁን መስጠቱ የሚያሳየው ስሎሞን የነበረውን ዓለም ዐቀፍ ታዋቂነት ነው (1ነገ 3፥1፤ 7፥8፤ 9፥16፤ 24፤ 11፥1፤ 2ዜና 8፥11)።

በ1ነገ 11፥1-3 መሠረት ስሎሞን ሰባት መቶ ሚስቶችና ሦስት መቶ ዕቁባቶች ነበሩት፤ ከእነዚህም መካከል ሞዓባውያን፣ አሞናውያን፣ ኤዶማውያን፣ ሲዶናውያንና ኬሌያውያን ሴቶች ይገኙ ነበር። የንግሥና ዘመኑን የጀመረው ትሑት ሆኖ ከእግዚአብሔር ጥበብን በመለመን ነበር (1ነገ 3፥3-15) ይሁን እንጂ በኋለኛው ዘመኑ ባዕዳን ሚስቶቹ ሌሎች አማልክትን እንደሚያመልኩ አሳስተውታል፤ ከዚህም የተነሣ በደብረ ዘይት ላይ ለሞዓባውያን አምላክ ካሞሽ ማምለኪያ ቦታ እስከ መሥራት ድርሰአል (1ነገ 11፥7)። “ታላቅ በደል” የሚለውን ሐረግ ከ2ሳሙ 13፥6፤ ከኤር 26፥19 ጋር ያወዳድሩ።

28 “ከሊቀ ካህናቱ ከኤልያሴብ ልጅ ከዮአዳ ልጆች አንዱ” የተባለው ማን እንደ ሆነ በርግጠኝነት አናውቅም። “ሊቀ ካህናት” የሚለው ሐረግ ከዮአዳ ወይም ከኤልያሴብ አንዱ ሊሆን ቢችልም ዮአዳ ነው ለማለት ግን የሚያዋጣ ይመስላል (ከ12፥10 ጋር ያነጻ)። እንዲህ ከሆነ ደግሞ በደል ፈጻሚው ልጅ በሊቀ ካህናትነት ዮአዳን የተካው የዮሐናን ወንድም ነበር ማለት ነው (12፥22-23)። ይህ ሰው የሰንባላጥን ልጅ አግብቶ ነበር።

በዘሌ 21፥14 መሠረት ሊቀ ካህናት የባዕድ አገር ሴት ማግባት አልነበረበትም። የዮአዳ ልጅ መባረር ይህን የተለየ እገዳ ወይም ደግሞ ድብልቅ ጋብቻን በተመለከተ ማሳበረ ሰቡ የነበረውን እምነት መሠረት ያደረገ ነበር ማለት ይቻላል። እንዲህ ያለው ጋብቻ ነህምያን በጣም ያናደደው ከሰንባላጥ ጠላትነት አንጻር ነበር ማለት ይቻላል (የ2፥10 ማብ ይመ)።

29 ነህምያ “አስባቸው” በማለት ያቀረበው ጸሎት እንደ ሥራቸው መጠን እግዚአብሔር እንዲፈርድባቸው መጸለዩን (ከ6፥14 ጋር ያነጻ) የሚያመለክት ነው።

4. የማገዶ ዕንጨትና በኩራት አቅርቦት (13፥30-31)።

30 “ተግባር” (ቃል በቃል “የሥራ ክፍፍል”) የሚያመለክተው ካህናቱና ለዋውያኑ በፈረቃ ማከናወን የነበረባቸውን ሥራ ነው።

31 ስለ ዕንጨት መዋጮና ስለበኩራት የ10፥34-35 ማብራሪያን ይመልከቱ። “አምላኬ ሆይ በቸርነትህ አስበኝ” በማለት ያቀረበው ጸሎት ከመጨረሻው ምዕራፍ ጀምሮ (ቀ፡ 14፥ 22) ሲያነሣው ሳንበረ ተደጋጋሚ ሐሳብ እንደ መቋቋሚያ ነበር ማለት ይቻላል። የአገልግሎቱ ዋናው ዐላማ እግዚአብሔርን ደስ ማለኝ ትና ለሉዓላዊነቱ መገዛት ነበር። በቅዱሳት መጻሕፍት ውስጥ ነህምያ ምሳሌ ሊሆኑ የሚችሉ የመሪነት ባሕርያትን ካንጸባረቁ ሰዎች አንዱ ነበር።

1 የንጉሡ ጦጅ አሳላፊ ከመሆን ሥራው አንጻር መረዳት እንደሚቻለው ነህምያ ከፍ ያለ ጎላፊነት የነበረው ሰው ነው።

2 የእግዚአብሔርን ማንነትና በአገልጋዮቹ በኩል ማድረግ የሚችለውን በሚገባ የተገነዘበ የራእይ ሰው ነበር። ይሁን እንጂ፣ ዕቅድ የሚያወጣና ያወጣውን ዕቅድ በተግባር የሚተረጉም እንጂ ዐጉል ሕልመኛ አልነበረም።

3 ዘወትር የሚጸልይና ሌላው ቀርቶ በንጉሡ ፊት እያለ እንኳ ድንገተኛና ዐጭር ጸሎትን ማቅረብ የቻለ ነበር (2፥4-5)።

4 ምን ማድረግ እንዳለበት በሚገባ የተረዳችሁ ሐሳብን ለሌሎች መግለጽ የቻለና የሌሎችን ድጋፍ የማነሣሣት ዐቅም ያለው የሥራና የሰዎችን ትብብር ማነሣሣት የቻለ ነበር። ምንም እንኳን ሁለቱ የተለያዩ ባሕርይ የነበራቸው ቢሆንም፣ ካህን ያልነበረው ነሐምያ ካህንና ጸሐፊ ከነበረው ዕዝራ ጋር ተባብሮ መሥራት ችሎአል።

5 ድኾች የነበሩበትን አስከፊ ሁኔታ በማየቱ የሀብታሞችን ራስ ወዳድነት ያወገዘ፣ (5፥8) ሌላው ቀርቶ የነበረውን የግል መብትና ጥቅም እንኳ መተው የቻለ (5፥18) ርኅሩኅ ሰው ነበር።

6 የሚነሣበትን ተቃውሞ ሁሉ ማሸነፍ የቻለ ሰው ነበር። ተቃዋሚዎቹ ሊዘባበቱበት ሞክረዋል። (4፥3)፤ እርሱን መጉዳት ዐስበው ነበር (6፥4-7)፤ የሐሰት ወሬ አስወርተውበታል (6፥10-14)። ይሁን እንጂ፤ በእግዚአብሔር ቸርነት ነሐምያ የተነሡበትን ችግሮች ሁሉ ማሸነፍ ችሎአል።

ብሉይ ኪዳን በዐዲስ ኪዳን

የብሉይ ኪዳን ክፍል	የዐዲስ ኪዳን ክፍል	ርእሰ ጉዳይ
ነሀ 9፥15	ዮሐ 6፥31	ሰማያዊ እንጀራ